M. Fabij Quintiliani

ORATORIS ELOQVENTISSIMI
Declamationes diligenter recognitæ.

PARISIIS
Apud Simonem Colinæum.
1 5 4 2

DECLAMATION.XIX. INDEX.

1 *Paries palmatus.*	*Pro cæco contra nouercam.*
2 *Cæcus in limine.*	*Pro cęco contra nouercam.*
3 *Miles Marianus*	*Pro milite contra Tribunum.*
4 *Mathematicus.*	*Pro filio contra patrem.*
5 *AEger redemptus.*	*Pro patre contra filium.*
6 *Corporis proiecti, ſeu Anus cæcæ.*	*Pro patre contra matrem.*
7 *Tormenta pauperis.*	*Pro paupere contra diuitem.*
8 *Gemini languentes.*	*Pro matre contra patrem.*
9 *Gladiator.*	*Pro filio contra patrem.*
10 *Sepulchrum incantatum.*	*Pro vxore contra maritum.*
11 *Diues accuſatus proditionis.*	*Pro diuite contra pauperem.*
12 *Paſti cadaueris.*	*Pro ciuibus contra Legatum.*
13 *Apes pauperis.*	*Pro paupere contra diuitem.*
14 *Odij potio. I.*	*Pro iuuene contra meretricem.*
15 *Odij potio. II.*	*Pro meretrice contra iuuenem.*
16 *Amici vades.*	*Pro iuuene contra matrem.*
17 *Venenum effuſum.*	*Pro filio contra patrem.*
18 *Infamis in matrem. I.*	*Pro vxore contra maritum.*
19 *Infamis in matrem. II.*	*Pro viro contra vxorem.*

M. Fabij Quintiliani

DECLAMATORIS ELOQVENTISSIMI DECLAMATIONES.

PARIES PALMATVS. ARGVM.

Quidam cui erat filius Cæcus, quem hæredem inſtituerat, induxit illi Nouercam, iuuenémq; in ſecreta domus parte ſepoſuit. Is noctu, dum in cubiculo cum vxore iaceret, occiſus eſt, inuentúſq; poſtero die, habens gladium filij defixum in vulnere, pariete ab ipſius ad filij cubiculum veſtigijs palmæ cruentato. Accuſant ſe inuicem Cæcus & Nouerca.

PRO CÆCO CONTRA NOVERCAM. I.

SI IVVENIS *innocẽtiſſimus, Iudices, vti vellet ambitu triſtiſſimæ calamitatis, poterat allegare vobis amiſſam cũ oculis cogitationũ omnium temeritatem: ſed cum oſtendere innocẽtiam ſuam moribus malit, quàm aduerſis, neq; pietatis neque conſcientiæ ſuæ grauem ferre contumeliam poteſt, vt parricidium non feciſſe videatur beneficio cæcitatis. Quare non petit vt illum miſerum putetis, niſi & innocens fuerit: non petit vt afflictum alleuetis, niſi & probauerit ſeſe infeliciorem quòd patrem amiſit, q̃ quòd oculos. Æſtimate iuuenem ijs moribus, quibus videntem æſtimaretis, vita, pudore, pietate. Quæ ſi omnia ſibi, vt erunt promiſſa, cõſtiterint, nullo terrebitur crimine. Nec quòd ſceleratiſſima fœminarum calamitatem noſtrã cruentato pariete imitata eſt, expaueſcimus. Quo diligentior, quo ſolicitior fuit, ne deprehenderetur, hoc magis indicauit ſibi oculos non defuiſſe. Gratias agimus, quòd nimium auidæ ſuſpicionis argumenta in noſtram tranſtulit partem: nõ eſſe Cæci ſcelus difficilius probaretur, niſi omnia ſic acta eſſent, vt feciſſe Cæcus videretur. Quare Iudices non improbe ſperauerim futurum, vt ſuſpecta ſint vobis, quæ tam inconſiderate ficta ſunt contra miſeram cæcitatem. Primum quòd ſpatium illud ingens domus, quod in medio fuit, ita diſiecto cruore fœdatum eſt vſq; ad cubiculum miſerrimi iuuenis tanquã planè timuerit parricida, ne non deprehenderetur. Deinde ſceleri nox potiſſimum electa, quo tempore inueniri maritus ſine vxore non poſſet. Tum in cæde, in qua nemo vtitur ferro, niſi alieno, gladius adoleſcentis, ne argumẽtum deeſſet Nouercæ, relictus eſt. Poſtremo peractũ vulnere vno ſcelus, quod obij-*

ceretur manibus errantis. Et tamen contra tam multa incredibilia, ſolum aduocat Nouerca teſtamentum, vúltq; illud eſſe pretium parricidij, vt rerum intellectu in diuerſum coacto, occiſum eo probet patrem, quòd non meruerit occidi. Nos vero iſtud (ſi crimen putatis) agnoſcimus. Iuuenis hic patris ſui hæres ſolus eſt. Hoc teſtamentum, ſi viuente adhuc miſerrimo ſene notum eſſe in domo potuit, ſcitis quis illi debuerit iraſci. Nam quòd inuiſum fuiſſe filium patri iactat, crimen Nouercæ erat, ſi confiteremur. Idq; probari ex hoc putat, quòd ſecretum non filius accipit à patre, ſed cæcitas. Quo loco diſſimulare ſatis callide conatur inuidiam ſuam. Pater qui filium cæcum in ſemota penatium parte ſepoſuit, eripuit Nouercæ oculis voluptatẽ. Nanque iſta cum inuaſiſſe vacuos penates videretur, cum patri filium cæcum hoc eſſe crederet, quod orbitatem, excogitauit indulgẽtiſſimus ſenex, quemadmodum hic miſer patri ſuo in eadem domo eſſet, Nouercæ in alia, accepit ſecretum quod erat petiturus. Quod quo ſit animo ſenis factum, poteſtis interrogare teſtamentum. Neque ego grauiſſimum patrem ſuprema ſua iuueni lactaſſe crediderim, vt hęredem filium ſcriberet. non eſt res quæ imputetur, iſtam magis oportet vel aliquo indicio, vel ſuſpicione muliebri arcana mariti deprehendiſſe, & ſtatim omnibus nuptiarum renunciaſſe pignoribus. Nam cum propter pecuniam ames, idem amoris & ſpei finis eſt. Habuerat adoleſcens gladium in cubiculo ſuo ſemper, ſiue ante quàm in hanc fortunam incideret paratum, ſiue quia cęcitatis miseræ ſolatium eſt habere rem videntiũ. Certe nunquam illum pater timuerat, nunquam Nouerca obiecerat. Palàm poſitum eſt ſub oculis omnium tota domo notiſſimum ferrum. Scitis quanto negligentius cuſtodiat ferrum bona conſcientia, quàm etiam extra ſuſpicionem ſit res ſine vſu. Innocentia facit vt ferrum ſubtrahi poſſit & videntibus. Siue igitur aliquis ex ſeruulis corruptus eſt, præſertim in tam facili ocaſione, ſiue ipſi nouercæ non defuit audacia ad afferẽdum, quod facere poterat & præſente priuigno, vtiq; (quod dubitari nõ poteſt) quòd facit certum ſceleris autorem, mauult in cęde alieno vti, quàm ſuo gladio quiſquis illum relicturus eſt. Reliqua Iudices, ſi fieri poſſunt, facta exiſtimate. Dicitur cæcus ſine rectore, ſine duce, ex illa penatium parte ſecreta, & penè ex alia domo per inane longum, per tot offenſa limina, per excubantes ſeruulos erraſſe cum ferro cubiculum patris deinde ingreſſum, in neutram deflexiſſe partem, ſed recto gradu ſicut ducere oculi ſolent, ad lectulum acceſſiſſe leuiter, non in torum incidiſſe, non ante perueniſſe quàm crederet. Vos Iudices criminum cumulum ex rerum fide ducite. Dormiens ſenex, quem cæcus percuſſor quæreret, excitatus ante eſſet quàm inueniretur. Iungunt his multo incredibiliora, vt occiderit patrem, pepercerit nouercæ, parricidium autem vno ictu explicuerit: quod ferè vix etiam ijs contingere ſolet, qui oculos manu ſequuntur. Nulla ergo luminum virtus, ſed homo ferrum miſ-

ſurus in caſum, ſatis felix ſi percuſſiſſet quãcunq; partem corporis, in ipſam protinus animam incidit, & an morti ſatis feciſſet intellexit. Officium Iudices oculorum eſt renunciare manibus quid actum ſit, cæci percuſſoris vna ſecuritas fuerat ſæpius ferire. Negat præterea quicquam ſe ex his nouerca ſenſiſſe, cum iuxta iaceret, nec explicat vnde illud acciderit, maximæ ſignum trepidationis. Si & pater vno ictu perierat, neq; iſta vigilabat, nunquam gladium reliquit percuſſor ſecurus. Reliqua Iudices nimium ſuſpecta, improbe aſſimulata. Spatioſiſſimus paries, & longiſſimum domus latus habuit notas ſanguinis, quas reliquiſſe videretur manus reuertentis. O quàm bene quicquid volunt, imitátur oculi. Stupet (ſi qua eſt fides) omnia priuignum illa nocte feciſſe. Dicitur ad votum nouercæ gladium in vulnere reliquiſſe, quem ſuum negare non poſſet. Deinde per totum parietem quid aliud inſcripſiſſe, quàm ſe parricidam ſanguine patris vſque ad cubiculum ſuum perduxiſſe, & viam ſequentibus reliquiſſe? Hæc fecit aliquis negaturus? Gratulor tibi adoleſcens, ſi non potuiſti parricidium illud admittere, niſi vt relinqueres argumentum cæcitatis, habuiſti innocentiæ neceſſitatem. Cauſam igitur miſerrimi adoleſcentis ſic apud vos agere propoſui, vt primum ipſum defendam quaſi reus tamen ſit: deinde cum eſſe ſecurus de huius innocentia cœpero, tunc ingrediar nouercæ accuſationẽ. Spectabitis vtrũq; ſuis moribus, ſuis cauſis, eritq; facilior via veſtræ religionis. Quanquam duos indicia complexa ſunt, vos tamen tanquam de ſingulis cognoueritis. Et primum ſic agam tanquam iuuenis habeat oculos, tanquam impetus eius nulla corporis debilitate frangantur. Interrogabo quid ante perditè, quid flagitioſe, quid impiè fecerit, per quæ ſe parricidam ſcelera promiſerit. Innocentia per gradus certos ab homine diſcedit, & ne in maximis trepidet audacia, diu vires in minoribus colligit. Nemo inde cœpit, quo incredibile eſt perueniſſe. Dicas neceſſe eſt quæ huic cum patre odia fuerint, quàm violenta diſſenſio inter ſacrorum infinita nominum pignora. Crede mulier etiam tua cauſa. Nam ſi facile eſt filio occidere patrem, facilius vxori maritum. Loquar nunc de infirmitate miſeræ cæcitatis. Temeritas omnis animorum, calamitate corporum frangitur: & frigeſcunt impetus mentium, quos non explicant miniſteria membrorum, ad ſolum ſe alligant deſtituta mœrorem. Vultus ille perpetua nocte coopertus ac timidus non concipit nefas, ad quod ducibus oculis peruenitur. Cogitat ſemper errare & offendere: Cogitat eundi redeundiq; difficultatem. Magna innocentiæ neceſſitas eſt, neminem facilius poſſe deprehendi: Semper ſe cuſtodiunt miſeri, ne eſſe miſerabiles deſinant, & quiſquis amiſit oculos, laborat ne merito perdiderit. Quid aliud cæcitas diſcit quàm rogare, blandiri? Odium omne adiuuant oculi, & hunc in pectoribus humanis furorem lumina accẽdunt, nec lenis animis accedit inſania, quoties quem execreris, aſpicias. Cæcus miſerior eſt ꝙ

vt inuiſus ſit, timidior eſt quàm vt oderit. Præterea nocentibus liberis frequentiſſi-
mas ad parricidium cauſas ſuggeſſit illud quod videbant. Vitijs enim noſtris in ani-
mum per oculos via eſt. Alijs tradidit in parentũ ſanguinẽ luxuria ferrum, luxuria
videntiũ crimen: Alijs meretriculæ immodica poſcentis amor, cui renunciant oculi.
Cęcus infelix patrẽ occidit: deinde cui manũ porriget ſeruior? cuius humeris leuior
incumbet? Quis contumelias ſeruorũ caſtigabit ſeuerius? quis calamitatẽ tam obno-
xiam maiore reuerẽtia proteget? Inter felices alius eſt ordo votorum: Cæcus filius
optat ſuperſtitẽ patrẽ. Volo nunc ſcire quẽadmodum dicat explicitum tam difficile
facinus. Cæcus parricidium cogitauit. cũ quo? cuius ſe cõmiſit oculis, iturus per totã
domum? quẽ ducem elegit ille qui erat in cubiculo ſuo ſolus? Secum (opinor) ſecum de-
liberat. Sufficit ſibi, cũ homine expeditiſſimo loquitur. Cur enim ſocium conſcientiæ
quærat? omnia poteſt ſcire. Primũ vel nox quanta ſit. Deinde proſpicere ſolicite an
omnis familia dormiat. Gradu ſuſpenſo ponere certa veſtigia, & in omnẽ timoris ſui
partẽ ſolicitũ circumagere vultũ. O quàm parũ eſt in metu ipſos etiã oculos habere.
Ita nõ iſte ſibi dixit? Occidere quidem patrẽ volo, ſed quomodo ſequẽtur hæ manus?
Nocte ſolus egrediar, ſed quãdo perueniam? Putas nos iunctis habitare liminibus?
domus inter patrem filiúmq; media. Quantũ erroris, quantũ moræ, ſpatium ingẽs,
& vix metiendum. Cæcitas inconſulta quid agis? nox ante deficiet. Quid ſi deinde
vterq; vigilauerit? quid ſi nouerca? Age limen inueniam, cardinem ſine ſtrepitu mo
uebo, dormientis cubiculũ intrabo, quieſcentẽ feriam patrem, ſemel ſatis erit, nec no
uerca vigilabit. Securus egrediar, ſciente nullo reuertar. Vota ſunt iſta, ſed oculorũ:
Cæcus deſperaret, etiam ſi tam multa nox polliceretur. Hoc loco quærã neceſſe eſt,
quæ ratio fuerit vt iuuenis ad parricidium ſuo potiſſimũ gladio vteretur. Nimirum
illud in mẽtẽ venit, quia erat relicturus. Nam ſi alienũ & ignotũ in vulnere patris
gladium reliquiſſet, potuerat de percuſſore dubitari. Hic attulit ſuum, vt etiã ſi eua-
ſiſſet, tamen ferro ſuo teneretur. Cur ergo, inquis, gladium in cubiculo tuo habebas?
quia habueram ſemper, quia vſurus illo nõ eram. Ferrum ego parricidio meo tot ante
annos pręparaui, & ſecundum illum quẽ minabar patri, tandiu innocẽs fui? Ego erã
ferro ac mente paratus, & tot abiere noctes? Ante gladium illum familiarẽ oculis
tuis feci, antè omnibus ſeruulis notum. Pependit in cubiculo tanq̃ teſtis conſcientiæ
meæ palàm in medio negligenter, ſic vt ſubtrahi poſſet. Non illum conſcientia tre-
pida velauit: tam notus in cubiculo fuit, q̃ cæcitas domini. Quiſquis ferrum præpa-
rat ſceleri, ſic illud habet, vt poſſit ſuum negare. Ponite nũc ante oculos actum par-
ricidij, deprehendetis difficultatem. Dono illud, dũ à ſuo limine egreditur, dum illos
quos accepit à patre ſeruulos fallit, ecce cubiculũ ſenis inuenit aliquãdo, ecce paries
ille deficit, & percuſſoris manus ſubito deſtituit, ceſſere fores ſine ſtrepitu. Quid po-

ſtea agit? Vtrum ipſum cubiculi parietẽ circuit, an ſe cõmittit in medium? Et per ſpatia tenebrarũ armatã manum iactat? Ecce patris lectulum tenet, etiam dormientiũ anhelitus imminẽs audit, vnde ſciet quò dirigat ferrũ, quẽ potius feriat ex duobus? Tentauit ergo vultus & pectus obiectum, breuiſſimã periturę animę viam quęrit, & quantus erit ſopor qui iſta nõ ſentiat? Dices, neq; ego ſenſi. Ideo intelligis ꝙ malã cauſam habeas, cuius & vna & incredibilis defenſio eſt. Ita feritur in ſinu tuo maritus, & tu nihil ſentis? Ad latus tuum fata hominis peragũtur, tu taces tanꝙ te priuignus occiderit priorẽ? Ita nõ ille percuſſus eſt homo, quem Cęcus occidit? Te verò (ſi nihil aliud) calens ille cruor deniq; ſuſcitaſſet. Sed ꝙ manifeſta eſt cõſcientia quę te cõpellit ad hanc neceſſitatẽ, vt cũ occiſum à priuigno tuo patrẽ videri velis, cogaris dicere nihil ſenſiſſe? Sufficit, vicimus, innocẽtes ſumus. Cum in eodem lectulo fueris, cũ amplexa ſis forſitan illum qui occiſus eſt, tam incredibilem profiteris ſoporẽ? Cur ergo tu incolumis es? quę tã iratis manibus ſanguinẽ tuum fortuna ſubtraxit? Certe dormiebas, certe nihil ſenſeras. Ita priuignus te reliquit, qui deprehendi timebat? Occidit ergo aliquis patrẽ, & nouercę pepercit? Maximũ omniũ nefas, fortiter fecit, minori ſceleri ſtatim par nõ fuit? Omnia humana ſacra confudit, violare nõ eſt auſus pectus odiorum? Incredibile eſt, ſine fide eſt, non occidere nouercam, cui imputes quòd patrẽ occidat. Quid ais adoleſcens? tu ne circa illũ ſanguinẽ defeciſti? illa te blandius rogauit anima? perdidiſti ergo illud quòd nihil ſenſerat, quòd nox, ꝙ ſilẽtium, quòd tẽpus ſupererat ſceleris alterius? Tu ſi facere parricidium poſſes, ideo patrẽ tantũ occidiſſes, vt tibi & nouercã liceret occidere. Nõ video cur, niſi videri velit relictã mulierẽ, ideo tantũ vt videretur illud nefas illa feciſſe, callide ſatis. Sed hoc alio protinus argumẽto ſubuerteretur. Nõ eſt eiuſdẽ conſilij, nouercę parcere vt ſubſtituat ream, & gladium relinquere quo ipſe deprehẽdatur. Sępius vti neceſſe habeo argumẽto cęcitatis: & hoc etiã loco, quo de illo vulnere diſputandũ eſt. Mehercule ſi percuſſor intraſſet, qui videret, qui lumen prę ſe tuliſſet: nõ tamen tã feliciter libraſſet ictũ: quẽ etiã ſi nullę fallerent tenebrę, metus & cõſciẽtia incertũ magni ſceleris, triſtem morę feciſſent. Raro contingit ſemel ferire carnifici, quãuis cõponat ipſe ceruicẽ, & exercitata manus homicidium nouiſſimè, velut quoddam genus artis exerceat. Sic ergo librauit manũ Cęcus, vt ipſam protinus feriret animã? Ego mehercule etiã illud admiror, quòd cũ patrẽ vellet, nõ nouercam percuſſit. Pręter animũ nihil virium habet parricidę primus ictus: ille trepidat, ille cogitat, ille erubeſcit, ille eſt ab innocentia proximus, ille pręſtat hoc ſolũ, vt ſequens fortius feriat. Interrogare nunc volo quę iuueni cauſa fuerit, vt reliquerit gladium. Scilicet noluit nouercam ſuam infamari. Abſtulit ſibi omnem defenſionem, & ſe parricidam confeſſus eſt, ferrum in vulnere reliquit. Si nondum occiſum putabat, iterũ feriret.

Si iam perfectum nefas intelligebat, auferret indicium. Sed quid ego rem manifeſtiſſimam colligo? Si vultis Indices ſcire à quo ſit gladius relictus, cogitate cui expedierit vt inueniretur. Sed paries vſq; ad cubiculum priuigni veſtigio manus cruẽtatus eſt. Cogitate Indices ante omnia nõ eſſe in callidum hominẽ, neq; conſilij iacẽtis, qui Cæcus explicare conetur facinus, etiam oculis difficile. Ille ergo nõ exiſtimat cum manũ cruẽtam parieti applicat, veſtigium à ſe parricidij ſui relinqui: cum dexterã, qua duce vtebatur, veſte tergere, atq; ita abire ſine veſtigio poſſet, totum parietem cruentabat, & vbiq; aliquid de patre miſero relinquebat. quid futurum eſſet poſtero die, quantã expectaret inuidiam ad lucem nõ cogitabat, ſed diſponebat indicium certum, indubitatum, ſine errore, quod Nouerca ſequeretur vſque ad cubiculum ſuum, vſque ad limen ipſum. O admirabilẽ caſum, nec cruor ante defecit. Vtar hoc loco natura ipſius rei. Palmatus ſanguine paries inuentus ſic eſt, totam manum explicuit, omnes digitos diligenter expreſſit. Totum ergo ſanguinẽ cõſumeret intra prima veſtigia. Pone enim manum cruentatam, atq; adeo(vt iſtis etiam blandiar) madẽtem: pone menſurã itineris, ſpatium parietis, diu enim in ſecretam domus partẽ reuertẽdum eſt: debet proxima pars à cubiculo patris habere plurimũ ſanguinis, ſequens minus, tertia minimum, vltima nihil. Nam cruor quoties admotus eſt, tranſit, aut in manu tardè reptantis areſcit. Hoc quid eſſe dicamus, quòd circa cubiculum vtrunq; ſãguinis iſtius veſtigium quaſi incipit? hinc eſt paries palmatus, & illinc? Quomodo pertulit manus quod relinquebat? Nouerca iſtud, Nouerca ſecuris cõpoſuit oculis, illa miſerum dextera ſanguinem tulit, & manũ ſubinde renouauit. Palmatus eſt paries, habet diſtantiam; vacat aliquid loci, integrum vbiq; veſtigium eſt, Cæcus manus traxiſſet. Quæro nunc, vnde tantum ſanguinis in manu? Tunc enim ex omni vulnere cruor profluit & effunditur, cum ferri recentem viam ſequitur. At quoties eodem quo factum eſt cluditur telo, latet tota mortis inuidia. Præterea cum manus ex parte qua palmare veſtigium poteſt, plicetur in capulo, & ſe, dum telũ occupat, claudat, neceſſe eſt exteriori vt parte reſperſa ſit. Tuus autem qui palmatus eſt paries, veſtigium eius partis oſtendit, ad quam cruor peruenire non potuit. Veſtrum eſt nunc omnia iſta comparare, perpendere, cur prudentior ſit index in deprehendendo ſcelere, quàm reus in admittendo, hoc eſſe in cauſa puto, quòd alter tantum pro ſe cogitat, alter pro parte vtraque. Tuitus ſum adoleſcentis miſerrimi cauſam, nunc inſpicere volo, quanto certioribus argumentis Nouerca teneatur. Tranſeo illum vulgarem & omnibus notum de comparatione perſonarum locum. Alius diceret maritum & vxorem, niſi liberis initiarentur, non fortiſſimis corporũ vinculis inhærere. Ego illud potius dicam, decepta eſt mulier expectatio tua. Veneras quaſi in vacuam domũ, & ſine hærede. Expectaueras vt infelix iſte iuuenis

ab ipſis protinus nuptiarum tuarum expelleretur auſpicijs, extorrē & inopem ſummoueret pater blando corruptus amplexu, & omnino ſummam calamitatem corporis occurrere delicatis vxoris oculis vetaret. Inueniſti pium & deuotum vnico ſenem, & de omnibus coniugis tui deſperaſti ob id affectibus. Miſerrimus eſt maritus quiſquis inducit filio Nouercam, quòd vxori non videtur vtrunque poſſe amare. Quæro igitur ante omnia, vbi occiſus eſt maritus? In cubiculo ſuo, hoc paulo antè priuigno defendendum non fuit. Occiſus eſt in cubiculo ſenex. Ita ille percuſſor non timuit vxorem? Audio ſecretum nuptiarum, & matrimonialis lectuli ſolitudinem occiſurum intrare. Quem quæram? vbi relinquitur maritus ab vxore innocens? Noctem autem ad ſcelus quis elegit? Nox tuum tempus eſt, quid ſi accedit huic etiam ſceleris occaſio? Non venire debes ad ſecretam domus partem, nocturna tibi penatium ſacra peragenda ſunt? Tu non cogitas quemadmodum ſuſpenſa manu ſonantem blande cardinem flectas? Iaces ſecundum occaſionem, & expeditum tibi in proximo facinus eſt. Non times ne quis deprehēdat. Ipſi quoq; ſeruuli longius quieſcūt, & præſtatur grande ſecretum genio loci. Tibi quoque ferire cum velis, ſcire an dormiat licet. Nox & ferrum, & ſecurus maritus, quidnam iſto declaratius ſcelere? Occiſum eſſe miſerum ſenem, cum tu volueris, ſcimus. Quomodo tamen, inquit, gladius peruenit in meam poteſtatem, qui priuigni fuit? Hæremus, hic difficilis expugnandus eſt locus. Quis credet mihi, ſi dixero? gladium Cæcus ille perdidit, perpetua nocte clauſæ genæ nō cuſtodierunt. Fingere nimirum ad tempus videbor, & rem nimiū manifeſtam impudenter complorare. Scilicet ſemper iſti appoſita capulo manus, & diebus ac noctibus curæ. Nolo tanquā callido glorieris ingenio, non decepiſti trucem horridúmq; latronem, noſtri tibi occaſionem præbuere mores. Nam quòd vno ictu occiſus eſt ſenex, ad te ſuſpicio magis reſpicit. Tu præparare corpus illud ad ictus potes, dum videris amplecti. Tu blanda manu prętentare pectus, vbi aſſiduo viſceris pulſu non quieſcat anima, vbi ſtatim mors ſit, vbi de ſpiritu ſanguinis ictum explorare ante & cognoſcere licet, poteſt & vno ictu mulier occidere. Venio nūc ad veſtigia parietis cruentati, quibus te ſatis abundéque preſſimus dum adoleſcentem defendimus. Hæc ſunt tamen quæ contra te reſeruata ſunt. Cum maritus tuus in cubiculo occideretur, ſciebas nullum tibi relictum patrocinium, niſi aliquid ſimile cæcitati feciſſes. Ideoq; ſanguinem in illam partem induxiſti, in quam quæri volebas, vt poſtero die omnis inuidia ſanguinis notas & veſtigia præparata ſequeretur. Infamas cæcum, conſilium ex calamitate ſumpſiſti. Sciebas illum non aliter ſi dux defeciſſet ingredi poſſe, quàm ſi veſtigia parietis perpetuitate dirigeret. Simulaſti itaq; cæcitatem, & ne quid ſceleri impio deeſſet, mariti tui cruore luſiſti. Omnia tibi compoſita atq; ſimulata ſunt per ocium & ſecuritatem, tanquam ſcelus transferatur ingenio.

Nunc enim tu innocens, quia priuigni gladius in vulnere, quia paries cruētatus: hoc ſufficere vtrumq; indicio putabas? quàm facili momēto cauſæ fata vertūtur, quod feciſſe etiám is ſcelus frequenter inuentus eſt, qui obyciebat. Sed cauſas inquit parricidij iſte habuit, quem iratus pater in ſecretam domus partem relegauerat. Mulier illa forſitan ignominia felicioris videretur eſſe priuigni. Cæcitatis beneficium eſt cum illi ſecretum datur. O præclaram ſenis optimi ſingularémque pietatem, quam blande ille ſepoſuit miſerum ſuum, quàm diligenter vxoris gaudentis excluſit oculos? quàm multo Cæcum pudore donauit? Si felicior, inquit, eſſem pater, ego tibi potius cederem domo tota. Nunc miſer illam occupa partem, in qua nemo te videat, in quam ſolus ego veniam: ſint circa te ſeruuli fideles, non gemitus tuos audiat quiſquam, non flebili mœrore paſcatur. Nihil eſt quod te ſolicitet conuerſatione noſtri ſecretum, quod cæcitati ideo præſtatur, vt minus oculi deſiderentur. Aliquis odit filium cæcum, & hac tantum vltione contentus eſt, vt illi aſſignet quietam, & ſepoſitam, & meliorem domus partem? Ita ais, ego ſic intelligebam, quaſi abdicaret, quaſi expelleret. Iratus igitur ſenex tenet iuuenem ſuum velut in interiore complexu, & à limine obſtat? Rogo quòd duos ſeparat media domo, te integram, ſanā, & illum infelicem Cæcum, contumeliæ opportunum, iniuriæ facilem, vtrum filio iraſcatur, an vxori? Nolo, inquit, iuuenis vtaris amœna domus parte, ne hæc quæ nitidioribus tectis elaborata ſunt, pertineant ad oculos tuos. Quis tam ſtultè iraſcitur cæco, vt putet illius intereſſe, vbi habitare iubeatur? Te potius ille ſummouet: tuis inuidiam facit oculis: tibi dicit, Sufficiat, ſatis eſt, habes maiorem domus partem, abſentem puta, miſero in paternis ædibus aliquem angulum relinque. Pater qui filio ſub nouerca aſſignat ſecretam domus partem, confitetur vxori ſe abdicare non poſſe. Tranſit ad aliud genus defenſionis: ſibi cauſam cædis non fuiſſe, cum hic hæres inuētus ſit omnium bonorum. Quis enim alius eſſe debeat, vt huic properandum fuerit ad hæreditatem? Filius ſcriptus non timet pœnitentiam teſtamenti. Omnium bonorū hæres relictus eſt. Non ergo iraſcebatur pater, cum daret ſecretam domus partem. Non poſſunt tibi diuerſa prodeſſe, eadē obijceres reo ſi exhæredatus eſſet. Elige vtrū voles. Si ſciuit ſe eſſe hæredem, amare magis patrem debuit: ſi ignorauit, non habuit quod ſperaret ex morte patris. Reliquum eſt vt intueamur, ille qui perijt ab vtro magis veſtrum deſideretur. Te opinor hic grauius afficit dolor, impatientius hic luctus exanimat, túq; obſoletam protinus nubem, & tempori accommodata lugubria flammeo reuertente mutabis. Hic verò iuuenis, qui ſi fortunæ ſuæ mala cum præteritis comparet, Cæcus cœperit eſſe nunc primum. Nam quid non miſer in hoc ſene perdidit? viuebat illi magna pietas, aderant quocunque iuſſerat de facie patris oculi, non illudere infelicibus tenebris contumaces ſeruuli poterant, nec (quod extremū

contumeliarum genus eſt) vt dominum ageret, rogabant. Nunc quanta dij boni ludibria ſunt ineunda? Iunxere ſe pariter cæcitas & ſolitudo. Quid tibi nunc miſerrime adoleſcens hæreditas prodeſt, quam tantum audis? quid enim circa te pecunia poteſt? quæ fruendi voluptates? quid aliud quàm ſpoliorū facilis occaſio? Quàm bene iſta omnia paterni oculi cuſtodiebant, quàm facile decipi, quàm facile denudari, quàm cito ſine labore falli potes, quàm cito inops fieri? Morte patris exhæredatus es. Quid nunc tibi niſi perpetuus imminet mœror, & execratio vitæ? Miſer poſt omnia & lachrymas perdidit, nec dolentem adiuuant oculi. Incipit apud te gladius habere quid agat. Quærit ecce, quærit miſer ferrum. Nunc, inquit, huc reddite illud, innocēs donec habuit meas manus tātum. Si mori neceſſe eſt, illi potiſſimum incumbam. Hoc illa iam olim grauis & infelix anima querebatur. Vbi nunc meę vires? vbi impetus? vbi dextra tā fortis? vno ictu puto ne me quidem ipſum mihi continget occidere.

CÆCVS IN LIMINE. ARGVM.

❧ *Ex incendio domus adoleſcens patrem extulit. Dum matrem repetijt, & ipſam & oculos amiſit. Induxit illi pater Nouercam. Quæ acceſſit quodam tempore ad maritum, dixitqꝫ parari illi venenum, quod iuuenis in ſinu haberet, & ſibi promiſſam dimidiam partem bonorum, ſi illud marito porrexiſſet. Intrauit ad Cęcum pater, interrogauitque, an hæc vera eſſent: ille negauit: exquiſiuit, & inuenit in ſinu venenum. Interrogauit cui paraſſet, ille tacuit. Receſſit pater, & mutato teſtamento, Nouercam fecit hæredem. Eadem nocte ſtrepitus in domo fuit. Intrauit familia in cubiculum domini, inuenitque ipſum occiſum, & Nouercam iuxta cadauer dormienti ſimilem, Cæcum in limine cubiculi ſui ſtantem, gladium eius ſub puluino cruentatum. Accuſant ſe inuicem Cæcus & Nouerca.*

PRO CÆCO CONTRA NOVERCAM. II.

SENTIO Iudices *pudori iuuenis, cui pro minimo eſt quòd parricida non eſt: grauiſſimum videri quòd abſoluendus eſt contra Nouercam: & plurimum Cæco de reuerētia deperire virtutum, cum in patrocinio ſummæ pietatis aufertur quicquid alium defenderet innocentem. Hoc primū itaqꝫ publicis allegamus affectibus, quòd pro ſe reus indignatur vti corporis probatione. Solus omnium non remittit ſibi, vt incredibilior ſit in parricidio Cæcus, quàm fuit cum videret. Homo omnium quos vnquam miſeros fecere virtutes, innocētiſſimus parricidium negauit an-*

teq̃ pater occideretur, & ne quid hodiernæ ſolicitudini præſtari putetis, fecit, quod eſt ſummum in rebus humanis nefas, ne vel in alio crederetur. Ignoſcite per fidem, quòd indignatur ſe iuuenis in honorem tantum calamitatis abſolui. Filium qui patrẽ ex incendio ſua cæcitate ſeruauit, facinus eſt hoc tantum innocentem videri, quòd illum non potuerit occidere. Nam quod ad mulierem Iudices pertinet, quæ defendi non poteſt, niſi patrem Cæcus occidit, tam impudentem delationis neceſſitatem malo, quàm ſi tantum negaret. Viderit qui fiduciam veritatis putat, quòd Cæco facinus obiectum eſt. Deprehenſa mulieris audacia eſt, quæ non poteſt niſi incredibilium comparatione defendi, & quiſquis Cæcum inuicem accuſat, ſolus eſt reus. Aliæ Iudices eſſe debuerunt aduerſus hanc debilitatem probationes. Cæcus in parricidio nõ debet ſuſpectus fieri, ſed deprehendi. Quæſo itaq; Iudices vt hæc prima propter cauſam iuuenis putetis, quæ contra illum nimia ſunt. Nihil magis debet eſſe pro Cæco, quàm quòd aduerſus illum fuerunt multa fingenda. Et conſtat de pietate, de innocẽtia hominis, qui expugnandus fuit parricidij ſimilitudine. Congeſta ſunt aduerſus miſeram debilitatem ferrum, cruor, venenum, & quicquid non poteſt eſſe negligentiæ, niſi neſcientis. Nemo Iudices, nemo diligentior debet eſſe ad facinus, quàm cui parricidium potuit facere Cæcus. Iuuenis iſte de quo ſumma in rebus humanis monſtra finguntur, eius fuit erga parentes ſemper affectus, quem nefas eſt optare de liberis. Cum domus ignium ſepta violentia rapuiſſet miſeris ſenibus omne præſidium, illa feſtinatione qua fugimus, erumpimus, in medium cucurrit incendium. In quanto tunc periculo fuit rerum naturæ pietas? Dum diu multúmq; attonitus hęret, dum ad vtrunq; reſpicit, ad vtrunq; diſcurrit, penè infeliciſſimos parentes perdidit pietatis æqualitas. Vt demum miſerrimos ſenes cluſerat iam propior ignis (audiat licet inuita pietas) patrem iuuenis elegit, & de pariter ardẽtibus vices diſpoſuit affectus. Vixdum poſito ſene, cum illum quoq; miraremur explicitum, iterum flammas aperuit, & vndique coeuntis incendij redditus globis arſerat iuuenis, ſi tardius perdidiſſet oculos. Facinus eſt exiſtimare Iudices, non hoc quoq; maximis contigiſſe conatibus, vt ſeruaretur & mater. Minus tamen in vtroque fecerat, niſi perdidiſſet oculos. Viderint qui filium in eo magis parente mirantur, in cuius ſalutem faciem vultúſque conſumpſit. Patri præſtitit cæcitatem, qui amiſit oculos, dum repetit quam reliquerat matrem. Non expectatis, certum habeo Iudices, vt excuſem quòd pater induxit Cæco Nouercam. Factum eſt eo tempore, quo conſtabat patrem filio ſenem ſoluendo non eſſe. Contenderim quinimò iuuenis fuiſſe conſilium, vt pater cui matrimonium filiúmque abſtulerat incendium, reſidua ſenectutis alia ſolaretur vxore: & vt domus quæ cæcum tantum habebat & ſenem, acciperet ex coniugio miniſteria cuſtodita. Facinus eſt Iudices, quòd bonos priuignos Nouercæ faciliùs decipiunt,

nec ſenius oderunt. Quàm multis inſidijs, quàm multis artibus patet cæcitas innocẽtis? Mulier cui ſpem inuadendæ hæreditatis præſtabat debilitas priuigni, ſenectus mariti, intellexit hoc ſolum deeſſe ſceleris occaſioni, vt prius infamaretur parricidij Cæcus. Viſo igitur hoc, quòd ſibi iuuenis non videbatur eſſe priuignus, venenum quod in miſeri ſinu abdiderat deprehenſura, nunciauit patri, tanquam parricidium pararetur. Et quia mendacium poterat facile nudari, ſi quem conſcium nominaſſet, totam delationem ſic ordinauit, vt ſibi crederetur promiſſam dimidiam partem bonorum, ſi venenum ſeni voluiſſet ipſa porrigere. Videtis Iudices, qua præparatione Nouerca ad teſtamentum patris acceſſerit. Mulierem quam credit maritus noluiſſe partem bonorum accipere pro ſcelere, neceſſe eſt ſic remuneret, vt faciat hæredem. O quanto aliter probaretur parricidium, quod iam poteſt deprehendi. Mulier quæ ſe dicebat in conſcientiam ſceleris admiſſam, non hoc primum exegit à patre, vt quæreret quis paraſſet Cæco venenum, quis dediſſet, vnde maximum ſciebat poſſe fieri quæſtionis errorem, inſtituit vt innocentiſſimus iuuenis interrogaretur repente, ſubitò infamatura velut deprehẽſi trepidationem, ſeu tacuiſſet Cæcus, ſeu negaſſet. Adductus ad filium ſenex, dixit iuueni quicquid audierat. Nunquam Iudices tam ſimplicis innocentiæ fuit facinus actum negare. Non eſſet auſus iuuenis coram ea muliere mentiri, quæ prodidit, & ſcijt vbi eſſet venenum. Vt verò ſenſit infelix inſtantem Nouercam, poſtulantémq; vt ſinus iuuenis exquireretur, tunc verò attonitus & hærens, & tota malorum ſuorum cogitatione confuſus, intellexit hoc argumẽtum eius eſſe quæ paraſſet, vt poſſet deprehendi. Igitur propere, feſtinanter omnia membra pertractans, & merſis in ſinum manibus, dum cuncta ſuſpectionibus, dum tactu iuuenis explorat, venenum primus inuenit. Laudo Iudices innocentiam ſilentij, laudo fiduciã, quòd interrogatus cui paraſſet, non putauit ſibi defendendum venenum. Rem quinimò fecit eius qui ſciret patrem non crediturum, & (quæ maxima eſt innocentiæ contumacia) perſuaſionem ſenis nulla voluit excuſatione corrumpere. Non fuit illud trepidatio, nõ tacita confeſſio. Quiſquis habet venenum, habet & quod reſpondeat deprehenſus. Fecit poſt hæc ſenex rem hominis, quem non mouiſſet quicquid inuenerat. Non torſit miniſteria Cæci, & de ſcelere in quo ſolus nocẽs eſſe parricida nõ poterat, nõ explicuit ordinẽ quæſtionis, ſed quod plus eſt quàm abſoluere, remiſit iuueni defenſionem. Vtrum deinde intellectis deterrimæ mulieris inſidijs filium pauliſper voluerit exhæredatione protegere, & diligẽtius de patrimonio ſuo deliberaturus interim captauerit, vt videretur mulieris cupiditati iam non obſtare priuignus: an facillimum fuerit, vt exhæredationem quoque impetraret Nouerca Cæci ab homine, cui tã multa perſuaſerat, cogitationibus veſtris relinquo. Hoc tantum dixiſſe contentus ſum, Teſtamentum continuò mutauit. Et ne quis miraretur

hanc feſtinationem, ſtatim ſubſequutum eſt vt periret. An interfuerit Iudices iuuenis huius, vt viueret pater, qui iam alio moriebatur hærede, vos exiſtimabitis. Certe non interfuit vt occideretur. Facinus Iudices quod illa nocte in cubiculo Nouercæ, quod in lectulo factum eſt, domus tota perſenſit, nemo non ſibi viſus eſt iuxtà fuiſſe. Excitari ſola Nouerca non potuit illo in loco vnde venerat fragor. Concurrit familia quo ſolicitos atq; trepidantes ducebat ſtrepitus, quem ſequebantur. Inuenerunt ſenem occiſum, Nouercam iuxta cadauer ſic iacentem, vt ſtatim poſſent interrogare quis occidiſſet. Nunciatum eſt deinde facinus & Cæco. Inuẽtus eſt (quod innocẽtiæ ſufficit) nõ à ſcelere rediens, ſtans in limine cubiculi ſui animo quo diſcurrebant videntes. Vt deinde ferrum iuuenis inquireretur, exegit eadem vtiq; quæ poſtulauerat de veneno. Quòd in lectulo gladius cruentatus inuẽtus eſt, non deprecor Iudices, quin contra cæcitatem non minus argumentum putetis, quàm quòd inueniri potuit venenum in parricidij ſuſpicione. Gladius cruentatus nouiſſima probatio debet eſſe, nõ ſola. Ignoſcite malorum periculorũ metus, ignoſcite humana diſcrimina. Defenſionem iuuenis primum lachrymis gemitúq; proſequimur. Perdidit infelix iuuenis patrem, perdidit & cæcitas illum ſenem, cuius oſcula, cuius amplexus imponebat vulneribus oculorum, cui præſtabat Cæcus vt viueret. Miſera ignorantia, miſera debilitas, quòd te Nouerca non ſic potius decipere maluit, vt biberes venenum. Facinus eſt Iudices comparationem fieri, vt incredibile ſit parricidiũ. Idem vos putatis efficere noctium merita, & affectus oſculis blanditiiſque quæſitos, quod natalium pignorúmq; reuerentias? Nullas ego facilius perire crediderim, quàm corporum charitates. Et licet matrimonijs paulatim reuerentia grauitatis accedat, poſſunt tamen diſtrahi facilitate qua coeunt. Vxor eſt, quam iungit, quam diducit vtilitas: cuius hæc ſola reuerentia eſt quòd videtur inuenta cauſa liberorum. Aſpicimus matrimoniorum ſingula momenta rixantia, mutant quotidie domos, & per amplexus lectulóſq; diſcurrunt. Placet etiam poſt liberos alius maritus, & vnde deprehẽdas omnium ſcelerum facilitatem, poſſunt non amare viuentes. Quid ſi huic vxoriæ vtilitati nouercale nomen adiungas? Mulieri quæ poſt liberos inducitur, matrimonij non contingit tota reuerentia. Quanto alios præſtat affectus diligere vitæ lucis autorem? Liberi ac parentis nõ alius mihi videtur affectus, quàm quo rerum natura, quo mundus ipſe conſtrictus eſt. Quiſquam ne mortalium confodiet illud ſacrũ venerandúmq; corpus, quod poteſt ex ignibus rapi, pro quo bene conſumuntur oculi? Non inuenio Iudices quemadmodum poſſit eſſe contra liberos ſalua reuerentia. Non eſt difficile vt maritum vxor occidat, ſi non eſt difficilius vt filius patrem. Non eſt Iudices, quòd putetis inter mulierem & virum de ſcelere quæri: neque eſt quòd ſe Nouerca ſexus occaſione tueatur. Maior eſt cæcitatis infirmitas. Sunt &

fœminis ad ſcelera vires,cum habent cauſas virorum.Quinimò ſi interroges,faci
lius hæc pectora metus,odium,ira corrumpunt, & quoniam non habent roboris tan
tum,vnde vitia mentium vincant,plerumq; facinus infirmitate fecerunt. Sanè
tamen illis ſceleribus ſufficere non poſſint, quæ diſcurſum , quæ exigunt laborem.
Quod verò tam muliebre poſſis inuenire facinus,quàm occidere hominem iuxta te
iacẽtem?aggredi ſenem qui ſe tuis crediderit amplexibus?cuius ſomnos ipſa diſpo-
nas?ipſa cuſtodias? Omnis alius percuſſor deprehẽdi poteſt antequam feriat,vxor
non ſentitur,niſi dum occidit. Non eſt Iudices incredibile vt occiderit mulier homi
nem,quem dicitur potuiſſe Cæcus occidere. Facinus eſt Iudices,ſi cæcos habere non
credimus,niſi neceſſitatis innocẽtiam.Prima eſt infirmitas cæcitatis, vt nolit. Fal
litur quiſquis hanc calamitatem non animorum putat eſſe,ſed corporum. Totius ho
minis debilitas eſt oculos perdidiſſe.Et ſi diligenter actus intuearis humanos,mini
ſteria luminum ſumus.Cæcus non iraſcitur,non odit,non cõcupiſcit.Et cum corpo-
ra noſtra vigorẽ de luminibus accipiant,pereunt cum ſuis vitia cauſis.En ad quod
erumpant manus,quæ proxima quæque tandiu quærunt,manus quæ ſua quoq; mini
ſteria non explicant. Audebit quicquam corpus illud quod ad ſingulos ſibi videtur
decidere motus?cui quicquid ante ſe eſt,donec exploretur, abruptum eſt ? Facinus
admittet in quo nihil ipſe facturus eſt?Facinus, quod totum credat alij ? Quid ſi
cæcitas ſit,quam fecerint ignes? Nemo in incendio ſolos ex homine perdit oculos.
Tunc facies ſentit incendium,cum ambuſti defecerunt greſſus, cum opponi nõ poſ-
ſunt pro oculis manus,& ad lumina noſtra flammas omnium membrorum vulneri-
bus admittimus.Cæcum vel hoc faciet innocentem, quòd licet viribus,licet ſuffi-
ciat audacia,non habet perſuaſionem hominis,qui poſſit imponere. Nefas eſt Iudices
hunc iuuenem reliquarum debilitatum ratione defendi. Quàm incredibile eſt vt oc-
ciderit patrem,qui pati non potuit vt perderet eum?Rogo quid opus gladio,quid ve
neno parricidę? quantulum fuit potius ſeruare matrem ? Rapiatur ex parentibus
illa infirmior,illa peritura:parricidium ſic facere potuiſti, vt optimus filius vide-
reris?Quantum deinde putatis impatiẽtiſſimis affectibus acceſſiſſe poſt cæcitatem?
charior eſt pater cum in locum ſucceſſit oculorum, & tunc eſt infinita pietas , cum
in illa debeas amare quod feceris. Quid dicitis Iudices?transferet in facinus hunc
cæcitatis ſuæ iuuenis fauorem,ad quem quotidie laudatura ciuitas coit, cui aſſidẽt
omnes liberi,omnes parentes?faciet ſe pietatis pariter & ſceleris exemplum?Faci-
lius eſt vt occidas patrem à quo ſis ipſe ſeruatus.Nullius vnquam Iudices parrici-
dij magis debuiſtis excutere cauſas.Cupiditas,inquit,iuuenem egit in facinus. Hoc
ſi credibile,ſi verum eſt,debet videri,mulier hæres maritum,an patrem Cæcus ex-
hæredatus occiderit.Habeant ſanè Iudices hanc nefariæ cupiditatis feſtinationem,

quos vitiorum ardor, quos quotidie luxuria præcipitat. Quo Cæco hæreditatem vel innocentem? oculi ſunt, oculi per quos paupertatem ferre non poſſumus, oculi tota noſtra luxuria. Hi nos in omnia quotidie vitia præcipitant, mirantur, adamant, cõcupiſcunt. Facilius impleas animi ſatietatem. Quò per fidem diuitias inueni, apud quem omnium rerum diuerſitas perit? Circundes licet hanc debilitatem fulgore, diuitijs: Cæco tamen tunc magis cuncta deſunt, cum contigerunt: nec inuenias debilitatem cui magis cum paupertate conueniat. Homo in honore parentum excæcatus, patrimonio ſub patre melius vtetur. Et quod per fidem parricidij genus iuuenis elegit? Venenum, inquit, parauit. Cur per fidem, ſi ſufficit ferro, facinus aggreditur, cui adhibere conſcium, cui præſtare debeat miniſtrum, cum maius habere poſſit in gladio parricida ſecretum? An poſtea iuueni ſuccurrit, quid poſſent facere manus, & ſe circa venenum deprehenſa debilitas collegit in vires? Nemo Iudices, nemo neſcit quemadmodum poſſit occidere. Intellexit Iudices Nouerca quàm incredibile eſſet, vt videretur Cæcus paraſſe venenũ. Igitur adiecit tentatam ſe, vt illud ipſa porrigeret. Date per fidem Iudices operam, inuenite verba, ſecreto priuignus & Nouerca de parricidio loquuntur. Ita ſe non putat vterque tentari? Quid cogitatis, quid dicitis Iudices? Nullum ne in tota domo quod corrumperet, aliud parricida pectus inuenit? Difficilius hoc credas Nouercæ, ſi te à nullo alio putes impetraturum. Non ergo iuuenis credit hoc omnes loqui cum patre? omnium blanditiarum primum eſſe ſermonem? Nouercam timeas negantem. Non habet fidem ei credere parricidium, quem ſcias proditurum, niſi impetraueris. Per fidem Iudices diligenter attendite criminis diuerſitatem. Tentatam ſe in parricidij conſcientia mulier affirmat. Quis vero dubitet, nunquam hoc priuignum fuiſſe facturum, ſi habere conſcium potuiſſet alium? Atqui venenum iam parauit, emit. Et cum hoc ipſe facere non potuerit Cæcus, quis eſt iſte cui parricidij tantum inſtrumenta creduntur? cur non idem porrigit ſeni? vel ſi non poteſt decipi maritus niſi manibus vxoris, cur ante parricidium ſtruitur, quàm ſciat an Nouerca promittat? Nam quòd vult videri, promiſſam ſibi partem bonorum, non eſt argumentum, niſi & ipſum probetur. Mulier quæ ſolicitatur ad facinus, quemadmodum ſibi conſulit, ne illam parricida decipiat? Et probationes proſpicere debuit, ſeu factura quod rogabatur, ſeu proditura. Adde quòd neque odit Nouercam Cæcus, cui parricidium credit, neq; hæreditate corrumpitur, cuius contentus eſt parte dimidia. Nemo Iudices parricidium faciet quo alius vtatur. Exigo igitur vt iſtud parricidium Cæci tu ſocia, tu conſcia manifeſtius probes. Quid opus eſt vt iam venenum iuuenis habeat? potius ſermonibus veſtris interpone teſtes, fac coram ſeruis loquatur, fac interſint amici, fac vt audiat pater. Faciliimum eſt Cæci decipere ſecretum, vtere mulier homine qui ſe commiſit oculis tuis.

Vtere verbis quæ regis, manibus quæ moues. Volo venenum ipſe proferat, ipſe porrigat, volo te rurſus in facinus hortetur, volo plura promittat. Parricidium Cęci deprehendi poteſt, dum tibi fatetur. Sed, inquit, inuentus eſt tenens venenum. Exiguũ argumentum Nouerca de magna facilitate feciſti. Non accuſas Cæcum, ſed oſtendis. Homo expoſitus ad omnem occaſionem, ad omne ludibrium, quem tactus, quem proxima quæq; decipiunt, quid refert, quid in ſinu habeat ille, quem deprehendere poſſis, qualem relinquas? A quo modo Nouerca digreſſa eſt, cuius ordinauit veſtes, tetigit ſinus, membra cõpoſuit, venenum poteſt habere ſic vt neſciat: poteſt ſic, vt aliud putet. Si mehercule volueris, tenebit palàm: ſi iuſſeris, accipiet corã ſeruulis, coram amicis: & ſi venenum non dices, hauriet, bibet. Nullo magis Iudices argumẽto poteſt innocentia cæcitatis intelligi, quàm quòd videtur iuuenis deprehenſus. Si parricida eſt, & exquiritur, hanc ſaltem ſibi præſtabit diſſimulationem, ne teneat venenum. Neminem Iudices credo mirari, quòd iuuenis interrogatus cui paraſſet, verba non habuit. Non fuit illud patris indignatio, non fuit dolor, venenum iuuenis expauit. Auferũt nobis vocem quæ fieri poſſe non credimus, & ſilentium eſt admiratio ſubita miſerorum. Neſcit tacere deprehenſorum ſcelerum trepidatio, & ſtatim reſpõdet illa cum ſuo ſibi ſcelere parata defenſio. Tacere facilius eſt deceptis, quàm deprehenſis. Quid per fidem facere vultis iuuenem, quem de parricidio conſulit pater ille ſeruatus? miror hercule non dixiſſe, Volui, ſum veneficus, ſum parricida, & inuidiam putarem ſi confeſſus eſſet. Bene quidem quòd neſcit iuuenis, quemadmodum parricidium neget, neq; habet illa deprehenſorum multa verba. Venenum quod tenet Cæcus, ipſius eſt, ſi illud excuſet. Sed, inquit, exhæredatus eſt à patre. Poteram Iudices ſecretum hoc ſenis profundũmq; vocare conſilium, contra iuuenem tamen eſſe non debet, etiam vt de parricidio crediderit Nouercæ. Notum hoc Iudices ac vulgare facinus eſt, quòd plerunq; contra liberos armãtur vxores, & ſequentium matrimoniorum non aliunde, quàm de damno pietatis affectus eſt. Genus infirmiſſimæ ſeruitutis eſt ſenex maritus, & vxoriæ charitatis ardorẽ flagrantius frigidis concipimus affectibus. Quid quòd neceſſe eſt impatientius amet maritus vxorem, qui ſibi videtur filium iam perdidiſſe? Facillimum eſt de Cæco parricidiũ credere, cum hucuſq; erraueris, vt inquireres. Volo ſcire Iudices, quid fecerit homo ſenex, qui parricidam filium ſciat. Non culeum parat, non illud porrigit venenum, non ſaltem abdicatione dimittit, teſtamentum tantummodo mutat, & parricida ſola paupertate punitur. Rogo quis præcipitat? vrget? adeóne nõ poteſt fieri idem poſtero die? grauius hoc faciet pater, ſi non præſtiterit vxori. Quid quòd hoc ipſum tam placidè, tam quietè facit, quaſi captet imponere? Quid dicitis miſerorum parẽtum affectus? Exhæredaturus pater filium, non aduocat propinquos, non contrahit amicos, nullis lachrymis tabulæ, nulla vociferatione complentur. Neſcis ſenex,

quanta tibi opus ſit ratione tabularum, exhæredas miſerabilem parricidam. Non eſt Iudices quòd putetis, *ideo nullum adiectum ad exhæredationem iuuenis elogium, quia de ſcelere conſtaret.* Nemo vnquam *ideo nō obiecit filio parricidium, quia crederetur.* Per *fidem* Iudices *duorum, inter quos de ſcelere quæritur, æſtimemus mutato teſtamento proximam noctem.* Iuuenis *ſeu innocens, ſeu parricida eſt, adhuc in ſuo ſilentio ſtupet, nec facile* dixerim, *vnde maior trepidatio, ſi alienum tenuit, an ſuum venenum.* Nouerca *rem inter manus habet anxia, trepida.* Nihil *eſt difficilius quàm differre gaudia, quòd ſcias te non mereri: & filio ſe eſſe prælatam, nō eſt longa perſuaſio.* Expectat *nunc vt iuuenis agat cauſam poſtero die, vt credulum ſenem propinqui, vt ciuitas vniuerſa caſtiget, & ſe* Nouerca *ſenſit vnius tantum noctis hæredem: non creditur teſtamento hominis, qui eadem nocte qua filium exhæredauit, occiditur.* Tractemus *nunc* Iudices *ipſius ſceleris comparationem.* Cæcus *ignorat vbi iaceat ſenex, an iam quieſcat.* Et *quàm difficile eſt vt credat illum, qui modo de parricidio ſuſpicatus eſt, dormire patrem?* Tu *ſentis quando ſenem vicerit laſſitudo curarum.* Cæco *quis renunciat quod diei noctiſve ſecretum?* Scis *pariter an vnà quieſcentiū fores vallauerit cura ſeruorū.* Tu *facere potes occaſionem vxor & domina.* Cæco *fortaſſis ad aliud limē errandum eſt.* Tibi *hoc ſolum reſtat, vt ferias.* Cæcus *neceſſe eſt quietem patris ipſa corporum electione confundat.* Tu *iugulum, tu potes pertractare pectus, dum amplecteris.* Nobis *iterum caſus redit, rurſus incerta tentanda ſunt.* Tibi *reſtat vt ſtatim membra componas, vt quieſcas.* Non *ſufficiunt facinus facturo ſolæ cogitationes, & vix tam multa pariter ſciretis oculi.* Per *fidem* Iudices *ab vtro credibilius eſt occiſum ſenem? à* Nouerca, *quæ proſpexit vt alius poſſit eſſe ſuſpectus, an à iuuene, cuius inuidia periturus erat, etiam vt illum alius occidat?* Intuemini *per fidem* Iudices *procedentem parricidā.* Quos *non iſta veſtigia frangant rumpántq; ſomnos?* Veſtigia *plura ſemper errantium, quæ non valent ſuſpenſis prætentatiſq; greſſibus librare corpus: & quia diu incerta ſunt, nutantia, neceſſe eſt grauius premant ſolum, cui crediderint.* Quanto *ex hoc turbæ plus accipiat neceſſe eſt illa nocturni ſilentij quies, quòd ambulantis cæci nec manus ceſſant, præmittuntur, explorant, & adeſſe ſe nunciāt?* Illa *per quæ complexus veniunt, non ſunt in poteſtate cæci, quibus toto ſe fateatur ſtrepitu.* Quicquid *occurrit, nequaquam poteſt euitare cæcitas niſi offenſa: vt ambulare, vt ingredi nocte poſſimus, dies facit.* Quàm *multa deinde ſuperſunt poſtquam ad patrē peruentum eſt?* Exploretur *neceſſe eſt pariter iacentium prima diuerſitas, vultus, ora tractentur, detrahantur velamenta corporibus, quæratur vulneri locus.* Ita *ex duobus neutrum excitat?* Grauior *ſemper dexteræ tractatus errantis.* Paulatim *deinde admouendus eſt pectori mucro, & ne qua confundatur ignorantia nimium liber ictus, præcedat oportet gladium manus.* Vnde *tantum virium* Cæco, *vt in*

vno ſtatim ictu mors tota peragatur? Incertum vulnus ſit neceſſe eſt, cuius impetum non regitis oculi: nec poſſitis cuſtodire deſtinatum ferro locum, dum ad colligendum vulneris pondus, dexteræ redire permittitur. Vtrum deinde iuuenis poſt vulnus vnum continuo fugit? Et quemadmodum ſcit, an facinus expleuerit? an potius expectat, vt de parricidio cadaueri credatur? Ecce iterum per eadem incerta redeundum eſt, omnia rurſus periculoſè venienti tentanda. Fidem veſtram Iudices, vt nobis proſit argumentum criminis noſtri. Cæcus ſi nec venire, nec reuerti ſine ſtrepitu poteſt, neque ſic occidere potuit, vt deciperet Nouercam. Te, te hoc loco mulier interrogo, quæ tam grauis quies, vt te mors tam vicina non excitet? Paruulis noctium turbamur offenſis. Excitant nos exigui plerunque motus, vox incerta, longinqua, & aliquando ipſum ſilentium. Illorum ſanè iuxta te ſuprema non ſentias, quos ſenectus languoréſque diſſoluunt: hominis qui ferro occiditur, tumultuatur exitus, & ſimilis eſt repugnanti. Quid quòd neceſſe eſt nulla mors inquietior ſit, quàm quæ ſtatim tota eſt? Nam quòd dormiens occiſus eſt, non eſt quòd ſic æſtimetis, tanquam per illam quietem tranſierit in mortem: ſit aliquid neceſſe eſt inter ſoporem mortémque medium: nec poteſt iungi tanta diuerſitas, cum ſit ſomnus ipſe pars vitæ. Non multum intereſt, quietem noſtram ratio vitæ rumpat an mortis. Hominem qui dormiens occiditur, & quicquid totus lectulus ſciat. Et quando mulier ſeni tuo blandius implicito iacuiſti? Siccine dormis, quæ modo turbaſti totam domum, cuius priuignus parricida, miſer eſt maritus? Ecce vitalibus ruptis in amplexus tuos effunditur cruor, & fugiens per vulnus anima agitante ſe anhelitu, agit crebra ſuſpiria. En iterum largus ille ſanguis circa tuos duratur artus, ſtringeris deficientium rigore membrorum: non moueris, non expaueſcis, ſed dormis per tot diuerſitates? Non relinquitur quid aliud ſimulare poſſit mulier, cui neceſſe eſt iuxtà eum inuenire quem occidit. Non eſt Iudices quòd incredibile putetis, vt quis perferat dormientis ſimulationem, nihil eſt quod facilius humana calliditas poſſit imitari. Sic quidam cadauerum expreſſere pallorem, & contra verbera & experimenta telorum, mortium pertulere patientiam. Quanto facilius eſt ſimulare rem, cuius imitationi ſufficit cluſiſſe lumina, laxaſſe membra, dediſſe ſuſpirijs modum & anhelitus negligenter egiſſe? Inter dormientem ſimulantémque non eſt niſi conſcientia. Nam quòd ad tot veſtigia, tot manus, tot proclamationes in eodem tenore durauit, nolite mirari, facilius excites dormientem. Et hæc eſt omnium natura rerum, ne quid diutius perferas, quàm quod imitaris. Simulare ſomnum habet & hanc facilitatem, quòd videtur ſimilis excitatio, qui deprehenſus eſt. Quid hoc eſſe vis mulier, quòd te non excitet res, qua domus tota turbatur? Illam ſeruilis negligentiæ quietem, illos ſine curis, ſine affectibus ſomnos, illos qui non ſtatim primo timore proſiliunt, fragor noctis agitauit. Quantus de-

inde fremitus diſcurrentium tota domo? Prima ſunt euigilantium præſidia, clamores, nec poteſt quieta res eſſe noctis auxilium. Minore ſtrepitu commota es cum excitareris. Ecce cubiculi veſtri fores trepidæ feſtinationis effringuntur impulſu: en lumen ſuper lectulum ingerunt multæ manus, & ad proſtratorum corporum ſimilitudinem cubiculum gemitu, vociferatione completur. Tu iaces, & in cadaueris ſimilitudinem vſque reſoluta es. Hoc tu quietem putas eſſe? Patientia eſt. Veſtræ Indices exiſtimandum relinquo prudentiæ, ſtrepitum quem in cubiculo ſenis fuiſſe confeſſi ſunt, qui illò potiſſimum concurrerunt, vtrum putetis factum colluctatione morientis, an à peracta cæde referentis gladium mulieris fuiſſe diſcurſum? An hoc quoque inter artes Nouercæ, vt omnibus ſceleris ſui partibus ſenſim quietéque diſpoſitis, ipſa ad excitandam familiam fecerit ſtrepitum, cui hoc ſolum ſupererat vt ſic inueniretur? Fragor quo familia excitata eſt, ſi redeuntis Cæci fuit, deprehenſus iuuenis eſſet, antequam gladium referret. Vt ſciatis Iudices neminem fuiſſe in domo quem non fragor ille confuderit. Cæcus quoqꝫ inuentus in limine eſt, ſicut ſolet vltro citróque commeare. Iuuenis ſi inter ſuum patriſque cubiculum facile diſcurrit, quid adhuc in limine facit? Euaſit, effugit, gladium iam repoſuit. Et quanto facilius eſt cæco ſimulare ſomnos, vultum quietis imitari? Quod per fidem maius ſubitæ confuſionis argumentum eſt, quàm quòd Cæcus exiluit, & ſtetit? Grauius neceſſe eſt expaueſcant, quibus de ſolitudine ſua non renunciant oculi: & quorum concluſus animus non exit in viſus, non habet vnde timori ſuo par ſit. Deprehenſus eſt iuuenis vbi illum deſtituerat impetus timoris. Poteſt negligere cæcitas in cubiculo ſuo ducem, in quo dies omnes cunctáſque noctes agit iter, quod iam multis offenſis, multis edidicit erroribus. Extra limen cæcitas eſt, inde error, inde tenebræ. Nihil eſt innocentius Cæco, qui nec in ſcelere deprehenſus eſt, nec in diſſimulatione. Proclamat hoc loco iuuenis, Vt primum, inquit, mi pater fragor domus, & velut tui confudere gemitus, iterum tanquam te rapturus exilui. Tunc primum miſer ſenſi facinus cæcitatis, ſteti donec mihi nunciareris occiſus, & in illa diſcurrentium trepidatione tenui miſer ocium timoris. O ſi numen aliquod pauliſper accommodaſſet oculos, primus in cubiculum intraſſem patris, inueniſſem fortaſſis adhuc aliqua verba morientis, loqui & interrogare potuiſſem. Tarda & trepida ſunt officia ſeruorum. Ego te deprehendiſſem Nouerca vigilantem. Sed, inquit, gladius Cæci cruentatus inuentus eſt. Non eſt Iudices cæcitatis audaciæ, de parricidio referre gladium, & homo cuius paulo antè exquiſiti ſunt ſinus, non referret in cubiculum ſuum ferrum, quod non tegere poſſet, non abſcondere, & tamen cruentatum ſciat. Quis hanc Iudices impudentiam ferat? Negat Cæco ſubripi potuiſſe gladium mulier, quæ ſe quietè defendit. Et quanto facilius eſt ſomnos decipere miſerorum? Grauior eſt quies,

quibus ex laſſitudine calamitatum venit. Cæco vero facile eſt etiam vigilanti ſubripere gladium. Quemadmodum autem paratur argumentum? quædam facere non poteſt negligentia, & facilius eſt vt cæcitatem oculi imitentur gladium cruentatum reponentes. Has tantum cauſas habet qui occidit alieno. Sentio Iudices iamdudum indignari miſerrimum iuuenem, quòd argumentis, quòd probatione defenditur, reddenda ſunt maxima viro patrocinia tam piæ cæcitatis, & agẽda reliqua pars cauſæ admiratione. Intueri mihi Iudices videbor expeditionis illius incredibilem nouámq; faciem. Vadit rapto patre iuuenis per ardentes creſcentéſque flammas. Dicturum me putatis, vt euadat, vt fugiat? Properat miſer, vt reuertatur. En membra contactu ſtringuntur ignium. Pater tamen toto cooperitur amplexu, & ardentibus tũc quoque penè luminibus, texerunt manus alterius oculos. Hoc me nũc putatis ſtupere, mirari, quòd huic iuuenis oneri per medios ignium globos, & ruentia tecta ſuffecit? Illud eſt cui vix habere poſſit mortalitas fidem. Viſus eſt ſibi feciſſe rem facilem. Quanta dij deæque pietatis audacia eſt, ire rurſus in flammas, illo vbi patrem penè perdideris. Iam non erat illud penetrale, iam non erat domus, vtique tamen iuueni videbatur ardere mater. Iam miſer vndique flagrantibus membris cum diſcurrentem clauſiſſet ignis, (quod ſolum ſupererat viriũ genus) matrem quærebat oculis. Non fuit illud primum ignium perire lumina candentia, non protexerunt flagrantem ſua membra faciem, & oculi quærentibus matrem manibus arſerunt. Rurſus infelix totum tactu perluſtrat incendium, & vnde maximus eſt collabentibus culminum fragor, illò debilitas tanquam inuentura reuocatur. Solus omnium ſeruatus eſt beneficio cæcitatis. Protrahatur Iudices, ſi videtur in medium reus, plurimum probationibus adijcere debent truces vultus, terribilis mináxque facies. Hic eſt Iudices qui dicitur tota nocte diſcurriſſe. Hic ille circunſpectus, hic ille felix parricida. Receſſerunt cuncta debilitatis officia, & hominis qui circum genua veſtra ducendus eſt, non eſt qui dirigat greſſus, non ſeruuli ſuperſunt, non penates. Reſpondete per fidem, reſpondete mortales, vtrum hic patrem occidit, an perdidit? Quid agis infeliciſſime iuuenis? rogandum eſt, neque habes totas preces, perit ille veſter ambitus, veſtra miſeratio: ſed nefas eſt, vt reatus iſte ſentiat debilitatis aduerſa. Nos agedum iuuenis duc, immo noſtris humeris, noſtris manibus innitere, nos tibi preces, nos accommodabimus oculos. Quid aduerſaris infelix? Quid repugnas? Scimus te non rogare pro vita, ſed dura miſer, dura ſaltem, viue dum vincas, decet te hic quoq; virtutum tuarũ cumulus, decet vt digneris moriturus abſolui.

☞Bello Cimbrico miles Marianus Trib. ſtuprum ſibi inferre conantem propinquum Marij occidit, reus eſt cædis apud Imperatorem.

PRO MILITE CONTRA TRIBVNVM. III.

SATIS dedecoris atq; flagitij caſtra ceperunt, cum hæc furenti Tribuno mens ſubiecta eſt, vt in medio belli Cimbrici ſtrepitu ante ſigna (tuis honos ſit habitus ſanctiſſimis auribus) iuberet proſtare gladio cinctum, vt vim turpiſſimam ac nefariam tentaret inferre (ne quid aliud dicam) fortiori. Habet æternam labes illa memoriam, & in exemplum, in quod facillime vitia proficiunt, noua culpa pernotuit. Et licet impunita ſit reo virtus ſua, tamen in hoc ruentis in deteriora ſeculi curſu affirmo, plures erunt qui Trib. imitentur, quàm qui militem. Etſi nihil minus conuenire videtur partibus aduocati ſumme Imperator, quàm reo capite periclitanti ſubſidium miſerationis auferre, memor tamen pro quo, & apud quem loquar, audacter atq; vt ſpero, tutò profiteor, militem tuum quicquid afferat caſus hodie, ſub ipſo fortunæ minantis ictu ſtare ſecurum. Aut enim abſolues tanquam innocentem, aut punies tanquam virum. Fas eſt vita periclitari, qui natum ſe meminit lege pereundi. Neq; in militiam grauiſſimo aſperrimóq; bello ita venit, vt neſciret ſibi mortem in procinctu habendam: neq; eſt tam imbellis, vt non forti pectore aduerſa, dum non inhoneſta, toleret. Affirmo tibi C. Mari, non ſic nuper repugnaſſet, ſi illum Trib. voluiſſet occidere. Neq; ignorauit quæ maneret eum pericula, cum obſcœnos furioſi corruptoris amplexus gladio diuelleret. Nec habeo ſanè quid in milite præſertim tuo laudem, ſi pudicus eſt tantum, quia expedit: nec ſi ſit vitæ cupidiſſimus, pœnitere eum facti ſui poteſt. De interfectore corruptoris fortaſſe dubites: illud vtiq; ſcio, de impudico milite non deliberaſſes. Hunc vero C. Mari (Defendatur enim tam fortiter miles tuus, quàm vindicatus eſt) nec ſi damnaueris pœnitebit. Si fors ita tulerit, ibit ad pœnam pleno gradu, tam paratus mori pro pudicitia, quàm occidere: laudémq; perpetuam fortiſſimi pudoris ſecum feret. Omnis licet delatorum vis ingruat, nunquã tamen effici poterit, vt miles tuus magis doleat, quòd accuſatus, quàm quòd appellatus eſt. Sed neque hoc Roma parens, nec ſigna militaria, aquilæq; victrices, nec tua ſumme Imperator diuina virtus ſinat, vt tua quoq; ſententia quiſquam vir & Romanus & miles nimium pudicus ſit, apud quem ante principia agendum eſt. Ecce cum maxime hoc igitur, vt inter Ro. legionum manipulos ſcorta deligere, & ad ſtuprum trahere ſacramento rogatos poſthac liceat ex de-

creto tuo:nec pudet accuſatorem apud C. Marium *(quod exemplum diuinitus nobis datum videtur,quid in homine virtus poſſit) aſſidentibus* Legatis Præfectiſque,*& iſtis illi prodigio diſſimillimis* Tribunis,*toto armatorum iudicio,obijcere militi quòd vir ſit, tantúmq; non durum ac ruſticum ,ſed parum meretricijs artibus queritur educatum.*At *ego ſi qua eſt fides,pudicitiam in milite etiam laudare erubeſco.* Fœminarum *eſt iſta virtus,aliter laudandus eſt vir fortis,idoneus bello,promptus ad pericula,præſtantis animi:libere dicam,dignior qui* Trib.*eſſet.* Hoc enim propinquo Mari *non erubeſceres.*Pater *huic emeritis bello ſtipendijs tum,cum tota ſubnixum* Numidia *fregimus* Iugurtham*, exautoratas armis manus agreſti labore ſubegit.* Prædura *priſcis moribus mater,frigoribus ac ſolibus peruſta,& in pleriſq; ruris ope ribus marito particeps,affirmo quam nemo appellaſſet impune .* His *ortus ipſe procul ab omni contactu receſſerat:puerilis quoq; annos aliquo ſemper opere durando, ſequi pecora primo,arcere gregibus feras, aliquid ſemper audere maius annis.* Ludus *fuit rotare ſaxa, vibrare iactu ſudes,ſaltus agitare venatu, mox vigentibus lacertis humum ſcindere,ſegnem futuris noualibus eruere ſyluam.*Sic *effectum eſt, vt(quẽadmodum aliqui putãt)poſſet citò militare.*Interim *ex vltimo littore* Oceani,*& dirempta frigoribus plaga,gens à rerũ natura bene relegata, ſtolida viribus, indomita feritate,inſolens ſucceſſu,nec minus animorum immanitate,quàm corporum beluis ſuis proxima,* Italiam *inundauit .* Nec *tamen tantum vi ſua,quantum luxuria ſocordiáque noſtrorum ducum elata, dum nos in bello quoq; vitia pacis ſequuntur,& delicati ſumus etiam miſeri, vaſtitatem agris,ſolitudinem iuuentuti,periculum imperio,ac prope exitium attulit:apparuitque nunquam* Pop. Ro. *ad propulſandam perniciem magis viris opus fuiſſe.* Itaque *cum appareret ſoluta militiæ diſciplina,& non minor nobis pugna cum moribus eſſet,quàm cum hoſtibus,ad vnicum* C. Mari *cum virtutis tuæ,tum ſanctitatis ſeueritatiſque præſidium confugimus.* Et *mehercule feſtinarunt parentes ad nomen liberos mittere, quanuis aſperrimo bello, velut occaſionem complexi, vt ſub te ponere rudimenta militiæ contingeret , cernere quotidie diuinæ virtutis exemplum , te hortatorem operum habere, te teſtem.* Et *cum hæc communis totius exercitus eſſet felicitas , dux* Marius*, tamen (ò facinus indignum) plus reliquis conſecuti videbantur,quibus* Trib.*contigerat propinquus tuus .* Quanta *cura robora militum legeris* Imperator *, vt hoſtibus propè humanas vires excedentibus opponeres parem delectum , vel ex eo manifeſtum eſt,quòd cum ſcires non ex cenſu eſſe virtutem,præterita facultatum cõtemplatione,vires tantum animóſque ſpectaſti .* Quid *prodeſt?en quanta delectui tuo ſit inuidia? diceris aduerſus* Cimbros *puerum probaſſe .* Sed *neque te militaris ætas fefellit , cuius certiſſima menſura eſt , poſſe fortiter facere .* Neque *illa libido fuit ſaltem vitijs vſitata,quæ ad obſcœnos* Veneris *impetus formæ cupidine incéditur,*

ſed quidam perditus contumeliæ amor ac ſumma flagitiorum voluptas inquinare honeſta: hoc ipſum quòd primus ante ſigna procurrit, quòd veteranos tyro præcedit, quòd redit puluere & cruore concretus, iſtud iſtud quòd tam vir eſt. Vulgaria ſunt irritamenta cupiditatis, forma, ætas: ſingularis res eſt fortis concubinus. Illas cicatrices, illa vulnera, illa tot eximiæ decora militiæ, quid exequar vltra? Imperator pudet me quod intelligis. Tranſeo oblatam nolenti munerum vacationem, & blandius quàm militiæ diſciplina poſtulat, adulatum militi Tribunum, imperatas aſperrimas expeditiones vt remitterentur, ſæpe ordinis, ſæpe affinitatis tuæ iactatã gratiam. Confitemur C. Mari, diutius vixit obſcœnus corruptor, dum iſta miles nõ intelligit. Non audeo dicere Imperator, concipe animo temporis illum habitum, reforma cogitationes tuas, in alijs forſitan cauſis permittatur indignitatem rei oratione exaggerare, de iniuria noſtra Latine queri non poſſumus, parcendum verbis eſt, inhibenda magna ex parte veritas, præuaricandum mihi eſt, ſi pudorem habeo. Collatis cum hoſte grauiſſimo comminus caſtris, cum totum bellum quodam genere ad pedem veniſſet, & omnium mentes imminentis pugnæ cogitatio impleſſet, circumfremente vndiq; barbaro vlulatu, Romano militi pro vallo excubãti meretriciam obſcœnæ libidinis patientiam aliquis imperat? Suum quiſq; habeat fortaſſe iudicium: mea ſentẽtia non ſatis pudicus eſt miles, qui armatus tantum negat. Hoc expoſitionis loco Imperator malo accuſatoribus credas. Illi narrarũt rem viro & Romano & milite tuo dignam, tantúmq; non ardorem luminum, horrorem capillorũ, fremitum indignationis ante oculos dicendo poſuerũt. Ad primum ſtatim obſcœnæ libidinis ſermonem, non aliter quàm ſi in hoſtem claſſicum ceciniſſet, gladium illum quem à te pro pudicitia noſtrarum cõiugum acceperat, per pectus infandi corruptoris exegit, & in latus vltra pedẽ. Si omnes milites tales habemus Mari, vicimus. Verebar equidem ne fugandi corruptoris cauſa ferrum ſtrinxiſſet, & (quod accidere interim ſolet) dum alter receſſurum putat, alter percuſſurum non putat, tam honeſtum opus caſus feciſſet. Neque enim (vt opinor) hoc quoq; exigendum fuit, vt cum cæcus amentia corruptor per vulnera ipſa rueret ad prendendos amplexus, miles etiam gladiũ reduceret. Ego vero parum viriliter iſtum indignatum puto, ſi in tanto dolore Trib. potuit agnoſcere. Ipſe nihil excuſat. Percuſſi, inquit, C. Mari, ſub ſigniſque occidi, hauſi noxium vltrice dextra ſanguinem, ſiue licuit, ſiue non licuit. Atque vtinam plures mortes cepiſſet, vt impurum ſpiritum renaſcens pœna torqueret. Parum ſeuerè militarem redeuntibus ſupplicijs diſciplinam continemus, ſi Tribuno poſt hoc factum bene ceſſit quòd occiſus eſt. Reum ergo cædis non inficiatione defendã, viro forti præſertim & innocenti nihil facere cõuenit, quod negandum ſit. Non abnuo crimen, imò ſi accuſatores tacerẽt, ipſe narraſſem. Obijcite igitur, ſed vt delatores decet, totũ. Verecũdiſſimum enim militẽ apud ſanctiſſimas Imperatoris aures minus

pudet cõfiteri, ꝙ queri. Parúmne dedecoris ſubimus, quòd nõ de honoribus fortiſſimi viri queritur? & vt longiſſimè vota procedant, rem honeſtiſſimam militi feciſſe im pune erit? Damnetur etiã, & pudicitiam ſupplicio pendat. Cõuenite legiones, intẽdite animo ſanĉto traĉta vndiꝗ auxilia. Lex dicitur caſtris, nec pauci ſunt qui hoc nolint licere, illud velint. Nõ me hercule poſſum tenere, quo minus in accuſatorem dolor meus erumpat. Quid dicis? Tu ſi Tribunus eſſes, hoc feciſſes? Si miles eſſes, hoc tuliſſes? Date præcepta, cõponite diſciplinã. Miles hac cõtumelia percuſſus eſt, indignis verò vocibus cõtaminatus, nihil amplius aget ꝙ renuet? Et quis nõ illum inter proſtitutos habeat, ſi cõmiſerit, vt poſſit iterũ appellari? Neget tamen, & vltionẽ iniuriæ ſuæ differat. Ita puto, cũ illuſerit Trib. queretur. Inijcitur manus, & ab aſſignata ſtatione miles abducitur, vt ſtuprũ patiatur. Vos interrogo accuſatores, quid faciet? feret libidinoſas manus vulnera ſua traĉtãtes? deponet arma, an reponet? Vir eſt enim, autorẽ habet, hoc primi ordines iubent. Et quũ eſt Trib. militẽ parere, in diem ſperare etiã proceſſus poteſt. Pro hoc merito accipiet fortaſſe vicẽ, ordines ducet, & ſub illo alij militabunt. Si hæc conditio cauſæ eſt, ſi defenſio ſui non permittitur, indicate, prædicite: ſi corruptorẽ nõ licet feriri, feret. nõ enim poteſt nuda manu repelli. memẽtote, corruptor armatus eſt, implicitus tamen infando nexu, cogitate quid ſibi feciſſet, vtrũ id ſi plura diſpiciat, imò ſi videtur, quo iuſtius queri poſſit, patiatur. Iſtud verò flagitium in conatu pereat. Nã ſi libido ad votũ obſcœni corruptoris proceſſerit, duo occidendi erunt. Liberè itaꝗ dixerim C. Mari, quam de fortiſſimo milite ſentẽtiam feras, magis tua intereſt: huius quidem gloriæ nihil plus adijci poteſt, quàm ſi pro re tam honeſta moritur: hunc mirabitur ſola virtutũ incorrupta teſtis vetuſtas, hoc faĉtũ patres liberis vel poſt pœnã præcipient. Tu cogita quid te ſenſiſſe homines ſciant. Hoc exẽplum in neutrã partẽ poteſt taceri. Cogitare certũ eſt id quẽꝗ cũ iudicat, probare quid in re ſimili ipſe feciſſet. Omnibus enim ad virile robur per pueritiam iter eſt, & iam cõtra libidinẽ maturuiſſe nõ podeſt. Recognoſce incrementa tua, & honeſtam tantæ magnitudini memoriam priſtinæ tenuitatis. Sine dubio te ad tot Conſulatus, & aĉtos aut deſtinatos triumphos diuina virtus tua ſuſtulit. Memento tamen, & tu ſub Trib. militaſti, nec ad hoc faſtigium dignitatis tam breui tibi venire contigiſſet, ſi ſerò cœpiſſes. Dicam nunc ego præcipuam ſemper curã Romanis moribus pudicitiæ fuiſſe. Referam Lucretiam, quæ cõdito in viſcera ſua ferro pœnam à ſe neceſſitatis exegit, & vt quamprimũ pudicus animus à polluto corpore ſepararetur, ſe ipſa percuſſit, quia corruptorẽ non potuit occidere. Si nunc placet tibi miles, quid ego Virginiũ narrem, qui filiæ virginitatẽ, qua ſola poterat, morte defendit, raptúmꝗ de proximo ferrum nõ recuſanti puellæ immerſit? Dimiſit ille ſolum Appium, quẽ tamen Po. Ro. ſeceſſione à patribus, & propè ciuili bello perſecutus, in vincula duci coẽgit: neꝗ vlla res tum magis indignationẽ ple-

bis cõmonit, quàm quòd pudicitiam auferre tẽtauerat filię militis. Hęc ſunt honeſta, hæc narranda fœminarum excẽpla. Nam virorũ quæ pudicitia eſt, niſi nõ corrũpere? Non ſit mihi forſitan querendũ auerſis auribus, ſeculi in tantum vitia regnare, vt obſcœnis cupiditatibus natura ceſſerit, vt pollutis in fœmineam vſq; patiẽtiam maribus, incurrat iam libido in ſexum ſuum. Finem tamen aliquem ſibi vitia ipſa exceperunt, vltimúmq; ad hoc huius flagitij crimen fuit, corrupiſſe futurũ virum. Hoc vero cuius dementiæ eſt? in concubinatum iuniores leguntur, & in muliebrem patiẽtiam vocatur fortaſſe iam maritus. Ego verò gratulor militari diſciplinæ, gratulor opinioni caſtrorum, ſi huius mentis Trib. in hunc primum incidit. Itáne tandem (iuuat enim velut præſentis inſequi furorem) ſcorta tua ſtipendium merẽtur, & ſub ſignis exoletos trahis? Ideo meretrices ab exercitu ſubmouentur, intrare caſtra fœminis non licet? Ita puto, nõ opus eſt. Militem, hoc eſt plus ꝙ virum, iamiámq; in acie ſtaturum, cui pro virili portione ſalutẽ ſuam patria cõmiſit, appellas. Fortaſſe claſſico ſonante, ideo ſtationes circuis, ideo vigilias ambis. En quem Trib. faceres, cum prætextati militabant? Nõ hic profuſus eſt furor? nõ manifeſta dementia eſt? Vides munitum gladio latus, loricam ferro aſperam, clauſam galea faciem, & ad terrorem belli criſtas minantes, inſcriptum in ſcuto C. Marij nomen, totũ deniq; virum Martio habitu horrentem. Hic tibi cultus proſtituti videtur? Appellabis de ſtupro? vim afferes? Quid deinde expectas, vt ille te Trib. putet, cũ tu illum nõ putes militem? Vacat enim vitijs noſtris, & ad omne votum fluente fortuna laſciuit ocium, aut in eo ſaltem ſtatu reſp. eſt, vt ad reſtituendam eam ſatis ſit milites impudicos nõ eſſe. Non de prolatando tibi imperio res eſt, nec tranſmarinas (vt nuper) prouincias petimus. de Italiæ poſſeſſione certatur, pro aris focíſq; conſtitimus, an hæc omnia igni ferróq; vaſtentur, an nobis caput barbarus hoſtis excidat, an Cimbrice loquendum ſit. Vita omnium noſtrum & ſalus (pati nãq; aliud ne ſub hoſte quidẽ viri timemus) in vltimũ diſcrimen adducitur. Influxit Italiæ inaudita multitudo, quam ne ea quidem potuit ſuſtinere terra quæ genuit: inuſitata corporũ magnitudo, mores etiã Germanis feri. Strage noſtrorũ campi latent, iam fugatorum Carbonis atq; Syllani ſub cõparatione felix militia eſt. Iacet poſt amiſſum Scaurus exercitum, Seruilij Manliíq; bina cum tot legionibus caſtra perdidimus. Gens maiorẽ terrarum partẽ victorijs peruagata, tantum in Mario ſtetit. Libenter te Imperator interrogo, in hoc rerũ ſtatu tales milites habere malis, an tales Trib. In tãto belli diſcurſu, ne cõceſſæ quidem veneri dares veniam. Nam quo ad altiorem quiſq; honorũ gradum extẽditur, magis in exemplum ſpectantibus patet. Cũ alij excubent armati, alij clauſtra portarum tueantur, alij vallum foſſáſq; ſcutis innixi cingant, cibum ipſum ſtantes capiant, Tribunus inter ſcorta volutabitur? & has ſolas vigilias aget? ac ne ideo quidem breuem ſaltẽ frugalitatis perferet ſimulationem, ne hæc illum facere milites

ſciant? Age porrò, ſi viueret Trib. & hoc ad te factum Imperator deferremus, circūſtaret vniuerſus exercitus, nec hanc militis contumeliam, ſed militiæ putaret, quid ageres? quid conſtitueres? Beneficium accepiſti Mari, beneficium, non habes neceſſe propinquum tuum occidere. Nam ſi vere æſtimemus, imperium Po. Ro. ad hanc diē militari diſciplina ſtetit. Non enim nobis aut multitudo maior eſt q̃ ceteris gētibus, aut vehementiora corpora quàm vel his ecce Cimbris, aut maiores opes quàm locupletiſſimīs regnis, aut mortis contemptus facilior q̃ pleriſq; barbaris cauſam vitæ nō habentibus. Principes nos facit ſeueritas inſtitutorum, ordo militiæ, amor quidā laboris, & quotidiana exercitatione aſſidua belli meditatio. Itaque plura penè moribus q̃ viribus vicimus, cum captiuæ quoq; ſanctæ habebantur, & contumelia etiam hoſti aberat. Quæ omnia lōga ſuperbæ nobilitatis intermiſſa luxuria tui nobis mores retulerunt. Dij profecto magnitudinē tuam curant Imperator, ac dirigunt, qui tibi ſuper cæteras laudes obtulerunt tam honeſtæ ſententiæ occaſionem: ꝙ miles fortiter fecit, ſi abſoluis, tuum exēplū eſt. Niſi forte hoc me perturbari putatis, quòd Trib. fuit. Ideo hercule turpior, ideo morte omni dignior. Hæc enim cōditio ſuperiorū eſt, vt quicquid faciunt, præcipere videantur, & pernicioſiſſimus eſt malę rei maximus quiſque autor. Quis cōtinebit militiam? Quis caſtrenſis diſciplinæ præcipiet ſeueritatem? Quis te Imperator maioribus curis diſtricto; delicta militum coërcebit? Trib. corpus & peccatum corriget? Ad quē confugiam? cui querar? Sic fit vt neceſſe habeamus ipſi nos vindicare. Tribunus fuit, & hic miles fuit. Tribunus. Hoc dicis, cui parere caligatum lex iubet, qui nō ſolū militibus, ſed centurionibus præpoſitus, partē quādam imperatoriæ poteſtatis obtinet. Ita opinor, cōtra iura caſtrorum fecerat miles, etiam ſi tantùm negaſſet. Neſcit quod iſtius honoris faſtigium, quæ poteſtas ordinis: tyro eſt. Age ſi ad te C. Mari aliquis impudicum militē detuliſſet, ferres dicentē, Tribunus me iuſſit? Quòd ſi par in vtraq; parte delictum eſt, hoc tamen crimen militem ſaltē decet, Trib. fuit. Videor mehercule Imperator oblitus mediocritatis meę, cum vix vnius defenſioni ſufficiam, quædā pro vniuerſo dicturus exercitu. Omnes has quæ circunſtetere legiones, florem Italiæ, ciuium ſociorúmque robora vna voce proclamare apud tribunal exiſtima: Nō ignominiæ Tribuni parere poſſumus, nemo noſtrum recuſat itinerum laborē, nec inuiſum ſuper arma faſcem, nō æſtiui ſolis ardorem, nec ſub pellibus actam hyemem, ferienda ſit fatigato foſſa, pro vallo portiſque vigilandum, fortiter ancipites inibimus pugnas, vulnera laude pēſabimus, mors erit ignominia potior. Quicquid in pugna patimur virorū eſt. Imperet aſperas Trib. expeditiones, ſi quo vertice mōtis hoſtis pellēdus eſt, ſi inter infeſtos armatis ſaltus ſpeculandum, ſæuiat denique in terga verberibus, exigat ſeruilem plagarum patiētiam, leno etiam ſeruis excipitur, fortaſſe hac lege captiuos vendes. Si meretricia imperatur neceſſitas, ſi aduerſus obſcœnam vim corruptoris arma tantum cōtumeliæ

*cauſa habemus,potius caſtra capiantur, & vim Tribuni interpellet Cimber.Nihil
tale nouere Germani,& ſanctius viuitur ad Oceanum. Quid futurum eſt Impera-
tor ſi ad pudicitiam militum pertinet vinci?An ignoramus Imperator quanta quõ-
dam Po.Ro.exarſerit ſeditio, cum ex domo fœneratoris, addictus lacero verberi-
bus tergo prorupiſſet in publicum, & illas ſuppliciorum notas tuliſſe ſe quereretur,
quòd vim corruptoris pati noluiſſet?Et ille tamen quanq̃ hoc flagitium conatus in
addicto,ac penè ſeruo,& vix libero, videbatur aliquatenus memor fuiſſe Romanæ
ſanctitatis,qui vim obſcœniſſimã non tentauerat,niſi aduerſus alligatas manus.Eò
tamen vſque Po.Ro.vindicta proceſſit, vt ardẽtibus bello finibus ad delectum ne-
mo reſpõderet,niſi & pœna corruptoris,& abrogatione legis ſatis factum eſſet. No-
lebant militare, q̃uis hanc iniuriam nõ miles acceperat. Quid de Fabio Eburno lo-
quar,qui filium impudicum cognita domi cauſa necauit?Iamiam cõmilito quicunque
caſus manet,etiam ſi te Imperator damnaturus eſt,habes ſolatium,ſatius eſt quàm
à patre occidi. At propinquus C.Marij fuit.Corrumpitis iudicem,& animo alioqui
leui gratiæ põdus imponitis.Propinquus tuus fuit. O rem omnibus narrandam,cum
abſolueris.Nam ſi quid tibi iudicãdi fides tua cauſa facere permittit , cogites profe-
cto quãtum tibi hoc ipſum apud æmulos,quos virtutibus offendis, allaturum ſit in-
uidiæ,cum videberis aut corruptorẽ militis iudicare innocẽtẽ,aut propinquum tuũ
etiam vindicare nocentẽ. Olim iam Imperator inter fulgentes virtutes tuas liuor
locum quærit,& natura quidẽ omnibus nouitatis incrementis aduerſa nobilitas,tuis
tamen laudibus preſſa & obrupta, rimatur occaſionẽ criminum. Quòd ſi bene inui-
diã noui,hoc quoq; tibi obijcietur,quòd ſaltẽ propinquus tuus peccauit.Quare abdi-
candus & eiurandus eſt nõ tuus ſanguis. Certe nihil minus cõmittendum, q̃ vt vl-
ciſcaris hoc flagitium,in eo præſertim, qui apud malignos poterit videri te permit-
tente feciſſe.An ille ſi vnq̃ cogitaſſet ſe eſſe propinquũ tuum,nõ has virtutes tuas,
inter quas fortuna tua minima eſt,cũ ei velut propius cõtemplari licuiſſet, toto pe-
ctore haurire debuerat?Nõ huic affinitatis ſuæ felicitati referre gratiam?Miles te
melius imitatur. Quòd ſi poſt hanc mentẽ viueret Tribunus, neceſſarium forſitan
erat hac quoque eum premi inuidia,quòd iſta feciſſet Marij propinquus,quòd ex ipſa
ſtirpe virtutũ ſuſtuliſſet ſe flagitij ſoboles.Nam cũ bene ſit liberata probro familia,
quid attinet illud ſubinde Mario obijcere? Optimum fuerat nõ habuiſſe talem pro-
ximũ,aut libẽter perdidiſſe.Perorata Imperator, vt mediocritas ingenij mei tulit,
cauſſa,ſcio cõmẽdationis partes eſſe reliquas:ſed has ſuperuacuas facit ſãctitas tua.
Quid enim verear ne noceat reo humilitas apud te,cui vel gratior poteſt eſſe nuda
virtus,apud quẽ maximũ eſt ex ſe cœpiſſe? Cõmendem tibi ordinẽ caligati militis,
quem velut incrementorũ tuorum natalem libenter ab alto reſpicis?Adhuc fortaſſe
patricium valuerit genus, ſed ductum eius longa ſerie dignitatis ordinem ipſa vir-*

tutum conditione meliorem feciſti. Nondum potuit altius procedere vir adhuc huius ætatis. Tamen cũ virum fortem, cũ dignum tuis caſtris, tuis auſpicijs probarim, cõmendo tibi quicquid melius miles fieri poteſt. Hoc quidem profecto nõ expectas, vt in extrema actione miſerabili fletu, & humili obteſtatione vitã genu nixus petat: nec tu rogari ab innocẽte exigis, nec viro forti opus eſt precaria abſolutione. Vnum rogat, vt ſi quid de cauſſa illius dubitas, des dilationem vſq; ad proximum præliũ, pone in prima acie, pone ante ſigna (fortiter dixerim) nõ inter tyrones, vbi plus periculi, quo maximus hoſtium globus ingruet, ſpecta pugnantem, affirmo tunc minus ignoſces Tribuno. Liceat ire in aciem, congredi cum hoſtibus. Si perire debet, rogat te Imperator miles tuus, opera mortis ſuæ vtaris feliciter.

MATHEMATICVS. ARGVM.

Vir fortis optet præmium quod volet. Qui cauſſas voluntariæ mortis in Senatu nõ reddiderit, inſepultus abijciatur. Quidam de partu vxoris Mathematicum cõſuluit. Is reſpõdit virũ fortẽ futurũ qui naſceretur, deinde parricidam. Cũ adoleuiſſet qui erat natus, bello patriæ fortiter fecit, reddit cauſſas voluntariæ mortis. Pater contradicit.

PRO FILIO CONTRA PATREM. IIII.

POSITVS P. C. *in ea conditione triſtiſſimæ ſortis, vt nec morte dignus ſim, niſi me parricidam putetis: nec præmio, niſi me innocentem: adeóq; ludibrijs miſer ęſim diuerſitatis vel neceſſitatis implicitus, vt impetrandum à vobis habeam odij mei fauorẽ. Quæſo pręter omnia, quæ ante hoc tẽpus circa nos ordo prædictæ veritatis explicuit, attuliſſe me credatis vrgentium malorum probationẽ. De parricidio venit, quòd occidere me poſſum: de fato, ꝙ mihi nõ licet mori. Non ſolum Mathematicus ſeculo temporibúſq; prædixit has manus, ſed & ego me parricidium credo facturum, plus quàm reſponſum, quàm ſacræ artis triſte præſagium eſt, quod mihi ſic minatur animus meus. Non habeo infelix in cogitationibus meis, vnde non timeam: & facinus, quod ſibi pro me pietas patris, quod ſingulorũ innocẽtia rogat, ſentio, patior, agnoſco. Ne quis me tamen laborare putet miſeræ perſuaſionis errore, accipite cur nõ poſſim dubitare de fato. Parricidium credit, qui facturus eſt: nõ timet, qui periturus eſt. Ante omnia igitur à grauitate publica peto, ne pro tota innocẽtia mea cõtenti ſitis hoc, quòd volo mori. Nec quia videor cõtendere cũ Mathematico, vincere neceſſitates, expugnare fatum, ideo mihi bene credi putetis & vitam.*

Aliud eſt facinus non eſſe facturum: aliud mori velle ne facias. Quinimò (ſiqua eſt fides) hoc quod vos conſtantiam putatis, infirmitas eſt. quòd ad ſuprema confugio, animũ meum noui. Nouiſſima victæ mentis integritas eſt in mea poteſtate, breui nõ habebo, nec mortem. Fidẽ veſtram P. C. ne quid amplius de miſera pietate ſperetis. Qui mori volo, ne parricidium admittam, nõ inuenio quemadmodũ illud poſſim nõ facere victurus. Nã quod ad patrẽ pertinet, qui me retinet viuere nolentẽ, non miror, quòd adhuc recenti gloriæ noſtræ gaudio ſtupet, & in opera mea totus oculis animóq; cõuerſus, parricidam nõ videt per virũ fortẽ. Hic eſt animus, quo me quamuis denunciatum prædictúmq; ſeruauit, & cũ incertis adhuc dubiiſq; virtutibus præſtiterit vt viuerẽ, præſtat meritis actiſque ne moriar. Nunc ille, quòd pietate, quòd videor ipſius perire reuerentia, vocat parricidium ſuum, & in orbitate, quam facere ſibi videtur, nõ remedium meũ, ſed ſuum ſpectat affectum. Filius qui vult mori, ne parricida ſit, aliter ſibi videtur remunerari nõ poſſe, ꝙ vt ipſe moriatur. Merito prorſus, merito miſerum ſenẽ triſtes ſolicitudines & præſcij metus ad mathematicum & reſpõſa miſerunt. Debui vir fortis nunciari, parricida prædici. Siue enim miſeræ coniugis prodigioſa fœcũditas tumultuoſis pulſibus maritales inquietauit amplexus, ſeu per anxias noctes diróſque ſomnos feralibus ſenex imaginibus agitatus, dicitur ad notiſſimũ ſacræ artis antiſtitem, nõ ſpes, nõ auida vota, ſed ſuſpiria, metus & præſagiũ magni neſcio cuius incerti detuliſſe pallorẽ. Quid aliud hoc eſſe vultis P. C. ꝙ primã fatalis inſtinctus neceſſitatem? De partu vxoris nõ potuit nõ interrogare, deinde nõ credidit. Referam nunc P. C. cuius artis, cuius fuiſſe dicatur authoritatis, quẽ putauit adeundũ, qui ſic timebat. Hoc quidẽ certum habeo, plurimis meruerat experimentis, vt ad illum velut ad oracula deorum, plenúmq; ſacro ſpiritu pectus, hominũ ſolicitudines metúſq; confugerent, dicitur inſpecta totius ratione cæli, digeſtis ſyderibus in numeros, ad publici priuatiq; fati ſtupuiſſe cõſpectũ: & tanta proſperorũ triſtiúmq; congerie magis ipſo conſultore perterritus, diu nõ cõmiſiſſe verbis, quod videbat. Sed ò virũ grauitatis antiquæ, dignúmq; cui ſe fatorum arcana nudarent. Cum partus de quo quærebatur, multa præſtaret propiora proſpera, lætos incipientes annos, non fuit contẽtus meliora edicere, ſed (quæ certiſſima eſt vera proferentium fides) quicquid deprehenderat, protulit in medium, & proclamauit futurum virum fortẽ, deinde parricidam. Quis vnꝙ P. C. fiducia maiore reſpondit? Cum ſummũ facinus denunciaret, ante ſe dixit probaturum. Fecerat profecto P. C. interrogãdo mathematicũ pater, rẽ nõ educaturi, ſi quid triſtius cõperiſſet, niſi hoc primũ de fato fuiſſet vt viuerẽ. Sed nec mathematici fides circa momentũ aliquẽm ve ceſſauit ordinẽ: nõ numerus fefellit, non ſexus in partu, non iuuenta, nõ robur. Illa quoque quæ velut extrinſecus conſentiebant, affuere reſponſo, bellum, hoſtis, acies, ad illam ipſam qua fortiter facere poteramus, ætatẽ. Pater verò periculi

ſui denunciatione nõ territus, arma mihi pater, prò triſtis neceſſitas, arma ipſe cir-
cũdedit, & ſuis ad pugnã manibus aptauit tanꝙ mathematico id iã credidiſſet. Quis
miretur quòd reſpõſum nõ cõtẽpſerit, dũ ſperabat vt fortiter facerẽ? Mori me nõ
vult, & iã nõ ſupereſt niſi parricidiũ. O mors laudãda fortibus, expetẽda miſeris,
nõ recuſãda felicibus, ꝙtũ te queſiuimus in bello? Tuli enim (deos teſtor) in aciẽ, tuli
nõ virium iactationẽ, nõ gloriæ cupiditatẽ, ſed vt patriæ præſtaret aliquid vtilitas
mei, vt hũc mihi deploratũ ſpiritũ, hoc deſtinatũ dãnatũmq; corpus, publicarũ vtili
tatũ vſus abſumeret. Ibi miſer primũ didici, ꝙ multa neſciẽtes, ꝙ multa faceremus
inuiti. In medios hoſtiũ globos perditus pugnator exilij, ceſſit acies. Dẽſiſſima quæq;
certamina ſolus inuaſi, reſiſtere nemo ſubſtinuit. Obuijs ictibus mẽbra nudaui, & ad
incurrens vbiq; ferrũ vitalia parata circũtuli, vacua circa me tela ceciderũt. Miſe
rum me deceptæ cogitationis euẽtu, fortiter feci, dũ mereor occidi. Recedite gratula
tiones, abite laudãtes. nõ circumeo tẽpla, nõ reddo vota numinibus, ad parricidium
veni. Quẽ ego pauloante paſſus ſũ miſeræ conſciẽtiæ pudorẽ? Ad patrẽ arma nõ re-
tuli. Timui quinimò ne mihi dũ reuertor, occurreret, ne in oſcula mea plenáſq; adhuc
victricibus telis manus incauto rueret amplexu. Quã tunc inter cæteras exclama-
tiones deducẽtis exercitus vocẽ, quod circũſtãtis populi murmur excepi? Magnũ fe
licémque me iuuenẽ ſi ſubito morerer. Adiuuate dij pariter atque hõies, dũ perire cõ-
cupiſco, dũ volo, miſeremini, ne hunc ardorẽ fugiẽtis animę dilatione laxetis. Pro-
clamo, teſtor, in nouiſſimo fati ſtamus abrupto, propè eſt vt occidat patrẽ parricida
prædictus, cũ eſt mori paratus. Quid me pater adhuc detines? Quid moraris abeun-
tem? Melius quidẽ fuerat hunc ſpiritũ aut in ipſa maternorum viſcerum ſede cõpri-
mere, aut vt primum contactu ſuo cœlum terráſque polluerat, feſtinata morte di-
mittere. Sanè tamen charitas patriæ priuatos vicerit metus, & in honorem virtu-
tum ſcelera nutrita ſint, quicquid eſt propter quod educari me tanti fuit, explici-
tum peractúmque eſt. Reſtat vna pars fati, vltimum ſolúmque facinus. Fruſtra
me conſolaris æquanimitate patientiáque tua. Non idem vtriuſque noſtrum diſcri-
men agitur. Tu mori periclitaris, ego patrem inuitus occidere. Hoc primum itaque
excuſo vobis P. C. quòd premium peto, ſatis ſit hactenus viri fortis nomen agno-
ſcere, hucuſque authoritatem ſacræ legis attingere, vt illam in aduocationem ſa-
cræ mortis adducam. Relaturum me putatis illa optionum verba ſolennia, non ca-
pere magnorum precia meritorum ſolas æquitates, tanta remunerãdum benignita-
te, quòd fortiter fecit aliquis, quanta ſolicitaretis vt faceret? Nemini vnꝙ minus
ſoluendo ciuitas fuit, præſtiti poſt quod mori cõtinuo deberẽ. Sed ſecuri eſtote de aui-
ditate ſũmæ poteſtatis: illud infinitũ, illud immodicũ, quod nobis voluerũt licere le-
ges, intra ſe cõſumit ille qui meruit. Titulos, imagines, honores ſeruate victuris: mi
hi præſtate ſalutẽ patris, innocẽtiã meã, tẽporũ pudorẽ. Quæſo ne mihi ideo præmiũ

negetis,quia fortaſſis & hoc debeatis odiſſe, ꝙ fortiter feci. Extra inuidiã eſt optio,
cũ id exigã quod impetrare potuiſſem etiã anteꝗ̃ fortiter facerẽ. Nam quòd obiter
optionis reddo rationẽ, quæſo nequis ideo me parum aut præmio fidere credat, aut
cauſis, quia vtriuſq; iuris miſcui preces. Ignoſcite ardori perire cupientis, quòd pa-
riter imploro, quæ ſingula ſufficere potuiſſent. Fidem quinimò veſtram, ſiqua adhuc
lex eſt, quæ adiuuare poſſit mori volentẽ, cõmodate, cõferte, eſt vtriuſq; iuris & au
thoritas, quod in mea morte tribuatis. Præſtate cauſis vt moriar, præmio vt ſepe-
liar. Sentio. P. C. hoc primum ab affectibus publicis petendum, ne quis ideo mori me
velle nõ credat, quia potius ad cauſas ac verba confugi, quia à vobis malui petere,
quicquid ab his potui manibus accipere. Merui fateor malignas interpretationes,
vir fortis vt morerer à bello reuerſus arma poſui, populi fauorem, gaudia ciuitatis
intraui. Sed ſiue hoc eſt ſepulturæ ſuæ magna reuerentia, peſſimæq; additæ pectori-
bus humanis infirmitates, vt eſſet quod timeret, qui non timet mortem: ſiue decuit
innocentiæ amore pereũtem tranquillitas magna pereundi, ignoſcite quæſo cuncta-
tioni, patientiæ, moræ. Si me continuo occidiſſem, tanquam parricida moriebar. Ne-
que eſt. P. C. quòd excludi præmium putetis contradictione patris. Eximus per ma-
gnorum operum reuerentiam de neceſſitate parendi, & aut interim nobis magna ve
nit contra nominis huius potentiam de virtutum fauore libertas, aut obſequia per-
acta demum optione repetemus. Non eſt quòd vos reſiſtentis moueat autoritas, ne-
minem inuenias mori volentem, qui non habeat aliquem vetantem. Ille cui præſto
non ſunt pignora charitatis, lachrymis tamen audiẽtium, & conſolationibus, & prõ-
ptiſſima ſemper exhortatione retinetur. Parentibus vero circa liberos vnus affe-
ctus eſt, fauere vitæ, timere mortem. Non habent patientiam, nec iuſtæ orbitatis, &
inter ſupplicia licet pœnáſq;, omnes tamen illis innocẽtes, omnes miſeri ſumus. Ego
P. C. cõmunẽ hanc impatiẽtiam ſenis accẽdo pietate, reuerentia. Fieri nõ poteſt vt
ſe mori debere perſuadeat patri filius, propter quẽ ſe videtur occidere. Hactenus le-
ges, hactenus merita virtutũ, veniamus ad neceſſitates, Mori volo, mori volo ita
vt reddidi cauſas. Ita nõ ex hac deſtinatione ſẽtitis quicquid dici poteſt, quicquid di
ci nõ poteſt. Videritis, quid nos hucuſq; protulerit, hinc incipit ratio. Quod volo fin-
gite vnũ ex populo turbáq; petere, ius præmiorũ. Nõ debet hoc vetari, quoties ha-
bet cauſas: nõ poteſt, quoties nõ habet. Scilicet enim verendũ eſt, ne ad hoc incõſul-
tè, ne temerè leuitas humana proſiliat: credibile eſt, vt quicquid apud hominẽ pro vi
ta dici poteſt, ipſa ſibi vita non dixerit. Abite gratulationes, ſilete blãditiæ, quoties
iam putatis noluiſſe me mori? Primũ hoc maximũ, ꝙ pro incolumitate hominis na-
tura cõmenta eſt, vt periremus inuiti, & contra tot aduerſos caſus, patientiæ nobis
æquanimitate ſuccurreret. Inde eſt quòd inter luctus & deſperationes fœda vinaci-
tate duramus. An vos me moueri non creditis quòd iuuenis ſum? quòd modo vitæ

vitæ voluptates, modo gaudia lucis ingreſſus ſum? Quantopere mihi blãditur, quòd publicis ex acie reportatus humeris lætitiam ciuitatis impleui? Quoties mehercule, hæc vulnera & rorantia hoſtili cruore arma cõplexus, animũ ſupra neceſſitates erigo, ſupra fatum pono. Sed omnia mihi iã diſcuſſa, conſumpta ſunt, & honeſta pereundi ratione victa ceſſerunt. Quid mihi amplius cũ corpore, quod oderunt oculi ſui, cũ quo quotidie properans anima rixatur? Non ſunt mea mẽbra, quæ poſſim (velut hoſtis alicuius) lacerare, confodere. Homini qui ſemel renunciauit rebus humanis, non redditur vita, ſed tẽpus: & ipſa cupiditas ratioq; pereũdi hoc ipſo quo vetamur, accreſcit. Felicior mehercule qui moritur anteq̃ debeat, anteq̃ velit. Penè ſero renunciat vitæ, quiſquis ſic ad exitum peruenit, vt hoc illum facere nemo miretur. Ei tãtum debet mors negari, de quo nõ ſufficit hoc pœnæ genus, vt ipſe ſe potius occidat. Nam quòd lex iuſſit, vt moriturus redderet cauſas, quòd inſepultum voluit abijci, ſi ſic properaſſet erumpere, vt non nunciaret hoc prius, non fateretur, fallitur quiſquis ideo factum putat, vt teneremur inuiti. Illa verò non timet pereundi temeritatem, nec ſecretum doloris alieni libẽter inquirit. Sciebat illos non aliter auſuros proferre cauſas, quos ſceleris conſcientia, quos maioris cruciatus metus in ſuprema cõpelleret. Igitur ne ſupplicia properato lucrarentur obitu, rurſus in pœnam nocentis inſepulti corporis reuocauit iniuria. Lex placida, mitis, cauſas mortis reddi voluit, nõ æſtimori. Peſſum igitur. P.C. publica quadam voce generis humani reſpondere quærentibus cauſas mortis interrogatus, at ego difficilius redderem vitæ. Quid iuuat ò miſera mortalitas animam per tot annos (etiamſi natura patiatur) per infinita temporum ſpacia triſtiſſimo corporis retinere complexu? Si cuncta gaudia noſtra, ſi voluptates, & quæcunque ex hac vniuerſitate mundi vel ſolicitant aſpectu, vel blandiuntur vſu, diligẽter excutias: tota vita hominis vnus eſt dies. Humiles prorſus abiectæq; mentes, quas nõ implent hæc eadem, ſemperq; redeuntia. Vt qui honeſtis operatus artibus ſciat quis finis bonorũ, quæ vera felicitas, nunq̃ ſibi videbitur præmatura morte periturus, & lucis cauſas ad animũ mentemq; referentium neminem quotidie vita non ſatiat. Relaturum nunc me putatis, quanto plura ſint in hac æui breuitate fugienda, cõparaturum gaudijs proprijs metus, calamitates? Illa illa æſtimemus propter quæ fatigamus votis deos, propter quę breuem querimur ætatẽ. Nempe ſunt vanitas, cupido, luxuria, libido. Non pudet propter hæc ferre debilitates, luctus, ſpatia morborum, & cum liceat euadere, malle pati? Finge tibi velut ipſam proclamare naturam: Receptus es in hoc pulcherrimũ mundi rerúmque conſortium, & per ſuccedentium vices in ordinẽ mortalitatis natus, bona noſtra vidiſti, admitte poſteros, cede venientibus. Neſcis te quanto diutius vixeris, tanto magis impatientiã parere? Quãtumlibet prorogentur tẽpora, iungãtur ętates, quãdoq; tamẽ nõ poteſt nõ exitu perire miſeri, qui moritur inuitus. Miraris q̃ ſuprema mea

ipſe præcipitem? Nunquid enim non hoc agunt ſinguli dies? Omnis nos hora per tacitos fallentéſque curſus applicat fato, & in hac turpiſſima perpetuitatis cogitatione diſtricti, per exigua feſtinantis æui momenta præmorimur. Faciamus potius de fine remedium, de neceſſitate ſolatium: exeamus ſponte, conſilio, pleni ſecuritatis, gratias agentes. Solus vixit quoad voluit, qui mori mauult. Indulgete quæſo ſenæ triſtéſque cauſæ, indulgete virtutes, vt mori tanquã magno animo velim. Ita non ſufficit ad maturandos exitus quod fortiter feci? Infirmæ prorſus terrenæq; mentis eſt, vt numeretis annos: ego (quæ feliciſſima vel laſſitudo vel ſatietas eſt) virtute conſenui. Quid adhuc inter accidẽtia fragiléſq; caſus ago? homo receptus in publicas gratulationes præſentiæ humilitate decreſco. Minores fiant neceſſe eſt diutur nitate, quorũ initia confirmauere ſucceſſus, cũ iam nec operibus nec felicitati poſſit accedere. Cum fortuna ruere dementia eſt, & ætatem trahere pereuntẽ. Nullos ego ſenes degere turpius puto, ꝙ qui fortiſſimi fuerunt. Vultis expectẽ vt putres artus, fœdet pudenda canities, vt ſanguine mẽbra vacuata vix nitantur ad greſſus, vt hæ laudatæ manus nec ad quotidianæ vitæ miniſteria ſufficiant? Quàm miſerum, ꝙ deforme eſt, meminiſſe quod fueris, referre cicatricum tuarum redundationes, & frigidam præteritorũ memoriam, cũ iam fidem membra non habeant, ſupra ſua facta rideri? Feſtinato exire de ſeculo debeo, dum alacre corpus, dum ſpiritus viget, dum teneor, dum deſideror: & hoc volo deberi manibus meis, animo meo. Fauete dij pariter atque homines, mortẽ vir fortis inueni. Eſt hæc cõmunis mihi cũ multis fortaſſe cauſa, ſed veniamus ad meam. Si mihi Mathematicus denunciaſſet damna mẽbrorum, grauem corporis perpetuúmq; languorem, ignoſceres tanta mala vel incerta fugienti. Plus eſt quod expaueſco, quod metuo. Minatus æſt mihi manus meas, meos animos: nullúmq; voluit eſſe momentũ, quo ſecurus intrepidúſque requieſcerẽ. Iuſſus ſum vitam per anhelitus metúſq; conſumere. Quis inter hæc ſpei, quis conſolationis eſt locus? Mori debeo tãquã nocens, ſi Mathematicus verũ dixit: tanꝙ miſer, ſi mentitus eſt. Quid, quòd me futurum dixit parricidam? Ecquem mittamus in experimentum, cui credamus? Placet poſt futurorũ incertã tractare rationem: quid ad diuerſas ſuaſiones, & ad loquaciſſima humanorũ pectorũ ingenia variaris? Parricidium dictus ſum facturus, ſi poſſum poſthac viuere, nõ ſum innocens, etiam ſi nõ fecero. Interrogare mehercule hic libet vos omnes liberi, omnes parentes, quẽ mihi poſt hanc denunciationẽ aſſignetis animũ. Homo ſum cuius corpus iratã fortaſſe ſeculo numen, velut aptiſſimã facinori videtur elegiſſe materiam, cui in primis cõtinuò natalibus aſſignata eſt virtus pariter & facinus, omnium incredibilium diuerſorúmq; pariter capax, omnibus difficultatibus nouitatibúſq; ſufficiens, ſceleribus miſer, & ſine morte ſua nocens, in quo debeatis ipſas quoque odiſſe virtutes. Neſcia

quæ me prodigioſa feritas in patrē, velut telum aliquod caſurúmq; pondus librat, impingit. Facinus me manet, quod cōtra fidē eſt, quod profuturū mihi negatur: & nō ſim, cuius nō tēpus, nō locus, non cauſa prædicitur. An mori debeā vos æſtimabitis, nō debui naſci. Sētit pater ꝙ̄ta ſit prædicti ſceleris imanitas: & ideo tētat efficere, vt Mathematicā artē nō putetis, ac modo cōtēdit nō eſſe fatū, & cūcta caſu fortuitóq; decurrere: modo etiā vt providētia regātur, nō poſſe tamen humana ſciētia deprehendi. Dū vtrūq; colligo, interim apud grauitatē veſtrā depono ſenſiſſe aliquid patrē, etiā cū metuit. Ego Mathematicū probaui dixiſſe, verū ille credidit eſſe quod dixit venturū. Caſu ne tibi pater hæc diuerſitas videtur in corpus vnū diſſentientibus ſolidata primordijs, vt ſummo vertice locatus igneus vigor cūcta leuia calidi ſpiritus ardore ſuſpēderet, profundus humor ad ima demerſus, vnde quotidie ſuperpoſiti caloris alimēta traherētur, terrenū pōdus in medio, quāto ſuperne ſpiritu, tāta penitus inanitate ſubnixū librata mole cōſideret, vt ſeculorū infinita ſeries, per aſſiduas tēporū vices ſua lege feſtinet? Quid hæc fulgentiū ſyderū venerāda facies? quòd quædā velut infixa ac cohærētia perpetua ſemélq; capta ſede collucent, alia toto ſparſa cælo vagos curſus certis emetiūtur erroribus? Iſta credis paſſim fortuitóq; diſpoſita? Rogo quid melius ratio feciſſet? Deus hęc, deus fabricator operis vniuerſi ex illa rudi primáq; caligine protractum poſuit in vultū, digeſſit in partes. Poſtꝙ̄ dederat vniuerſitati parē dignámq; faciē, ſpiritū deſuper quo pariter animarētur, immiſit. Inde eſt ꝙ quicquid naſcitur cōſociata numini proprietate ſignatur, & in totā æui ſui breuitatē cōpoſitū firmatúmq; ſic accipit futura, quaſi vitā. Hęc credo pater, terrori primis fuiſſe mortalibus, mox admirationē cōſumpta nouitate meruiſſe. Paulatim deinde hoc quod ſtupemus, animus auſus diligēter attēdere, in arcana naturæ ſacrū miſit ingeniū, & ex aſſiduis obſeruationibus notíſq; redeūtibus latētium ratione collecta, peruenit ad cauſas. Miraris fatū hominis poſſe prędici? Defectiones ſyderū laboréſq; narrātur, nūciatur origo tēpeſtatū, laſſitudo ventorū, quod ſydus immodicos ſolis ardores, quod ſeueras minetur hyemes, quid ſignificent ſparſi longius crines, quid ardētius ſolito iubar, quid excuſſa flāma ſyderibus. Nō inuenio quid poſſit eſſe certius veræ artis ingenio, ꝙ̄ dicere quid futurū ſit: fieri deinde quod dixerit. Quòd ſi eſſe artem Mathematicam probant natura, ratio, experimenta, pater quoq; qui crediderit conſulendū, ſupereſt vt oſtendamus verum dixiſſe de futuris, quem de præteritis non poſſumus probare mentitum. Accipite primam certiſſimę ſcientiæ probationem. Homo qui de partu conſulebatur, non confudit turbauitque reſponſum, nec per varias ambages indeprehenſibilem ſparſit errorem: nihil ita locutus eſt, vt illud audientium interpretatio traheret dirigerétq; quò mallet. Atqui in eo tota ratio fallēdi eſt, nō dare cōſulētibus quod depoſcant, ſed caligine, magnáq; promiſſorū varietate ſuſpenſos ſic dimittere, vt quicquid caſus attulerit, putent eſſe

prædictum. An ſcilicet hæc fuerit ratio finjẽdi, quòd dicebat vſitata, cõmunia, quæ futura pater facile crederet, libenter audiret? Fortiter, inquit, faciet filius tuus. Rogo vbi magis deſinit, qui mentitur? Sed quibus ille, dij deæque ſignis, quibus impletus eſt notis, qui de parricida diſſimulare non potuit, cũ quæreret pater? Artẽ tantũ mirari me pater putas? Ego miror animũ, ſtupeo conſtantiam. Erit, inquit, vir fortis & parricida. Rogo quæ ratio fallendi eſt ea ſicere, propter quæ nec prioribus debeat credi? In parricidio, quod proſpiciebat Mathematicus, hæc ſola ratio fuit mendacij, ne prædiceretur. Fero tamen, vt quis in alijs conſultationibus decipi poſſit, aut errare: de futuro parricida nõ magis Mathematicus poteſt, ꝙ pater interrogare. Omnes, ſicuti apud ſacræ artis antiſtites ſatis conſtat, animæ proprietates, & futuras mentium corporúmq; formas ex illorum ſyderum qualitate, quibus in ortu ſuo cuncta gignuntur, accipiunt. Aliquis vagi numinis errore perſtrictus eſt, vitam tranſiget ille diſcurſibus. Placida conceptum ſtella ſignauit, erit modeſta lenitate conſpicuus. Ardens naſcentis horam ſidus accendit, viribus pariter moribúſque flagrabit. Languido iam vergentis in procliue mundi, hebeſcentibus tardior membris, ſimilis ſenectæ iuuenta pigreſcit. Iam ſicui principalium deorum fulgor illuxerit, in populi conſurget imperium. Credo mehercule in illum natalem monſtri mei diem iratorum numinum conſpiraſſe violentiam, ſedémque prodigioſi ſpiritus collato pariter igne preſſiſſe. Si verum eſt poſt vetuſta ſecula, & innumerabiles annos reddi rurſus alijs corporibus animas, fortaſſis in me renatus ſit aliquis ex illis, quorum ſcelere violatus dies mundum ſubito mutauit, quos per maria terráſque fugientes, furiales faces, & vltricum dearum terror agitauit. Neceſſe eſt, vt maiores notas ventura promittant, quæ non temerè naſcuntur. Sic futuras tempeſtates, pelagi fragor, & conſcium nemorum murmur enunciat, ſic periturorum fata populorum ardentes cælo faces, & crinita ſyderum flamma præcurrit. Prædicebar bello, monſtrabar armis, agebat ante ſe ventura feritas publicas calamitates, & omnium malorum conſummatione parricida ponebar. At ſi nunc iſta putet aliquis fortuito, non arte ſentiri: poſſit fortaſſe caſu euenire quod futurum ſit, non poteſt caſu fieri quod prædictum eſt. Ecquando vnquam pater, explicuit manifeſtius vllius facti neceſſitatem totus ordo reſponſi? Vir, inquit, naſcetur: euenit. Educabitur, quamuis parricidium prædictum ſit, accidit. Perueniet ad iuuentæ robur, adoleui. Viribus erit conſpicuus, & nimis. Aderunt bella, venerunt. Ibit in aciem te volente, miſſúſque fortiter faciet, feci. Erit parricida, ſi vixero. Si pater tam ſecretæ profundæq; artis ratio reddenda eſt, nónne habere tibi grande conſortium prædicti videtur ipſa diuerſitas? Virũ fortẽ dixit & parricidam. Vicina ſunt hæc, etiam vt diſſimilia: paria viribus, etiam vt mente diſſentiant. Quid enim me aliud notabilem fecit in bello, ꝙ quòd nõ parco cædibus, cruore nõ ſatior, exultãs

ſuper ſtratorum corporũ ſtrages, palpitãtibus adhuc cadaueribus alacer inſiſto? Virtutis ſunt iſta cũ hoſtis contigit. Pax eſt quæ nos deprehendit, & cũ iuſta graſſandi materia conſumpta eſt, in facinus neceſſe eſt ocioſus ardor erũpat. Ecce iam Reip. præbita eſt quies, mihi tamen plurimum eſt cũ gladio meo, totis diebus tractoferrũ, ad arma reſpicio, tela mea laudo, admiror, alloquor. Crede pater, & parricidium tã facile eſt, ꝙ fortiter facere, cũ vtrumque de fato eſt. Sed quouſque ratione colligã, quod exitu iam probatũ eſt? quod nullis Mathematicus dixit ambagibus, nullis diſſimulari artibus poteſt? Partẽ reſponſi futurã in alio opere iam vidiſti, & quod præcipue torquet animũ, fides ſceleris virtus fuit. Explicata eſt autoritas reſponſi, cũ de duobus prædictis vnum factum eſt. Nec poſſis de veritate dubitare, quoties cum incertis experimenta conſentiunt. In reſponſo cui cuncta ceſſerunt, fieri non poteſt vt hoc ſolum falſum ſit, quod nouiſſimũ eſt. Non poteſt, inquit, fieri parricidium. Vis mirer pater, ſi non creditur futurum, quod etiam cũ factum eſt, vix creditur? Falleris ſi aduerſus prædictas neceſſitates ſufficere credis, quòd ego bonus filius ſum, quòd tu optimus pater. Tu non mireris ſcire, crede, ego vtiqꝫ nollem me ſcire. Quid eſt ergo fatum, niſi quod fit, & non habet cauſas? Quemadmodum ergo, inquit, iſtud vitari poteſt, ſi fieri neceſſe eſt? Scilicet hac ſola ratione, vt mors inter facinus hominẽmqꝫ ponatur. Vincitur (pater) fatum, ſi reſiſtas: vincit, ſi cõtẽpſeris. Ago quinimò gratias hoc ſolo nomine crudeliſſimis fatis, quòd maximum facinus nõ in prima æui mei parte poſuerunt, ꝙ præmiſſæ ſunt antè virtutes, magnorũmqꝫ operũ prior ordo defluxit. Poteſt puto caueri parricidium, quod & prædicitur & nouiſſimũ eſt. Fingamus pater Mathematicum de hac ſola vitæ meæ parte mentitum, quid tanti eſt, vt credã iſta & viuam? Occidi pater nõ poteſt. Sed quid refert ſi difficultas iſta non eſt ſalua animo meo? Excedit omnẽ calamitatem, innocentiæ ſuæ non credere, diebus ac noctibus timere, ſuſpectum habere animũ ſuum, calumniari manus, incuſare viſus, & parricidalem agere cogitationẽ. Maior mihi ratio moriendi eſt, ſi parricidium fieri nõ poteſt, & ego me credo facturum. Quem tu mihi pater imperas laborem? quàm aſperam exigis patientiam? Horreo oſcula tua, ne ſeniles artus nimiũ grauis amplexus elidat. Non ſuſtineo eoſdem expetere conuictus, ne quos porrexerim cibos, venena fiant. Timeo eiuſdem peregrinationis adire comitatum, omne fugio ſecretum, ne quid fortuna, ne quid afferat caſus. Quouſque timebitur animus? Mors mihi præſtare poteſt, ne parricidium faciam, mors vt videar nec fuiſſe facturus. Sed me infelicem, ꝙ multa ſunt quæ timere debeam, etiam contra animum meum? Vnde ſcio, an expulſum me repente ſenſibus meis aliqua magni diſcriminis imago raptura ſit? Proſilibo fortaſſe tanquam ſequar claſſici vocantis inſtinctum, tanquam me ruentis patriæ fragor & vociferatio captæ ciuitatis exciuerint. Me ſanè interdiu cuſtodire poſſum, ſed vnde ſcio quid afferat nox, caſus, error? Mathe-

maticus hoc non futurum dixit, vt vellem, ſed vt occiderem. Tu quoque pater q̃to grauiores paſſurus es ex ipſa diſſimulatione cruciatus? Felicius prorſus eſt, palàm occidiſſe quē timeas. Cum bene in oculis meis amplexibúſq; requieſcas, ſubeat neceſſe eſt tacitas cogitationes prædicti periculi metus, & licet cōponatur ad fortem ſuperbámque conſtantiam, naturalis tamen hominis infirmitas poteſt tam percuſſorem timere, ꝙ mortem. Explica nos pater tā miſero triſtiq; cōplexu, & longiſſimas ſolicitudines breui recide patientia. Minus indignū eſt vt moriar, ſi innocens futurus ſum, ꝙ vt viuam, ſi parricida. Denuncio tibi pater, & de ſuprema neceſſitate confiteor. Iam non ſunt meæ poteſtatis hæ manus, non regere dexterā, non retinere ſufficio. Venit ille neſcio quis ardor, non ſentio, non intuentur oculi. Tunc omnia incipio ſcire, cū geſta ſunt. Quid? tu me lacertorū viriúmq; beneficio ſtrauiſſe nuper hoſtes putas? Quantū dicūtur narraſſe captiui, neſcio quē in me mōſtroſi vultus horruere conſpectum, nō tela iaciebā, non iaculabar ictus, furialibus miſer facibus ardebam, & pectus iſtud non lorica, non ferrum, ſed diri ſerpētium clauſerant nexus. Non fuit illud pugna, nō acies, in bello parricida vincebam, exceſſerunt opera mea humanarū viriū mediocritatē, quicquid factū eſt, rabies fuit, inſania fuit. Prædico, proteſtor, non ego parricidium faciam, non ego fortiter feci. Quòd ſi vlla ratione caſúve effici poteſt, vt prædicta non fiant, fidem veſtram P.C. vt mihi potius innocentia, quàm fato debeatur, ego dicar expugnaſſe conſtitutionem, fregiſſe vincula neceſſitatis, mea pietas, mea laudetur integritas. Dij non ſinant, vt inter me reſponſúmq; decernat exitus. Mathematicum vincere malo, ꝙ reprehendere. Quid nunc agam. P.C. quemadmodū me vir fortis ad preces, quēadmodum parricida cōponam? Dicam miſeremini? dicam ſuccurrite? Sic rogari contra mortem ſolet. Nouo mihi inauditóq; opus eſt ambitu malorū. Niſi morior, periclitor. Ideo videor cauſas reddidiſſe, vt contradiceret pater, & ſi bene noui malignas interpretationes, nō exitum captaſſe dicar, ſed excuſationem. Explicate per fidem miſeri pudoris æſtum, nunꝙ videbitur mori voluiſſe parricida, ſi vixerit. Ad tua nūc genua porrigo optime pater, has ad ſcelus tantū fortes manus: per ego ſi fas eſt quicquid feci, per hanc ipſam mei charitatem, qua me nondū timere cœpiſti, miſerere, filium pietate pereuntem ne velis exitum facere parricidæ. Præſta mihi patientiam qua me modo bello credidiſti. Finge nos in ipſo proſperi Martis cecidiſſe cōplexu: confectúmq; magnis vulneribus cadauer efferri. Relinquo tibi pro me omnes parentes, hunc quo nos retinere voluiſſes, in ſuprema mea transfer affectū, tuis manibus cōpone corpus, extrue rogos, funeri iuſta perſolue. Deinde cū iam nouiſſimis oſculis, ſupremóq; diſcedens ſatiatus fueris amplexu, tunc te fas eſt ſublatis ad cælum manibus proclamare, Mathematice mētitus es. Reddidimus cauſas, peregimus preces, reliqua vos ma-

nus, vos adiuuate ciues, non vt liceat mihi mori, licet iſtud etiam vt negetis. Vir fortis cõmendo vobis exitũ meum, ſi non continuo letale vulnus impreſſero: ſi non cum ſanguine totã animam properans ictus egeſſerit, adiuuate dexterã, deprimite telum, & ante omnia detinete patrem. Neſcio ꝙ longe manum ſparſurus ſit fugientis animæ dolor, quo cadat extractus mucro viſceribus, in quem ſe collabentis corporis ruina præcipitet. Vultis ſcire quantum debeam timere victurus? Metuo ne patrem, dum morior, occidam.

ÆGER REDEMPTVS. ARGVM.

Liberi parentes in egeſtate aut alant, aut vinciantur. Quidam duos filios habebat, frugi, & luxurioſum. Peregre profecti ſunt, capti à piratis, luxurioſus languere cœpit. Ambo de redemptione ſcripſerunt. Pater vniuerſis bonis in vnum redactis profectus eſt. Dixerunt illi prædones, nõ attuliſſe illum niſi vnius precium, & eligeret vtrum vellet, ægrum redemit. Qui dum reuerteretur, mortuus eſt. Alter ruptis vinculis fugit. Alimenta poſcit pater, contradicit filius.

PRO PATRE CONTRA FILIVM. V.

QVAMVIS Iudices in tanta malorum continuatione iã potuerim nihil ex accidẽtium meorũ nouitate mirari, nulſumq; mihi reliquerint impatiẽtię genus aduerſa, quę de ſolatijs remediiſq; creuerunt: confiteor tamen hoc ſolum me proſpicere, nullo metu, nulla triſtium recordatione potuiſſe, vt poſt piratas, orbitatẽ, famẽ, hinc quoq; calamitatibus noſtris pondus accederet, ꝙ reuerſus eſt filius meus. Viuebam miſer, vt hũc viderem, ſoláque ſuperſtitis expectatione ſuſpenſus, auidiſſimam moriendi cupiditatem contentioſa mendicitate fallebam. Pudet perſuaſionis, rediſſe ſe iuuenis affirmat, vt vindicaretur morte fratris, vt patris orbitate gauderet: nec intelligit maiorem ſe factis meis autoritatẽ hac indignatione conferre. Nunc magis ſentio, quãtũ facinus fuerit ęgrũ non redimere. queritur ſe relictũ, qui potuit euadere. Vtcũq; igitur Iudices poterã redẽptionis illius reddere de præſenti iuuenis impietate rationẽ, & mihi crudelitas iſta præſtabat, vt filium viderer elegiſſe meliorem. Non vtor tamen occaſionis huius inuidia, nec quicquid miſerę pietatis impatiẽtia feci, querela malo defendere. Ego verò tunc nõ mores liberorũ, men-

téſque tractaui, nec mihi in illa triſtiſſima conditione ſuccurrit de cõparatione conſilium. Sola quid facerem neceſſitas, ſola iuuenũ meorum aduerſa ſuaſerunt. Ex duobus liberis neutrum magis amat, qui redimit ægrum. Illud planè Iudices vltra omnem malorum meorũ fateor eſſe triſtitiam, quòd hac aſperitate iuuenis, hoc inopiæ ſquallorisq́ deſpectu famam optimi fratris inceſſit. Hominẽ qui piraticum carcerẽ, qui prædonum vincula diſcuſſerat, decuerat, ne voluiſſet aliter reuerti, ex quo ſe nobis tanto virium labore reſtituit: poterat quoque eius admirationem mereri, qui precio paulo ante ceſſiſſet. Dij immortales, quam laudẽ, quem gloriæ fauorem impleuerat, ſi paſceret patrem! redemerat fratrem. Relaturus vobis Iudices ordine malorũ meorum euentum, quẽ nemo tam crudelis, nemo tã ſæuus audiet, vt me non paſcat, hunc ante omnia qui ſe queritur in fratris cõparatione dãnatum, ſecreti doloris indignatione cõuenio. Quid agis impotens, ſuperbe? Tu neſcis vtrum fuerim redẽpturus ex duobus ſanis, ex duobus ægris? Habui enim Iudices, filios diuerſiſſima mentium corporũmq́ qualitate cõpoſitos: & ſicut mox probauit ſæua captiuitas, in totã diſſimilitudinẽ vitæ quoq́ genere diductos. Hic nãq́ robuſtus ac patiens, nõ molliri proſperis facile, non accidentibus frangi, & quẽ de voluptatum gaudiorũmque contemptu ſcires parem quandoque fortunis, traxerat ex firmitate mentis magnã protinus in mẽbra conſtantiam. Ille verò pariter in lætitiam metúſque reſolutus, alienus à curis, ſolicitudinibus impar, delicatus, impatiẽs, & iam ſimilis ægro. Sed apud patris affectus, hæc ipſa liberos diſſimilitudo iungebat, & erat quædam in inæqualitate charitatis æqualitas, quòd hunc ſerio laudatúmq́ ſemper, illum iam quadam miſeratione diligerem. Quid profuit indiuidua pietas? Erat etiam me nolente manifeſtum vtrius magis colloquijs, magis lętarer aſpectu. Velit nolit Iudices, ipſa quoq́ querela iuuenis, quid de patris fateatur animo, probat. Iraſci quòd nõ ſit fratri prælatus ægro, impatientia eſt hominis, qui magis ametur. Accipite Iudices maiorẽ pietatis æque probationem, filium nec peregre dimiſſurus elegi, iunxi fratrem, aptaui comitem, & vtroque patris latere nudato, viſus ſum mihi magis habiturus vtrumque mecũ, ſi pariter eſſent. Hanc apud me iuuenum æqualitatẽ, etiã in calamitatibus fortuna ſeruauit. Vterque captus eſt, ambo de redẽptione ſcripſerunt, diſſimiles licet. Iterum tamen & inter aduerſa perſuaſionem charitatis inuenio. In captiuitate communi puto minus ſperauit ille de patre, qui languere cœpit. Tu mihi nunc impotentiſſime iuuenis, tu quæſo reſponde, Quid aliud facere debuerit pater duos redẽpturus? Cunctas facultates in precia collegi, rus, ſeruulos, penates, & omnia vtiliora properanti feſtinatione parentis addixi, & vltra quam nõ poteſt excogitare ſummus affectus, nihil ſenectuti meæ, nihil dubijs caſibus (prò inconſulta pietas) nihil neque illi reſeruaui, quẽ redemiſſem. Quantum Iudices ad piratas tulerim ſcire poteſtis ex hac fame. Fuerit precium licet exiguũ paruúmq́, dũ totũ: fingite quãlibet

diuitem, quālibet pauperem patrem, nemo vnquam plus pro liberis dedit, quàm qui ſibi nihil reliquit. Vtrum ne igitur Iudices nemo mortalium habet precium plurium liberorum? An piraticæ feritatis ingenium eſt, in captiuorum taxatione ſolos æſtimare redimentes? Dij immortales quàm arrogans me pirata, quàm ſuperbus me excepit. Parum, inquit, attuliſti ſenex, languet alter. Quid ego à dijs hominibúſq; merui, quòd mihi non redditurus vtrunq;, non ipſe potius elegit? Sæuus & humani doloris artifex, negauit à me duos poſſe redimi. Deinde vt hoc triſtius, vt difficilius eſſet, redditurum ſe dixit vtrum maluiſſem. Vides iuuenis quantum pietati meæ teſtimonium reddiderit ipſa crudelitas. Conditio non ponitur niſi duos redempturo. Expectatis, certum habeo Iudices, vt in triſtiſſimæ neceſſitatis poſitus abrupto, ad ægrum continuo properauerim. Quis non putet audita conditione vincula me ſtatim detraxiſſe languenti? oderitis licet confeſſionem meam, deliberaui. Tenuit inter illos inexplicabiles doloris æſtus, perquam longum pietas miſera conſilium, & quod nunquam ſatis manibus filij, nunquam ſatis excuſabo conſcientiæ meæ, non ſtatim mihi ille deficiens vnicus fuit. Diſſimules licet orbitas, ego mihi plurimum morbis, plurimum videor adieciſſe languori cunctationis mora, & ſenſit infelix quid in electionis huius neceſſitate fuerim neutro languente facturus. Tandem quod ſolum habebat ambitus genus, deſperatione præualuit. Accepi fateor illū qui ſolutus quoq; non ſequebatur, quem non gaudium redemptionis, non lætitia prælati, non hortãtis erexit patris amplexus. Si eſſet in rebus humanis vlla clementia, merueram etiam de piratis, vt mihi duo redderentur. Vtinam Iudices iuuenis illius vita præſtaret, vt videretur non periculi miſeratione, ſed charitate prælatus. Me infelicem, quòd bonam habeo cauſam. Explicuit iuſtitiam comparationis, qui deceſſit etiam redemptus, & in perituro filio nihil aliud electum eſt. In quo fui miſer famæ periculo? Filius meus languore defunctus eſt. Tamen pater occiderat, ægrum ſi reliquiſſet. Videram continuo Iudices in carcere illo quātum promitteret conſtantia hominis, quē non captiuitas, non expectatio patris, non fratris fregiſſet infirmitas. Nec immeritò de fortiſſimo iuuene cuncta ſperaui, ſi fuiſſet ad omnes conatus explicato languente liberior. Tandem miſeros fortuna reſpexit, & puto contra prædonum cõmenta feritatem, ipſa conſenſit, vt nobis quem negauerant, nõ abſtuliſſent. Non quidem mihi Iudices arrogo temporis illius prouidentiam, nihil me fateor feciſſe conſilio: poteſt tamē vtriuſq; iuuenis exitus neceſſitatibus meis aſſignare rationem. Perijt quē redemi, reuerſus eſt quem reliqui. Inueniſſe te putas iuuenis patrem cibos & alimenta poſcentem? Quærebam precium tuum, teſtor clementiam mitiſſimæ ciuitatis: hæ preces, hic rogantis ambitus fuit. Miſeremini, date ſtipes, indulgete, conferte, repetendus eſt ille, qui redimi maluit fratrem. Sed & hac te decebat reuerſum proclamare voce: Erige vultus pater, attolle triſtiſſimam faciem, vindicati de ſæuiſſimis

prædonibus ſumus, duos redemiſti. Alimenta poſco. Poteram non adijcere filium pater, ſed mendicus hominem, ſed iuuenem ſenex. Quis enim magis ex ipſis rerum naturæ ſacris venerandiſque primordijs deſcendit affectus? Quid etiam inter liberos ac parentes tam cõmune, tam publicum, quàm vt alicuius famem proximus quiſq; depellat? Voluit nos ille mortalitatis artifex deus in cõmune ſuccurrere, & per mutuas auxiliorum vices in altero quemcunq; quod pro ſe timeret aſſerere. Nondum hæc charitas eſt, nec perſonis impenſa reuerentia, ſed ſimilium accidentium prouidi metus, & communium fortuitorum religioſus horror. In aliena fame quiſque ſui miſeretur. Sic cibos obſidio partitur, ſic inopiam pariter nauigantium frequẽter vnius alimenta pauerunt. Hinc & ille venit affectus, quòd ignotis cadaueribus humum congerimus, & inſepultum quodlibet corpus nulla feſtinatio tam rapida tranſcurrit, vt non quantuloscunq; veneretur aggeſtu. Parentibus verò liberi non præſtatis alimenta, ſed redditis. Quanto dij deæq; breuiora, quanto minora pro tot infantiæ, tot pueritiæ ſumptibus, tam varijs vel abſtinentiſſimæ iuuentutis impendijs. Si mehercule hoc quoq; officij genus natura permitteret, bene pro deficientibus aliquid & vita veſtra deperderet, iterumq; ex illa quam traxiſtis anima, portio breuis in ſuũ rediret autorem. Vultis ſcire quantus nomini noſtro debeatur affectus? quanta veneratio? Non eſt beneficium quòd paſcitis, ſed eſt facinus quòd negatis. Liberi parẽtes alant. Pudet ſacrorum nominum, pudet religionis humanæ. Hæc ergo lex erit? quid imprecer homini, qui primus fecit vt pietate iuuaremur? Liberi parentes alãt. O crudele factum. O nunquam triſtior fames, ita paſcit ille qui cogitur? Non meruiſti, inquit, accipere. Diſcede pietas, quieſce paulíſper, infirmitas remuneranda ſit. Primum lex ſeueriſſima eſt, vt fortius alimenta poſcantur. Perdiderunt pulchritudinem ſanctitatémque naturæ, qui putant illis parentibus iura ſuccurrere, quibus apud liberos ſalua eſt de mutua charitate reuerẽtia: colliſis proſpexere pignoribus, & inter tam venerabiles affectus hoc quoq; dignum prouidentia fuit, vt aliquid & odia præſtarent. Quereris, iraſceris, & ideo iuberis. Expectandum eſt videlicet vt liberorum parentúmque concordiam præferant totius merita vitæ, & vt pietas, natura, ſanguis accipiant quotidie tanquam amicitiæ nexum: & vbi nos promeruerimus obſequijs, adulatione, patientia, natales ortus & pignora prima perierũt? Si vultis Iudices, vt huic nomini ſalua ſit in omni perſonarum diuerſitate veneratio, bonum patrem filius alat, lex malum. Non faciam hanc contumeliam rerum naturæ, non faciam legi, vt excuſem vel peſſimum patrem, vt ſacro nomini tentem gratiam petere de venia. Sim licet crudelis ac ſæuus, filium tamẽ diutius amaui. Clauſerim paternos penates, de teſtamento, de ſpe ſucceſſionis expulerim, onerauerim vinculis manus, fœdauerim membra verberibus, perſolui gratia non poteſt nec malo patri. Arrogãs, impotens ſum, nolo quotidie mereri quicquid mihi deberi cœpit

primo die. Facilis, mitis, indulgẽs, vocabula ſunt iſta minoris affectus, propter hæc aleretur amicus, paſceretur extraneus. Veſtrum quinimò crimen eſt, quòd interdum aliud ſumus, & vnum manifeſtum eſt, diuerſitatem noſtram venire de moribus liberorum. Non inuenias aſperum patrem, niſi iam peccãtis ætatis. Quid ais? rigidus, immitis ſum: ideo paſce tantum, paſce, non vltra malo pro reuerentia nominis noſtri. Quicquid præſtatis inuiti, & cum alitur pater, quem quereris indignũ, accipere mihi videntur omnes parentes. Si vis, affectum debes: ſin minus, neceſſitate ſeruitutem, patientiam. Non tanquam pater alitur, qui tanquam bonus amatur. Sepone iuuenis, differ querelas, tunc iraſceris, tunc obijcies mihi, cum proſperitatum, cum ſecundorũ officia depoſcam. Non talis ad tua genua prouoluor, vt extimendus ſum. Nulli malus eſt pater, cum eſſe cœpit infelix. Aſpicis collapſum, & ex omni calamitatum genere miſerum, & vltra quam accidentium menſura non exit, in orbitate mendicum. Riget ſquallidi capitis concreta canities, vigor priſtini vultus vacuis luminibus intabuit, & per obſtantium crinium illuuiem tenuis arentium iactus oculorum. Hæret aſtricta nudatis oſſibus cutis, & in fame ſua homine conſumpto iam membra ſine corpore. Iterum bonus ſum, in priſtinam religionem de calamitatum horrore reſtituor. Adeóne non habent hæc ipſa ſupplicia pœnas, quòd poſco, quòd rogo, quòd mendicus ſum filij mei? Et quàm multa dij deæque non poſſunt pro nobis impetrare leges? Quanto plura ſunt quæ negantur cum præſtant inuiti? Non exigo vt tuis manibus porrigas cibos, vt cõſoleris, vt foueas, proijce quod rapiam, abijce quod colligã. Genus vltionis eſt paſcere, neq; misereri. Si tamen Iudices fas eſt impietatis huius vllas accipere cauſas, & filium qui non alit, putatis reddere poſſe rationem, æſtimate per fidem, quod ſit facinus illud, cuius vltionem debeat exigere aliquis de fame patris. Captum me, inquit, non redemiſti. Quis nõ putet queri de filio patrem? Quenquámne dicentem feras, nihil tibi debeo, quia mihi vitæ luciſque beneficium ſemel præſtitiſti, quia hunc ſpiritum, hoc corpus non ex indulgẽtia tua rurſus accepi? Iniquiſſima magnorum conditio meritorum eſt, ſi quicquid non fuerit adiectum, de prioribus perit, & peſſimo exemplo gratiam præteritis auferunt reliqua ceſſantia. Non redemi, non tamen ideo minus eſt, quòd in hunc te diuinorum humanorúmq; conſpectum de noſtra protulimus anima. Maria terráſque & infatigabiles ſyderum curſus, & cuncta ſacro fulgore lucentia nos vt fruereris oſtendimus. Has quas ſubtrahis manus, hæc verba quæ negant, de meo ſpiritu, de meis viſceribus hauſiſti. Gaude potius, exulta quòd tibi patris aſperitas præſtet boni filij iactationem. Solus habet quod imputet patri, qui queritur & paſcit. Quàm multa Iudices huic querelæ reſpondere poteram, propter quæ filium ſalua pietate non redemiſſem? Quis non acciperet excuſationem, ſi dicerem? Impedijt quamuis properantem ſenectus, inopia, languor, precium non tam feſtinanter inueni. Explicare non potui

nauigationem, iuuenibus quoq; fortibúſq; difficilem. Solus ac ſenex non illa qua ſperauerum proſperitate direxi. Per quos metus, per quæ peregrinationis incerta propè raui? Remoue iuuenis indignationem, nihil plus pro filio factum eſt quem recepi. Non fortunam tibi debeo, ſed affectum: non exitum, ſed voluntatem. Pro duobus precia contraxi, pro duobus maria conſcẽdi, pro duobus genua tenui. Rogo vter magis amaretur, ſi mihi piratæ duos reddidiſſent? Age tu nunc iuuenis ad faciendam inopiæ patris inuidiam (ſi videtur) exclama: Famẽ obtẽdis, ad quam luxuria, prodigarúmq; voluptatũ continuatione veniſti, exhauſiſti ſenex cenſus in precia mere tricum, quanquam & huic iubetur neceſſitati pietas veſtra ſuccurrere, & lex quæ inopem, quæ patrem nominare contenta eſt, filium nõ remiſit ad cauſas. Quid verò ſi in educationem, in diſcurſus, in precia vacuatus ſum? Excedit omnem ſcelerum comparationem patrem mendicum facere, nec paſcere. Tentat Iudices hoc, quòd nõ eſt redemptus, ampliare alia iuuenis inuidia. Fratrem, inquit, mihi prætuliſti. Fateamur pauliſper hoc crimen, agnoſcamus hoc nefas. Impudentiſſime generis humani, tu non feres, vt frater tuus vel magis ametur? Vides enim, prælatus eſt tibi neſcio quis affectus, poſſident charitatis tuæ locum pignora de minoribus ſumpta nominibus. Ipſum nempe cuius æque ſpiritus de viſceribus his trahebat ortum, qui patrem vel ſolus impleret. Peſſimus eſt mortalium qui amari fratrem ſuum ſine ſui charitate putat. Tu cuſtodies, vtrum frequentius oſculer, vtrum ſtringam magis arctiore complexu? Non eſt hoc impatientia, nec circa patris affectus ſacra de pietatis cõtentione rixa. Eum tantum fratrem putas amari magis, quem non ames? Falleris iuuenis, longéq; te ab intellectu rerum naturæ ſepoſuit praua perſuaſio, qui putas ex paternis affectibus filio perire, quicquid in altero de neceſſitate præponderat. Par eſt in omnes liberos, eadémque pietas, ſed habet in aliquo plerunq; proprias indulgẽtiæ cauſas, & ſalua charitatis æqualitate, eſt quiddam per quod tacito mentis inſtinctu ſingulos rurſus tanquã vnicos amemus. Hunc primus naſcendi locus, illum gratiorem prior fecit infantia, alium lætior vultus, & blandior oſculis amplexibúſque facies, quoſdam magis ſeueritas probitáſq; commendat, in quibuſdam diliguntur impatientius calamitates. Et damna corporum debilitatéſque membrorum notabilius miſeratione complectimur. Salua eſt tamen vniuerſitas, cum quicquid in alio ceſſare creditur, in altero reſtituit alter affectus. Securus ſis, non intercidunt iſta, non pereunt, ſed inuicem vincunt, præualent, cedunt. Filio non poteſt præferri niſi filius. Blandiar Iudices pauliſper calamitatibus meis, & ſic agam tanquam apud piratas inuenerim vtrunq; ſanum. Attuli ſine dubio precium duorum, ſed vtrunq; prædo non reddit. Offert electionem, ſuadete quid faciam. Quid dicitis? Iſta pietas eſt abire, diſcedere, iraſci ſcilicet, queri & inuidiam facere piratis? Vos interrogo liberi, vos parentes. Non ergo facinus eſt ideo neutrum redimere, quia vtrunq; nõ poſſis?

Egregia pietas æquare liberos iuſtitia deſperationis, & ex hoc quòd ſuccurrere non contingit duobus, orbitatem facere totã. Tu verò ſenectus accipe quicquid datur, accipe quicquid offertur, dum hoc ſaltem feritati libet, antequam in patientiã tam ſæua decreſcat immanitas. Interim multa poſſunt afferre caſus, ſperare licet, repete ſperare pater, fortaſſis euadat. Quæcunq; explicari coaceruatione non poſſunt, per partes vicéſque ſeruantur: & facilius eſt diuiſa ſubtrahere, quorum magnitudo laborat in ſolido. Quantum intelligo Iudices, filius cui profuturum non erat vt eligerem, hoc ſolum ferre nõ poteſt, quòd redemptus eſt frater. Quis hanc Iudices impudentiam ferat? Obijcit mihi quòd vllum de liberis meis potuerim facere diſcrimen. Deinde queritur non ſe potius electum, & cum fratri præter eiuſdem nominis par ac ſimile conſortium, reuerentia quoq; languoris acceſſerit, indignatur apud affectus patris, non eam præualuiſſe partem, in qua tantum filius erat. Non inuenio Iudices quemadmodum effugere potuerim criminis huius inuidiam, ſi hũc potius recepiſſem. Patri, cui vtrunque pirata reddere nolebat, redimendus fuit aut æger, aut neuter. Quid quòd, inquit, etiam luxurioſum prætuliſti? Parce iuuenis maledictis, parce conuicijs. Reliquiſtis hæc nomina, domi erunt iſta vitia, domi erunt iſtæ virtutes, ſed cum fueritis reuerſi. Interim nihil aliud eſtis quàm fratres, quàm liberi mei, duo captiui, ambo miſeri, & diuerſitas veſtra de calamitatum ſocietate cõſumpta eſt. Vides quàm nefas ſit alterum ex vobis mihi eſſe viliorem? Piratarum non intereſt vter eligatur. Dignum hunc dereliquiſti, luxurioſum redemiſti. Comparatione veſtri iuuenis circa patrimonium, honoréſve contenderes, & ego proclamabo, viciſſes. Sed ventum eſt illuc, vbi non probitas, non mores æſtimantur, & de corporibus ſola taxatio eſt. Vnde triſtes toleraret caſus, ferret ſordes vinculorum, piraticam famem iuuenis, quem torquere ſolebat noſtra frugalitas? Vnde vt in illa ſolitudine carceris duret animus conuictibus ſemper, comitatibúſque lætatus? Expecta tu quem decet honeſta patientia, laudabilis labor, qui tibi difficultatũ reddis ipſe rationem. Tu differris, luxurioſus redimitur. Quid vis? Prætuli illum de quo ſoli tibi querebar, quem cum vellem caſtigare, reprehendere, te ſolebam laudare, mirari. Exaggera quantum voles vitia fratris, luxurioſum, perditum voca, dum ſcias te ſic magis probare non animum fuiſſe patris, ſed de calamitate rationem. Ille eligit, qui recipit ante meliorem. Sed parce quæſo iuuenis aduerſorum interpretationi. Non eſt electio alterum recipere, cum precium attuleris duorum: diſcrimen illud non ego, ſed pirata commentus eſt. Quicquid inter vos in alterutro fecero, affectus eſt, quo duos amo: & homo apud quem filius ſola præualuit gratia calamitatis. Non fratrẽ tibi prætuli, ſed quod in te fratri prætuliſſem. Conſilium hoc putas fuiſſe patris? Fortunæ eſt qua capti pariter eſtis, qua decubuit alter, qua nõ conualuit redemptus. Cum propter duos venerim, quod in altero mihi pirata conceſſit, idem eſt ac ſi mihi

neutrum reddidiſſet. Sed quouſq; facti mei diſſimulabo rationem? Aeger electus eſt, reſpondete nunc ſi videtur. Luxurioſus, perditus fuit. Parcamus quæſo memoriæ, venereamur ſuprema cineris, pœniteret me fortaſſe ſi viueret. Iterum ac ſæpius (quod neceſſe eſt) ipſa criminis mei voce defendar, ægrum redemi. Non habent profecto, non habent diſcrimen liberi, niſi de calamitate: & inter homines, quos natura pietatis æquauit, differentiam, niſi de dolore, non explices. Non cum vſu nunc veſtro, non cum moribus loquor. Ille anhelat, illius ſunt laſſa ſuſpiria, ad illum ſerius veni. Excogitaſti rurſus fortuna, quod ſupercreſceret charitati, quod poſſet ſacris nominibus accedere. Hic ſolus maior affectus eſt quàm filios amare, filij miſereri. Me quidem Iudices, ſi quis interroget, conditio illa non fuit vera, non ſimplex, habuitq; piraticæ feritatis ingenium. Aegrũ mihi non licuit relinquere, licuit eligere. An fas fuiſſe credis, vt iuxta moriturum tu reddereris, & homines eius immanitatis, vt poſſent liberos cum patre partiri, paterentur eum ſibi relinqui quẽ periturum ex hoc probabãt, quòd illum pater nõ eligebat? Tentata eſt miſera pietas, & placuit hoc quoq; addi calamitatibus noſtris, vt onerarer pudore conditionis partes non habẽtis. Cum in cõparatione ſani æger offertur, ideo ponitur vt eligatur. Supereſt niſi fallor Iudices, vt cum ſibi prælatum fratrem queratur, exiſtimetis vtri tunc magis debuerit pietas noſtra ſuccurrere. Eſt quidem Iudices humanæ infirmitatis iſta natura, vt ex omnibus accidentibus grauiſſimũ putet quiſq; quod patitur: & cũ aliena cogitationibus, noſtra dolore tractentur, neceſſe eſt apud impatiẽtiam ſuam vel minora præualeant. Languor eſt tamen, languor, cui merito ceſſerint cunctæ calamitates, in cuius cõparatione conſolari ſe poteſt genus omne miſerorum. Stringat licet manus ſæua captiuitas, profunda carceris nocte mẽbra claudantur, datur tamẽ colludere catenis, artus extrahere nexibus: & habet aliquid æquanimitatis, cum pœna ſua poſſe rixari. Sæuiũt regna tormẽtis, bella vulneribus, ſed leuius afficit quicquid viribus feras, & cum in plenũ adhuc ſanguinem aduerſa ceciderunt, repugnãtis roboris colluctatione vincuntur. Quos cruciatus cõpares? quem dolorem, cum penitus viſceribus immiſſa tabes, quotidie aliquid ex homine præmittit in mortem, cum cibos, hauſtus, & omnia blandimenta vitæ fames faſtidit, & poſcit, deſiderare aſſidentium officia? dehinc ferre nõ poſſe, grauari quos appetieris attactus? per totum cubile corpus velut ſuper ardentes exagitare flammas? Lux fatigatis luminibus grauis, vox ſola de gemitu. Cum ex duobus captiuis lãguet alter, vna eſt inæqualitas patris, eligere ſanũ. Retuli Iudices vſq; adhuc in penatibus ſuis iuxta parẽtes propinquóſq; languentem. O carcer, ò morbi, quem vos non facitis ægrum? Et non ille carcer quem ſeueritas legum, quem poteſtatum iuſtitia cõmenta eſt. Non poſſunt humani metus humanarum cogitationum ingenia ſatis abundéq; concipere quæ vidi. Iacet ſub immẽſæ rupis abrupto triſtis & vltra naturalem profundæ caliginis noctẽ

merſus piraticis artibus ſpecus, quem tota circumfuſi vaſtitas maris, & vndiq; minantibus ſcopulis illiſa tempeſtas terrore ruituræ molis euerberat. Horrent cuncta crucibus, ſqualent circuniecta naufragijs, nullus niſi in ſupplicia mortéſq; proſpectus, & ad infelicium captiuorum metũ præmiſſus de ſimili exitu dolor. Spiritus ſolus intus viuit, quem vinctorum trahunt reddúntq; gemitus, quẽ tot contulere languentes. Hoc erat vbi iacebat æger, illud tot annorum ex quo cœpit pirata graſſari idem cubile. Corpus quod grauaretur aſſidentium ſedulas manus, iacet inter vincula, quibus inſtringat adhuc recentem pirata captiuum: & quãuis tenuata de nexibus mẽbra labantur, rurſus in modum ſtringẽtium tenent, quæ nullo ſuſpenſa niſu velut victo homine ſederunt. Qualis erat ille ſub ferro, cuius exangues manus vix leuia velamẽta trãſferrent? Quis inter cõplorationes gemitúſq; ſomnus, quem vix ſilentia ſolicita præſtarent? Ad quæ colloquia triſtitia reſpiraret? Vndiq; pares ſimileſque miſeri, & veteribus captiuis adiectus quotidie nouus aliquis impatiens. Compara, ſi videtur, huic ægro captiuitatem tãtum tuam. Tu quereris quòd cibos pirata non præſtet, ille remittit oblatos. Te nuda humus, nudum cubile frãgit, ille ad ſingulos ardẽtis corporis motus in ſua vincula verſatur: & quocunq; membra laſſata dolore tranſtulerit, in ſupplicium redit renouata patientia. Breuiter ſæuiſſimi languoris definienda menſura eſt. Non poteſt ex illo ſanari, nec quẽ redemerit pater. Inſta nunc, ſi videtur, ac ſubinde iuuenis interroga, cur ægrum potius elegerim. Reddi à me poſſe rationẽ cur hoc fecerim putas? Ego verò non poſſem, nec ſi te redemiſſem. Quid enim ſi reſpondere iubeas orbitatẽ, cur in exequias totos egerat cenſus? Quid ſibi velit ipſe ille funebrium longus ordo pomparum? Cur ſuper flagrantes iaceant rogos? Cur ardenti non diuellantur amplexu? Et ego dico, proclamo, fateor, erroris aut dementiæ furor eſt cum feceris. Hoc eſt ergo, inquit, quod de te præcipue queror, moriturum mihi prætuliſti. Quæſo iuuenis, ne nobis putes tantum ineſſe feritatis, vt illum potuerimus exiſtimare moriturũ. Vis non ſperem victurum filiũ, quem tunc primùm aſpicio, cõplector ægrum, quem pirata non recuſat ſibi relinqui? Si perſuaſionem patris interroges, quicquid eſt quo miſer torquetur, afficitur: nõ languorem credo, ſed impatientiã, deſiderium, dolorem. Hominis qui apud piratas languet, vnũ remedium putes, vt redimatur. Sed nõ eſt, quæſo iuuenis, quòd hoc patrocinium de tam calamitoſa pietate concipiã, vt dicam, victurum putaui. Exaggero quinimò inuidiã criminis mei. Redemi fateor illum, qui dilationes, qui moras ferre non poterat, in quo mihi pirata vendebat breuia oſcula, paucos dies. Si mehercule vterq; fuiſſet æger, illũ redemiſſem, qui prior languere cœpiſſet. Si duos pariter naufragia raperẽt, illi porrigerem manũ, quem iam mẽbrorum cõtentione laſſatum fluctus hauriret. Si vulneribus cõfectos remiſiſſet acies, properantius ei clauderẽ plagas, per quẽ animã largior ſanguis egereret. Ignoſcite dij pariter atq; homines, non

poſſum de liberis, poſſum eligere de miſeris. Gratias quinimò fortunæ, gratias ago, quòd adhuc æger ſentit, intelligit. Alioqui cadauer acceperam, & precia duorũ pro funere tantum, ſupremiſque perſolueram. Neſcis quantum pudori, quantum adijciat affectibus meis inter tam impares æquata conditio. Aeger qui tantidem eſt piratis, pluris eſt patri. Velis tamen nolis infelix ſenectus fatendum eſt quod merito, quod ſumma pietate factum eſt, quàm difficile fecerimus. Quæ tunc mihi cogitationes, quis tẽporis illius animus fuit, cum inter duos liberos incerta miſer electione diſcurrerem? Hũc diutius oſculabar, illum putabam deſperatione moriturum. Lachrymas ad languentem gemitúſque transtuleram, & tu mihi videbaris futurus æger. Quoties catenas tuas ſoluturus inuaſi, ſed mihi commendabat relictum, quòd te prætuliſſem. Quàm frequenter iam laxata miſero vincula rurſus impoſui, dum mihi tua potius ſanitas placet? Diſſimulare non poſſum conditionis illius ſecretas difficultates. Redimi debebat æger, ego te volebam. Ponere vos Iudices velut in illa neceſſitatis meæ preſentia volo. Ecce infelix ad primum aſpectum patris conatus aſſurgere, illas pallentes ſordibus manus paululum tãquam amplexus daturus erexit: nec vſque in ceruices meas ſpiritu iam deficiente perlatas, in ſuum miſer iterum cubile deiecit. Totus ille circa nos carceris populus obticuit: & ne colloquijs noſtris terribilis catenarum ſtridor obſtreperet, laſſatos artus in ſua tenuere patientia. Ego ſerius grauis, hinc, ſi videtur, incipiam. Luxurioſe meruiſti. Ignorat profecto paterni doloris æſtus quiſquis ſolatium putat, vt de languente filio queratur, vt moribus mentiq; maledicat. Abite virtutes, ignoſce probitas, charior eſt ex liberis ille qui moritur. Mihi verò fateor hinc aliqua languente filio veniſſe ſolatia, quòd vixit infelix, quemadmodum voluit, quòd fuit hilaris ac læta breuis ætas. Crede iuuenis, & pro te iam maluiſſem vt luxurioſus eſſes. Cui tu tempori, cui dolori rigorem vltionis, frontem caſtigantis iniungis? Impatientiſſima res eſt perdere filium cui videaris iraſci. Corruptum me precibus putatis ambitúque lachrymarum? hoc vicit æger, quòd non rogabat. Aſſidebam miſero, demittebat oculos, interroganti reſponſum de lachrymis tantum gemitúque reddebat, agebat me deliberante iam victum, cum repente miſeras manus velut recidentis amplexus poſuit in ſinu meo. Et cum laſſa ſuſpiria per ardentes anhelitus egeſtis ſæpe viſceribus, cum diu collatis vterq; ſingultibus miſcuiſſemus laſſas ſine voce lachrymas, tandem ſpiritu vix in pauciſſima verba collecto, Tibi quidem, inquit, gratias ago pater, quòd redẽpturus vtrũq; veniſti. Non adeo tamen ſenſus meos languor hebetauit, vt exitum conditionis huius ignorem, ego luxurioſus, ego perditus, nunc verò ſuper infamiam nominis huius immorior. Vtinam hoc ſaltem mihi ſero fata præſtarent, vt reſiduum laborantis animæ in tuo poneremus amplexu. Sed ſi mora eſt longior properantibus expectare pereuntem, ite ſuperſtites, ite felices, has tantum reliquias commendate piratis, ne

merſus profundo, proiectus in fluctus, exitum faciam hominis ad quem non venerit pater. Vnde enim ſperare poſſum, vt reuertaris, vt facias? Tunc ſuper abrupta verba tota defectione conticuit, ſtrictiſque vitalibus circa dolorem ſuum membra riguerunt. Exclamaui fateor, quid agis infelix? cur deſperatione collaberis? Attolle pauliſper oculos, confirma, dura, te frater elegit. Viſa eſt poſt hanc vocem meam peracta conditio, continuo pirata detraxit catenas, vincula laxauit. Vultis elegiſſe me negem? Vultis in lucem diémque productus carceri ſuo reddatur æger? Ego verò non habui verba quibus me deliberare, quibus nolle contenderem. Vultis ſcire quid pater, quid pirata præſtiterit? Ego duos redemi, ſed alterum accepi. Vt ſcias, inquit, ægrum redimi non debuiſſe, defunctus eſt. Crudeliſſime generis humani, qui nos putas precium tuum perdidiſſe, audi quàm multa nobis in morituro filio pirata reddiderit. Frater ille tuus inter vincula catenáſque deficiens, reſpirauit aliquid in toro, tandémque liberas vinculis manus per totius lectuli ſpatia iactauit, poſt impias carceris ſordes illum cum ferali veſte ſqualorem exuit, pauliſper eger vidit propinquos, alloquutus eſt amicos, mandauit, exegit: & quanuis ſuprema ſorte collabens, prius tamen luce cæli libera ſatiatus eſt. Contulit mihi grãde, velit nolit, fortuna in orbitate ſolatium, filium qui relictus mea fuit moriturus inuidia, non occidi, ſed perdidi. Quid ais iuuenis? Ita ſi moriturum filium redimere non debui, non ſufficit hæc tibi de me pœna, quòd ille deceſſit? Iraſci patri tantum fortaſſe fas eſſet, ſi viueret frater, tunc alimenta quærenti reſpondere poſſes, Poſce prælatum. Quantum intelligo, qui de mendicitate patris vindicaris, ægri es redempti iuuenis inimicus. Neſcis quid ſit inuidiam facere patri? Melior erat tua cauſa, ſi mei miſerereris. At quanto, dij deæque, alius fuit ille infeliciſſimi iuuenis affectus? Nuncio enim, & audiente, & tota ciuitate teſte proclamo, Tibi gratias agebat ille dum moreretur. Credo mehercule hoc miſerum dolore conſumptum, quòd ſibi videbatur precium ſuum mihi perdidiſſe. Non aliter igitur quàm ſi te præſente deficeret: Per illud, inquit, frater optime natalium noſtrorũ ſacrum venerandúmqꝫ conſortium, per ſocias peregrinationes, per aduerſa communia, per hoc quòd & tu languere potuiſti, ſi te vel tua quandoque virtus, vel ſatietas ſecura prædonum piratico carcere emiſerit, commendo tibi ſenem quem facimus vterque mendicum. Teſtor immortalia numina & infernarum ſedium deos, paſcerem patrem ſi te redemiſſet. Ego tamen, inquit, tibi debeo quòd reuerſus ſum. Non quidem quicquam velim iuuenis de virtutum tuarum admiratione detractum, audias tamen neceſſe eſt in hac pietate verum. Euaſiſſe te putas ingrate? Dimiſſus es. Mea pietas iſtud, mea fecit electio. Vnde enim euenit quicquid antè captiuitas tua præſtare non potuit? Iacta quantum voles effractum carcerem, ruptas catenas: vis ſcire quid negligentes fecerit ſecuróſqꝫ piratas? Acceperant precium duorum. Intelligit Iudices &

ipſe iuuenis, non eſſe ſe calamitatum noſtrarum iuſtitiæ parem, & ſic agit tanquam alere non debeat. Itaque transfert in hoc defenſionem, vt poſſe ſe neget. Quid dicitis Iudices? Feretis hoc dicentem iuuenem corpore atque ætate robuſtum? Non habes opes, ſed membra, ſed vires. Nam neque ego laborem, nec difficiles poſco conatus contentus ſum iuuenis vt velis. Cibos me poſcere putas? Humeros poſco quibus incumbam, manus quas eliſo pectori apponam, ſinus in quos egeram exhauſtarum reliquias lachrymarum, vt ſepelias, vt hęc cum miſeri illius membris oſſa componas. Non alimenta quæro, ſed filium. Quid quòd nec graue longúmque ſupremæ pietatis exigimus officium? Non diu viuerem, etiam ſi me duo paſceretis. Securus ſis, breui te gemitus mei liberabunt, aſſiduis planctibus euerberata vitalia. Quid me remittis ad turbam? Quid facis rurſus omnibus grauem? Conſumpſi fletus, clementiam ciuitatis exhauſi. Non alit populus hominem, quem paſcere filius debet. Quid ſibi vult hæc aliena calamitatibus noſtris, aliena virtutibus tuis, iuuenis aſperitas? Abſtuliſti mihi malorum quoque meorum verecundiam. Quicquid faciebam mendicitas eſt, ex quo reuerſus es. Durat in ſuſcepto rigore iuuenis, & ad miſericordiam non memoria fratris, non patris contemplatione deflectitur. Exclamaret alius hoc loco, ex tua fide dignus quidem eras impotentiſſime generis humani, quem in tormenta mea dolorémque redeuntem vincula rurſus ac pœna carceris exciperet. Et inſultes huic confeſſioni licet, allegare non poſſum. Quid mihi miſeras vltiones, quid triſte monſtratis auxilium? Faceret hoc pater, qui redimere noluiſſet. Age nunc viuaciſſima ſenectus, redeamus ad preces, quod ſolum vis paternæ pietatis agnoſcit, hic quoque rogemus. Per ego te iuuenis illos meos de quibus nunc quereris, annos, per expertos tibi notóſque humanorum accidentium caſus, per infelicis illius manes, cui nec hoc ſaltem contigit, vt te reuerſo, te præſente moreretur, paſce nunc quòd te redimere volui, paſce quòd fratrem tuum redemi. Non ego laſſitudinem tuam poſco. Nunquam ocium meum, nec vt ipſe ſecurus quietúſque tranſigam diem, tuis operibus manus, tuis laboribus aſſigno ſudorem. Iungamus mutuæ pietatis officia, par flebile, par omnibus ætatibus nominibúſque reuerendum. Eſt nobis negocium cum ciuitate mitiſſima. Quanto libentius dabunt, cum viderint pariter vnáque miſeros mutua ſuſtentatione connexos? Et ego quidem rogabo qui ſoleo, ſed in tuos ſinus populus congerat ſtipes. Quicquid preces, quicquid impetrauerint lachrymæ meæ, accipe, tuere, diſpenſa: pro tua fama, pro tua ſum pietate ſolicitus. Ego mendicabo, tu paſces.

CORPORIS PROIECTI, SIVE ANVS CAECAE. ARGVM.

Qui in calamitate parentes deſeruerit, inſepultus abijciatur. Qui habebat vxorem & filium, captus à piratis ſcripſit domum de redemptione. Vxor flendo oculos amiſit, filius retinente matre profectus, vicarijs manibus redemit patrẽ. Idem in vinculis deceſſit. Abiectus in mare, & appulſus ad littus patrium, eſt eiectus, vult illum ſepelire pater, mater prohibet.

PRO PATRE CONTRA MATREM. VI.

ETſi Iudices in hac conditione fragilitatis humanæ, in qua nemo propè mortalium impune viuit, hæc omnibus natura eſt, vt ſua cuique calamitas præcipue miſera atque intoleranda videatur: inter omnes tamen hoc conſtet neceſſe eſt, infelicitatem meam tãtum cæteras ſupergreſſam, vt prorſus hæc ſit quæ fleri debeat vſq; ad cæcitatem. Quid enim paſſus ſum tam ſene, vt non comparatio mei, felices aliorũ etiam miſerias faciat? Graue eſt à piratis alligari, magis dicat hoc qui ſciat, quàm cito capti moriantur. Alligatus ſum, ſed tamen miſer magis queror quòd ſolutus ſum. Indigna eſt impietas in ſuos, quæ quanta verſetur in hoc iudicio, videtis. Sed mihi hoc quoq; querendum eſt, quòd me & vxor nimium dilexit & filius. Quid ego putarem in rerum natura poſſe reperiri, quod orbitate acerbius videretur? Non contingit mihi, quod cæteris miſerrimum eſt, filium efferre. Parũ eſt quòd iuueni ſingularis exempli, cauſa mortis fui, & tam precioſa redẽptus anima, ſenex odioſus morte filij mei viuo. Parum eſt ꝙ mihi luctum meũ fluctus nunciarũt, & aliud agenti patri ſubito ad littus orbitas appulſa eſt, ꝙ miſerrimũ iuuenem toto iactatũ mari, etiam ſi nemo interpellaſſet, ſero ſepelirem: adhuc ſupremo prohibeor officio, & ne quid ſolatij contingat, perdo etiam matris miſericordiã. Inijcit erranti corpori manum mulier, & piratis, & tempeſtate crudelior: atq; vt accedat dolori meo cumulus, quæ hoc facit, vxor mea eſt. Ne quis tamẽ erret ignotus, non eſt filij mei nouerca, ſed mater. O facinus, ò cladibus noſtris mutata natura? Mater ignẽ vltimum filio negat, & mulier, quę maritũ quoq; ſuum debilitata deſiderat. Quis hoc de iſta credat? Filiũ non flet funditus euerſa, fulmẽ hoc gladiũmq; nõ ſentit. Cõparate dolorem, quãto minore cauſa excæcata eſt. Huius Iudices pœnæ ab ipſa morte repetite crimẽ. Ego ſum, ego & alligaui filium meũ, & infamaui: & ne non accedat grauiſſimi doloris comes pœnitentia, in illum mortiferum carcerem merſi. Quo fato parentes miſer ſortitus ẽſt, vt illi vitam pater, ſepulturam mater auferret? Nam vt pietatem

filij mei ſemel indicem, patrem redemit. Si quòd ego redierim, vxor iraſcitur, reddat rationem cur acceptis literis meis fleuerit. Atqui miſerrimus iuuenis quomodo magis temperare potuit officia? Lex parentibus in calamitate ferre opem iubebat, vterq; parens erat calamitate deuinctus: vnus autem ſuccurrere vtriq; non poterat, inuenit tamen ingenioſa pietas, & vtrique ſubuenit diſpendio ſui. Ipſe venit ad patrem, me remiſit ad matrem. Hoc ſi defendendum eſt, agnoſco partes meas, cauſam planctibus agam, flere enim certe per legem licet. Alioqui diu laudare nō expedit, diligenter defendere cōtrarium eſt actioni noſtræ, vt impetremus: funus moramur, dum nos litigamus, dum circa cadauer noſtrū orbi rixamur, dum agitur cauſa defuncti, dum ſepulchro lege præſcribitur, dum dantur legitima dicentibus tempora, putreſcit interim corpus, nec totum in ſicco iacet. Cadauer ab incurſu auium ferarúmque tantum miſerantium corona cuſtodit. Conuenerunt etiam alieni plorantes, totus in ſpectaculum populus effuſus eſt, & ignoto quoq; corpori publica humanitas quaſi quaſdam fecit exequias. Deflent omnes homines, dolent: plurimorū tamen illa vox eſt: Iuuenis inſepultus iacet. Miſer, nec patrem habet fortaſſe nec matrem. Iam hominis figuram vetuſtas penè conſumpſit. Iam lenta tabes in terrā defluxit. Iam ſoluta cute oſſa nudantur. Quālibet duraueris animo, non ferres tamen iſta, ſi videres. Sed audire certe potes, Ille eſt filius noſter, cuius ſpes ipſas amauimus, quem apud omnia templa & ſurdos votis deos ſuperſtitem precati ſumus, à quo ſepeliri optauimus. Ille amabilis infans, ille blandus puer, ille iuuenis etiā ante hoc crimen piiſſimus, ille dum par fortuna parentū fuit, propenſus in amorem tui. Mentior, niſi cum peregrinatio mea nos diduceret, maluit eſſe cum matre. Me per omnia maria volitantem, vt plus filio relinquerem, circunuenit ſæuius ipſo mari latrocinium. Deſcribam nunc ego pendentem fluctibus carcerem, & catenas macie mea laxatas, & detritam lateribus meis conſciam malorum carinam, & obrutam perennibus tenebris feralis loci cruentam cæcitatem? Iſta verò, ſi quid pudoris habeo, tacēda ſunt: alioqui quis mihi ignoſcet quòd vicariū accepi? Etiā ſcripſiſſe pœnitet. O literæ fletibus tremulæ? O parum alligatæ manus? O delenda vxoris oculis epiſtola? Cur indicaui, cur ſcripſi, quod vxor ac filius vltimum legerēt? Vt incertū ſit vtrū me carius redimāt, an lugeāt. Cognita clade rariſſimi vxor excēpli, & prorſus talis filij mater, totos efflenit oculos, fontémq; illū perēnium lachrymarū tantū cæcitas cluſit. Si nō tenuiſſet, filiū vicerat. Cōtinuus inde planctus, incredibilis mœſtitia, aſſidua lamentatio fuit. Iuuenē neſcio in me magis an in te futurum impiū, ſi non redemiſſet, quē tu ſic deſiderabas. Ergo profectionē apparat, vt quoniā reddere matri non poterat oculos, redderet virum oculis chariorē. Sed videlicet eſt quædam vltima calamitatū rabies, & nouiſſimè in furorem vota ipſa vertūtur. Retinuit iuuenem, & epiſtolis meis legem oppoſuit. O vanæ figurationes, & pectora hominum

alto errore confuſa. Nemo illam non putabat timere de filio. Itaque iuuenis quod ad ſolatium pertinere credidit, commendauit amicis cuſtodiam matris, ſubſtituit vice curæ ſuæ propinquos. Neque enim aliter vſque ad reditum meum cæca vixiſſet. Quicquid humana ratio valet, contulit. Si potuiſſet redimere oculos matris, qua pietate fuit, vicarios ſuos dediſſet. Ipſe profectus eſt ſolo comitatus animo, nec ſe putauit ire ſine precio, quãuis ad piratas ferret inanes manus. Dicat aliquis, adeo domi nihil reliqueras, adeo longa ætate ſic vixeras, vt ne precium quidem tui parareris? Si hoc ita eſſet, teſtor deos, de redemptione literas non miſiſſem. Fuit vnde redimi poſſem, Iudices, fuit: ſed illud totũ filius matri reliquit. Nauigat ergo per horridos fluctus, & gementia littora, & ſpumantes ſcopulos, & quacunq; miſer relatus eſt inauſpicatum metiens iter, prorſus ominoſe retentus, peruerſis etiam votis, qui optaret alligari à piratis, quos vitare quoq; miſerum eſt. Quærit hæc omnia impius ille filius propter parentes, quod non præſtitiſſet fratrem fratri, non vxor viro, quid differimus vltra? non pater filio. Dij immortales, cæli, maris, inferorum præſides, vni mihi adhuc omnes male experti, vos tamen ſolos habeo teſtes, quòd inuitus redemptus ſim. Miſerum me, perijt qui ſciebat. Nam vt primum peruenit iuuenis ad piratas afferens redemptionis meæ ſe precium, è ferali nauicula auidus exiſijt, vicarias oblaturus manus, ſtrauit ſe ad genua ſingulorũ, & vt cupiditas fecerat blandum, obſecrauit omnibus precibus, miſerabili planctu, & lachrymis penè maternis: nemo vnquã ſic vt ſolueretur, rogauit. Nec ſanè difficile fuit impetrare à piratis captiuitatẽ, maior illi pugna mecum fuit. Non dignũ illud ſpectaculum latronibus erat, cum pater filiuſq; de vinculis cõtenderent, & ſibi quiſq; carcerẽ vindicaret. Ego iam vſu defendebam meum, & in his annis iam maturam mortẽ aſſerebam. At ille contrà, ego te in calamitate deſeram? Ego alligatum relinquã? Et quomodo ad matrem redibo, quæ miſera deſiderio tui dies noctéſq; fletibus iungit, quæ viuere ſine te nõ poteſt? Non dicebat tamen omnia, & cum aſſiduos planctus & irrequietas diceret lachrymas, adijciebat, iam penè cæca eſt, fortaſſe ſi redieris, videbit. In ſumma nõ recedo. Fas eſt mihi etiam inuitis parentibus pie facere. Non recedo, ſi perſeueras: demus piratis lucrum. Aut vicarius ero, aut comes. Quantum inter hæc fleuit, quãdiu cecidit oculos ſuos? Si perſeueraſſem, duos excæcauerã. Obſtupuerunt pietate tanta etiã latrones, & per immobiles antè vultus fletus cucurrit. Non tenuiſſent fortaſſe iuuenem, niſi redempturos parentes talem filium crediſiſſent. Ipſe in ſe tranſtulit ferreos nexus, & hilarior alligatus eſt filius, quàm ſolutus eſt pater. Supremo tamen, & nefas in æternum, me iam catenatis manibus amplexus, poſtquam mei cura diſceſſerat: Matrem, inquit, tibi per hæc merita commendo. Tu illam tuere, defende, ama, ne relinque, ſic paria faciemus. Illic tu eris vicarius meus, ſi hæc feceris, non iraſcetur mihi fortaſſe mater quòd ab illa receſſi. Sic in nauem

filij mei male permutatus vector imponor, & quà viſum oculi dederunt, ad piratas è puppe proſpecto, curua littora, & immenſum ſyderibus fretum, & turritos vrbiũ ſcopulos retrolego. Miſerum me quandiu à piratis etiam nauigatur. Mandata tamẽ tua fili perago, aſſideo, ſuſtento. Imò mehercule tu aſſides fili, tu ſuſtines, propter quem mihi etiam huius propenſior cura eſt. Dum recedere ab vxore nolo, filium non redemi. At illum interim quotidie ſitus carceris ſtrangulat, inſidunt oſſibus catenæ, exemplum ſeculi in Myoparone moritur. Mater iam ſatis eſt, habes pœnas ſuper le gem, ſepeliſſent talem virum etiam ipſi piratæ, niſi eos conſcientia ſcelerũ, metúſq; pœnarum ab omni littore arceret. Quod vnum poterant ſecundis proiecere ventis. Excepit mitior matre tẽpeſtas, & (ſi qua dici poteſt calamitatum felicitas) proſpero curſu cadauer tantum non ad ipſa maiorum ſepulchra depoſitum eſt. Narretur res ſeculo noſtro diuerſa, & neſcio vtra parte mirabilior. Filij corpus matri maria retulerunt, mater mari. Magnam quidem partem agnoſco culpæ meæ. Ego vxorem adduxi, & ne miſeram dolore fraudarem, ipſe meis humeris aduerſariã meam vſq; ad littora tuli. Et ſanè aduerſus eum prima verba orbitatis animo æſtimantem ea fefellerunt. Quis autem non dolentis affectum putaſſet, cum diceret defuncto filio mater, Quid enim nauigaſti? Quid maria ingreſſus es? Quid piratas petiſti? Nam illa quidem vulgatiſſima orbitatis vox eſt: Fili cui me reliquiſti? Etiam cum tota ſuper corpus incubuit, amplexam putaui. Etiam cum iniecit tollentibus manum. Et hoc inquam ſolent facere matres, vt funus morẽtur. At iſta legem recitat & in cadauer filij perorat. Tace, tace miſera, ita tu iſtud optaſti? Sola ſcilicet calamitatibus noſtris adhuc defuit culpa, vt cum ſæuitia nimiæ quoque felicitatis turpis ſit, procedat inauditum antea monſtrum, miſera, crudelis, ſiquid irati dij reliquerunt, ſi quid infelicitas oblita eſt, ſuis manibus perdere cupiat. Detracta eſt fortunæ inuidia, quando ſuo quoq; iudicio mater poſt amiſſum filium parum miſera eſt. Lachrymas ipſas nouiſſimè perdo, inanis domi libitina plangitur, deriſus deſignator redit, refertur rogus. Inter hæc omnia non gemitus vllus matris, non lachrymæ, nõ queſtus. Putes appulſum ad littus aliquem eſſe piratam. Vnde hunc illi animum? Si mala ſua ideo non ſentit, quia hoc videt, & hoc boni cæcitas habet, eruat aliquis oculos meos. Sed tenebræ corporis affectibus non obſtant. Eſt ne hæc vxor mea? eſt ne ille filius noſter? Liceat dubitare ſi fieri poteſt, & ſanè vix iam dignoſcebam, ſpeciem vetuſtas reliquit: ſed attritæ manus, & tumida veſtigia vinculorũ, & teſtis longæ captiuitatis macies, infelicia argumẽta conſentiunt. Miſerum me, certus luctus eſt. Filium agnoſco, vxorem non agnoſco. Ergo quoniã de iure longior pugna eſt nobis, feſtinandum eſt, ſint primæ precum partes. Adeſte vniuerſi vtriuſq; ſexus parentes, dum matrem in exequias filij rogo. Per matrimonium te vetus, & per mutuam charitatem quæ vtrique noſtrum magno conſtat, adijcio per commune pignus, per

annos pariter actos, & beneficio filij plures, per meum in te obſequium, iam mei mi ſerere cuius ſoles. Crede mihi, hoc quod patior, carcere peius eſt, captiuitate crudelius. Mea iſta pœna eſt. Quid tibi tantum mali feci? Quid offendi? Certe ego te nō reliqui. Iam ſi totum affectum in hunc conſumpſiſti virum, & omnis per oculos miſericordia effluxit, tulerit ſanè filius noſter merito pœnas, dederit ſpiritum ſupplicio, nihil de præteritis loquamur, quod poſtulauit Cicero etiam ab illo crudeliſſimo Siciliæ tyranno, mors ſit extrema malorum. Quod quidem cum permiſſum nō eſſet, pernoctabāt ante oſtium carceris, precio redimētes ſepeliendi poteſtatem. Quid tandem hoc Marcus Tullius patres matréſque promeruit? Tu vende ſaltem, quod ſub Verre crudeliſſimum fuit. Certe ego filium redimam, nec mihi precium diu quærendum eſt, habeo manus. Nihil moueris nunc, & debilitatem tuam iactas? Singulare fœminis exemplum oſtendi, narrarique deſideras, ſepulturam filij maritus à te impetrare non potuit. Vade Hercule ſi libet, & corpus in fluctus repelle. Aut ſi parum celebri loco videtur abiectum, inijce manum, & ne minus te ſatiet alienum miniſterium, ipſa potiſſimum trahe, alteram manum cadaueri impone, altera duc quà frequentiſſimum rotis iter eſt, & nigra limo via. Proterat miſerum onuſtum vehiculum, & ſanctiſſimum pectus vngulæ rumpant. Ipſa quoniam defeceris oculis, eliſum caput, & oppreſſa ponderibus præcordia manibus tuis pertracta, ſi quidem audeas, iſtis etiam lacera dentibus. Litigamus, conſiſtimus, in diuerſum abimus. Nempe cum viceris, omnia paria habebimus præter animum. Non ſepelies? vide quæſo, vide ne dum litigas, arenam fluctus aggeret, inijciat humum miſericors populus. Obſtas, ſi cuius clementia tumulum fecerit, effode: & cum talis ſis mater, aude indignari, & exclama, Magis amauit patrem. Cruces ſucciduntur, percuſſos ſepeliri carnifex non vetat. Ipſi piratæ nihil amplius quàm proijciunt. Mater (quanquam hoc nomen profanari nefas eſt) ſi perſeuerat eſſe filij ſui Nouerca, vt hac crudelitate videatur digna, quæ orbitatem ſuam non intelligit, ſi vltra hoſtium affectum, qui cæſos acie ſæpe tumularunt, vltra tyrannos, vltra latrones parum habet non ſepelire, niſi aliorum quoque officia præciderit, & tantum non petita ex fluctibus aqua reſtinguit ignem. ſi adeò non genuit filium, ſed effudit, & illo infelici partu ingratum vteri pondus expoſuit, licet imputet nobis vt volet, quod tueri non poteſt, ſingulare mariti deſiderium, dicam tamen quod ſentio, excuſatius odiſſet virum quàm filium. Quanquam in hoc mutuæ charitatis affectu paria fecimus: illa oculos propter matrimonium neglexit, ego filium: vicem cæcitatis orbitate perſolui: tamen quod inter hæc quoque mala priuatim doleam neceſſe eſt, omnem illam quam contraxerat, perdit opinionem. Iam inimici mei triumphant, iam paſſim loquuntur, illa exempli mulier, illa ſeculi decus, virum redimi noluit, nec filium ſepeliri. Equidem Iudices vt ſentio, neminē non mortalium

D.iiij.

fauere hominis ſepulturæ conuenit, quia hæc vna res eſt, cuius exemplum ad omnes pertineat. Ideóq; non niſi ab vltimo parricidio exigitur pœna trãs hominem. Etiam ſiqua ſunt iura quæ obſtent, ſi tamen anguſtus ſaltem detur acceſſus, per quẽ intrare humanitas poſſit, vera clementia occaſione contenta eſt. Siue omnis in defunctis ſenſus perit, & ad operiẽdam fœditatem ſubtrahendámq; dolori materiem, mortui viuentium cauſa ſepeliuntur: ſeu cum ad infernas ſedes anima migrauit, vnus hic luce viduus honos, & ſuprema face (vt vates ferunt) petitã vlterioris ripæ ſtationem contingunt, quæ vera eſſe & credo miſer, & opto, cito iturus ad filium. Certe rerum natura vt in generandis alendiſque hominibus quæ neceſſaria erant, ex ſe ipſa proſpexit: ita cum rurſus opus ſuum reſoluit, corpora noſtra quamprimum reducere ad principia feſtinat, vt deſertis etiam locis circa cadauer tracta imbribus terra concreſcit, aggerant puluerem venti, & liquefacta multa die membra paulatim humus bibit, etiam ſi nullus operit. At ipſa longo tempore in terram oſſa deſidunt. Nobis verò aduerſus exanimes genuit non ſolum miſerationem, quæ cogitationi noſtrę ſubit, ſed etiam religionem. Inde ignotis quoq; corporibus tranſeuntium viatorum collatitia ſepultura, inde iniecta ab alienis humus. Facinus indignum, cum hæc ita ſint, ſepultus eſſet filius meus, niſi incidiſſet in matrem. Et hæc Iudices non ideo ego dico, vt affectu iura corrumpam, neq; vobis præcipio, ſed aduerſariæ exprobro. Legem quidem iſtam quidni horream, cum id vnum miſerrimo iuueni ſit obiectum, quòd in calamitate non deſeruerit patrem? Sed quatenus luctus noſtri in ius vocantur, & flenti diſputandum eſt, & orbitati ſuæ mater iraſcitur, ſuperemus quam exorare non poſſumus. Ecquando duorum hominum miſeriora vota vidiſtis, vt de his pater ſi vicerit, filium ſuum efferat: mater ſi vicerit, abijciat? Quæ tamẽ lex eſt? Qui parentes in calamitate deſeruerit, inſepultus abijciatur. Omnis nobis in hac cauſa Iudices de ſcripto & intellectu legis contentio eſt, vtrum ius verborum ambiguitate, an voluntatis fide ſtaturum ſit. Pars enim aduerſa id nititur, parentem fuiſſe in calamitate eam, quæ deſerta ſit: cuius rei pœna eſt, abijci inſepultum. Quid tum fuerit in cauſa, quid ſit poſtea cõſecutum, quomodo legem intelligere cõueniat, ſubterfugit dicere, neq; à veſtigio ſcripti recedit, ſed nuda recitatione contenta eſt. Nos neque omnibus perſonis, neq; omnibus cæcis ſcriptam eſſe legem, & iuueni iuſtas ac neceſſarias recedẽdi cauſas, & (cui rei ſemper ius ſatis plenum eſt) bonũ animum fuiſſe, [illegible]emo non hoc eſſe deſerere contendimus, atque eò cauſam dimittimus, vt non ſit abſoluendus adoleſcens, niſi etiam laudandus. Qui autem dubitat an ſcripti voluntatem ſequi conueniat, is mihi videtur quæſtionem tentare incertus qua de re. Ideo pauciora adijciã, quòd nobis quoque (ſi ita pergitis) afferet quandam cauillationem iſta ſermonis ambiguitas, ac videri poterit omnẽ actionem partis aduerſæ prima ſtatim recitatione ſubuertere. Nam lex cum dicit, qui parẽtes in

calamitate deſeruerit, rurſúſque cū dicit inſepultus abijciatur: non vtique id ſignificat, vt nō liceat eum ſepeliri, poſtquàm proiectus eſt. Quare aut mihi quoque permittite ſic agere quo modo volo, aut quod magis veſtram religionē decet, indignam ſanctiſſimis auribus verborum captionē ex vtraque parte præcidite: & cum filium ſingularis exempli probauero, fortiter ſentite nullam vnq̄ à maioribus noſtris pœnam ſcriptam eſſe pietati. Atque in eo quod primū poſueram, non ad hanc rem pertinere legē, non diu verſabor, neq; dubitatione, quā non habet, afferam morā. Neque enim puto ſi ætas impediet infantem, valetudo ægrum, R.P. Legatum, dux militē, nihilominus obſtricta crudelitas non accipiet rationem neceſſitatis: & cum ſemel apparuerit patere in eiuſmodi cauſis defenſionem, potero planè eſſe ſecurus: nec timebo ne teneri videatur filius meus, ſi non potuit omnibus ſuccurrere, dum in ipſa lege occupatus eſt. Pater alligatus eſt, mater cæca eſt, vnus vtrique filius, magna locorū diſtantia. Habet lex in medio debitorem. Duc ad vtrum manis, ad vtrunque nō potes, niſi hanc conditionem miſero imponimus, vt quicquid fecerit, proijciendus ſit. Si exierit, mater ſepeliri vetabit: ſi remanſerit, pater. Non dubito fore dubium, quin ius in hac lege fuerit & mihi, niſi forte (vt omnia iniquè iniuſtéque conquiritis) hic quoque vnius occaſione verbi aliud putatis iuuare parentes, aliud non deſerere. Id eſt, de hoc dubitare vultis, vtrum parentibus vbique ferri oporteat auxilia, vt ego exiſtimo: an verò non mereatur adiutorium niſi qui præſente filio miſer eſt. Nam ſi deſerere in calamitate, nil aliud putamus eſſe q̄ à miſero diſcedere, duo ſimul ſcelera permittimus. Primum illud, vt etiam qui aderit poſſit impune nihil præſtare. Siquidem abſolutus eſt hac lege, qui ſecundū miſerum ſtetit. Quo quidem modo non adiutores calamitoſis parentibus filios damus, ſed ſpectatores. Dehinc accidit illud vel grauius, q cum rerū neceſſitas quotidie nos diuidat, ſi quædam fortuna parētes nos deprehenderit, quāuis exiguo diuiſus ſpatio impune opem non feret, non ſuccurret, vt hac ſaltem ſe calumnia defendat. Non reliqui, non abſceſſi: neque pede, quod aiunt, vno à parente diſceſſi: ſolutus erit omni auxiliādi neceſſitate, quando veſtra interpretatione abſentia impietatis occaſio eſt. Hoc voluiſſe legum latorē putamus, vt natus ex nobiſmetipſis rebus aduerſis præſidium parenti labore atque præſtantia ſolueret lucis vſuram vbicunque, niſi fortè non ſumus parētes niſi palam. Quid eſt ergo non deſerere? Opem ferre, non deeſſe. Omnia hæc eò ſpectant, vt auxilio liberorum tuti ſint parentes. Quod cum ita ſit, tam ad me lex iſta pertinuit, quàm ad matrem. Duo vnum vocabamus, videamus quò ire debuerit. Poteram quidem fortiter dicere, pater iuſſi. Hoc nomen omni lege maius eſt. Tribunos deducimus, candidatos ferimus. Ius nobis vitæ necíſque conceſſum eſt. Si non fecerit quod iubeo, nō deferam illum ad ſepulturam. Neceſſe habuit parere. Nō deſeruit, ſed abductus eſt. Crede non cōtemptu tui venit in carcerem. Sint ſanè iura paria, ſedeátque medius

inter duos filius, Iudices: nō cōparabo perſonas, quānis apud omnes gētes plus iuris habeat pater: ſit ſanè natura cōmunis, nō imputabo ꝙ nomē dedi, ꝙ familiam, ꝙ impēſas, quòd dum illi acquiro, captus ſum. Nō indulgentiæ diſcrimen excutiam, de qua iam lite conceſſum eſt. Fuerint quidem iſta faciēda, ſed ego ius meum reprimo, inter duos parentes cæcus affectus eſt. Exorabit qui prior rogauerit. Tēpore certe vinco, antè miſer eſſe cœpi. Tu adhuc integra es, ego iam alligatus ſum. Tu ſana in domo, ego iam penè defunctus in carcere. Tibi adhuc non opus eſt filio, ego iam rogo. Nēpe calamitas tua nata eſt poſt epiſtolam meam, niſi te flentem cōſolari filius voluiſſet, ante cæcitatē tuam exiſſet. Noli mirari ſi te gratia vinco, antè exoraui filium ꝙ tu rogares. Si quiſquā figuratione quadam in hac malorū conditione iudicem ponat, for tuna quæſo abſit, cuius tanta calamitas fuit. Abſtulerat quidem tibi oculos nimius affectus, & de quinqꝫ rerum ſenſibus pars vna ceſſabat, & tenebras etiam ſaluis luminibus alternans continua nox duxerat. Maius eſt tamen malum quod ſic fletur. Nam vt meritò queri poſſit ablatas videndi voluptates, impeditos rerum actus, tamen ſi non iniqui iudices ſumus, nec ambitioſe miſeri ſunt qui mederi poſſint, referā non ſolum qua vincenda mihi, ſed magis etiam qua conſolanda es. Nā quando omne tormentum corporis abeſt, dolor membrorum, qui totam cogitationem in ſe rapit, feliciter ceſſat, ſupereſt vt cruciet nimiū ocium, & aſſidua quies, res ſi non ſint neceſſitate iucūdæ. Nā viſus damnū ſarciunt reliquæ voluptates, odor, guſtus, tactus, auditus: quibus tametſi deeſſe ſummam fatendū eſt, non eſt tamen maximæ calamitatis loco numeranda parū plena felicitas. Domus certe propria, lectúſque genialis, cōuentus propinquorum, ſermo amicorum, ipſa (quod raro cōtingit) honeſta calamitas, & in quacunque fortuna beata libertas, tot voluptates obruere poſſunt vnū dolorē. Nam lucis deſiderium ſi malis meis cōpares, etiam delicatum eſt. Non enim aliquid rerū natura genitura eſt ſpectaculo noſtro nouum, ac nō quicquid ſpecioſiſſimū pulcherrimúmqꝫ viſuri ſumus, vidimus. Nempe quotidie nox oritur, & æquam tēporū portionem inuoluit obſcuritas, & ex parte ſui ipſa quodammodo cæca natura eſt. Cui alienis oculis vti licet, audire, imperare, cuius miniſterijs officia nō deſunt, nō enim defuerunt, niſi ſe erigit, & fortunæ ſuæ rationē reddit, miſer non eſt, præſertim in tā bona cæcitatis conſcientia, animi vitio miſer eſt. Non debet dolere quippiam qui poteſt gloriari. quanꝙ cuiuſlibet & quacunque cauſa hunc incurſum paſſe, leuius eſt tamen malum fœminæ. Non enim nauigatis, non legationē obitis, non frequenti peregrinatione variatis aſpectus: nō militaris vos, nō forenſis ratio deducit. Alioqui ſemper eſtis intra domū, vno plurimū in loco, leuibus officijs affixę. Tuum quidem affectum ſi bene noui, nulla magis cauſa cæcitatē doluiſti, ꝙ quòd ad redimendū maritū ire nō poſſes. Hęc tua calamitas erat, æſtimemus meam. Nulli quidē grauior viſa eſt quàm tibi, audi tamen quàm multa in illis epiſtolis non ſcripſerim. O fili, in quibus

te malis reliqui? Iam illa principalis ac maxima dono deum conceſſa libertas, nec hominũ ſolum ſed ferarum volucrúmq; ſenſibus fixa & ingenita, primum ſpolium fuit. Me ipſe perdidi, teneor venale mancipium, & ciuis Romanus merces fio, & libertatẽ ſenex dediſco, & natus ingenuus venire opto. Minimũ eſt, ꝙ habitamus in fluctibus, hyberni nos feriunt venti, nõ ſtatio, nõ ſedes, non quies, ſed quod malorũ meorum maxima portio eſt, tã miſeri ſunt etiam domini mei. Sed cito prætereunda eſt memoria, propter me vxori grauis, mihi propter filium. Tranſeo hirſutos hoſtiũ vultus, & immanium barbarorũ feros fremitus, tantúmq; mihi quotidie eſſe metuẽdum, quantũ pati captus à violento pirata potuiſſet. Nihil eſt deſiderio ſuorũ grauius, timui ne quẽ ex meis viderẽ. Nihil tempeſtate minacius, quotidie naufragium optaui: nam mortem, confitebor, ſenili inertia vna cauſa minus cupiebam, ne defunctum nemo ſepeliret. Quam veſtem relictã captiuo putas, niſi quæ præda nõ erat? quales epulas cibóſq; præbent, qui ipſi rapto viuunt? Nam illa quidẽ ſatis digna quis dixerit, vdũ carcerem, & inundatã ſentina nauiculam, & impoſitũ nuda trabe irrequietum latus, reuinctas poſt tergum manus, alligatos (tanq̃ eſſet quà fugeremus) pedes? Solæ in carcere tenebræ iuuabant. Sæpe de auribus queſtus ſum, quæ ſonũ flagellorum, gemitúmq; cæſorum, quãuis impexis obrutæ comis acciperent, dura metus ſui exempla. Miſerum me fili, nempe morbo periſti. Compara terram mari, domum naui, lectulum carceri, libertatem ſeruituti, deſiderium oculorum totius corporis damno. Quò nos longius ducit calamitatum noſtrarum miſera contentio? Cæci tamen litigare poſſunt, captiui nec viuere. Verum hæc etiam ſi in æquo ponerentur, tamen multum in alteram partem debuiſſent habere momẽti, quòd plus mihi poterant prodeſſe quàm tibi. Ei labori incumbere oportet, vbi effectus promittitur. Stulta cura eſt, quæ ſpem non habet. Ego redimi poteram, tu ſanari non poteras. Qualiſcunque iſta calamitas inemendabilis cecidit, non remedium accipere, non vicarium poteſt. Aſſediſſet ſcilicet lectulo inefficax ſedulitas, & acceptis epiſtolis meis iuuenis filius nihil aliud, quàm cum matre fleuiſſet. Quia profectus eſt, alterius tantum parentis calamitas emendata eſt. Si remanſiſſet, & matrem cæcam haberet, & patrem captiuum. Adijcio ꝙ tibi nõ neceſſaria filij præſentia fuit. Aſſidere enim, cibos miniſtrare, manum porrigere quilibet poterat. Mentior niſi factum eſt, me ab illis captum, tam dura conditione venalem, quod vtiq; in confeſſo eſt, nemo alius redemiſſet q̃ filius meus. Et ego ſic ago tanq̃ hæc tantũ filius propter me fecerit, quanquã in hoc litigatu quodammodo tibi ipſa excidiſti: & quanquã id agas, vt merita tua iniuria vincas. Et quanquam nouum induiſti rigorem, non prohibeo tamen teſtimoniũ, ad redemptionẽ meam filium ipſa miſiſti, cum ſic plangeres, cũ mortem precareris, cum te omni viduatam voluptate clamares, cum ſæpius gemeres captiuitatẽ meã, quàm cæcitatẽ tuam. Non erat illi ferreum pectus, nec cor ſilice concretum, vt hæc

pati poſſet æquo animo. Tu filiũ prima docuiſti ſibi nõ parcere, potius ꝙ plus flere, potius quàm ipſam reſcindere cæcitatẽ. Profectus eſt, maritũ tibi reddidit. O crimẽ graue! Si hoc ante feciſſet, videres. At retinere nõ potuiſti. Non dicã tibi, habet pietas impetũ ſuum, nec vllum dominum nouit affectus: nec ille te potuit retinere ne fleres. Audi quod eſt verius, aliud putauit. Non erat credibile obſtare te redẽptioni meæ. interpretatus eſt maternum metum, & maris domui noſtræ male experti periculum credidit, timens ne ſi tibi paruiſſet, nemo nõ vos putaſſet colludere. Cæterum me poterat nõ redimere, cum tu clamares, Cæca ſum, oculos deſiderio viri perdidi, ſolitudinem ferre nõ poſſum. Ita ille ad redẽptionẽ meam excuſatius profectus eſſet, ſi me minus deſideraſſes? Dubitatur an tua cauſa fecerit? & filium & virum habere nõ poteras, reddidit tibi quẽ magis amabas. Siſte iam lachrymas, maritũ reducem & incolumem accipe. Quid iraſceris? Quæ tanta mutatio eſt? quis hoc crederet? Quereris diſceſſiſſe quem odiſti, cũ eum rediſſe nolis quẽ diligis. Atqui ſi (vt ſupra probauimus) is parentes in calamitate deſerit qui opem non fert, & (vt nunc oſtendemus) optimus filius corpore ſuo adiutoria matri redemit, profecto opem tulit, id eſt, non deſeruit. Nam ſi, vt ante dixi, ne veſtigio quidem abiiſſe à miſeris licet, ne ipſorum quidem cauſa qui adiuuantur, diſcedere fas erit, nec cibos ſaltẽ petere, aut alia vſibus neceſſaria parare continget. Si vero dum adiuuatur parens, nihil refert vbi ſit ille, qui adiuuat, quia præſens cura exhibetur, quicquid tibi ego præſtiti, ad autorem muneris, id eſt ad redemptorẽ meum tranſferendũ eſt. Nõ aſſedi, nõ conſolatus ſum, nõ miniſtraui, non tuli, non denique totus tibi rediui. Verum fatendum eſt, ſi deſertam te putas, mea culpa eſt. Sed iam tẽpus eſt, iſta quæ non excuſata debent videri, verum pulchra atq; magnifica, animo maiore defendere, & cum iudicium agatur exempli, tandẽ cauſam ſuam intelligere. Hoc ſaltem habebis miſerrime fili, quod honoratis contingere funeribus ſolet, defunctus laudaberis. Omnia licet huc reuocemus præterita, & ad canendas vnius laudes vniuerſorũ vatum ſcriptorũmque ora conſentiant, vincet tamen res iſta mille linguas, ipſámq; ſi ſit aliqua corpore vno, facundiam materia ſuperabit, etiã ſi nihil dixero niſi quod obiectum eſt. Lucẽ libertatémq; patri filius reddidit, & (quod ante inauditũ eſt) magis me amauit ꝙ vellẽ. Ingreſſus eſt maria, in quibus iam minimũ periculi tẽpeſtas habet, & quod inter iſta difficillimum eſt, amore mei vicit etiam matrẽ ſuam. Tace nefaria lingua, ergo tu iſta laudas? Obtulit ſe captiuitati, quia ſciebat graue eſſe alligari, malis patris ſucceſſit. Subit libens pœnã pietas etiam ſceleribus grauem. Tu melius vxor, quæ factum retinebas. Cõparate nunc, ſi quis patrem per hoſtes ſolus tulit, qui cũ vehientia in patrem tela excepiſſet, ſimplici tamen morte defunctus eſt. Vnũ legimus, qui vicarias pro patre non quidem piratis aut in mari manus obtulerit, ſed vbi redimi poſſet. Me miſerum, dicendũ eſt quod hoc ipſo admoneor exemplo, in honorẽ pietatis

etiam damnati ſepeliuntur. Hæc alij laudant, ego queror. Te quidem iuuenis omnia ſecula loquentur, & admirabile exemplum tenaci memoriæ traditum, in ipſa aſtra ſublimem pennata virtus feret. Sed mihi iſta laus tua carè conſtat. Non erat ſatius lectulo matris incumbere, & in huius miniſterijs deditum ſecura ocia impẽdere? Soli tibi contigerat vt poſſes patrem excuſare, non redimere. Me interim, vt cœperat, tabes lenta cõſumeret. Me quæ debebat ſola, ſenẽ mors redemiſſet, & cum exanime corpus in fluctus eſſet abiectum, ſi contigiſſet ſimilis tempeſtas, quod æquius erat, tu me fili ſepeliſſes. Fefellit te ingenitus honeſtis animis gloriæ amor, ſpes tibi perpetuæ laudis impoſuit. Vbi virtus? vbi pietas? periſti miſer, & male audis. Non morienti pater aſſedi, non ægri caput molliori ſede cõpoſui, non fatigatũ latus mutaui, non ſpiritũ excepi. Abſens, extinctus, euerſus, mortẽ tuam inueni. Nemo ægro vincula laxauit, nemo manus ferro ſordidas ad accipiẽdos remiſit cibos. Tantum catenarum cauſa ſolutus es, neglectus, deſpectus. Quid? vilis ſenis vicarius, inter tot ardentiſſima febrium deſideria, nõ habuiſti quẽ poſceres, quomodo te vincula cõpoſuerant iacuiſti, matrem, patrem, propinquos tantũ cogitaſti. Nunquid indulgeo mihi, quòd te puto inſpiraſſe in carcere meo? Nondũ matri ſatisfactum eſt. Quoniam pœnas à cadaueribus exigis, audi ſequentia tẽpora, mors ipſa filij tui naufragium fecit, per tot fluctus volutatũ corpus intumuit, tot illiſum ſcopulis, tam ſpatioſis tractum arenis, nunquã tamen infelicius quàm cum venit in terram. O quàm graue eſt mori, quanto grauius, quòd ego viuo ſuperſtes filij mei! Viuo omnibus dijs hominibúſq;, ſed ante omnes mihi, & inuiſus, & infeſtus, & vxoris quoq; pietatẽ perdo. In funere filij diuortium fecit. Video hæc rerum naturæ bona, quæ filio abſtuli. Omnis me ætas mei admonet luctus, ſenectus, ad quam non peruenit miſera pueritia, quam nunc tranſiuit: adoleſcentia, in qua perijt. Superſum, vt ſi feliciſſimè ceſſerit, rogum meum videam, & edaces circa corpus filij mei flãmas. Si hoc non contigerit, nigrum cadauer & deforme etiam ignotis ſpectaculum. Inter hæc mala, credetis puto ſi dixero, vellem oculos non habere. Quid nunc amplius? Ad te vxor preces conuertam irritas, male tentatas? Tu verò perge, & bono tuo vtere, felicem te quòd in hac fortuna iraſceris. Ad hos confugiendũ eſt. Per cõmunes caſus, per calamitatem meam, humanæ calamitatis exemplar, ita vos coniuges veſtræ ament, non ſic deſiderent, ita hoc orbitatis meæ vltimũ exemplum ſit, ita vobis habere tã pios filios non neceſſe ſit, miſeremini. Si vicarium accipitis, me proijcite. Non inuidioſæ preces ſunt, nihilominus impero. Non læta ſententiam veſtram ſequetur gratulatio, nõ ad templa deducar, ſed ad ſepulchra. Etiam cum vicero, flendum eſt. Si verò vincimur, ibo in littus miſer, planctibus aues abigam, aut me corpori filij mei velut tumulum imponam: iacebimus duo inſepulta cadauera, me feris obijciam, aut circa ſingulorum domus ad genua prætereuntium ibo, & recepto iam miſeris more ſupplex

non cibos petā, non ſtipem, mendicabo terram, & collatas miſerātium manu glebas, aut (quod certe licet) filium in mare proijciam. Iam crudeles aquæ & venti male ſecundi, reddo vobis veſtrū beneficium. Ferte quò libet, ad barbaros licet, ad hoſtes licet, ad piratas. Fortaſſe aliquis iubebit ſepeliri, certe (quod ſciam) nemo prohibebit.

TORMENTA PAVPERIS. ARGVM.

Liberum hominē torqueri ne liceat. Pauper & diues inimici. Pauperi erat filius. Nocte quadā pauper cū filio reuertebatur. Interfectus eſt adoleſcens. Offert ſe pauper in tormenta, dicens à diuite eum interemptum. Diues contradicit ex lege.

PRO PAVPERE CONTRA DIVITEM. VII.

SENTIO *Iudices plurimum detrahi calamitatibus meis miſerationis, quòd ad vos detuliſſe videor nimium fortem dolorē, & triſtiſſimæ orbitatis mihi quoq; acceſſiſſe nouitatem, quòd cū aduerſus me tā grauia & crudelia depoſcam, patior inuidiam hominis exigentis aliena tormēta. Nō poſſum tamen vel in nobis approbare quid patiar, ꝙ mihi non eſt relicta miſeri patris infirmitas. Percuſſorem filij mei vidi, & miſerior ſum quàm ſi neſcirem quis occidiſſet. Fateor igitur Iudices, ipſe miror vnde ad hoc probationis genus repente confugerim. Veneram tanquā nunciaturus indubia, manifeſta: nec alium expectaueram publicarum ſuſpicionum de filij mei morte conſenſum, quàm ſi percuſſorem videretis omnes. Hic hic vt torquerer inueni. Poſtquam ſatis non videbantur explicare verba quod viderā, confugi ad fidem doloris. Quid faciam, ſi temeritates quoq; noſtras conſcientia reorum non poteſt pati? Intellexi miſeratione factū, qui vt torquerer exegeram, ex quo me diues non putat aliud in quæſtione dicturum. Neque ego Iudices quenquā veſtrum dubitare crediderim, ex qua conſcientia, qua trepidatione deſcendat, vt quis torqueri nolit inimicū. Quos nunc putatis cruciatus diuitē pati, quem dolorem, quòd hoc mihi negat? quàm vellet ideo tantū filium meū non occidiſſe, vt mihi poſſet indulgere tormenta? An hoc creditis Iudices diuitē facere legū libertatiſq; reſpectu, & reum pro exemplo eſſe ſolicitum? Ille verò nunc laceratur, & ſic magis noſtro dolore fruitur. Operæprecium eſt inimico negare tormēta, cum feceris vt velit ipſe torqueri. Illud igitur à vobis Iudices infeliciſſimus omnium mortalium, peto, ne cum inaudita, incredibilia paſſus ſim, miſereri velitis corporis mei: crudelius & indignius eſt quàm torqueri, non impetrare tormenta. Eſt aduerſorū meorū & iſta nouitas, quòd neceſſe*

habetis ea mihi ratione ſuccurrere, qua odiſſetis alium.nec quicq̃ eſt homine infelicius,pro quo tormẽta ſunt.Percuſſorẽ à me filij mei viſum eſſe cõtẽdo.Facinus eſt, hoc vos nõ deprehẽdere,ſi mendacium eſt:Facinus hoc me non probare,ſi verũ eſt. Quod ad me quidẽ Iudices pertinet,orbitatis meę repeto præſentiam,& noctem illã rurſus ante oculos meos cogitationes reponunt. Iam mihi videor & in tormẽtis eſſe confeſſus.Filium Iudices habui ſicut erecti ac ſublimis animi,ita qui nondũ ſuos haberet inimicos,& quẽ nemo adhuc niſi cauſa tantũ mei doloris occideret. O parentũ miſera cõditio,q̃ nouis inuſitatiſq; patemus inſidijs?Nos exaſperamus,nos offendimus,inimici tamen liberos noſtros oderunt.Quis hoc vnq̃ Iudices ſimulatũ timuiſſet ingeniũ,vt eodẽ aliquis excogitaret animo,& ꝙ parcit,& ꝙ occidit?Reliqua Iudices nõ debebã niſi in quæſtione narrare.Felices illos in mei cõparatione patres,qui periiſſe liberos ſuos nuncijs credunt. Ego ſum inaudita malorũ nouitate perculſus, cuius vnicus ideo tãtũ occiſus eſt,vt viderẽ.Reuertebamur nocte pariter,ſicut omnia nos vitæ miniſteria iungebãt,& hõies quibus nõ ſeruos præſtabat fortuna cuſtodes,tuebamur paupere mutua pietate comitatũ,inuicẽ ſuſtinẽtes,inuicẽ innixi,nec niſi magna percuſſoris diligẽtia ſeparãdi: cũ diues medio noctis horrore ſtricto mucrone proſilijt,& ſtupẽtibus attonitiſq; miſeris cõfodit illũ fortiorẽ:illũ qui fortaſſis aliquid in mea morte feciſſet.Cõfiteor Iudices nihil tũc oculorũ meorũ diligẽtia, nihil egit cura miſeri patris. Percuſſor voluit agnoſci.Vos nũc ciues,vos oẽs humani generis affectus,miſerrimus interrogo pater. Suadete quid faciã.Hunc quẽ videtis circa me ſanguinẽ,de filij mei vulneribus accepi. His manibus labẽtis vnici mẽbra ſuſtinui.In oculis adhuc vultus illius morientis,hæret auribus verba ſuper cadauer habita inimici exultãtis.Fidẽ tormentorũ,quouſq; percuſſoris filij mei conſcius ero? Aperite pectus iſtud, & totum de viſceribus meis latronis egerite ſecretũ. Vidi,& mihi nõ creditur. Vidi, ita poſſim & in tormentis idem dicere. Aut ſi compono,ſi fingo,vrar,lacerer,& nõ probem. Si videtur,torquẽdus ſum Iudices,vt hoc deſinã dicere.Nec me Iudices fallit quãtã molẽ accuſationis,etiã in manifeſta veritate ſuſceperim.Diuitẽ detuli reũ pauper inimicus,occiſi pater,& poſtulo vt mihi credatur teſtimoniũ in mea orbitate dicẽti.Itaq; nõ deprecor quo minus mihi velitis iraſci do nec probẽ,torquete tanq̃ mẽtiẽtẽ.Lex,inquit,liberũ hominẽ torqueri vetat.Per fidẽ Iudices,quis nõ hoc eũ reſpõdere credat,cuius tormẽta poſcãtur? Nemini Iudices credo dubium,legẽ quæ torqueri liberũ hominẽ vetat, hoc proſpexiſſe tantũ,ne quis torqueretur inuitus,& iura quę nos à ſeruiliũ corporũ cõditione ſecernũt,impatiẽtię tantũ ſuccurriſſe nolentiũ. Omniũ beneficiorũ iſta natura eſt, vt non ſit neceſſitas, ſed poteſtas. Quicquid in honorẽ alicuius inuentum eſt,deſinet priuilegium vocari poſſe,ſi cogas. Cuncta ſi videtur iura percurrite , nuſquam adeo pro nobis ſolicita lex eſt, vt quod præſtat extorqueat.Dedit cæco talionis actionem,non manus recu-

ſantis impellit. Iniuriarum, cædis agere permiſit, ſed nõ cogit inuitos. Adeo penè ſe-
uius eſt vltionẽ perire, quàm poteſtatẽ. Genus ſeruitutis eſt coacta libertas, & eadẽ
iniquitas quicquid de inuito homine facias. Vis ſcire quid lex iſta proſpexerit? Non
exigo vt torquearis. Quàm multa dij deæq; non minus ſunt iuſta quàm lex exigit,
quarũdã inuidia rerũ, vt vinci ſe magnitudo patiatur, & quicquid accidiſſe mireris,
tantundẽ poſcit in vltione nouitatis. Filius in conſpectu patris occiſus eſt, torquete
ſecuri, nihil iniquius fieri poteſt. Ignoſcant perſuaſiones, ſi facinus iſtud omnium il-
licitarũ rerum conſumpſit inuidiam. Et vnde tormentis ſalua iuſtitia eſt, plus eſt de
quo quæritur, quàm quomodo quærẽdum. Nullum debet inimicum videri genus pro-
bationis eſſe, quod ſolum eſt. Et quicquid potuit prodeſſe ſeueritati, nunquam nocuit exẽ-
plo. Sufficit libertatis reuerentiæ, quòd torquetis inuiti, quòd contra me nõ alius in-
uenit. Liberum torqueri nõ licet. Hoc eſt Iudices propter quod filium meũ diues corã
me nõ timuit occidere. Filium igitur meum in conſpectu meo occiſum eſſe contendo.
Quid dicitis? Ita nõ erat contra proclamationis huius fidẽ, ſi nũc agere poſſem quie-
tum modeſtúmq; miſerum? Vultis cũ hoc viderim tantũ teſtimonium dicam? Mirum
hercle, ſi ſcindo veſtes, nudo corpus, ignes, flagella depoſco. Inſaniat neceſſe eſt pa-
ter, cum ſolus hoc ſciat. Fallitur Iudices quiſquis hoc quod poſtulo cõtemptum, quiſ-
quis audaciam vocat. Filius vrit, exagitat, & inter tormenta fugio dolorẽ. Si men-
tientis eſt velle torqueri, inuenite quid facere debeat, qui verum dicit & non pro-
bat. Mentiris, inquit. Bene quòd & tu fateris non eſſe mihi ſine quæſtione credẽdum.
Et quas per fidem mendacio meo cauſas diues aſſignas? Ignoro percuſſorem. Deinde
te potiſſimũ de quo quererer elegi. An ſcio, & ſimultatibus noſtris occaſionẽ orbita-
tis indulgeo? Decipi me non potuiſſe manifeſtum eſt. Filius meus cũ pariter redire-
mus, occiſus eſt. An dignoſcere percuſſorẽ nocte nõ potui, cum percuſſor potuerit eli-
gere, fugere? Quid ais? Iuuenẽ meum alius occidit, & tu mihi ſolatium vltionis im-
ples? Te accuſo ſcilicet, vt iterum neſcio quis ille fugiat, euadat. Quod tu mihi genus
furoris aſſignas, vt maximi ſceleris vltio pereat falſæ accuſationis incerto? Homo
qui me vidiſſe contendo, cũ occideres filium meum, niſi de te vindicor, non reliqui
mihi vt hoc de alijs probarem. O te extra omnes humanorũ pectorum affectus ini-
mice ſepoſitum, nunc qui me putas poſſe mentiri. Perdidi infelix illum chariorẽ pau-
peribus affectum. Succurrere mihi putas, quòd aliquando diſſedimus? Falleris, deci-
peris. Hominis cuius occiſus eſt filius, vnus inimicus eſt. Sanè poſſit aliquis hanc do-
loris diſſimulationẽ mẽdacio perferre verborũ, torqueri volo. Nihil eſt tanti niſi ve-
rum. Videlicet inter ignes ac flagella ſufficit mihi ſi dixero, hic eſt inimicus animæ,
qui nobis ſubinde maledixit: hic ille contumelioſus, ille impotens. Ego neſcio an mihi
poſſit in quæſtione ſufficere quòd vidi, & quòd inimicus me contendit ideo velle tor-
queri. Tormenta poſtulo. En ad quod confugiat homo, qui ſe ſciat poſſe mẽtiri? Nulla

eſt ratio quæſtionum relicta mortalibus, ſi adiuuant contra veritatem, & ſublata eſt de rebus humanis neceſſitatis huius vtilitas, ſi viam tuetur vltro explicátque fingentibus. Hucuſque durant artis ingenia mortalium, & licet ſit aliquis ſecreti firmitate cõpoſitus, hominem tamen vltra nõ ſequitur animus. Non vacat aſſerere quæ finxeris, tum cũ vix prodeſt & verũ fateri. Et nemo nõ cõtra id torquetur, quod dixit ante tormenta. Non refert, cuius ad equuleum nõis perſuaſionẽ, quas ſilentij afferas cauſas. In quæſtionibus tantũ corpora ſumus, & nemo non contra aliquem torquetur affectum. Exigam quæſtionẽ, an recuſem? Quid intereſt tormentis breui futurus ſimilis homini, qui fateatur inuitus? Nouum Iudices inauditúmq; rebus humanis aperitur exemplũ. Nemo vnq̃ ideo torqueri nõ debuit, quia mentiretur. Sed ſi fas eſt Iudices dubitare de fide quæſtionũ, alius debet eſſe ſuſpectus, ille ſcilicet in quo ſeruilium pectorũ receſſus, in quo verniles excutiuntur artus. Quoties tortori eſt rixa cũ membris, tum cruciatus agnoſcit aſſiduis ſupplicijs durata patiẽtia, & homini nõ eſt noua res dolor corporis appliciti, quòd ſciſſa laceratáque veſte primũ ferre nõ poteſt pudorem, quòd neſcit ad flagellorũ vices membra cõponere, nec vllo verbera frangit occurſu? Nos inq̃ ſumus, quos leges ſuperuacuum putauere torqueri. Vnde nobis inter iſta ſecretũ? In tormentis libero homini opus eſt patiẽtia, vt verũ dicat, Sed, inquit, ideo torqueri non debes, quia exigis vt torquearis. Aliud ſunt inimice tormenta, aliud velle torqueri. Felices illos qui recuſare voluerunt. Meretur clementiã & fauorẽ quiſquis ad illa tremens exanimiſq; perducitur, quẽ vix à genibus tortor abducit, cui iã ſciſſas quoque difficile poſſis eripere veſtes. Ego quẽadmodũ vultis deprecer, qui videor prouocaſſe tortorem? Ille, ille ſine vlla miſeratione laceratur, cui ad ſingulos ictus dicitur, ipſe voluiſti, quẽ nõ decet rogare, qui creditur fingere proclamationes, ſimulare gemitus, de quo primũ videntur vindicãda tormẽta. Non inuenio Iudices quid ſperare poſſit qui mentitur, & exigit quæſtionẽ. Homini qui vult torqueri, diu nõ creditur, nec verũ dicenti. Nec eſt Iudices q̃ putetis adeo mihi triſtiſſimã orbitatem oẽs humanorũ pectorum rapuiſſe ſenſus, vt non intelligã petere me quod diues poſcit euadere, & penè magis pro percuſſore torqueri. Sed quid me facere vultis? Non debeo videri poſſe mentiri homo, qui cũ filius meus occideretur, interfui. Veritati tantũ præſto patiẽtiã, exigo quæſtionem, in qua quid dicturus ſim neſcio: quid debeã dicere vidi. Scio, vultis poſt hoc argumentis, ſuſpicionibus agã. Breuiora tormenta ſunt. Non inuenio Iudices cur renuat tãtopere diues quæſtionem, poſtq̃ ſuperſunt adhuc incerta ac dubia. Facinus eſt tamen me non torqueri, ſi mihi torto vtique credendũ eſt. Quouſque me crudeliſſime mortalium metus ſimulatione deludis? Ego magis qui poſtulo tormenta, timeo, ego qui nihil facere potui cum viderem. Suſpecta tibi eſt noſtra patientia. Vides enim, hortatur nos cõtra dolorẽ primæ robur ætatis, ſolidũ plenúmq; corpus. Quàm facilis, q̃ expedita res eſt torqueri mi-

*ſerui! Affero ad quæſtionem iã planctibus membra liuentia. Quantũ animæ, quãtũ
ſanguinis orbitas traxit! Quãto imbecilliora ſunt hæc quotidianis lamentationibus
euerberata vitalia! Quicq̃ ergo fingere poteſt hic pallor, hæc macies, & iã torto ſi-
milis infirmitas? Adijce quòd nihil minus in quæſtione diu poſſis dicere ſi mentiaris,
q̃ quòd oculis ſcias, & breuiſſimũ cõfeſſionis eſt genus dixiſſe, quòd videris. Felices
dices quos tortor interrogat, qui nõ habent in ſua poteſtate credentes. Impatientiſſi-
ma res eſt poſſe cũ velis, deſinere torqueri. Quin potius, inquit, probas? fiduciã homi
nis, qui ſcias hoc me vidiſſe ſolũ. Sine dubio diues multa te poterãt argumenta cõuin
cere, ſi deferret alius: & eras manifeſtiſſimus reus, ſi mihi percuſſor quærẽdus eſſet.
Quis enim credibilior in cæde pauperis, q̃ diues inimicus? Aut de quo facilius con-
ſtare poſſet ſcelere, quod cauſã non habet niſi de ſola vltione? Nõ inuenit multa ver
ba vidiſſe. Nec mihi debet perire probatio iſta, quia poteras & accuſari. Exigit pro-
bationes cũ facinus ſic diſpoſuerit, ne poſſit probari. Quẽ mihi nox teſtẽ, quos præ-
ſtare potuit oculos nudo ſemper, incomitata paupertas? Tibi ſeruus à conſcientia ſce-
leris ſummouẽdus fuit: & iſta ratione quis intereſſet? quẽ putares poſſe torqueri? Et
totũ facinus in has anguſtias redegiſti, vt illud ſoli ſcirent, qui faciebant, & cui nõ
crederetur. Nunquid dubitaretis quærere ſi alius ſciret hoc ſcelus? Facinus eſt ideo
filij mei perire vindictam, quia pater vidi. Ego verò Iudices & ex hoc quòd recuſat
diues quæſtionẽ, partẽ probationis impleui. Accuſatoris tormẽta nunq̃ timebit reus,
niſi de quo credi poteſt & ante tormenta. Cur, inquit, ſi mihi cauſæ ſceleris ſimulta-
tes noſtræ erãt, nõ te potius occidiſſem? Vere crudelis, ego te hoc maxime argumẽto
percuſſorẽ probo, q̃ mihi peperciſti. Tuum fuit hoc inimice cõmentum, occiſo filio ſer
uare patrẽ. Parcendi tamen mihi vel hæc fuit ratio, quòd defendi nõ poteras, ſi duo
periſſemus. Audire mehercule mihi videor illas cogitationes, illa ſcelerum ſecreta cõ
ſilia: Quid mihi cũ vulneribus? quid cũ cruore conſumptæ & iã penè abeũtis animæ?
Occidatur potius ille iã iuuenis, iam inimicus, de ſene vindicabitis me patris oculi.
Vis mirer quòd me nolueris occidere? Queri mehercule te puto, quòd in ſenectute ma
gni doloris vita breuis eſt. Peperciſti mihi, quo modo excogitãt artes detinere ſuppli-
cia, & de pereuntibus magis ſæuitia eruitur dolore ſuſpenſo. Agnoſco noctis illius ini-
micæ clementiã, quòd me torqueri nõ vis, ex hoc euenit, quòd neque occidiſti. Tentat
Iudices efficere diues, vt incredibile videatur quòd occiſum ab eo contendo filium.
Dicturum nunc putatis magis intereſſe ſecuritatis, vt quis facinus ſibi tantũmodo
credat, & id tutius eſſe inimico patre q̃ conſcio. Plus eſt quod affirmo. Filium in con
ſpectu patris occidere, ſic operęprecium eſt, ſi illud ipſe facias. Perdit plurimã de ſce-
leribus voluptatẽ, qui mãdat, & minus gratiæ rebus ex nuncio venit. Occidet alius
te iubente, ſed vulneribus illis nõ fruentur oculi: ſed plus eſt vt ſingultibus abeuntis
animæ, vt cruore ſatieris, vt collapſum palpitãtémq; videas, vt me vidente. Con-*

uenit Iudices quòd ipſe diues hoc fecit, & quòd ego vidi, ratio ſęuitię eſt, vt aliquis corã me occidatur, propter quẽ occiditur. Fidem veſtrã Iudices, ne me ideo nõ putetis vidiſſe, quia nihil feci. Seruulorũ iſte libertorúmq; dolor eſt, occiſo homine ſtatim ſcire quid facias, exclamare, procurrere, fidem deorũ hominúmq; teſtari, poſtea cũ lachrymis venire. Vultis percuſſorẽ inuadam? Vultis fugientẽ ſequar? Interim deficientem quis excipiet? cui ſe morientis imponet infirmitas? Scis profectò percuſſor facinus ordinare, diſponere, filium occidere corã patre ſecretũ eſt. Miſeremini Iudices igitur, vt hinc quoq; velitis exiſtimare diuitis conſcientiam, quòd contentus eſt ne de ſcelere quęratur, nõ habet fiduciã hominis, qui me ſciat mentiri: & quod nõ minus debetis attẽdere ꝙ ſi fateretur, nõ putat ſibi ſaluum, vt iterũ neget. Diſſimules licet, nõ eſt innocentię metus, cũ timentur aliena tormenta. Quid ait diues? Orbitatem meã in tale genus vſúmq; conuertet, ſi paterni doloris autoritas facinus impingit alienum? Deinde nõ ipſe affers equuleos, nõ ipſe diſponis ignes. Diceres mehercule te velle torqueri: ego ſcindo veſtes, tu intremiſcis: ego ad flagella nudo corpus, te facit pallor exanimẽ: ego equuleos, ego poſco flãmas, tu nõ habes in meo dolore patiẽtiam. Rogo quid aliud faceret, qui occidiſſet? Quid nunc agã miſer? gratiam cõfeſſionis ante tormenta conſumpſi. Scio quãto credibilius fuiſſet, ſi hoc ſtatim inter ignes, inter flagella dixiſſem, & multũ de autoritate primę proclamationis amiſi. Non eſt tamen quòd ſuperuacua putetis eſſe tormenta, quanꝗ dixerim quicquid ſciebã. Habeo adhuc ex illo multa referre ſecreto, quę argumenta faciet dolor. Non refert an me vidiſſe dixerim, tormẽtis hoc probaturus ſum, debuiſſe mihi credi ante tormẽta. O quantopere nunc inimice torqueris, quòd te corã iudicibus interrogo, quòd hoc non potes mihi fateri. Sed ſi bene gaudij tui perſpicio ſecretum, non putas te negare quia vidi. Arrogantiſſime percuſſorum euaſiſſe te putabas, quòd illud duo tantum ſciebamus? Meis, meis hoc ignibus nega, & dum me per ſingulos artus tortor interrogat, perfer ſaltem non credendi patientiam, cum ego me vidiſſe proclamem, tu nullam afferas innocentię probationem. Non potes aliter abſolui, quàm vt illud ego negem. Nec tamen Iudices putetis ſolo me calamitatum ambitu petere quęſtionem, dabo propter quod torqueatis irati. Filium meum illum ſingulis vobis vniuerſiſque laudandum, iuxta quem felix, iuxta quem arrogans eram, occidit. Mea nimia libertas, ita ego te non equuleo efferam, non ſuper ardentes exuam flammas? Nunc me vindicas, nunc tueris. Modo coram me filium meum diues occidit fiducia tui. Concurrite omnes liberi, omnes parentes, vrite, lacerate hos primum patris oculos, diſtrahite has manus, quę nihil pro pereunte fecerunt, hoc corpus, hęc membra, quę de cõplexu latronis vulnera nulla retulerunt. Siue hoc pœnam, ſiue vultis eſſe clementiam, debeo tam miſer eſſe dum probo, quàm cum viderem. Miſerum me, ſi fas eſt in quęſtione mentiri. Sine dubio diues

hoc captauit recuſando quæſtionẽ, ne crederetur. Sed dura parumper anime, vidiſti. Nunc infelix ad nos miſeros pietas redi, quod fieri in ipſa orbitate nõ potuit, & vires quas improuiſus abſtulit dolor, probatio reſtituet. Cum flãmis vrentur nuda vitalia, nox illa occurret: cũ membra fidiculæ flagella laxauerint, rurſus ante oculos ſit morientis vnici vultus, hæreant verba percuſſoris, mandata pereuntis. Filium ſpectaſſe morientem longa præſentia eſt. Neſcis infelix ſenectus quãta tibi opus ſit veritatis contentione, vt pœniteat diuitẽ quòd nõ duos occidit. Iam nunc tamen vobis Iudices infirmitatem meã allego, cõmendo. Si me fortè fidiculæ flagella mutauerint, ego tamen vidi: Si vocem in equuleis ignibúſque perdidero, ego tamen vidi: Si totus vndiq; dolor pariter admotus occiderit, ego tamen vidi. Alioqui niſi hoc animo meo, niſi licuerit oculis, morerer hoc dolore, quo puto me poſſe torqueri.

GEMINI LANGVENTES. ARGVM.

Gemini quibus erat pater & mater, ægrotare cœperunt. Conſulti medici dixerũt eundem eſſe languorem. Deſperantibus reliquis promiſit vnus ſe alterum ſanaturũ, ſi alterius vitalia inſpexiſſet. Permittẽte patre execuit infantem, & vitalia inſpexit. Sanato vno accuſatur pater ab vxore malæ tractationis.

PRO MATRE CONTRA PATREM. VIII.

QVAMVIS Iudices plurimum infeliciſſimæ matris aduerſis miſerationis abſtulerit, quòd ex duobus liberis pari deſperatione languentibus alter euaſit, & pleriſq; maximũ dolorẽ prima fronte tractãtibus videatur auiditas gaudiorum, vt modo ad totius orbitatis redacta patientiã, iã non ſit vnius ſalute cõtenta: non poſſumus tamen affectibus veſtris nõ hanc primã triſtiſſimæ calamitatis allegare menſuram, quæ ex ipſa quoque ſolatij ſui conditione deſcendit. Minus miſera quereretur de marito, ſi ſanari nec ille potuiſſet, pro quo eſt frater occiſus. Nunc infelix par nõ eſt dolori, nunc non inuenit vlla ſolatia, ex quo ſibi videtur filium perdidiſſe victurum. Super impatientiam triſtiſſimæ orbitatis increſcit, quòd intelligit illum nõ ſine ſanitate fuiſſe languorem, nec perſuaderi miſeræ poteſt perituro laboraſſe fato, in quo inuẽtum eſt quod ſanaret alium. Captet licet crudeliſſimus ſenex parricidij immanitatẽ metu maiore protegere, non inuenio vnde colligi poſſit vtrũq; fuiſſe moriturũ. Ex duobus ægris nõ perijt niſi qui occiſus eſt. Ante oĩa igitur illud à vobis infeliciſſima mater petit, ne maximi ſceleris ideo decreſcat inuidia, quia pati videtur & reus ex orbitate tãtũdẽ. Nõ perdidit filiũ quiſquis occidit. Explicat à dolore patrẽ, ꝙ

*ſibi videtur feciſſe rẽ maximã, & in locũ iuuenis amiſſi ſubſtituit de vanitate ſola-
tium. Alia eſt, alia cõditio matris, quæ medico nõ credidit, apud quã ſæuiſſimæ cõdi-
tionis immanitas fidẽ nõ potuit impetrare tentãdi. Pro vtroq; timuit, pro vtroque
ſperauit. Facinus eſt eum maioris pietatis videri, qui de morte filij putauit alterius
vel certa ſalute tranſigere. Sic debetis odiſſe patrem, tanq̃ duos occiderit, cuius non
interfuit vter occideretur. Eſt tamen ſanctiſſimi Iudices quod de crudeliſſimo par-
ricida queri poſſit nõ ſola mater. Adiecit humanis calamitatibus ipſam ſanitatẽ, &
morborũ lãguoriſq; violentiã medicinæ cõceſſit. Filiũ occidit (ſi ipſi creditis) fortaſſe
moriturũ, & hominẽ cuius charitas debuerat ipſa deſperatione creuiſſe, ĩ hoc ſolũ im
pendit, vt tãtundẽ ſupereſſet incerti. Non exonerat Iudices ĩmanitatẽ ſæuiſſimi pa
tris, ꝙ hac ratione credidit de lãguẽte filio. Rẽ inauditã, rẽ facere crudelẽ, vnã ra
tionẽ habet, ſi ipſe ſanetur. O triſtior indigniórq; ſẽper mẽſura calamitatũ magna fe
licitas. Húnccine fecit exitũ illa modo ciuitate tota cõſpicua mater? ille indiſcretus
ab vtroq; latere comitatus? ille gaudẽtiũ dulcis error oculorũ? Quid mihi mortẽ nũ-
ciatis vnius? Perdidit miſera geminos. Paſſi ſũt enim lãguorẽ miſerrimi iuuenes, ſine
dubio pariter vnáq;, nõ fraternitate, nõ animę corporúmq; cõſortio, ſed cõditione fra
gilitatis humanæ, qua ſic extranei quoq; duo lãguere potuiſſent. Nõ negauerim mor
bũ terribilẽ, grauẽ, & parẽtibus vtiq; metuẽdũ: de cuius tamẽ adhuc, vt parciſſimè
dixerim, remedio quæreretur. Quid refert an medici conſenſerint vtrũq; periturũ,
cũ eundem dixerint eſſe languorem? Manifeſtũ eſt de duobus nõ dixiſſe verũ, quos
de altero conſtat eſſe mentitos. Iam tamen Iudices de tã perdita pronunciatione non
querimur, quòd ægros quos ſibi videbãtur explicare nõ poſſe, parẽtibus crediderunt.
Innocentior eſt ſimplicitas deſperare, ſi remedia nõ noueris: & hanc ignorãtiæ malo
probitatem, vt lãguorem quẽ neſcias, tantũ neges poſſe ſanare. Maximi tamen vi-
rorum, & quibus artis ſuæ ſoluendo nõ ſit humanitas, ſi ſciebant hoc genus curatio-
nis, & illud non indicare voluerunt. Vultis & illos mẽtitos breuiter probem? Deſpe-
rauerunt de languore, cuius remedium (ſi patri creditis) alius inuenit. Siue enim Iu-
dices, vaniſſimus neſciẽtium vidit hanc patris in periculo liberorũ rigidã nimiámq;
patientiam, & hominem in filiorũ languore ſolicitũ de remedio generis humani: ſiue
captauit ex hoc vultu quandã artis mutationem imitari, quando ſanare nõ poterat,
& ignorantiæ pudorem tegere magno tẽtauit incerto: ſiue vt aliud videretur dixiſ-
ſe quàm reliqui, verba deſperationis incredibili vanitate variauit, magnáq; miſeros
parentes ambage ſuſpendens tutiſſimũ putauit promittere, quod deberet nemo expe-
riri: cauſas quidem ſe dixit ignorare morborũ, ſed ſalutem ſpopondit vnius, ſi licuiſ-
ſet alterum occidere, lacerare, perſpicere. En cui pietas patris, cui credere ſolicitudo
debuerit, dixit ſe ſcire remedium quod neſciebat. Vultis intelligere Iudices nihil im-
patientia charitatis feciſſe patrem? Non retulit ad matrem, adacta eſt à morte filij*

vel ſanitate diſcedere. Nō propinquos conſuluit, nō amicos, ſed ſua tātū perſuaſione, mediciq; cōtentus, quod nocētius eſt ꝙ ſi ipſe occidiſſet, alterutrū potuit eligere. Dicat nunc parricida, quid fecerit illud, quòd etiā de ſimilibus tā paribus ægris in alterum deſperatio illa præualuit? Si medici nō interfuit, vter occideretur, cōſtabit viuere vtrunq; potuiſſe: ſi interfuit, conſtabit nō eundē fuiſſe languorē. Qualis fuerit illa curatio, quid paſſus ſit iuuenis in morte qua medicus parabatur, omniū cogitationibus liquere crediderim. Ideóq; parcimus auribus matris. Breuiter tamen lōgæ crudelitatis explicāda ſentitia eſt. Ex oībus, quę pertulit, leuiſſimū fuit, ꝙ occiſus eſt. Nō eſt ꝙ veniā triſtiſſimæ curationis paret, quòd videtur in alio fratre explicata promiſſio. An alterum medicus ſanauerit, fortuna viderit: quod negari nō poteſt, alterū medicus occidit. Erūpit hoc loco mulier infelix, & tota libertate proclamat: Redde mihi, inquit, marite filiū, quē tibi pariter medicóq; cōmiſi. Hic eſt ille veſter inſanabilis, recipe quē mihi credidiſti: hic ille moriturus, hic quē permiſeras medico, ſi maluiſſet occidere. Vide quid profecerint anxia vota pietatis, ſolicitæ preces. Dum iā frigidi pectoris calorē ſuperpoſitis reuocamus vberibus, dū frigētia mēbra cōtinuis oſculis & ſpiritu trepidæ matris animamus, dū labātes oculi ad noſtras exclamationes noſtróſque plāctus admiſſa paulatim luce laxātur, dū multa mētior, multa promitto, & fratrē dico ſanatū, reſpexit ad vitā, conualuit, euaſit. Nō tamen iacto pietatē, nō arrogo mihi proſperæ curationis euentū. Quid hunc ſanauerit vis ſcire breuiter? quod potuit vtrūque ſanare. Pudeat vos ò iura legéſq;, ꝙ miſerrimi ſexus dolorē his cluſiſtis anguſtijs. Ita maritū quòd occiſus eſt filius, malæ tractationis vxor accuſat? Perdiderunt legis huius autoritatē, quæ ad illas vxorias querelas matrimoniorū ſolent deferre delicias. Ego illā datā miſeris tantū matribus puto poteſtatē, ab iniquo cōiuge explicare diuortium: & cōtra maritales tuetur iniurias, vbi nolis præſtare patientiā. Illis ſuccurrit, quas nefas eſt ab viro diſcedere, quas in peſſimi coniugij durū perpetuūmq; cōplexū, cōmunium pignorū nexus arctauit, quæ malos maritos pariter & patres nec relinquere nec ferre ſufficiunt. Facinus eſt ideo euadere maritū, quia dānaretur ſi de illo minore dolore quereretur. Itaque impudēter facit, quòd pro detracto matrona cultu, negatóq; comitatu, faſtiditis noctibus, pulſatáque facie, filium cōplorat occiſum. Sileo adhuc illa, per quæ parricidij creuit immanitas. Occiſum filiū obijcio, putate luxurioſum, perditū, nocentē: fingite hoc patrē ira, indignatione feciſſe: quātum facinus ſit filiū occidere, nemo magis fatetur, ꝙ qui vult videri ſe illud feciſſe pro filio. Ecquid Iudices, vel ex hoc totus animus mariti, tota triſtiſſimæ coniugis calamitas perſpici poteſt, quòd ſe negat matri cōmunium liberorum debere rationem? Placet ergo mortales, vt de hoibus in quos plus ex harū ſanguine, ex harū tranſit anima, nō habeant partem niſi tantum doloris? Solos ergo cōmunicabit miſera planctus, & ab omnibus conſilijs, quibus ordinatur iuuenta, vita

diſponitur, extranea voluntate, vilitate ſepoſita, circa mœrores tantū lachryma-
rúmque conſortium orbitate iungetur? Si mehercule fas eſt exiſtimare vtri plus pa-
renti debeatur ex liberis, nō improbè totā poteſtatem ſibi vidicabit affectus, quę de-
cem menſibus ante veſtrā incipit diligere notitiā. & cum vos patres gaudium primū
faciat oculorū, antè ſunt conſcientia matres. Facinus eſt ideo tantum illis minus li-
cere, quia minus facere ſufficiunt. Vos eſtis qui creſcentes adhuc in peregrinationes,
qui iā adultos in caſtra magnorū parentum vanitate dimittitis. Erubeſcitis deſide-
rijs tanq̃ infirmitate, & vnde velociſſimus tranſitus eſt in rigorem, liberos vultis
amare patientia. Quàm multa ideo tantū de filijs facitis, quia licet, & frequentius
poteſtatis veſtræ iactatione, tanq̃ aliquo grauitatis genere delinquitis? Non habet
orbitas veſtra lachrymas, ſuper ardentes rogos tenetis inconcuſſam rigidámque fa-
ciem, itis obuiā cōſolationibus, & quod omnē modū feritatis excedit, captatis in ma-
gna calamitate laudari. Quicq̃ ergo erit quod de cōmunibus pignoribus, nō pari mē-
te, pari impatientia, vel ſi neceſſitas poſtulet, pari rigore faciatis? Mali tātū patris
intereſt, vt matri minus liceat. Sanè cedat vobis circa regendas cōmunium pignorū
mentes ſexus infirmior, vos mores, vos vitæ genus, vos matrimonia, cæteróſque
actus veſtra perſuaſione firmetis. nunquid arrogans conſortium, nunquid impatens
ſocietas eſt, liberos communes eſſe languentes? Si quis imò pudor eſt, cede nunc tota
poteſtate matri, illius ſit in ægri toro proximus locus, hæc adhibeat fomenta, porri-
gat cibos: ſi quid impatientia, ſi quid flagrantium viſcerum poſcit infirmitas, mater
neget, mater indulgeat. Illa quas immodicus ardor diſcutit veſtes, ſuper fatiga-
tos reponat artus, illa iactatas toto lectulo manus ſedulo contineat affectu. Fru-
ſtra captas videri vltionem magnæ charitatis, ab omni curæ ratione ſepoſitus.
Cum circa curationes liberorum non conſentiunt parentes, curationis eſt culpa,
non matris. Quid quòd filium occidit innocentem, cui nihil obijcere, nihil poterat
iraſci? Filium (ſi ipſi creditis) pro fratre mori paratum, cuius ſuprema ferre non
poterat. Nouum Iudices & incognitum rebus humanis audite facinus. Iam parri-
cidium pietas, charitas, & impatientia orbitatis admittit. Malo odium, querelas,
execrationes, quàm vt quis liberos affectu quo ſeruantur occidat. Quid refert an
per hoc alterius filij anima redimatur? Si parricidium fas eſt vllas accipere cauſas,
filius propter ſe tantum debet occidi. Adijcite Iudices immanitati, quòd occidit æ-
grum. Omnibus equidem mortalibus maiorem crediderim de languore venire reue-
rentiam, & illorum quoque quos inter ſupplicia pereuntes auido ſpectamus aſſenſu,
iuxta valetudines tamen morborúmque violentiam quodam innocentiæ fauore
miſeremur. In carceribus, & in illa profunda nocte pœnarum religioſus ille an-
heli pectoris pallor inſpicitur, non ſic confundunt obuios grauioribus catenis colla
ſtridentia, & diutino ſqualore concreta facies: at ille quem ad ſingulos conatus,

greſſúſque labentem vix trahit impellitque longus ordo vinctorum, & inter tot deſtinatos, tótque perituros, omnium tamen in ſe retorquet oculos vnus æger. Quid ais? tu illum quem nunc nefas eſt caſtigare, reprehendere, cuius auribus parcere debuerunt ſæviora verba, ſi quid negares, videreris occidere, ferro, vulneribus aggrederis? Non poteſt hinc tibi venire defenſio, vt hoc ſis pro alterius ſalute commentus. Inter duos liberos pari deſperatione languentes da bonum patrem, non præponderabit alterutrum, non eliget, ſed vt incertum orbitatis euadat, ipſe morietur. Tẽtat hoc loco Iudices crudeliſſimus ſenex excuſationem temeritatis ſuæ de medicorũ trahere conſenſu. Deſperauerant, inquit, de duobus. Sed vt incertũ orbitatis euadat, ſepono pauliſper immanitatẽ patris, qui credidit, & de arrogantiſſimæ perſuaſionis hoĩbus queri, de totius generis humani nomine volo. Quàm multas artes miſera mortalium ſolicitudo feciſti? Fato viuimus, languemus, conualeſcimus, morimur: medicina quid præſtas, niſi vt iuxta te nemo deſperet? Dicturũ me putas, non credo renunciantibus, nõ accedo cũ deſerunt, relinquũtqꝫ lãguentes. Ego vero medicis nõ credo ſperãtibus. Aſpicite maiorẽ partem generis humani, & ſi me interroges, illam robuſtiorem, illã adhuc in prima rerũ naturæ veritate viuentem, nullos artis huius nouit antiſtites: nec minus tamen bellorũ vulneribus, morborúmqꝫ medetur incurſibus, non diſputationũ vanitate ſolerti, ſed experimentis, & inuicem per ſimiles diſſimiléſqꝫ caſus obſeruatione ducẽte, tradita ratione ſuccurrit. Non medicina ſanat, ſed quicquid videtur ſanaſſe, medicina eſt. Quo vultis animo ferã, quòd ars (quantũ dicitis) inuenta pro vita, ſi dijs placet, autoritatẽ formámqꝫ captat, vt longe vẽtura ſuprema proſpiciat, vt adeſſe fata denunciet, quæ nec timentur, & maxima ſciẽtiæ pars eſſe cœpit, ſanare nõ poſſe? Quiſq̃ ne ab homine, qui adhuc loquitur, ſpirat, intelligit, ſic recedit, quemadmodũ relinquitur exanime corpus, & ibi finem vitæ putabit, vbicunqꝫ ſcientiæ ſubſtiterit infirmitas? Si fragilitatem mortalitatis, incertóſqꝫ velimus æſtimare caſus, tantundẽ periculi habet omnis æger. Iniquiſſimũ eſt deſperationes vocari, quoties remediũ medicina non inuenit, & anguſtias ſiue artis ſiue mentis humanæ ad inuidiam referre fatorum. Nihil magis intereſſe omniũ puto, q̃ vt ſpes pro homine tã longa q̃ vita ſit. vnde putatis inuentos tardos funerũ apparatus? Vnde ꝙ exequias planctibus, ploratu, magnóqꝫ ſemper inquietamus vlulatu? Quid ꝙ facinus videtur, credere tã facile vel morti? Vidimus igitur freqũter ad vitã poſt cõclamata ſuprema redeũtes. Pleriqꝫ cõualuerunt negligẽtiæ bono, quoſdã explicuit quicquid alios fortaſſis occideret. Hos indulgẽtiæ temeritas, illos adiuuit deſperatiõis audacia. Datur fortaſſis huic arti perſpicere morbos, profutura meditari, ſed vnde ſciet q̃tũ inter viſcera, latẽtéſqꝫ pectoris ſinus, vnicuiqꝫ animę natura cõceſſerit? quã proprietatẽ ſpiritus, quã corpus acceperit? Nõ tã variæ mortalibus formæ, nec ĩ vultibus noſtris ſedet tãta diuerſitas, q̃ta latet in

ipſis diſſimilitudo vitalibus. Inenarrabile, indeprehẽſibile eſt, quicquid nos alimẽtorũ varia cõpago formauit. Et prout in nos plura ſeu rariora de terrenis ſeminibus cæleſtibúſq; coierunt, ita vel duramur tacita ratione, vel ſoluimur. An deſperantibus credi debuerit vos exiſtimabitis, qui negauerunt ægros poſſe ſanari, nec in hoc probauerunt qui euaſit, nec in illo quem non languor occidit. Iuſtas mehercule haberet mulier cauſas querelarum, ſi noua incognitáque ratione vel vtrunq; ſeruaſſes. Nunquam ex magno venit affectu incredibilia vel profutura tentaſſe, & in re quæ plus de incerto habet, temeritas experimenti ſolam probat deſperationis audaciam. Quid refert cuius ſit conditionis æger, quantum adhuc ſpei, quantum videatur habere de vita? Sacroſancti ſint parentum metus. Dij non ſinant vt ex liberis viſior incipiat eſſe periturus. Medici deſperauerunt. Quid iſtud ad patrem? ſpera tu, iube ſperare matrem, tuis potius affectibus, tuis crede votis. Et hoc de parricidij facilitate eſt, circa filiorum languorem ad deſperantes potius accedere. Fidem habes hominibus, quos mentiri alius affirmat, cõtra quos iterum credis vni præſertim. Peſſimè hercle de tua feritate ſentirem, ſi in quacunq; filij curatione non adhiberes propinquos, non interrogares amicos, non reſpiceres ad matris animum: non hanc primam impatientiam, non hunc conſulis timorem. De nullo filio minus debet ſoli ſibi permittere pater, quàm qui videtur vtiq; moriturus. Fratres, inquit, & gemini erant, ideoq; credibile eſt illis eundem fuiſſe languorem. Rogo quis in vllo mortaliũ ferat ignorantiam pariter & affirmationem? quiſquis neſcit quod genus languoris ſit, non poteſt ſcire an idem ſit. Nihil Iudices in rebus humanis voluit eſſe rerum natura tam ſimile, quod non aliqua proprietate ſecerneret. Quid refert an ex iiſdem prima illa duorum corporũ animorúmq; compago ſeminibus oriatur? Sibi quiſq; firmatur, ſibi quiſque componitur, & duo pluréſve fratres naſcuntur fato ſingulorum. Hanc ipſam vidi indifferentiam quam mirãtur occurſus, ſtupent ciuitatis oculi, parentum tamen agnitio dignoſcit, ſeparat notitia nutricum, & fallentibus notis, eſt rurſus quod faciat ipſa ſimilitudo diſſimile. In pleriſq; quanuis ſit indiſcreta facies, inuenitur tamen alius oris ſonus, habitus, inceſſus: ſed vt ipſa conſentiant, diuerſa mens, contrarij mores, & vitæ genera rixantia. Quid quòd non eandem eſſe naturam geminorum probat etiam fortuna diſſimilis? Hunc preſſit paupertate perpetua, illum inſperatis opibus excoluit. Illius per titulos & honores, illius per ignobiles obſcuráſque ſordes totam duxit ætatem. Simile eſt quicquid accipiunt ex homine gemini, diſſimile quicquid ex fato. Nec enim tam pariter in lucem de maternis exiluere viſceribus, vt illos eadem origo ſignauerit. Quantum putas interfuiſſe tẽporis, dum primum vteri pondus egeritur, dum parumper exonerata vitalia altero rurſus homine laxantur? Breue fortaſſis exiguúmque videatur mortalibus oculis, ſed ſi terrena mẽte perſpicere velis orbis huius vaſtitatem, ſcies multum eſſe quod

inter duas tranſcurrat animas. Voluitur ſuper nos hæc cæli ſyderúmq; compago, & ſol præcipiti per procliue decurſu, totius diei noctiſq; breuitate emenſus orientis occidentiſque curſus, diuerſorũ ſiderum in primo ſtatim ortu rotato ſe rurſus axe conſequitur. Hoc tu paruum credis eſſe ſpatium, quod diuerſis pariter rebus impletur? Quantum inter illa tranſcurrentis horæ momenta naſcitur, perit? Igitur quando vnquã peregrinati ſunt vnà, militauere pariter? quid nõ diducti ſeparatiq; fecerunt? quando illos languor, quando ſuprema iunxerunt? Et quandoq; ſit neceſſe eſt aliter, ex geminis quòd pariter languerunt, non ſic accidit quomodo fratribus, ſed quomodo duobus. Non eodem fato languere geminos, quẽadmodum vultis, breuius probẽ, quàm quòd nec vterq; occiſus eſt, nec vterque ſanatus. Sed fingamus hoc eſſe verum, quòd deſperauerunt medici: relinque nobis pater innocentiã calamitatis, ſalua ſolatia ſint de liberis, quos tibi videris non perdidiſſe niſi fato. Quis ex parentibus neſcit hac ſe mortalitatis procreare lege? Sed indigni exitus ſupra orbitatem ſunt. Ideo magis flemus illos, quos bella rapuerunt, hauſit incendium, naufragia merſerunt. Fortius feras inter aſſidentium manus, inter ſuorum officia labentes, cum ſe inuicem oſcula, cum ſe ſatiauere ſermones, cum data ſuprema mandata ſunt, & ſe ſcit pietas omnia feciſſe pro vita. Igitur verum dixerim, illos mori credimus, hos perire. Non inuenio quemadmodum excuſationem pater de conſenſu poſſit accipere medicorum. Hoc eſt quod omnem comparationẽ feritatis excedit. Filium pater propter hominem, quẽ non putauit poſſe ſanari, occidit? quod tu monſtri portentiq; genus es? habes parricidij patientiam, non habes orbitatis. Ita demum potes ferre filij mortẽ, ſi facinus adieceris. Tu occidis, quia deſperauere medici. Quererer mehercule ſi reliquiſſes, ſi quid de continuatione curæ ſolicitudo laxaſſet. Nihil ergo plus facies, quàm illi qui nunc plures fortaſſis circũeunt ægros, quos detrahit, quos auocat alia curatio. Filios ſaltem cõmitte vel matri, de fortuna queratur, dijs faciat inuidiam. Mulieri quæ ferre non poteſt quòd videris deſperaſſe, nunquam ex hoc rationem reddas, quòd occideris. Quis hanc Iudices impudentiam ferat? tentat pater vt & huic rei credatis, quòd deſperauerunt omnes, & quòd ſperauit vnus. Noſtræ quidam querelæ ſufficit non conueniſſe medicis: & cum inuentus ſit qui contra ſenſum deſperantium genus aliquod ſanitatis afferret, fas erat Iudices vt adhuc inueniretur alius qui lætiora, & vtiliora promitteret. Hoc nunc me queri putatis, quòd in re, de qua credere nec omnibus debuiſſet, acceſſit vni? Non intereſt an ſuperſit remedium quod tentare non debeas: & vbi tantundem periculi ſperes quantum deſperatio habet, melior exitus eſt, qui facit miſeros innocentes. Quid inuidiam prioribus medicis paramus? Nemo magis deſperat, quàm qui ſe negat noſſe languorẽ. Quid ais pater? Ita tecum quiſquam ſic audet agere de duobus filijs, tanquam de duobus ægris? Tu ex geminis alterum occidendum dabis? Non ferrem ſi ſeparare expoſi-

turus anderes, ſi contentus eſſes educaturus alterutrũ, non ferrem à piratis captum filium alterius vicaria ſeruitute redimentem. Tu de orbitate facies vices, & caſum ſingulorum per vtrunque diffundes? Parricidium vocarem ſi promittente medico quòd ſanaret vnum, poſſes eligere periturum. Penè crudelius eſt geminos diuidere quàm perdere. En ſcientia cui debeat credi, negat ſe ſcire cauſas languoris, deinde promittit quicquid licere non deberet nec intelligentibus. Occidam, inquit, deinde ſanabo. Memineris pater in hac cõditione prius eſſe vt occidas. Non eſt tanta pietas ſeruare filium, quantum facinus occidere. Tu nunc hoc putas profundæ artis eſſe ſecretum? Verba tãtum deſperationis inuoluit, & homo cautiſſimæ vanitatis captat illam nouiſſimam circumire breuitatem. Vides quanta promiſſum ſuum experimentúmque caligine medicus inuoluerit? nunquam conſtabit an fuerit languore moriturus æger, qui aliter occiditur. Non noui, inquit, languoris genus. Poſt hanc vocẽ mehercule non deberes committere ægros, etiam ſi vellet experiri potionis hauſtus, ciborum fomentorúmque nouitates. Neſcio, inquit, ſed ſi permiſeris alterius aperire vitalia, pectus effringere, remedium fortaſſis inueniam. Iam excuſatus es medice matri, ſperaſti ne tibi crederetur. Differo pauliſper quòd de fratribus, quòd de geminis, quòd pater hoc facit non conſentiente matre, publico potius mortalitatis contendo nomine, non debere genus iſtud curationis admitti. Actum eſt velut de genere humano, ſi nobis pro ſalute ægri opus eſt morte hominis alterius, & penè ratio ſanitatis intercidit, ſi conſumit medicina tantundem. Ego quenquam dicentem feram, vt inueniã valetudinis cauſas, date mihi aliud corpus, alia vitalia, occidam: deinde ſalutaria quæram, profutura meditabor? Ita non facilius eſt noſſe languorem? Quæ hæc eſt impudentia crudeliſſimæ viſitatis? Aegrum placuit occidere, vt inueniretur cur non debuiſſet occidi. Nullum ſanctiſſimi Iudices natura morborum genus ſolis viſceribus abſcondit, & quicquid cauſas valetudinis de vitalibus trahit, in corpus emanat. Inde pallor, inde macies, quòd ad interiorem dolorem ſuperpoſita conſentiunt. Non inuenio cur hominem vulneribus exquiras, cur remedia quoq; vitalibus per corpus immittas, & in latentes meatus per hæc quibus tegimur medicina deſcendat. Cur ergo non eadem ratione languor admittit intellectum ſui, qua ſanitatem prodit? Abditos profundóſque morbos aut citatior clauſi ſanguinis curſus, aut crebrior anhelitus laborantis animæ indicat. Crede de his ante omnia ſenſibus, oculis tuis, & ipſos de quibus agitur, modo ſingulos, modo pariter interroga, cui potiſſimum parti graue tacitæ peſtis pondus inſederit, vnde prorũpat in gemitus conſcius dolor. Medicus qui per hæc non poteſt inuenire languorem, nõ inuenit nec remediũ. Quid ſi aliquid ſanato medicina poteſt præſtare rationis? Sufficit quòd aliquando iam facta ex vnius hominis inſpectione, ad totius intellectum naturæ medicina profecit. Quid allaturus huic ægroto eſt, quod nõ tot ſeculorũ, tot languentium experimenta

deprehenderint? Vis tu potius hac audacia, qua ſecreta languoris exquiris, remedia tentare? Breuior via ſanitatis humanæ, propior noſtræ ſalutis vtilitas eſt. Si viſcerum nimius ardor ſtricta circa ſe membra durauit, adhibe remedia laxãtia. Si fluitat nimijs æger humoribus, præſto ſint per quæ preſſis cluſiſq; venis in nouas vires corpus areſcat. Si parum prodeſt abſtinentia, rurſus ciborum qualitate foueatur. Si ſpiritus receptis premitur alimentis, ad puriores meatus ieiunio faméque teneatur. Contigit tibi magna experimentorum materia medice, ægri duo, & languor idem. Non eſt opus vt expectes quando ſuper vnius hominis patientiam explicet profuturorum magna diuerſitas: potes experiri pariter eadem, conſentanea, diuerſa, pugnantia. Nulla ratio eſt vulnerum, ſanguinis, ſupremorum. Quemadmodum ſanari debeat alius æger ſcire non poſſis, niſi ex altero ſanato. Quid quòd etiam vt idem ſit valetudinis genus, neceſſe eſt tamen duorum corporũ diuerſitate varietur. Nunquam in alienis viſceribus inuenias totum quod de altero quæras, & alius languor eſt, alius æger. Cur maximum nefas alterius filij ſalute defendis? Homo in quo ſola quæritur cauſa languoris, propter medicum occiditur? Adijce quòd nec deprehendi ex non ſanato poteſt vllius cauſa languoris, quicquid nos in vitia morborum à naturali ſanitate cõmutat, facit aut nimij ſanguinis pondus exæſtuans, aut ſuperfluens calor, aut vltra naturalem modum humor exundans, aut ſpiritus per tacitos meatus non ſolita laxitate diſcurrens. Quid horum ſi vitalia ferro vulneribúſque reſecentur, ſaluum poteſt eſſe languentibus, cum compreſſi ſpiritus laborem protinus ille reſerati pectoris meatus emittat, ſanguis iiſdem pariter deprehendatur egrediatúrque vulneribus? An fas putatis vt ſuam ſeruent viſcera nudata faciem? vt nihil perdat ex priore natura illud pectoris vitæque ſecretum, cum admiſit oculos? Plurimum in nobis etiam timore mutatur. Quãtum affert ſolicitudo, gaudium, dolor, & aliquis ſubitus affectus? Quoties dum ad curationem præparatur æger, dum componitur ad ſua remedia corpus, medentium manus anima deſtituit? Iam verò ad ſingulos ictus, & longiſſimas vulnerum moras, quantum ex toto homine cõuertitur clamore, gemitu? Neceſſe eſt omnes perire quibus continetur vita cauſas, quoties vita ipſa conſumitur, & cum homine qui propter intellectum languoris occiditur, ipſe quoq; paulatim languor emoritur. Differ ſaltem pater hanc crudelitatem; quicquid ex filio facis, facies ex cadauere. Si poteſt deprehendi languor dum occidit, facilius cum occiderit. Interrogare mehercule hoc loco libet, vtrũ ne periturum pater, an medicus elegerit? Negauit ſua intereſſe quem occideret, hoc ſi & alter periſſet, probauerat vtrunq; fuiſſe periturum: cum conualuit, probat vtrunque victurum. Ad ſæuiſſimam curationem potuit ægrum facilius mehercule explicare, ſi eſſet vnici pater. Sufficit ergo comparare, decernere, num iterum ille tibi precioſior, ille melior incipiet eſſe victuro. Vbi eſt impatiẽtia patris, qua vix dimittitur cada-

uer in rogos? qua corpus exanime detinetur amplexu? Dij immortales quàm ſæua, quàm crudelis eſt ipſa cunctatio, dum deliberas, dum vnumquéque detrectas, parricidium in vtroque conſumis. Duorum vilitate fit, vt ex fratribus poſſit alteruter occidi. Nunquam Iudices res tam horribilis, tam inauditæ feritatis admiſſa eſt. Filium pater propter eum occidit, quem etiam ipſum poterat occidere. Tranſfert Iudices reus in medium electionis inuidiam. Ille, inquit, æſtimauit, ille decreuit. Ergo manifeſtum eſt non parem fuiſſe languorem. Ex duobus ægris plus habuit ſpei, propter quem debuit alter occidi. Recede paulisper mulier infelix, filij tui nobis referenda curatio eſt. Felices ægri qui languore moriuntur, qui ſupremos anhelitus inter ſuorum amplexus alloquia poſuerunt. Vt erat iuuenis primo ipſo comparationis incerto, mox electione cruciatus, abacta eſt à perituro prima mater, & modo ſedula miniſteria ſeruorum repente mutata ſunt in mortis officia. Detrahuntur trementibus velaméta membris, & vt graſſaturas manus totum corpus admitteret, nudatur miſerabilis ac deſſenda macies. Toto deinde tenditur toro, & ad immobilem rigidámque patientiam per omnia lectuli ſpatia duraturus exponitur. Accipit carnifex ille telum, non quo dextera ſtatim totū vulnus imprimeret, ſed quod leuiter paulatímque deſcendens, animam in confinio mortis ac vitæ librato dolore ſuſpenderet. Hæc exhortatio, hoc fuit perituri iuuenis alloquium: Fortiter dura, patiéter admitte, ſanabitur frater. Non eſt quòd exanimeris metu, dolore deficias. Caue viſcera exclamatione ne laſſes, anhelitu gemitúque cócutias, ne remedium pereat alienum. Paſſus eſt miſer diſcurrentem per omnia reſerati pectoris improbum vagæ artis errorem. Contentum fuiſſe medicum toto homine diſcurrétem primo putatis aſpectu? Egeſta ſæpe vitalia, pertrectata, diducta ſunt: fecerunt manus plura quàm ferrum. Stat iuxta medicum pater apertis viſceribus inhians, ſtillantem animæ ſedem cruentis manibus agitantem, ne feſtinet hortatur, iubet altius diligentiúſque ſcrutari, interrogat, dubitat, contendit, affirmat, & accipit de filij morte rationem. At mulier infelix clusis aduoluta foribus, cruentúmque ſecretum toto corpore effringens, velut ſuper buſta, tumulóſque clamabat: Audi miſerrime iuuenis, ſi quis adhuc tibi ſupereſt ſenſus, exaudi, non permiſit hoc mater, crede orbitati meæ, crede lachrymis, nec frater hac vellet ratione ſanari. Inter hæc reficiebatur miſer hauſtibus, detinebatur hoſtilibus alloquijs, comprimebatur reſiduus cruor, cludebantur aperta vitalia. Nemo vnquam tam noua pertulit commenta ſæuitiæ: tanquam ſanaretur, occiſus eſt. Ite nunc & quærite, an potuerit medico ſanante viuere, qui tandiu vixit dum occiditur. Vos tunc putatis illius tantum languoris medicum quæſiſſe cauſas, quæſiuit quicquid neſciebat, & vſus occaſione rariſſima, in omnem voluit proficere nouitatem. Dij immortales quantum infelix iuuenis animæ, quantum ſanguinis, quantum habuit ex vita, qui pertulit ordinem longiſſimæ curationis? Vix ægre miſero licuit

mori, vix à cruciatibus ſuis anima dimiſſa eſt. Inuctum putatis eſſe languorem? Inuentum eſt illum potuiſſe ſanari. Agedum commento tuo ſenex ſuperbus exulta, habes quod liberis, quod parentibus, quod imputare ſeculo poſſis: feciſti medicũ parricida meliorem. Libet mehercule intueri par illud, ægrum vidiſſes hominẽ, qualem non ſalutares medentium manus, non ars inuenta pro vita, ſed diri ferarum rabidique morſus, & auium fames ſatiata deſtituit, hinc alium in nouas vires recẽſq; robur reddito vigore ſurgentem. Vultis ſcire Iudices vnde venerit tãta diuerſitas? illum pater curauit, hunc mater. Quantum, inquit, miſera pertuli laborem, dum tam magnam foueo triſtitiam? Non fuit mihi rixa cum morbis, nec cum repugnãtis valetudinis rigore contentio: totus in lachrymas mœrorémque reſolutus oderat lucem, reſpuebat cibos, faſtidiebat hauſtus, & vitam parricidij pudore fugiebat. In omni proclamatione gemitúque frater, ille diebus ac noctibus cogitationes, ille torquebat oculos. De quibus tu ægris impotentiſſima medicina mentita es? Non fuit, non fuit ſolo languore periturus, quem non potuit nec mors fratris occidere. Quid igitur, inquit, miſerrima fœminarum, ſæuiſſime ſenex ex hac recordatione triſtiſſimæ orbitatis ad hos vultus, faciémque conuerteris? Sine dubio filius eſt, & poſt grauiſſimas denunciationes redditus vitæ. Sed ignoſcat natura, pietas, non eſt ſolatium matri vnus ex geminis. Felicior ille dolor eſt, qui tranſigi ſaltem cum oculis poteſt, renouatur, accenditur, & in his vultibus illum quotidie putat videre pereuntem. Sed & ipſe gaudio redditæ vitæ lætitiáq; non fruitur, nec ſe credere poteſt charitate prælatum, quem medicus elegit. Sentit infelix cuius orbitatis vnicus ſit, quibus lachrymis perfundantur oſcula, quàm magnis profundiſque ſuſpirijs concutiantur amplexus. Miſera verecundia ſanitatis ingratæ, precium ſibi videtur fratris occiſi. Conuertitur hoc loco Iudices mulier infelix, & velut ad quandam præſentiam amiſſi iuuenis, ſiue, inquit, tandem ſecuritate mortis explicitus, in aliquo ſedis æternæ pudore requieſcis, ſiue excluſus ac vagus, & inter fabuloſa ſupplicia metuendus adhuc laceratione, per ſtupentes horrentéſque manes vmbra diſcurris, audi miſerrimæ matris iniquiſſimam complorationem. Non quidem licuit mihi in illud cubiculum conditorium tuæ mortis irrumpere, nec ſuper chariſſima membra proſtratæ meis vulnera tua tegere viſceribus: quod ſolum tamen potui, corpus quod medicus, quod reliquerat pater, hoc ſinu miſera collegi, ac vacuum pectus frigidis abiectiſque viſceribus rurſus impleui, ſparſos artus amplexibus iunxi, membra diducta compoſui, & de triſti terribilique facie tandem ægri cadauer imitata ſum. Hoc eſt tamen quod de triſtiſſima orbitate precipue ferre non poſſum, propter fratrem videris occiſus, nec tamen vnquam conſtare poterit, an tu ſanaueris fratrem.

Abdicare & recuſare liceat. Pauperis & diuitis inimicorum filij iuuenes amici erant. Filius diuitis, cum in piratas incidiſſet, ſcripſit patri de redemptione. Illo morante profectus pauperis filius, cum amicum apud piratas non inueniſſet, quia laniſtæ venierat, peruenit in ciuitatem in qua munus parabatur, ſub tempus ipſum, quo pugnaturus erat diuitis filius. Pactus eſt cum munerario pauper adoleſcens, vt vicarijs operis redimeret amicum. Petiitque vt ſi egeret pauper pater, alimenta ei præſtaret. Ipſe in pugna occiſus eſt. Diuitis filius reuerſus, egentem inuenit pauperem, palàm cœpit alere: abdicatur.

PRO FILIO CONTRA PATREM: IX.

NEminem vnquam Iudices intra tam breue ætatis ſuæ ſpatium plura terra mariq; perpeſſum, quàm quæ proxima peregrinatione vel tuli, vel timui, vel vidi: facilis vt opinor fides eſt, cum ex omnibus quos nouimus mortalibus vnus nominari me miſerior poſſit, quem infelicem ego feci. Tamen in hac quoque omnia excogitantis in me fortunæ violentia confiteor nunquam hunc me cõcepiſſe animo metum, ne poſt redemptum per alienas manus filium diſpliceret patri meo miſericordia. Illas verebar magis iam nõ tacitas vulgi opiniones, quibus crudelitatis atq; ſæuitiæ reus peragor apud pleroſque ſanctos & graues homines. Nondum excuſare potui quòd redemptus ſum, obijcitur mihi orbatus ſenex, & ille qui mihi modò ſaluo filio etiam contra diuitem ſteterat, amiſſis in vno iuuene omnibus bonis, inimicæ domus ſupplex. Licet enim totas aduocemus in odia fortunæ vires, & egẽtem vnum ſenem vniuerſa gratiæ mole calcemus, confitendum eſt tamen, plus amici nocuimus quàm inimici. Quin ipſa prorogate quotidiana ſtipe, infelicis animæ videtur quodammodo maligna clementia. Quod enim beneficium eſt, efficere vt viuat orbus? Vnum tamen vel grauius crimen infelix hæc abdicationis meæ fortuna defendit, quòd vix ad ſuſtinendum ſpiritum ſufficientes cibos, prorſus tantum mortis impedimenta, auara manu dederim. Puto iam ignoſcetis omnes, ſi plus præſtare non potui inuito patre. Quanquam Iudices oboritur animo meo nonnunquam & illa ſuſpicio, quòd patrẽ non alimenta vni ſeni parce viuere aſſueto, nec liberaliter data, nec diu danda, in offenſam mei compulerint. Quantulum eſt enim facultatibus diuitis, quod ſub patre ſanè tenaci, filio familiæ ſupereſt? Ac ſi foret maius fortunæ momẽtum, quis tamẽ parẽs tam durus eſt, vt propter aliquã impenſam carere filio velit, quòd ipſe celatus ſit, ꝙ non ſuæ miſericordiæ pauperem cõmiſerim, non rogauerim,

præſertim qui quicquid vnquam petij à patre, exoraui? Sed neq; hæc vltimo fulmine caſtigari meruit in differendis precibus verecunda cunctatio. Qui dum tempus opportunum, faciles aditus, hilariorem animum capto, interim volui ſupereſſe cui ignoſceret. Neq; inficior tamen fuiſſe me lentiorem quàm oportuit, tametſi hoc præcipue habere videor patris ſimile. Sed ſi vlla emendatio pœnitentia eſt, hic in publico vobis adhibitis rogabo. Non ego æs alienum luxuria contraxi, nec profuſus in vitia fortuna noſtra male vſus ſum. Redemptionis meæ precium debeo. Si impetro, intelligam verum eſſe quod quidam opinantur, ambitioſum patrē publicare voluiſſe domus ſuæ miſericordiam, ne viderentur pauperes tantum vitam inimicis ſuis dediſſe. Si perſeuerat vt porrectos egenti cibos mea fame rependat, & expulſum omnibus bonis filium ſimilem faciat inimico, vereor ne iniquis exiſtimatoribus inexpiabilis illius, & ſæpe reprehēſi odij culpa videatur penes patrē, qui tam facile iraſcitur. Verum enim ſic placet, fortunæ magis moribus diffidere, quàm ſuis: nam & paupertatis eſt proprium, quando alia deficiunt, exercere libertatem: & dum cōtemptus fama vitatur, potentiores vel ambitioſe offendere, & nacta bonam conſcientiam magna fortuna indignius imparem aduerſarium patitur. Ergo cōſeruit, vt ſolet, caſus duratura longius à paruis initijs odia, dum cōtumeliam humilitas facilius intelligit, dignitas grauius. Neq; vlla fuit æmulatio (quæ enim eſſe inter impares poteſt?) ſed fato quodam ſimilis ex diuerſis cauſis contentio. Hic iraſcendo pertinax erat, ille incendendo contumax. Quanquam niſi vltimam exprimere confeſſionem victi vtiq; placuiſſet, multa iampridem ſigna dederant veniæ, finémque pugnæ petentis. Nam quò pertinuiſſe credimus, quòd pauper adoleſcēs relictis omnibus ſolum me quem coleret, quem amaret, elegerat. Sine dubio à primis ætatis annis iunxerat nos ille potentiſſimus amor puerilis, dum aut nulla erant inter parentes odia, aut à nobis non intelligebantur. Poſt diductas tamen domos perſeuerauit, imò impenſius laborauit. Et ſi quid mihi in eo perſpectum eſt, nihil horū fecit inuito patre. Quantum intelligere potui, pauper ſine dubio pudore cedendi, ne damnaſſe cauſam ſuam videretur, ſimul quòd nulla ipſi dabatur gratiæ via, ſtare viſus in ſuſcepto circuitu, tamen quoſdam molliores tentauit aditus, & dum firma tandem pax impetraretur, filium nobis obſidem dedit. Ac ne meus quidem offendi viſus eſt pater, certe nunquam reprehendit, nunquam prohibuit, nec clam feci, nec contumacem aduerſus patris imperia vnquam fuiſſe me vel ipſe rerum declarat ordo. Nam quamuis infeſtum latronibus mare iuſſus intraui. Neq; diſſimulauerim magnas fuiſſe cauſas patri, cur hoc mihi imperaret, quod ipſe facere non potuerat: ego etſi neſciebam, nō interrogaui, ſatis plena ratio fuit, patrem velle. Felix nauigantium conditio, qui procellas modo & ſæuos tempeſtatis incurſus, & albentes fluctibus ſcopulos, aliáq; pericula tantum maris pertulerunt: ego miſer naufragis inuideo, captus barbaris ma-

nibus, nec tam nexu catenarum vinctus, quàm pondere: inundatum carcerem tuli, & vincula macie laxaui. Quis non ignoſceret omnibus, qui poſt hoc exemplum nauigare timuiſſent? Ego qua vna ſpe miſera trahebatur anima, literas de redemptione ſcripſi patri (teſtor deos) ſoli. Quid enim ſentire viderer de parentis affectu, ſi hoc incolumi redemptionem ab alio petiuiſſem? Nam quod vnum mihi ſecundū patrem fortuna videbatur paraſſe præſidium, hoc ſperare in illa ſorte non poteram. Quid attinebat amico ſcribere, quem ſciebam nō habere vnde redimeret? Vnquam ne mihi dabitur liberum tempus conquerendi apud patrem de amicis ſuis, qui proficiſci volentem retinere tentarunt, qui piæ feſtinationi attulerūt moras? Profectus eſſet tamen vel inuitis omnibus (quis enim non hoc præſtaret filio pater?) niſi quòd interim amicus anteceſſit. Illum non pericula maris, nō infeſti latronibus ſinus, non vicinum meæ fortunæ documentum prohibuit. Minus hæc miror de amico: illud eſt quod penſari nullis beneficijs poſſit, proficiſcentē non retinuit pater. Imò ſi quid in ſubſidia vitæ ſepoſuerit parca frugalitas, id omne in impenſas itineris cōtraxit & contulit. Infeliciſſime ſenex, ſic egere cœpiſti. Dicā nunc ergo per quos iuuenis præſtantiſſimus nauigauerit fluctus, quos acceſſerit ſcopulos, quātos luſtrauerit ſinus? Faciliora iſta putant qui nunquā nauigauerunt. In omnia præceps, ſine reſpectu ſui, quem iam tum apparebat vitæ non parcere, adijt, explorauit, & tamē ille quoq; qui tantopere feſtinabat, ſero peruenit. Audite, audite Indices nouam captiui querelam, iam miſer apud piratas non eram. Alebat deuotum corpus grauior omni fame ſagina, & inter debita noxæ mācipia contēptiſſimus tyro gladiator, vt nouiſſime perderem calamitatis meæ innocētiam diſcebam quotidie ſcelus. Hæc tamen omnia ſuſtinui, tuli: adeo difficile eſt etiam ſua cauſa mori. Et iam dies aderat, iámq; ad ſpectaculum ſupplicij noſtri populus conuenerat, iam oſtentata per arenam periturorū corpora mortis ſuæ pompam duxerant: ſedebat ſanguine noſtro fauorabilis dominus, cum me, cuius, vt interiecto mari, non fortunam quiſquam noſſe, non natales, non patrem poterat, vna tamen res faceret apud quoſdam miſerabilem, quòd videbar inique comparatus. Certa enim arenæ deſtinabar victima, nemo munerario viſus ſteterat. Fremebant vbique omnia apparatu mortis: hic ferrum acuebat, ille accendebat ignibus laminas: hinc virgæ, inde flagella afferebantur: omnes piratas putares. Sonabant clangore ferali tubæ, illatiſque libitinæ toris ducebatur funus ante mortem. Vbique vulnera, gemitus, cruor, totum in oculis periculum. Si quid eſt in me abdicatione dignum Iudices, vnum crimen agnoſco, quòd in hæc amicū meum miſi. Eſt quidem felicibus difficilis miſeriarum vera æſtimatio, figurare tamen poteſtis qui tunc animus mihi, quæ cogitatio fuerit. Nanque & natura redit in extremis triſtis præteritæ voluptatis recordatio, & mihi cum generis conſcientia, cum fortunæ conſcius aliquando fulgor, cum liberales artes, cum omnia quondam bone-

ſtiora munerario meo, domus, familia, amici, cæteráque nunquam videnda in vltima mortis expectatione ſuccurrerent tenenti ſeruilia arma, & ignominioſa morte perituro, tum (ſi vlla miſeris eſt fides) quod horum omnium ignari agerent propinqui, nihil peius de fortuna mea ſuſpicantes, quàm quòd ſcripſerã: illud tamen grauiſſimum, quòd patrem qui tandiu non veniret, captum putabam. Ergo tota cogitatione intentus in mortem, expectabam cruentum illum confectorem. Quis enim dubitet quid futurum fuerit, ſi ego pugnaſſem? Ille quoque occiſus eſt qui inter nos, vt apparet, fortior fuit. His cogitationibus attonito, & in mortem iam penè demerſo, inopinata ſubito amici mei ſpecies euulſit. Obſtupui, totúmque corpus percurrit frigidus pauor, neq; aliter quàm ſi vana obijceretur oculis imago, mente captus ſteti. Vbi primùm lux redijt, laxatúmque eſt iter voci, quid tu inquam, quo caſu peruenisti huc miſer? Nunquid & te vendidere piratæ? At ille complexus ceruices meas, effuſis in pectus meum lacbrymis ſolutus, & intercepto propè iam ſpiritu, ſero, iam trepidante me, primam vocem, & diu ſolam ædidit, ſatis vixi. Vt verò cauſas itineris reddidit, & veniſſe ſe ad redimendum indicauit, & vnde inquam tibi pecunia? niſi rediſtis in gratiam, & te pater meus miſit. Audite gentes, audite populi, non ſoluta iudicium noſtrum corona circunſtet, ſed ſi patitur natura rerum, totus ad cognitionem talis exempli orbis circunfluat. Tacete priora ſecula, in quibus tamen à primordio generis humani pauciſſima amicitiæ paria admirabiliora fecerat longa temporibus noſtris fides intercepta, quicquid hiſtoriæ tradiderunt, carmina finxerunt, fabulæ adiecerunt, ſub hac comparatione taceant. Quis crederet (ſi dubitari poſſet) inter duos amicos, quorum alterum immunem malorum omnium fortuna fecerat, alterum piratis ac laniſtæ tradiderat, meliorem conditionem fuiſſe captiui? Si diues eſſem, inquit, pecuniam pro te attuliſſem. Quod vnum pauperibus præſidium eſt, manus habeo, has piratis daturus fui, has pro te in pugnam vicarias dabo. Ignoſce pater, quòd nimia contentione affectus, penè tibi orbitatis vulnus impreſſerim. Teſtor deos non per me ſteteſſe quòd viuo. Neque enim ita me efferarat ludus, aut in tantum durauerat animum cædis longa meditatio, vt eum amicum vellem occidi, qui pro me mori poterat. Vindicabam mihi fortunam meam, & adhuc neceſſitatis gladiator depugnare etiam volebam, neque vllis precibus poteram euinci, quanquam ſe non ſuperfuturum alioqui minabatur. idque vnum affirmabat intereſſe, vtrum vicarium mallem habere mortis, an comitem. Non vici. Quid igitur actum ſit quæritis? Duxit me ad munerarium Iudices. Quas ego illius preces, quàm pertinaces lacbrymas, quàm miſerabilem obteſtationem vidi? Nemo vnquam ſic rogauit miſſionem. Transferuntur in illum detracta corpori meo arma, & male aptatis inſignibus feſtinatum par producitur. Quid me admonetis ſupremarum amici mei precum, quibus hæc alimenta carè empta, inopi patris ſenectæ petita? adiutorium hoc ad can

ſam putatis? Me pudet quòd rogatus ſum. Per hæc, inquit, mihi lucem vltimam, per notiſſimam amoris noſtri fidem, non ſinas mendicare parẽtem meum. Suſtineas, adiuues, præſtes affectum: ſi mereor, tu ſis illi vicarius meus. Nec plura dicendi tempus fuit, iámque ſuprema per galeam dederam oſcula, digreſſiſque in diuerſum miniſtris permiſſus Mars erat. O quàm ſolicitus ſpectaui, quàm attonita mente, quàm ſimili corporis motu! Quoties ad infeſtum mucronẽ quaſi ipſe peterer, me ſummiſi? Quoties ad conatus erectus ſum? O miſera cogitatio, ò crudelis natura metus, merito tu amice pugnare maluiſti. Facinus indignũ, illum animũ, illum ardorem nõ contigiſſe caſtris, non bellicis certaminibus, vbi vera virtus nulla pugnandi lege præmium ſcribitur. Qua vi prælíũ inuaſerat, iratus etiamnum tanquã aduerſario meo, ad omnes impetus excipiebatur callide veterani gladiatoris aſtu, omnes conatus contra ſe erant. Nec difficilem tamen ſub illo præſertim autoramẽto habuiſſet miſſionem, ſed noluit gladiator viuere. Igitur iam nudum corpus vulneribus offerens, vt totam propè mercedem ſemel ſolueret, ſtans perijt, cui licuit in patria, in domo, inter propinquos, ſecuro conſeneſcere æuo, cui tranquillam ſine reprehenſione agere vitam, iacet confectus vulneribus, & primo iuuentæ flore fraudatus perijt miſer fato meo. At ego qui debebar illi fortunæ, quem mors ſibi deſtinauerat, emiſſus ludo nocẽtior, quàm vẽditus, etiã viatico illius infelicis reuertor. Placeamus licet nobis fortuna noſtra pater, pauperi ſoluendo non ſumus. Siqua eſt fides Iudices, pudet me cõtrà iudicare mea beneficia, nec videor vobis rationem poſſe reddere, ꝙ mihi tam parũ obijciatur. Redemptoris mei patri in precium meum orbo, egenti quid præſtiti? Quod pirata capto, quod laniſta gladiatori, exiguã ſtipem, & cibos ſemper petendos. Quantulum enim dari poterat, quod non ſentiret dominus tam curioſus? De hac re conſediſtis, hoc concitauit iſtam iudicij ſcenam, panis datus mẽdico, & dilatata hac impotentiæ noſtræ opinione videbamur amicos ferro occidere, inimicos fame. Computemus totam iſtam meæ luxuriæ impenſam, audite ſummam, & miramini ſi hos ſumptus ne diuitiæ quidem ſuſtinent. Tanti conſtat patri captiuitas mea, cum tam carè redemptus ſum. Quo tandem patereris animo, ſi delicatus adoleſcens, præſertim ſplendidis opibus, vel ex ætate mores, vel ex fortuna traxiſſem, & tempeſtiua conuiuia, & peruigiles ludos aduocata ſodalium turba, ſolutus atque affluens agerem, tantúmque impenderem, quantum non poſſet te ignorante conſumi, quæ tamen ipſa boni patres libenter annis remiſerunt, cum abdicatione dignum putes, & vltimo patriæ poteſtatis fulmine coercendum, quare mendico ſeni porrexerim, vt parciſſime dicam, quod illi filius miſit? Non redempta meretrix, non egeſtum conuiuijs fœnus, nõ lenonũ paraſitorúmq; cara adulatio in crimen venit, cibaria ſenis, nẽpe vnius ętate ac malis confecti. Hoc diuitias tuas cõcutit, hoc fundatã paternis auitiſq; opibus domum exhaurit. Si tam auarus es, computa, adhuc de alieno vixi.

At hæc fortaſſe quæ circunſtat iudicium corona, & omnis ignara cauſæ turba, magnum neſcio quod & portento ſimile crimen expectat. Abdicas me pater tam cito? Modo tibi ex illa funeſta peregrinatione inſperatus reuertor, vnde vt venire vix optare potuiſti. Nulla adhuc pro reditu meo ſoluta ſunt vota, non percuſſæ dijs immortalibus hoſtiæ, redemptori certe gratiam non retulimus. At ego expectabam, vt deſiderio incenſus affectus vix poſſet expleri, vt poſt infauſtam profectionem velut obiurgatus tanto periculo, nunquam me poſt hoc ſaltem peregre dimitteres. Vix ſalutatis laribus expellor, & apud pleroſq; dubitari poteſt, an admiſſus ſim. An hoc agis ne quid tibi præſtitiſſe videatur, qui me redemit? Sæuus enim credo & impius, & (quod maximum omnium vitiorum ſignum eſt) ingratus beneficia patris nō æſtimo. Fortaſſe cui vitam debeam neſcio, nulla eſt apud animum meum memoria meritorum. Miſerum me quòd non poſſum tantū ſoluere, quantū accepi. Quanquam cauſas abdicationis pater altius repetit, & vltra peregrinationem meam inquirit, idque ratione duplici. Primum vt reum, quia premere atrocitas criminum non poteſt, turba cōfundat: deinde vt grauius videatur iudicium patris, cum is damnet qui ſoleat ignoſcere. Cur, inquit, cum ego inimicum haberem pauperem, tu amicum filium eius habuiſti? Volo Iudices omiſſa omni contentione ſcilicet ſic agere, peccaui, veniam peto, & errare hominis eſt, & ignoſcere patris. Duxit me ſimilis ætas, eulcerunt officia, cepit fides, amantem odiſſe non potui. Nihilominus ſatis abundéque pœnarum eſt, & ſi pietatem tuam bene noui, plus quàm velles, datum eſt. Quantúlibet peccauerim, quid amplius iratiſſimus dominus exigeret? Ludo tibi ſatiſfeci. Nullum ne cladibus meis finem dari placet? Parum eſt quòd inſanos pertuli fluctus: & ſæuis tempeſtatibus commiſſus, arbitrio ventorum pependi? Parum eſt quòd in nefarias latronum manus præda perueni, & (quæ vltima malorum etiam ſeruorum conditio eſt) ſine exceptione venalis? Inde me ſi voluiſſet, emere potuit inimicus. Parum eſt quòd me diu piratæ in carcere retentum, quia redemptorem illis diuitem promiſeram patrem, in ludum vendiderunt tanquam decepti? Quòd quotidianæ pugnæ meditatione tandiu mori didici? Quòd compoſitus, armatus, inductus perieram, ſi melior amicus fuiſſem: niſi me noua velut in portu adoptata tempeſtas, paternis laribus extorrem, & neceſſarij quoque victus inopem, circum ad alienas mitteret domos? Pudet enumerare calamitatum mearum gradus, piratam, laniſtam patrem. Atqui pars iſta criminis Iudices mei, non defendi meruit, ſed laudari. Neque enim reperio quid in rebus humanis excogitarit natura præſtantius amicitia, quid concordia contra fortunam maius auxilium. Nam primum præter cætera animalia induit noſtris pectoribus quandam ſocietatem, quæ mutuo gaudere congreſſu, contrahere populos, condere vrbes edocuit: & cum mentibus noſtris varios impoſuerit motus, nullum profecto meliorem beneuolentia tribuit affectum.

Quid enim foret humano generi felicius, ſi omnes eſſe poſſent amici? Non bella, ſeditiones, latrocinia, lites, cæteráque mala, quæ hominibus ex ſe ipſis nata ſunt, fortunæ acceſſiſſent. Id quia nimium deo viſum eſt, at certe honeſtis conuenire mentibus fidem colere, amoris gratiam referre, omnibus të poribus, omnibus gentibus præcipuum & quodammodo ſacrum fuit. Neque enim niſi optimis mentibus contingit, vt aut ſic amare ſciant, aut ſic amari mereantur. Hoc ego crimen expaueſcam? Scires quantopere gloriarer pater, ſi cum amico meo ego rediſſem. Niſi forte ſimilitudine flagitiorum ductus, turpi me coniunxeram iuueni, quæ vita ſine dubio nomen amicitiæ non accipit: tametſi ad paria ducente natura vitia conuenerunt. Obijce mihi amicum, & habes maledicendi materiã: gladiator fuit, quare amicus illius fuiſti? Ita opinor, pœnitet. Effert te longius dolor, & nimia concitatus ira, quò progrediare non reſpicis. Non ſentis pater hoc te mihi obijcere, quòd viuam? Quiſquam de illa amicitia queri poteſt, præter pauperem? At ego inimicum habebam illius patrem Decuerat quidem ſimultates, quas maximi omnium mortalium eſſe voluere ſapientes, in his deſinere, in quibus naſcerentur. Nam ſic quoque immodicas ſerit diſcordiarum fortuna cauſas, etiam ſi non hæreditaria ſubeamus odia, ac diutius inimicitiæ maneant quàm inimici. Tamen ſi quid aduerſus te ipſe commiſit adoleſcens, ſit hoſtis & meus. Si innoxius & omni vacans culpa, charitatem mereri cupit, ſi nullius me amici filius validius amat, qui tandem vis pater reſpuam, & iratas obijciã manus? Tu quoque non odiſſes pauperem, ſi te amaret. Inſerit tamen ſe, & beneficijs certat. Noras adoleſcentem omnia vltro præſtantem, & ſic me amabat, quanuis tu eſſes inimicus patri. Adijce, ſi tanta in adoleſcente indoles fuit, quantã nulla vnquã cognouere ſecula, ſi fides antiquiſſima, & cum deorum cœtu permixtis inaudita të poribus, ſi me ſemper habuit chariorem ſpiritu ſuo, etiámne deſpicienda mihi rariſſimi boni occaſio fuit? At ego perpetuam quandam mihi gloriam reor, quòd ille cæleſtis animus me potiſſimum quem amaret, elegerit, quódque ego ſim probatus tanto iudice. Me quoque igitur feret fama per gentes, & amici laudibus illuſtrior viuam. Credet aliquis idem me pro illo fuiſſe facturum. Cur cum inimici nos eſſemus, vos amici fuiſtis? Aliud hoc loco crimen agnoſco. Peccauimus enim fateor, peccauimus, quòd cum amici eſſemus, vos inimici fuiſtis. Hæc Iudices diutius exequerer, niſi abſoluta eſſent ipſo iudice patre. Longum iam iſtius criminis tempus eſt, nunquã obiecit, nunquam excanduit. Et quid hoc inter nos pater conuenit? niſi longiores repetis offenſas. Apud malignos videaris me iratus non redemiſſe. Sed ſi quid antè commiſiſſem odio tuo dignum, potuiſti me redemptum non recipere. Manifeſtum eſt ergo te patiente, id eſt, te volente amicum mihi fuiſſe iuuenem. Et ſanè non ſolus in hac fuiſti ſententia, idem filio permiſit & pauper. Atqui ſi pars hæc cauſæ, quæ confeſſione longi ſilentij abſoluta, hodie in acceſſionem criminis alterius deducitur,

poteſt apud vos impetrare veniam, facilior certe ſequentium ratio eſt. Ille enim ſanè fuerit inimici filius, hic iam eſt amici pater. Nec ignoro Iudices quàm male iſta defenſio de humano genere mereatur, ſi adeo nihil eſt per ſe miſericordia, vt niſi vlterior aliqua neceſſitas pudori vim fecerit, pro ſummo crimine damnanda ſit minus neceſſaria humanitas. Ergo ſi alienum & ignotum, tamen (quæ publica omnium mortalium, quippe ſub vno parente naturæ, cognatio eſt) hominem cibo for te inuiſſem, pœna dignum videretur ſeruaſſe perituram animam, & ignouiſſe rebus humanis & reſpectu communis omnium ſortis, velut adorato numini, & ſtipem po ſuiſſe fortunæ? Si hoc crimen eſt, laudetur ergo crudelitas, nihil habeatur piratis la niſtiſque prudentius. Ferantur ſanè profutura humano generi duo exempla intra tam breue tempus, propter miſericordiam alter abdicatus, alter occiſus eſt. Quod crimen ſi fatendum ſit, non animum mihi ipſe finxi, aut mea poteſtate regitur affectus, in arbitrio formantis more omnium naturæ compoſitus, cum crimine meo natus ſum. Nam ſiue cæleſtis prouidentia, ſiue irrationabilis caſus, ſiue aſſignata ſyderum curſu naſcentibus nobis neceſſitas multa varietate pectora noſtra diſtrin xit, nec minus numeroſas animorum quàm corporum dedit formas. Sunt quorũ men tes etiam nocentium ſupplicia confundant, qui ad omnium ſanguinem palleſcant, ignotorum quoque miſerijs illachryment. Sunt contrà qui ne ſuorum quidem miſe reantur. Mihi mite pectus, & mollis affectus ad omnem calamitatum conſpectum tremit. Noli me exiſtimare mea fortuna pater, non habeo gladiatoris animum. Vti nam quidem mihi cauſa permitteret ſic gloriari, iuuenis conceptus ſplendidis pa rentibus, cum ſolum tam ſpecioſæ fortunæ crederem fructum poſſe prodeſſe, & cõ tra varios mortalium caſus quaſi portum benignitatis aperire, concupiui quandam humanitatis vnicam gloriam: periturum hominem, ſiue ille naufragio eiectus, ſiue ſpoliatus incendio, ſiue exutus latrocinio erat, naturæ patriæque reſtitui. Paria te cum facio R.P. quæ propter me vnicum ciuem perdideras. Hæc me magis decet impenſa quàm veſtis, quàm argentum, quàm vbi laus emitur. Vbi enim pecunia me lius poni poteſt, quàm vbi fœnus bonitatis extenditur? Magna conſcientia eſt feli citatem meruiſſe. Ignotus ſanè ſit & alienus, quid fuerit antè, non quæro, poſthæc erit amicus. Et hercule quo quiſque plus poteſt, quóq; latius patet ad fortunæ incur ſus, hoc magis cogitare debet atque reſpicere, quantum in nos fortunæ regnum ſit, quàm inſtabili ſede humana conſiſtant. Non me aurata laquearia nec radiãtes mar more columnæ, nec graues cruſtæ fecerint immemorem fragilitatis. Multa ſæpe & locupletibus accidunt, ſæpe in imum ſumma decidunt. Ego vidi pauperem auxilia diuiti ferentem. Sed ſanè ſuperbius æſtimet miſerias longa felicitas, & alienum ca ſum facile deſpiciat ſecurus ſui. Ego quoties auxilia calamitatis petere aliquem vi deo, non poſſum non moueri fortuna mea. Succurrit mihi continuo tempus illud, quo

ipſe clementiam optabam. Ignoſce pater, ſi penitus animo meo hic inſedit affectus: amare miſericordiam miſer cœpi. Sed inimicus, inquit, meus eſt. Nam quis nos tantopere laudaret pater, ſi hoc amico præſtaremus? Hæc eſt celebrãda virtus, hæc animi ſuſpicienda moderatio, vincere iram, & inter ſimultates quoq; meminiſſe hominis. Vt Fabio Maximo immortalem attulit laudem ereptus ex hoſtium manibus inimicus: vt Tiberium Gracchum admirata ciuitas eſt, Scipione in carcerẽ duci prohibito, te quoq; ſimilis animi magnitudo memoriæ dabit. Tuis enim opibus viuit inimicus. Quicquid eſt iſtuc quod ſenex inops ex noſtra domo accipit, ſi non iraſceris, tu præſtitiſti, tibi hoc pulchrum atq; magnificum eſt. Nam ego ſi quid in patrem ſeruatoris mei confero, non ſum laudandus. Neq; expectaueris hoc loco pater vt illa dicam, ſemper odiorũ honeſtus occaſus eſt, & dum ſimultates nihil aliud habẽt quàm nocendi cupiditatem, ſpecioſa in melius animi mutatio eſt cum exempli honore, iunctæque ex hoſtili penè concurſu in affinitatẽ manus. Vnde tantũ miſero boni vt inimicus ſit? Aſpice ſolum egentem ſenem omnibus præſidijs deſtitutũ, nónne cõtumeliam fortunæ tuæ facis, ſi hunc odiſti, & adhuc tua putas intereſſe ne viuat? Nulla tibi contingere maior vltio poteſt, quàm ſi talis eſt, vt illius etiam nos miſereamur. Magna mehercule iam de vetere æmulo pœna ſupereſt, panem eripere mendico, & grauiſſimæ per ſe fortunæ manu pondus imponere. Age ſi periſſet, cadauer calcaſſes? Feræ mehercule generoſiores iacentes tranſeunt, & reſeruati hoſtes reſtitutæque vrbes maiora cauſæ exempla ſint, quod ſcio, victis etiam gladiatores parcunt. Poſt orbitatem, poſt egeſtatem, quid amplius poteſt pati, niſi quod optat? Vlterióne tibi aliqua vltio quærenda eſt? aut aliquid rerum natura peius capit? Quis non te omniũ mortalium inhumaniſſimum putet, ſi hoc aduerſus inimicum tuum ſaltem optaſti? Si mehercule inexpiabiles odiorum cauſæ, & compoſitis quoque fabulis vlteriores inimicitiæ fuiſſent, auſim dicere, ſi propter illum liberos perdidiſſes, accipienda tamen erat à fortuna talis ſatiſfactio, certe ad vitandam inſolentiæ opinionem, quæ ferè immeritam quoque impatientiam carpit, ne vagaretur per vrbem inuidioſus mendicus, & calamitatis autori cauſas vulgus egereret odiorum. Neſcio quomodo omnis pro laborante fauor eſt, nec vlla perpetuam gratiam ſeruat, niſi modeſta victoria. Noſtra potiſſimum clementia ſuſtineatur, ne illius alij miſereátur. Facilis vt animaduertere vos ſpero Iudices, defenſionis meæ curſus eſt: antequam incipiã habere cauſam nimiũ bonam, hic iam conſcientia trepidat, & ratio velut inter binos deprehenſa ſcopulos, cũ aliud obijciatur, aliud defendẽdum ſit, hæret in dubio, cum beneficijs meis computare nõ audeo. Cognouiſtis expoſitionẽ cauſæ, quanta quámq; excedẽtia fidem adoleſcẽtis optimi merita narrauerim, hæc mihi omnia ſine dubio ille præſtitit. Si quid intereſt, debitor delicatus ſum. Quid in hac parte defenſionis agam Iudices? Dicam, referre gratiã beneficijs volui? Itáne tandẽ aliquis mẽdicare

amici patrem æquo animo viſurus fuit? At ille me redemit, cui nihil retuli. Dicam me moueri ſupremis amici mei precibus? Egregia verò cõparatio. At ille mihi præſtitit, quod non rogaui. Vtrò me vertam? Tanquam honeſtum defendam factum, an tanquam neceſſarium? Alterum abſolui facilius poteſt, alterum laudari rectiſſimum opinor veritatis intereſt. Audi pater, alimenta iſta quæ donata egenti putas, quanti illi conſtent. Si accepto captiuitatis meæ nuncio nullis precibus adductus, nullis epiſtolis vocatus adoleſcens ad liberandum me vinculis piratarũ profectus eſſet, quibus tamen meritis penſarem, cum id mihi præſtitiſſet, quod ego tantum à patre ſperaui? Intrare maria præſertim tam recenti documento timenda, & latrones vltro quærere, & cum præter vicarias manus nihil eſſet, nauigare voto captiuitatis, quis poſſet alius quàm qui paratus eſſet pro amico mori? Magnũ hoc per ſe ac ſeculo noſtro vix credibile Iudices. Illud verò omni prædicatione maius, ad redimendum me profectus eſt, cum mendicaturum patrem ſuum ſciret. Atqui ſperare poterat futurum, vt ſine vllo periculo ſuo redimeretur nihilominus amicus, cum haberem diuitem patrem. Sed noluit ipſum itineris apparatũ, & ne qua periret redemptionis hora, præceps cucurrit. Prò fidem deum hominũmq́, quẽadmodum ad redemptionem amici feſtinat, etiam cuius pater lentus eſt! Terẽtium, quem inter cæteros captiuos ſecundo Punico bello Scipio Africanus vinculis exoluerat, memoriæ tradidere maiores inſigne receptæ libertatis pileo teſtantem in triũpho ducis eſſe conſpectum. Et ille quidẽ maioris momenti acceſſione publicam ſenſerat felicitatẽ, priuatim tamen debere ſe putauit victoriæ beneficiũ. Quid me facere cõuenit, qui per maria latrocinijs infeſta ſolus petitus ſum, qui lucem, libertatẽ, deniq; quicquid patri debeo, nõ ignarus, vt primo natalis horæ tẽpore, ſed videns ſentiẽnſq; acceperim, nec ſolum donatus his bonis, ſed ſummis periculis liberatus ſum? Nõnne me ex amici fide natum, & tenacioribus beneficiorũ vinculis fatear eſſe conſtrictũ? Miſerrime, amice fideliſſime ingratũ me moriẽdo feciſti. Et quantulũ eſt quod adhuc loquor de mea infelicitate, de piratis? Leuis eſt iſta fortuna, hæc etiã nunc recepit moram: ſolent expectare latrones redẽptorem. In ludo fui, qua pœna nullam vlteriorem ſcelera nouerũt, cuius ad cõparationem ergaſtulum leue eſt. Hoc ſi ſciſſes pater, affirmo, promitto, cuius pietatis es, nemo te anteceſſiſſet. Illa (certũ habeo) expectas vt dicam, morabar inter ſacrilegos, incẽdiarios, & quæ gladiatoribus vna laus eſt, homicidas incluſos turpiori cuſtodia, & ſordido cellarum ſitu. Iámq; in eã venerã fortunã, vt me victũ recipere non poſſes, victorẽ nolles. Aderat hora ſupplicij mei, qua nuſquã morandũ, iam præbẽdus erat ingulus, & fundẽda vita cũ ſanguine. Neq; enim dubitare de euẽtu licet, exẽplar fati mei vidi. Si me ab his imminentibus malis pecunia redemiſſet, beneficiũ tamẽ potius dicerem magis æſtimandũ eſſe quàm precium. Sed apud malignos interpretes poſſet videri vel ſpem ſecutus aliquam vẽturi tẽporis,

vel præſentis voluptatẽ. Hoc admirabile,& vni tantũ pietati referendum eſt,dedit beneficium quod nunq̃ reciperet, & cum amicũ quem redimebat habiturus non eſſet,nihil aliud emit quàm honeſtã mortis conſcientiã. Tranſtulit ergo in ſe fortunã meam,ſubiitq́ non ſolũ fortiter,ſed etiã libenter id quod mihi miſerũ putabat. Res dictu incredibilis,gladiator dimiſſus, redẽptor occiſus eſt. Recepit pectore aduerſo ferrũ,vt quaſi quã emittebat animã,in meum pectus tranſfunderet,& hoc vno triſtis occiditur,quòd amplius amicũ viſurus nõ erat. Eant nunc antiquarũ conditores fabularũ poëtæ, & ſe ad exhortãdã amicitiæ fidẽ magna quædã cõpoſuiſſe carminibus putent.ſi dixerint aliquos per maria terráſq́ aſperiorẽ fortunã amicorũ tãtum ſecutos,aut principẽ Græciæ virum in vltionem interfecti amici inauſpicata bella geſſiſſe.Nam inter fratres illa maxime admirabilis, tamẽ alterna mors eſt.Vna fingitur cõiunx,quæ iã perituri vitã mariti vicaria morte ſua redemit, adijcitúrq́ miraculo fabulę,feciſſe hoc eã quod nõ præſtitiſſet pater.En ĩdubitabile ſeculi decus,& fictis maius,vt moreretur pro me amicus,ſuũ reliquit patrẽ,meum vicit. Et ſanè quid profuiſſet feſtinatio patris,etiãſi ad redimẽdũ me prior fortè veniſſet?Hoc me pretio nemo alius redemiſſet.Neq́ verò plurimũ fuit præſtitiſſe mortẽ,nãq́ interim ſpecioſo titulo bene vita pẽſatur.Illud verò exiſtimo grauius,nomẽ gladiatoris accipere,ſubire dominũ laniſtã. Minus te amice laudarẽ ſi viciſſes.An ille animus rediret ĩ cellulã,ferret ſaginã,magiſtrũ,perſonã deniq́ ſceleris?Mea depugnaſti cauſa, tua periſti.Hæc tamen oĩa vltimæ fortunę noĩa,vt mihi detraheret,induit ſibi.Venit in arenã homo nec ſceleratus,nec infelix.Ecquãdo Iudices hoc audiſtis?Bonitate ſua gladiator factus eſt.Vtinã Iudices hæc quæ illi ſpecioſa ſunt,tã honeſta eſſent & mihi.Quoties ad infeliciſſimũ reſpexi ſenem,cuius orbitate viuo,cũ confectũ cladibus,& tantùm pœnæ ſuæ reſiduum conſidero,verũ fatendum eſt,pudet me precij mei.Video ſenẽ meliore ſui parte præſepultũ,omnis etiã ſpei ſuperſtitẽ,orbũ,deſtitutum.Illud tamẽ ſolatiũ eſt,q̃ niſi talem amicũ habuiſſem,hæc de te dicerẽtur. Huic patri inuidioſa quædã,vt opinor,& quæ beneficio mortis penſetur,criminoſa liberalitas contigerit egenti.Alioqui duo egentes, & circa omniũ vel ignotorũ domos ſtipẽ rogabimus pariter.Si quis grandis natu parens eſt,miſerebitur ſenis:ſi quis iuuenis filius,miſerebitur adoleſcentis. Fortaſſe proderit mendicaturo mihi,q̃ ipſe aliquãdo egentẽ pauperẽ alui.Accipe ſatisfactionẽ in quacunq́ parte rerũ naturę es amice chariſſime,nõ excidere mihi tua mãdata,fortuna defecit, opes auferuntur. Quod vnũ mihi relictum eſt,en polliceor patri tuo vicarias manus. Quid vis porrò faciam? Agreſtia opera delicatior quòd à fortuna non didici: & quotidiani quæſtus operis duobus egentibus non ſufficit.Miſerum me,ſi exoluere fidem noluero,fortaſſe mihi in ludum reuertendum eſt.

Malæ tractationis ſit actio. Quæ amiſſum filium nocte videbat in ſomnis, indicauit marito. Ille adhibito mago incantauit ſepulchrum. Mater deſijt videre filiũ. Accuſat maritum malæ tractationis.

PRO VXORE CONTRA MARITVM. X.

QVamuis Iudices inter eos qui liberorũ mortibus deſtituti, cuncta vota & præparatas ſpes in ſenectuté ante ſe egerunt, id ferè acerbiſſimũ certamen cõflictationis oriatur, vt vnuſquiſq; luctibus ac lachrymis ſuis credat accedere quãdã dignitaté, ſi miſerrimus eſſe videatur: hęc tamé fœmina neq; nato, neque publico genere miſerabilis, nó impudenter inter cæteras matres, quæ aut vnicos, aut iuuenes pios filios perdiderunt, eminere & occupare quendã mœrentiũ principatũ differétia nouæ calamitatis affectat, quæ ſola omniũ ſupra fidé infelix in vno filio iam alterã patitur orbitaté. Priorem quidé illã vt cómunem cæteris & fato accidenté, fortius vtcũq; tolerabat. Nã & de filio nihil aliud perdiderat miſera niſi dies. nec iam timebat ne ille quo fruebatur, mori poſſet. Plãctibus lachrymiſq;, penè improbè dixerim, parcius vtebatur, nec ſibi permittebat dolor lugere venienté. Nũc deſtituta ſolatio, perſuaſione fraudata eſt, dũ non putabat periſſe qué poterat videre, eripuit ingrata filio alterũ titulum. Miſer ille niſi teneretur, iã ad patré veniſſet. Tantũ miſera petit, ne minus perdidiſſe videatur, quàm ipſa deſiderat. Nó inani perſuaſione, nec cogitationibus ficta lugétis vmbra veniebat, nec agitabat incertos leuis imago ſónos, ac ne cõfuſi quidé triſtis cinere vultus, & infernũ fauilla caput noctibus ſuis obibat: ſed filius erat qualis aliquando, & iuuenis, & pulcher habitu, nec aſpici tantùm videriq; contentus, verùm ſi quid deſiderio creditis miſeræ, quæ ſola vidit, amplexus & oſcula dabat, & tota nocte viuebat. Multũ perdidit mater, ſi cõtingebat hoc illi: nó minus, ſi videbatur. Nunc tenebras inanes, & lógas oculis flétibus noctes, iuxta ſomnũ mariti peruigil, & tãtùm deſerta metitur. Nó deſiderio fictus, aut fucatus habitu, nec vt ſomniorũ vanitate cóſpicitur, ſed experta nó totum mori hominé, illud quod nec flãmis vritur, nec cineribus extinguitur, nec vrnis ſepulchriſq; ſacris premitur, expectat. Nunc iſta carcere obſeratã animã & repugnanté magico iuuené cogitat feretro. Infeliciſſima omniũ mater plus quid eſſe, ꝙ vmbrã filium putat, poſtꝙ potuit icludi. Nec ſua tãtũmodo pœna proprióq; ſupplicio deſerta cõſumitur, reſciſſa orbitate vel magis cruciatur, ꝙ nó licet filio venire cupiéti. Nunc barbaro carmine graué terrã totis noctibus pulſat, & impoſitũ ſibi ſepulchrũ quod nó poſſit euoluere,

quæ ſolebat ipſos diſcutere inferos, vmbra miratur. Miſer quẽ nõ tantũ verba clauſerunt (nã forſitan per illa pertrãſiſſet) ſed vincula ferrea, ſolidiq́ nexus ad mortẽ reduxerũt. Quomodo tenetur infelix, qui ne propter hoc quidẽ venit, vt queratur? Miſereor fœminæ, cuius inuidiæ totũ facinus aſcribitur. Maritus ſic filium incluſit, tanq̃ ſe inquietari mater iſta quereretur. Igitur Iudices nemo miretur, ſi ad tã crudelem, ac tã immitẽ patrẽ vmbra nõ venit. Sciebat vbi lachrymas, vbi poſſet inuenire ſingultus, à quo magis deſideraretur. Nãq́ iſti ferreum pectus, & dura præcordia, nec ſunt de orbitate ſenſus. Quid enim inhumanius patre, quid inueniri truculẽtius poteſt? Inuidit matri ne filio frueretur, nec hoc ideo fecit, quia videre ipſe malebat, ne viuentẽ quidẽ adhuc & incolumẽ tã blanda, tãmq́ debita pietate proſequebatur, vt defũcto ſeruaturus affectũ etiã ſepulti pater videretur. Tãto magis effuſa mater, & ſuis ac paternis vicibus occurrens. Hæc pallidior ad metus, ad vota pronior, nõ diebus ſecura, nõ noctibus. Et ille miſer intelligebat vtri própterior ex parẽtibus & facilior eſſet affectus. Itaq́ ab huius oſculis, ab huius fœminæ ceruice pẽdebat. Et quia longũ eſt officia præterita debitæ pietatis agitare, illo ipſo lãguore quo ſi lius caducũ illud & fragile corpus amiſit, q̃ perditè mulier & vſq́ in exẽplũ, modo ſuper ora pallentis infelices lacerabat oculos, nũc ſiccata fruſtra vbera querebatur, nunc ſuperſtitẽ cædebat vterũ. Notabat hæc ille deficiens, mãdabátq́ morti ſuæ cui periret. Vbi ſunt qui cito iubent ſtare lachrymas, quibus nõ placet longũ agere mœrorem? Retulit vmbra gratiam matri. Scio & intelligo, cum inter gementes cadauer iacet medium, & cum omnes videtur remiſiſſe curas, tunc ſentit & intelligit, & inter ſuos indicat. Moneo te orbitas, moneo effuſius fleas, effuſius efferas, nunquam periſſe credas. Filij ſui vmbra cui non apparet, iraſcitur. Iam gelidi piger corporis ſanguis oẽs in mortẽ ſtrinxerat venas, & nutantium fulgor extremus vaneſcebat oculorũ, & iam deſperantibus medicis crediderat pater, adhuc tamen ſperare mater videbatur, & quãcunq́ corporis partẽ oſculis miſera tepefecerat, illi vitæ calorem rediſſe clamabat. Oderat ignes, oderat rogos, reponi corpus & ſeruari membra cupiebat. Et nunc infelicem magis matrem pœnitet quòd ſepultus eſt, qui poterat reuerti. Scitis ipſi quo exequiarum die labore extracta ſit, quandiu filium tenuerit allabentibus flammis. Vnde enim ſperaret vt poſtea videre contingeret, vt extra orbitatem haberet oculos? Iam magum miſera quærebat, vt vmbra euocaretur. Reliqua mater infelix, tu ad iudices referre debebas, & niſi orbitate, niſi lachrymis vox mutaretur in gemitus, noctes tuas quanto melius tuo ore lugeres. Ego vtcunque poteroperferam. Satiare miſera, ſatiare ſaltem memoria dici illius, quo exequias vnici duximus. Iam planctus, inquit, lachrymáſq́ cõſumpſeram, & tenebras veluti per petuas venire gaudebam. iam fatigata propinquorum officia defecerant, iã plangorẽ familiæ altus ſopor vicerat. Rogo ne quis tã contumelioſus ſit in matrẽ, vt per quie-

*tem contigiſſe filium dicat. Vnde miſeræ tunc, vnde ſomnus? Nihil de te marite, ni-
hil queror. Satis magnas dediſſes pœnas, ſi totis noctibus mecũ flere voluiſſes. Vidiſ-
ſes vtiq; nõ quemadmodũ tenues rerũ imagines ſolent cogitationibus accipere cor-
pus, cũ vanæ abſenti animo cogitationes finguntur, ſed ipſum vti filium, qualis blã
diſſimus erat, & ſi admittatur videbo. Subito ante me diductis conſtitit tenebris, nõ
ille pallens, nec acerbo languore conſũptus, nec qualis ſuper rogos videbatur & flã-
mas, ſed viridis & ſanè pulcher habitu. Neſcio vbi totã reliquerat mortẽ, nõ igni tor
ridæ comæ, nec fauilla funebri nigra facies, nec vix bene cinere cõpoſito vmbræ re-
centis igneus ſqualor. Proclamaret mater infelix etiã ſi talẽ videre deſiſſet. Primo
tantũ ſtetit, & ſe permiſit agnoſci. Ego tunc plurimũ ſtupui, nõ auſa oſcula dare, non
iungere amplexus, infelix primã perdidi noctem, dũ timeo ne fugeret. Hanc tu ma-
rite perſuaſionẽ putas, & vanũ animi mei lugẽtis errorẽ? Quicquid eſt in filio, plus
apud matrẽ fit cũ deſinit. Vis deniq; ſcire quid vxori tuæ detraxeris? ex defuncto
filio nõ habet aliud quod ſperet. Iã nox altera aderat, & primis ſtatim tenebris prę-
ſto filius erat, nõ ille vt pridie procul, & tantũ videndus, ſed audacius & propius, &
ad matris manus tanq̃ corpus accedens. Nec iã niſi cum luce certa fugatiſq; ſyderi-
bus, inuitus ille vaneſcebat ex oculis multũ reſiſtens, ſæpe reſpiciens, & qui ſe pro-
mitteret etiã proxima nocte venturũ. Iã mœrori locus nõ erat, mulier filium nocte
videbat, die ſperabat. Quid attinet ſingula referre? Nullis, inquit, deſtituta ſum te-
nebris, donec ſcelerata tacui. Satiabar oſculis, ſatiabar amplexibus, & colloquebar, &
audiebã. Miſera plus perdidi, ſi nemo credit. Iam cœperã tuam quoq; marite crude-
lis agere cauſam, rogabãmq; iuuenem vt paternis oculis quoq; lætus occurreret, &
tibi ingrate dimidia nocte cedebã. Iam miſer & ille pollicebatur: hęc me fiducia per-
didit, vt confiterer. Rogo quid tã muliebre, quid tã maternũ fieri poteſt? Gaude, in-
quit, marite gaude, filium fortaſſe nocte proxima videbis, illum quẽ crudelibus flã-
mis exuſſiſti, ex quo cineres & oſſa ſuperſunt, iuuenem videbis, & forte etiã die ſpe-
res. Ego certe totis noctibus mater ſum, video, fruor: iam & narro. Exitũ paterni af
fectus quæritis? Filium videre timuit. Sic magũ protinus neſcia matre, cuius horri-
do murmure imperioſiſq; verbis dij ſuperi maneſq; torquentur, excogitator iſte mor
tis alterius aduocat, nõ vt exorati manes diducerentur, nec vt euocata nocturnis
vlulatibus vndecunq; vmbra properaret, ſed tanquã parũ ſepulchra premerent, &
tumulorũ leue nimis pondus eſſet, filius, inquit, meus nõ ſatis perijt, adhuc fulgore
ſyderũ fruitur, & nocte noſtra. Nam cũ dies occidit, imponit morti ſuæ finẽ, domum
repetit, & maternos territat ſomnos. Inueni aliqua, inueni vincula verborũ, ſed ar-
te tota, ſed labore toto. Magna tua gloria eſt, ſi retines filium, qui redit etiã à morte
ad matrem. Noxium ſepulchro circũdatur carmen. Tunc horrentibus verbis vrna
præcluditur, tunc primũ miſer filius mors & vmbra fit. Ite nunc & putate vana*

fuiſſe matris ſolatia. Filium, iſta ſi cogitationibus & inani perſuaſione vidiſſet, adhuc videret. At quæ ſupplicia ſuſtinuit infelix illa ſtatim nocte? Iam totam domum ac familiam quies prima ſopiuerat, & tacentibus tenebris venerat tẽpus dulciſſimũ matri, iacebat hæc inſomnis, inquieta, cũ diceret, iam ſtatim apparebit, iam ſtatim veniet, nunq̃ tamen tardius venit. Miſeram me fili, proxima nocte iam veneras. Ecce iam medios ſydera tenent curſus, indignor, iraſcor, ita demũ mihi ſatis facies, ſi apud patrẽ fuiſti. Miſerã me, iam maligna mundus luce clareſcit. Quando venies? iam redire debebas. At poſtq̃ alterã tertiámq; noctem deſerta vanis queſtubus duxit, tum triſtiora lugubria, tum ſqualidæ magis placuere veſtes, tũ repetitis ſanguinauere planctibus iã conualeſcẽtes lacerti. Nihil eſt infelicius matre, quæ perdidit aliquid in filio poſtq̃ extulit. Cũ verò cõperit noctes ſuas iuuenis neceſſitatibus magicis excantato periſſe feretro, quantũ illa præfixum clauſúmq; tumulum nudis cecidit vberibus, quo fletu ſepulchra perfudit, quo gemitu audientẽ forſitan, & exire cupientẽ fruſtra vocauit animã? O natura crudelis, plus magum poſſe, q̃ matrem! Vbi ſunt qui acerbas mortium neceſſitates, & ferrea iura fatorũ, & inuictas, nec vllo mœrore mutabiles inanium leges querebãtur vmbrarũ? Filium tuũ mulier infelix nõ impoſitæ inferis cluſere turres, nec ſpiſſa perpetuæ noctis caligo cõpeſcuit, nõ fabuloſa vatibus palus, multúmque celebrati curuato igne torrentes, hæc permeabat, hæc omnia nocte tranſibat, leuiorémq; mortẽ ſuam fecerat, q̃ ſi peregrinaretur & abeſſet. Et nunc minus mali pateretur, ſi nõ ſentiret. Ille qui non venit, in quendã carcerẽ tranſlatus à tumulo, patitur beneficia vitæ. Magnæ ſunt ergo vmbrarum catenæ, & quanq̃ volatilem vagámq; imaginẽ, morti ſtringunt atque alligant, tanq̃ reum corpus animã. Ferro verò ac lapidibus arctare, & vt ſolent bellicæ robur accipere portæ, ipſam vmbrã iam catenis alligare, iam clauſtris, non dico crudele eſt, portẽtoſum, nefariũ, vtique ſi hæc faciet qui ſenſurum filium credat. Et nunc illos miſerrima mater in corpus putat & in membra deſcendiſſe mucrones. O mage ſæue, crudelis, ò in lachrymas artifex noſtras, vellẽ non dediſſes tã magnum experimentũ. Iraſcimur tibi, & blandiri neceſſe eſt. Dum cludis vmbrã, intelligimus ſolũ te eſſe, qui poſſis euocare. Videtur itaque mulier infelix à dignitatis dolore ſecedere, quòd tã vxorias in forũ querelas, & tanq̃ delicata matronæ deſideria pertulerit. Nõ enim veſtes, nec aurum, nec ambitioſos quærit ornatus, cõtẽta eſt orbitas ſordibus ſuis. Ac ne pellicis quidẽ dolore cõpellitur, nec tacita gaudia mariti impatientia & muliebri vanitate cõplorat. Sed nec relictum torũ deſertúmque genialẽ velut cõtempta vilitas vxoris vlciſcitur: alia longe, alia de noctibus cura eſt. Ne timueris, quæcunque eſt dignitas, eſt magni doloris, nihil queritur miſera, niſi par orbitati, niſi matre dignum, ꝙ publicos cõſumat oculos, ꝙ ignotas quoque exigat lachrymas. Quantã enim à marito acceperit iniuriã ſcire vultis? Sola mater filiũ perdidit, nec

poteſt inuidiam facere morti. Antè itaq; quàm ſciatis Iudices quis dolor, quiſve mæror, quæ tanta impatientia eruperit, vt mulier aliquando dulcium oblita tenebrarũ, clarum nitorẽ publicæ lucis, & diem etiã domi inuiſum, in foro intérque leges notabilis, & ſepulchris abſtracta pateretur, certum profecto habetis neque audaciã neq; impudentiã, nec vanitatẽ vnq̃ querelas habuiſſe miſerorũ. Quàm verũ eſt quicquid exclamat calamitas: nec ab infelicibus ficti temerè exeunt gemitus. Mulier quę ſanguinantes ad iudices porrigit lacertos, quæ ſciſſo laniatóq; vultu, quæ liuidis profertur vberibus, magno dolore cogitur vt hoc potius agat, q̃ cineres oſculetur, quàm cõplectatur vrnam. Grauis teſtis querelæ ſuæ orbitas eſt. Et anteq̃ ad genus illatæ iniquè iniuriæ venio, cur marite, quæ ex te filiũ perdidit, quicquã poteſt queri? Crudelis orbitatẽ feris adhuc alio dolore, tanquã parũ deſideria conficiant, quæ de vnico gerit, nõ pateris animã vacare lachrymis ſuis, tu qui ſinũ debes, qui colloquia & amplexus. Quàm miſera eſt quæ queritur, & de ſolatio ſuo non coniugis deſiderijs largè indulget, nihil aſpere, nihil contra voluntatẽ. Habet priuilegium ſuũ mater infelix, molles manus, & mitia fomenta magnis vulneribus admoueas. Quæ ſe adhuc ſecari plaga permittit in ſũmo eſt. Viri forſitan quo modo fortior ſexus ſit, & cõtra dolorẽ q̃ imbecillis animus magis pugnat. Itaque totũ iſtud lugere fœmineũ eſt: & ſimul ac orbitas imbelle pectus inuadit, animus ille qui luctus ſuos ſequitur, incipit indulgentiam ſentire lachrymarũ. Fidem tuã marite, coniugi flere liceat, ſatiari gemitu, orbitati permitte quãdiu velit flere. Odi patrẽ, qui cũ filium & ipſe perdiderit, putat nimis lugere matrẽ. Quid ergo queritur, inquis? Hoc primũ, filium nõ quomodo debes ſcelerate deſideras. Magno aio orbus es, loqueris fuiſſe mortalẽ, & interpretaris nihil ſupereſſe poſt flãmas. Flet iuxta latus & plãgit vxor, tu ſiccos oculos habes. Illa totis noctibus funebres exercet vlulatus, tu graues ſomnos ac placidam quietem. Pater crudelis, pater immemor, quid vis tibi amplius obijciamus? Ex quo perdidiſti filium, nunquã ſic deſideraſti vt videres. Quid q eripuiſti matri ſolatium, puta vanum & ſuperuacuũ? Nolo Iudices, nolo corripias, ſcires quantũ eſſet hoc, ſi tantundẽ doleres. Res indignior nõ eſt, quàm quòd tibi de eo poſtulas credi, quod non vidiſti. Indulge ſanè vanæ rei, ignoſce, libenter ſe orbitas decipit. Magnas calamitates vana ratio ſuſtẽtat, quòd indulgent mala perſuaſionibus ſuis. Quicquid ad miſeros pertinet, crudelius eripitur, quo minus eſt. Clamat itaque, clamat mater infelix, ſi mihi aliquã imaginẽ filij mei, vel paruuli, vel iam adulti, vel nouiſſimã iuuenis adferres, inijcerem tamen miſera tanquã corpori manũ, illam ſimilitudinẽ flens tenerem, illos oculos, illam gratiſſimã faciem, & ritus oris expreſſos & adumbratos artificis manu vultus. Sed illũ perdidi, vnde imago, vnde ſimilitudo, vnde ſolatiũ. Fili plus hodie amiſi, quàm cũ elatus es. Poſt mortẽ te tuam vidi. Si mehercule notas in corpore vnici veſtes ſubtrahere tentares, dicerem, ſuccurre ſolatio meo. Hæc omnia

apud me filij mei membra ſunt, ego oſculabor, amplectar, flebo ſupra. Non eſt ratio *fortaſſe.* Ideo quicquid rationem *vicit, affectus eſt. Nihil eſt ſceleratius prudenti orbitate.* Leuia, inquit, leuia loquor. *Ego filium meum videbam. Quænam iſtum fortuna, quæ indulſerat conditio naturæ?* Non excludebat orbitas oculos tuos. Eras iam *conſecuta mater, vt iuuenem die abſentem putares.* Maximam perdidit mors acerbitatem, *ſi poſſis videre quem amiſeris. Videre ergo tibi contingebat ò mulier vultum, habitum, corpus, inceſſum. Non crederem niſi te perdidiſſe ſentires.* Tempora *ergo cum morte diuiſeras, & ſuperſtite filio fruebaris omnibus tenebris.* Quantum *perdideris hinc æſtima, hoc tibi ſi non contigiſſet, non eras tam improba vt optares.* Aliquis *(ò pietas) ſepultus & conditus, cæteri corporis cinis & fauilla, tamen corpus ſumebat in nocte, & ad ſolita viuentis membra reuocatus præbebat ſe matris oculis, qualem non crederes receſſurum. Nec queri de luce poteramus, quantum licebat aderat. Videbas ergo mulier ac præſentia fruebaris.* Videbam, *inquit, & fruebar.* Et ad quem pertinebat rogo, etiam ſi decipiebar? Sed quid ego vtor *teſtimonio tuo? Magno credo, & tunc vidiſſe te filium, & nunc non videre.* At tu *miſera nihil crudelius ex marito timebas, quàm ne tibi non crederet. Nemo, inquit, oculis meis fidem detrahat. Fili indulgentiſſime adoleſcens vidi te, nec ſemel vidi.* Certum *eſt, fixum eſt, eripi non poteſt. Quatenus impius pater, & hoc tibi auferre conatur, vt te vidiſſe non credam? Nec illud garrula, nec vana voce vulgaui, venire te nulli indicaui, niſi qui deberet optare vt hoc poſſes.* Patri tantum *tuo, patri (ignoſce deceptæ) confeſſa ſum, dum interrogo an te & ille vidiſſet.* Itaque das mulier *infelix graues nimiáſque pœnas: effecit magus ne filium videres, & ſolum apud te reliquit, vt meminiſſes quòd videras.* Totum tamen illud *ſolatium tuum refer miſera, ſi potes, & primum confitere ſimpliciter, an ſoporis pondus illud, & neſciæ quietis vanitas fuerit.* Apud me quidem *ſatis miſera, ſatis eras mater infelix, etiam ſi tale ſomnium perdidiſſes. Miſerere, inquit, melius de affectibus meis ſentias. Non ego fatigata planctibus ſenſi veniſſe noctem, videre filium peruigiles meruiſtis oculi, ſed primum dum metuo, vmbra proceſſit ſubito: dij boni quod ego gaudium, quam vidi felicitatem! Conſtitit ante me filius meus, diſcuſſit tenebras, ita dimittatur aliquando. Próſilui protinus, & acceſſi, vultus, comas, ora perſpexi, meus erat. Quàm lætum ſe, quàm hilarem offerebat, quomodo perſuadebat mihi, ne crederem morti?* Scelerate *neſcis pater, quàm ſimilem viuenti filium cluſeris.* Circumibant *totum corpus oculi, non inueniebam quid ignis egiſſet.* Subinde *dicebam, hunc ego extuli, hunc rogo impoſui, ex hoc ego cineres & oſſa collegi? Si talis eſt, quid habeo quod lugeam?* Periſſe *filium meum hoc vno intelligebam, quòd illum non poteram & patri oſtendere. Confitebor, primæ tamen nec ego credidi nocti, & tanquam victis iraſcebar oculis, & erubeſcebã miſera, ſi quies*

fuiſſet. Ecce iterum iuuenis, ecce iam quotidie venit. Quid habeo quod impre-
cer? Verum eſt vtique quod ſemper eſt. Nouiſſime non tanquam vmbra veniebat,
ſed aſſidebat, ſed amplexus dabat. Ego ſentiebã & recipiebam. Quotieſcunque domus
fuerat grato ſopore proſtrata, aderat ille quales humanis ſe offerunt oculis propitij
dij, quale lætiſſimũ numen eſt cũ ſe patitur videri. Sicut omnis religio tẽplorũ, omnis
religio lucorum, cum tacuere mortalia, & profani procul errauere ſedibus totis, ſo-
litudine frui, & de ſuis dicitur exire ſimulacbris: ita iuuenis meus noctibus totis age
bat filium, & paterna domo ac penatibus ſuis fruebatur placidus ac mitis, & matri
propitius, vt numen & deus dilabi ſyderibus, & venire de liquido puróque aëre vi-
debatur. Quid imprecer ſceleratiſſimo patri? vmbram probare voluit? Miſeremini
Iudices, vt hoc facinus quibus debetis accipiatis animis. Maius parricidio, maius ꝙ
ſi filij ſepulchrum funditus eruiſſet, & ſacratos morte lapides, etiã cineres & oſſa re-
ligioſe quieſcentia fracta ſparſiſſet vrna. Aduocatur homo, cuius ars eſt ire cõtra na
turam. Qui ſimul ac ore ſqualido barbarum murmur intonuit, falleréque coëgit ſu-
peros, audire inferos, tremere terras, vt experimentis loquentium fama eſt, conſti-
tit iuxta tumulum, miſerrimi iuuenis mors certior. Nunc opertæ, inquit, arcana mea
tenebræ adiuuate me digna, nunc omne per vnũ numen, & religio, quam iſti irrogo,
propius adeſte, ſuccurrite. Magis mihi laborandũ eſt, ꝙ cum ſydera mundo reuellun
tur, cum iubentur hyberni fluuiorũ ſtare decurſus, cum potentiore carminis veneno
victi rumpuntur in mea ſtrumenta ſerpentes. Cuſtodiendus eſt iuuenis, aſſignandus
eſt inferis, & denſioribus tranſfuga claudendus eſt tenebris. Quanto facilius opus
erat ſi reuocaretur? Mox in ipſam dicitur incubuiſſe pronus vrnam, & inter oſſa &
inter cineres verba clauſiſſe. Hoc tamen ſubinde reſpiciens cõfitebatur, repugnabat
vmbra. Itaque carminibus nõ ſatis credo, præfigamus omne tumuli latus, & multo
vinciamus ſaxa ferro. Iã bene habet, expirauit aliquando, nõ videri nõ progredi po-
teſt. An mentiar ſcies proxima nocte. Omnes mehercule parentes vtique qui liberos
perdiderunt, ire in iſtos oculos, in iſta ora debebant. Tu ſic filium tuum cluſiſti, tãꝙ
nocentes ad inferos reuocari ſoleant animæ, quæ inter languẽtium familiã, & triſtes
penatium morbos, vagæ errantéſque magica vanitate captantur? Laqueóne vitam
dãnatus eliſerat? Noxium per ſua viſcera exegerat ferrum? An ex conſcientia ve-
nena præſumpſerat, nec recipiebat ſe, niſi carmine incluſus. Quando domum tuam
funereus & ſqualidus, quando te terruit? Crudeliſſime omnium pater, de filio tuó ma
lam vmbram feciſti. Quas nunc putas vxoris miſerrimæ eſſe cogitationes? qua ma-
terna viſcera perſuaſione torqueri? Nunc filius meus illic vnde venire cõſuerat, ia-
cet ſtrictus, alligatus, impatiens. Queritur ſolito terrã grauiorem, vtique cũ ſentit
veniſſe noctem quando vmbræ feliciores dimittuntur ad matres. At verò ſi qua in-
ter manes colloquia ſunt, & eſſe credo, nõ deeſt qui iuueni meo dicat, quàm vilis tuis

fuiſti, qui libenter te perdiderunt. Quid illa mater ad quam ire conſueueras? has tibi catenas, hæc vincula pro merito reddidit? Ita infeliciſſima omniũ mulier, & ſi magus etiam recedat, hoc periclitatur, ne filius ſe putet veniſſe ad inuitã. Agit iam hoc loco nobiſcum maritus grauius, altius, ſapientius, vt homo ſine dolore. Negat vllos eſſe manes, contendit omnia perire cum corpore, nec remeare viuentes à cinere ſenſus, nec tã uideri imagines hominũ, ꝙ cogitari, & oculos luctibus credere. Quod ſi ita eſt, magũ ad quid aduocauit? Peſſimus parentũ, qui dũ liberos ſuos ſepeliunt, flere cõtenti, vt obiter ab rogo ſiccis oculis reuertantur: negat ad manes, negat ad vmbras peruenire quod plangas, affirmat perire lachrymas, affirmat perire ſingultus. O ſceleratũ hominẽ, quiſquis luget & timet ne hoc perdat. Vana ergo ſapientes perſuaſione fruſtrati, qui conſtare homines & perfici corporeis alimentis animæq; dixerunt, corpus caducum, fragile, terrenũ, vt ſicca humidis, calida frigidis, reſolutis aſtricta pugnarent, partim aut doloribus affici, aut nouiſſimis annis, aut ſenectute diſſolui. Animã verò flãmei vigoris impetũ perennitatémq; nõ ex noſtro igne ſumentẽ, ſed quò ſydera volant, & quò ſacri torquentur axes, inde venire vnde rerũ omniũ autorem parentémque ſpiritum ducimus, nec interire, nec reſolui, nec vllo mortalitatis affici fato: ſed quoties humani corporis carcerẽ effregerit, & exonerata mẽbris mortalibus leui ſe igne luſtrauerit, petere ſedes inter aſtra, donec in alia fata ſeculo pugnante trãſmigret: deinde prioris corporis meminiſſe. Inde euocatos prodire manes, inde corpus & vultus, & quicquid videmus accipere: occurrere ſuis imagines charas, aliquando, & oracula fieri, & nocturnis admonere præceptis, ſentire quas mittamus inferias, & honorẽ percipere tumulorũ. Rogo cũ filius perit, nónne ſatius eſt hoc credere? Tuæ tamen, inquit, hoc quieti præſtiti, ne attonitis agitata terroribus, ſolicitas ſemper ageres, ſuſpenſáſq; duceres noctes. Ita parricida cõmune facinus feciſti: & imputas ꝙ filiũ videre deſijmus? Sõnum enim ante petebamus, & placidũ ſoporẽ, crudelis. Nunc inquieta, nũc attonita mater eſt, nunc perdidimus noctes. Vmbrámne tu filij rẽ formidoloſam, rẽ plenã putaſti eſſe terroris? Quid illa lætius facie? quid illo blandius vultu? quid magis adulatur oculis? quid poſſunt videre libentius lachrymæ? Nõ magis metuenda eſt vmbra filij ꝙ cadauer. Neceſſe eſt vt mors horrida fiat aliena. Sed aliæ forſitan animũ imagines territant, & tunc inferi vocantur cũ ignoti ſunt. Itaq; prudenter ſi tantũ ad ſuos veniunt. Sceleratus ille, ille impius quicunq; defunctũ filium vidit, & meminit quòd elatus eſt. Terrebaris, inquit, & ſolicitis noctibus laborabas. Itáne es marite crudelis? Tu cluſiſſes filiũ, etiã ſi ad te veniret? Nec magus, inquit, incluſit vmbrã, ſed perſuaſioni tuæ ſuccurrit, ideóq; putas nõ venire illum qui nec ante veniebat, quia nec factũ eſt aliquid in quo auocareris. Hoc ipſo incipit mater ſibi gratulari. Ita non tenetur, inquit ille, non premitur, nullo carmine, nullo incluſus eſt ferro. Remouete ergo omnia, & interrogabo.

Ego antē ſcelerata tam cito credidi, ita non ille ad me veniret ſolutus & liber? non ad hos oculos, nō ad hos properaret amplexus? Quando enim me iuuenis ipſe niſi flē tem, quādo nō liuidum pectus & ſanguinātes vidit lacertos? quādo non erubuit matri feciſſe terrorem? Arte cluditur miſer, arte retinetur. Quid vis carmina tibi amplius præſtent? effecerunt quod promiſerant. Deſinis erubeſcere iā quòd filiū nō vides? At tu cuius in leges dij ſuperi manéſq́ue torquentur, qui nocturno terribilis vlulatu profundum ſpecus & ima terrarum moues modo, ſeruiētiū reuocator animarū, nunc idē crudelis & inexorabilis cuſtos, aliquādo preces & matris admitte. Paciſcere quātilibet, totos lugentis poſce cenſus, nō vt labores, nec vt horridū carmen exerceas, ſed vt ferrum tuum refigas, vt verba tua reſoluas: vt nihil feceris, dimitte tātum, & euocaſti. Nihil ipſe crudeliter, patri ſcio paruiſti, ſed & huius etiā lachrymis, planctibus huius indulge, conſule famæ tuæ. Execrabilē te mage facies, & inuiſum, ſi facilius de filio exoraris vt includas. Nec tu marite, nec tu timueris, ne vltricis vmbræ vanis exagitere terroribus, vllis imaginibus: huic ſecura dabitur quies, ſcit ad quam debeat venire dimiſſus. Iuuenis piiſſime, iuuenis indulgentiſſime, nunquā matri tuæ vmbra, nec manes, ſi modo veneficum pōdus, & terroribus omnibus verba grauiora mago patiēte diſcuſſeris. Ad me, inquit mater infelix, ad meas noctes, ad meas lachrymas, ad illos viuentes mihi ſemper amplexus miſeræ propera. Scio quid mihi nocuerit, ſcio quid me torſerit. Fruar & tacebo.

DIVES ACCVSATVS PRODITIONIS. ARG.

Pauper & diues inimici, vtrique terni liberi. Bellum incidit ciuitati. Diues dux creatus, profectus eſt in caſtra. Rumor ortus eſt ab eo prodi Remp. Proceſſit pauper in concionē, & accuſauit diuitē proditionis. Abſente eo populus lapidibus liberos eius occidit. Reuerſus diues eſt victor à bello. Petit ad ſupplicium filios pauperis. Pater ſe offert. Cōtradicit diues. Erant enim leges, vt proditor morte puniretur, & calumniator idem pateretur quod reus, ſi conuictus eſſet.

PRO DIVITE CONTRA PAVPEREM. XI.

EXpectaueram quidem vt de inimici mei ſupplicio non quæreretur, nec me decipi poſſe credideram in vltione, quam mihi debeat ciuitas tam liberi doloris. Sed quatinus eò malorū nouitate perueni, vt in vindicta primū mei conſulere leges ac iura velletis, quæſo ne quis prodeſſe pauperi velit, quòd nec defendi poteſt ſine genere pœnæ. Plus meretur pati homo, qui (ſi ipſi creditis) debet occidi. Hoc eſt quinimò Iudices, quod ſupra omnes calamitates meas ferre non poſſum, videtur ſibi ſa-

tis vixiſſe pauper, poſtquam occidit liberos meos. Operæprecium putat coram impatientia mea felicem conſummare patrem: & gaudiorum ſuorum ſatietati hoc quoq; adijcit, vt orbitatem meam liberis ſuis relinquat. Fidem veſtram Iudices, ne pereat quod vltioni meæ contingit, bonus pater. Actum erat de ſolatijs meis, ſi liberos ſuos pauper mallet occidi. Illud planè Iudices etiam in hac pauperis impudentia miror, liberos meos pudore deceptæ ciuitatis occidit, deinde me crudelem vocat. Paruulos ſuos oſtendit, allegat, tanquam non ego potius querar hoc de quoquã patre fieri? nec intelligit quantũ debeat ad impatientiam noſtri doloris accedere, ſi paſſus ſum quod & in vltione miſerum eſt. Facinus eſt Iudices quenquam calamitatum ſuarum inuidiam pati, ſic vltionem meam debetis aſpicere, tanq̃ & liberos ſuos pauper occiderit. Nec me fallit Iudices pleroſque credere, callidiſſimũ pauperem, nec mori velle, & hoc quòd nudat iugulum, pectus opponit, artes eſſe pro vita. Sed ego illum non credo mentiri, ego qui ſcio quid maluiſſem. Nunquam hoc aduerſus nos excogitaſſet, niſi impatientiſſimus pater, & hanc pœnæ meæ ſuppliciorúmq; nouitatem, de ſua pietate commentus eſt. Nihil magis de inimico efficere velis, quàm quod ipſe ferre non poſſis. Habet hoc mali Iudices principum innocentia, quòd inimicos eſſe nobis, niſi poſtquam nocuerint, neſcimus: & tunc omnibus patemus inſidijs, quoties nos odit inferior. Homo qui omnem aduerſus ſuperiora rabiem de ſui vilitate ſumebat, qui genus libertatis putabat odiſſe maiores, nulli charitati, nullis implicitus affectibus, quòd humilis, ꝙ eſſet abiectus, in furorem ſe magnæ colluctationis exercuit. Primo ſe meũ dixit inimicum. O dij deæq;, cuius ego monſtri artes pertuli? in cuius feritatis colluctatione duraui? Inimicum habui, neq; occidere contentũ & mori paratum. Gratias ago ciuitati quòd in illis neceſſitatibus, in quibus nihil adulationi, nihil præſtabatis obſequijs, laudatus ſum teſtimonio periculorũ. Bellũ mihi fatúmq; publicæ ſolicitudinis credidiſtis. Sed neq; ego rẽ melioris ducis facere potui, q̃ quòd ſine liberis meis profectus ſum: nõ reliquiſſet illos dux proditurus. Nõ puto Iudices adhuc quæri vnde illæ falſarum ſolicitudinum fabulæ repente proruperint, quis primus trepidæ ciuitatis aures rumore compleuerit, cum videatis quis ſic egerit, vt crederetis. Vidit hanc inter metus veſtros occaſionem, & quia ſemper apud ſolicitos in deterius prona perſuaſio eſt, abuſus eſt hoc quòd poterat videri timere vobiſcum. Igitur homo qui nullum cõſcium meum, nullum mihi crimen obiecit, de mẽdacij magnitudine fidem veritatis captauit. Ciuitas deinde cui accuſator proditam ſe eſſe perſuaſerat, fecit quicquid de me facere potuit. Liberos meos quos inimicus tota ſua cõcione monſtrauerat, occidit genere, quo pereunt nocentes. Feretis me Iudices liberius aliqua dicentem? Rem peſſimi exempli paſſus eram, etiam ſi prodidiſſem. Scio vos Iudices hoc loco mirari innocentiam meam. Vt primum enim mihi calamitates meas nuncius in caſtra pertulit, non arma proieci, non ſtationes vallúmq; deſerui,

totam orbitatẽ meam in bella conuerti, tanquã liberos meos ibi perdidiſſem. Si vnꝗ̃ Iudices in me habuiſſent profanæ cogitationes locũ, ſi patriam odiſſe vel pro liberis meis poſſem, proditorẽ me feceratis. Neceſſe eſt Iudices hoc primũ reuerſus exclamem, ita pauper etiã nunc liberos habet? Adhuc inimici mei plena domus eſt? O miſeræ cogitationes, ò decepta ſolatia. Sic ego reuertebar quaſi vindicatus. Quas ego legionum veſtrarũ indignationes, quẽ fortiſſimi exercitus cõpeſcui dolorẽ, dum omnibus promitto liberos ſuos, dũ minus pro vindicta mea puto, quicquid ipſe feciſſem. Congerantur iã licet aduerſus omniũ mortalium nocentiſſimũ cuncta ſupplicia, ego tamẽ maximũ vltionis meæ ſolatiũ perdidi, ꝙ pauperi vos potius debueratis iraſci. Quoniã igitur adhuc cũ paupere legibus ac iure conſiſto, liberos eius in ſupplicium patris peto. Quid ſatis imprecer homini qui fecit vt quiſquã deberet ſic vindicari? Calumniator, inquit, idẽ patiatur. Permittunt mihi Iudices calamitates meæ queri de hac lege, tanquã parum nobis in vltione proſpexerit: contra nos inuentus eſt vindictæ modus, quo non debeamus eſſe contenti. Quiſquámne mortalium idẽ vocat facinus & pœnã? Tantúmne doloris venire de ſupplicijs, quantũ de calamitatibus putat? Neſcit profecto, neſcit quantã patientiam paret mœrori, quantũ animo membriſque rigoris inducat, quod patiaris agnoſcere. Innocentia opus eſt, vt miſerũ faciat dolor. Conſtet licet vtrinq; mortium numerus, totidẽ nobis vltio cadauera aſſignet, plus tamen eſt de innocentibus. Et quicquid patiuntur deprehenſi, licet ſolatio idem ſit, æquitate minus eſt. Vt idem ſit ſupplicium nocentis & facinus, vna ratione efficias, vt illud ferre non poſſit. Fruſtra æſtimatis quàm crudele, quàm ſæuum ſit quod petimus, in quantum exceſſerit vſitata genera pœnarum. Explicata eſt Iudices, explicata legis inuidia, cum quis quod patitur & efficit. Quid quòd hoc ſolum eſt pœnæ genus, in quo non debeat nocens niſi de ſe queri, & tanto minus debeat eſſe miſerabilis, quanto maior eſt quod patitur inuidia? Quid æquius excogitari, quid iuſtius poteſt? Graſſatus aliquis eſt ferro, præbeat & ipſe ceruices. Miſcuit noxium virus, refundatur in ſuum facinus autorem. Oculos rapuit, effodit: reddat de ſua cæcitate ſolatium. In nullo mortalium perferre poſſum ſceleris ſui impatientiam. Breuiſſima eſt iuſtitia vindictæ, cum facinus menſura pœnæ eſt. Et ſi naturã vltionis inſpicias, optimè vindicatur quiſque quomodo miſer eſt. Fidem veſtram Iudices, ne ideo tantum putetis iuſtum quod exigit reus, quia ego recuſo. Non ferretis me pauperis mortem petentem, ſi liberos ſuos obtuliſſet. Ex omnibus tamen quicunque incognita, inaudita paſſi ſunt, nullos hac lege magis vindicandos puto, quàm quorum liberos aliquis occidit. Quid mihi pro hoc redditis leges? vbi reſpiro? vbi claudo gemitus? vnde ſumo ſolatium? Bene, bene admones dolor: illos, illos liceat inuadere, qui nunc magis amantur, quos orbitas noſtra commendat. Sic quoque circũſcribimur, niſi totidẽ ſunt, niſi illis par eſt ac ſimilis ætas, & ante oĩa optimus

pater. Deceperas me fortuna, deceperas, ſi mihi tam grande feciſſet facinus homo, qui liberos non haberet. Quid ꝙ *ex omnium ſcelerum cõparatione nihil eſt deteſtabilius hoīb⁹, qui leges ipſas faciunt nocẽtes? Veſtro mehercule nomine calumniantibus debetis iraſci, quorũ nefas nõ poteſt niſi per iudicium facinus imponere. Actum eſt de rebus humanis, ſi de criminibus noſtris tantundẽ mendacijs licet: nec vllus innocens huc uſq; felix eſt, vt diligentiæ fingentium par ſit. Quenquámne mortalium in re quã finxerit, quam cõpoſuerit, inuenire aliquid quod poteſt probationẽ vocare, & facinus explicare facilitate verborũ? Magis oderis mẽdacium, cũ ſimile vero eſt. Quoties manifeſtũ eſt aliquem periſſe ſine cauſa, calumniãtibus iraſci debeas, vt poſſis illis ignoſcere qui crediderunt. Adijcite huic execrationi, quòd calumniatus eſt in bello,* ꝙ *de proditione,* ꝙ *de duce, quòd hæc omnia fecit inimicus. Non eſt quòd ſe publico tueatur errore, nec in excuſationẽ afferat, tan*q̃ *crediderit & ipſe fingentibus. Nemo ſic decipitur, vt de inimico ſuo mentiatur. Rumor, inquit, fuit te prodidiſſe. Bene admones. Hũc primũ calumniæ tuæ obijcio rumorẽ. Quis enim Iudices neſciat hanc famæ eſſe naturã, vt ſit primo vnius hominis audacia? De nulla re locutus eſt continuò populus, nec quicquã adeò ſubito ſtatimq; notũ eſt, vt in illo pariter omniũ ſermo conſentiat. Quam nõ poſſit mouere ciuitatẽ, quem nõ replere populum, ſi quid omnibus nobis narres, in nullo nõ cœtu loquaris, & de re quã tum maxime fingas, iã dicas eſſe rumorẽ? Quanta tibi deinde mentiendi materia de periculorũ noſtrorum occaſione ſuccurrit? Nihil eſt tã capax malignitatũ ſermonũmq;, quàm bellum. Quid intereſt vnde ſumpſerit rumor ortũ? Quod negari nõ poteſt, tu concionaris, accuſas, tu crimẽ de fabula facis. In rumore, cuius probationes, cuius argumenta non habes, calumniæ genus eſt primũ credere. Sed, inquit, mori debeo, quia lex qua te accuſaui, hoc proditorẽ pati iubet. Poteram quidẽ breuiter reſpondere, legẽ quæ calumniatorẽ idem pati iubet, eius pœnam exigere quod feciſſet, nõ quod facere voluiſſet. Fingamus enim nõ hoc pauperẽ captaſſe quod accidit, cui debet imputari exitus, qui de calumniæ tuæ fluxit errore? Vultis ſcire Iudices aliud quæſitũ quàm quod lex, quæ mori iubebat? Accuſauit me eo tẽpore, quo non poterã damnatus occidi. Dic nunc, non ego effeci vt occiderentur liberi tui, & unde ciuitatis illud vocare facinus. Non tamen vllis efficies artibus, vt non potius miſerear Reipub. meæ, non minus & illa facinus eſt paſſa quàm pater. Coacta eſt liberos Imperatoris vincentis occidere. Fallitur Iudices, quiſquis vllum facinus in rebus humanis publicum putat. Perſuadentium vires ſunt, quicquid ciuitas facit, & quodcunq; facit populus, ſecundum quod exaſperatur, iraſcitur. Sic corpora noſtra motum niſi de mente non ſumunt, & ocioſa ſunt mẽbra, donec illis animus vtatur. Nihil eſt facilius quàm in quẽlibet affectum mouere populum. Nulli cũ coimus ſua cogitatio, ſua mens, aut vlla ratio præſto eſt: nec habet vlla turba prudentiam ſingulorum, ſiue quòd minus publicos capimus af-*

fectus, ſiue negligentior eſt qui ſe non putat ſolum debere rationem, & multi fiducia facimus omnium. Quam non poſſit rempublicā turbare, confundere, ſi quis repentè proclamet, prodidit vos imperator veſter, addixit, & nunc ille liberos habet? Si mehercule poſt hanc inimice vocem templa monſtraſſes, ſacrilegum continuo flagraſſet incendium: ſi conuelli ſimulachra voluiſſes, feciſſet omne de numinibus ſuis facinus audacia. Uis ſcire tuum eſſe quicquid ciuitas fecit? Gloriareris illo, ſi prodidiſſem. Non eſt Iudices quòd vos à grauitate iuſtitiæ dolor vltionis abducat, quòd mortem ſuam inimicus offert. Non petit illud, niſi quiſquis ipſe non debet occidi. Sepoſita igitur pauliſper lege mei doloris, hoc tantum ab affectibus veſtris omnium mortalium nomine peto, ne cui nocenti pœnæ præſtetur arbitrium. Infinitam Iudices ſceleribus aperitis audaciam, ſi pœnam licet eligere condemnato: nec iam vllam mortalium innocentiam trepidatione contineas, ſi patitur deprehenſus quiſque quod ipſe maluit. Leuat omnes cruciatus, omnem dolorem, præparata mentem compoſuiſſe patientia. Fallitur quiſquis humana tormenta ſola nominum atrocitate metitur, nulla pœna eſt, niſi inuito. Non habemus vllum niſi ab impatientia, dolorem: & vt aliquid crudele, ſæuum ſit, metus facit. Supplicium quiſquam vocat ad quod proſilitur, quod expoſcitur, quod circa ſe non habet moras? Illò per fidem, illò trahite damnatos, quò nō ſequantur. Tunc eſt pœna, cum periturus trepidat, hæret, cum reſtringit ſupremo vincula conatu. Volo perituri prius videre pallorem, audire gemitus, volo circunſpiciat, volo queratur. Fidem veſtram Iudices, ne nocentibus ſupplicij ſui contingat electio. Minus iniquum eſt vt euadat nocens pœnam, quàm vt contemnat. Mortem verò damnatis quiſquis præſtat, indulget: nec ſunt alia beneficia pœnarum. Fallitur quiſquis illam velut omnium ſuppliciorum ſummam putat. Occidi non eſt pœna, ſed exitus. Neque enim habet impatientiam aut dolorē, quod poſſis aſpicere quaſi fatum. Quòd ſi liberos relinquas, imò ſi ſerues, quàm felix exitus eſt, plenúſque lætitiæ? Lucrifacit mortis atrocitatem, quiſquis laudatus occiditur. Me, inquit, occidite. Non habet liberos inimice, non habet, quiſquis hoc te velle miratur. Sæue, crudelis, ego tibi permittam mori? Vt quid iam mihi melius optem? Uides quantum feceris nefas? Idem pro liberis meis offerre non potui. Tu verò paruulos tuos tene, vt in iſto potius moriantur amplexu. Tu nunc quoque non euades, non effugies. Quacunque te duxerit orbitas, ſequar: effundam ſi quod paraueris venenum, ſubtraham omne ferrum, incidam quoſcūque ſtrinxeris nexus, ab omni reuocabo præcipitio. Etiam occiſis liberis tuis, non idem patieris inimice, niſi vixeris. Nec vereor Iudices, ne putetis vtriuſque noſtrum orbitatem ſimili eſſe ratione tractandā. Admouebūtur ecce cōtra lachrymas meas liberi, quos nemo noſcet. Patris innocentis occiſi ſunt paruuli, quos nunc circa templa ferretis, circa quos ſe celebraret veſtra lætitia. Facinus eſt Iudices minorem eſſe tranſactarum mortium

miſerationem. Non inuenio quemadmodum liberis prodeſſe debeat odium patris. Perierunt etiam illi, quorum nec pater debebat occidi. Me miſerum, quòd ſic quoque multa habiturus es, quibus ego qui vindicabor, inuideam. Oſculaberis antè perituros, alloquêris, accipies ſuprema mandata, & moriturum te continuo promittes. Exonerabis gemitus tuos, cum eorum ſepulchra numerabis. Siccabit oculos quòd meam nunc quoque reſpicies vacuam domum. Me miſerum, pauperis tantum ſolatium futurum eſt, quòd pares ſumus. Quid quòd in ipſa comparatione mortis non idem patientur liberi tui? occidentur vno fortaſſis ictu, & erit vltio manibus contenta carnificis. Paruulos meos occidit quicquid fuit tota ciuitate telorum, omnis ſexus, omnis ætas, omnis infirmitas. Nihil eſt crudelius morte hominum, quos populus occidit: & ſolus hic exitus eſt, à quo non eſt nec cadaueribus ſalua reuerentia. Hoc me nunc complorare tantum putatis, quòd non ſum liberis meis ante ſatiatus? Miſer ego nec ad cadauera acceſſi, non in ſepulchra maiorum meis manibus intuli, nec licuit ſuper ipſa corpora proclamare, non feci. Qualem ego illum patria perdidi diem, cum duces ab explicito bello reuertuntur! Non me lætæ cinxere legiones, non effuſi obuiam ciues triumphali circa currus meos exultauere lætitia, ſequebar captiuos meos triſtior victor, mœſtus vndique claudebat exercitus, occurrentium lachrymæ propinquorum & erubeſcentis circa me populi timida ſolatia. O ſucceſſuum quoque noſtrorum miſera conditio. Ergo ego victoriam meam non narrabo ſine fletu, nemo amicorum propinquorúmque coram me de bello meo loquetur. Nihil eſt crudelius calamitate, quam gaudia reducunt. Quoties redierit ille lætus vobis in ſupplicia mea dies, lugubres mihi ferte veſtes, renouate ſeruuli planctus, parate ſolatia propinqui. Nulli liberi impatientius deſiderantur, quàm qui propter patrē videntur occiſi. Sed verum Iudices fatendum eſt, timeo mehercule ne par ſolatijs meis non ſim, ne me iſte quo pro liberis iraſcor affectus, in media vltione deſtituat. Sed adiuuate, miſeremini propinqui, adiuuate amici, & ſi forte defecero, tu vltionē meam popule conſumma. Timeo mehercule ne cum carnifex propius acceſſerit, ſubito proclamem, iam malo patrem. Sed ſiquis eſt pudor, oculi differte lachrymas, abite gemitus, horridum, trucem debeo præparare & miſerum. Deprehende igitur omnium mortalium callidiſſime hunc, quem ſimulas, quem nunc imitaris affectum, tunc ſciemus quo animo rogaueris, vt potius ipſe morereris. Sed ſi bene noui capax omnium malorum ſcelerúmque pectus, inimice viues & libenter, & fortiter, & quaſi vindicatus.

¶ Cum ciuitas fame laboraret, miſit ad frumenta Legatum, præſtituta die intra quā rediret. Profectus ille emit, & ad aliam ciuitatē tempeſtate delatus duplo vendidit, & duplū frumenti modū cōparauit. Illo ceſſante corporibus ſuorū paſti ſunt. Reuerſus ad præſtitutā diem Reipub. læſæ accuſatur.

PRO CIVIBVS CONTRA LEGATVM. XII.

QVamuis Iudices innumerabiles me indignandi cauſæ initio ſtatim actionis ſtrāgulent, quia nec dicere vniuerſas ſemel poſſum, nec gregatim erūpētes differre gemitus. (Lenior eſt enim dolor qui diſponitur.) Primū tamen ille ſibi aſſerit locum, qui eſt ex hoc iudicij tēpore, & tā lentæ vindictæ dilatione ortus animi mei propè dixerim furor, ꝙ hominē tam ſceleratū, vt nos quoq; fecerit nocentes, legibus accerſimus, quòd defēdi patimur, ꝙ vt puniatur precamur, quòd dānatus quoq; vel morte defungetur, quā nos in illa funeſtiſſima fame, dū ſepeliri licuit, optauimus: vel exilio, quod hic quantopere contēnat, apparet, qui tā lentè in patriam reuertitur. Quanꝙ de quo exilio loquar? Quātalibet ignominia dimittite domo notatū, habet quò eat. Nō publicis manibus exeuntē diſcerpſimus? nō (quoniā ſemel conſueueramus, & bona fide ferarū eſſe ciuitas cœperat) hic primus nobis ex tam tardo cōmeatu placuit cibus? Sic enim iſtū laniari, ſic cōfici, ſic conſumi oportuit iure noſtro. Quis credat? ego me ab hoc abſtinere potui, cū & eſurirē & iraſcerer? Sed frumēto occupati ſumus, nec quicquā aliud videmus. O quāta es fames quæ tā grandē iram viciſti? At ego etiā ſi talis vltio cōtigiſſet, ſi me à nefario graſſatore reipub. nō lingua, ſed dētibus vīdicaſſem, nihil tamen iræ, nihil vindictæ præſtiterā, hoc & meis feci. Æſtuant adhuc intra pectus ſepulta vētribus noſtris cognata viſcera, & tumeſcere intus atq; indignari videntur, & ſera pœnitētia redundant. Iā enim vacat nobis lugere, iā cibos noſtros efferimus, viſcera cremamus. nā cætera nobiſcū ſepelientur. O fames inaudita, in qua leuius eſt ꝙ eſurimus. Ignoſcite tamē violati manes meorū, hic vos alloquor, ignoſcite ꝙ ora temerauimus, ꝙ ab hoīe deſciuimus. Nō vt infelicē animā ſuſtineremus, nō vt inuiſum ſpiritū produceremus, fecimus: vna cauſa mortē diſtulimus, quòd ſi expiraſſemus, idē timebamus. Et ego quidē me conſumptis excuſo, qui mihi ipſi iraſci non poſſum. at ipſe interim ſtat, vt videtis, longa via ſaginatus & ſatur, atq; abundans publico commeatu, ad mentionem ciborum noſtrorum plenum faſtidio vultum trahit, & exangues ac pallidos ad calculum vocat, quaſi ego nō confitear illum etiā nimium multū attuliſſe. Tam pauci, rari per vias interlucent, & quamuis odia exer-

ſoris noſtri euocatus è latebris ſuis populus, ſubſellia non implet. Pauci ſceleribus paſti, alienis mortibus ſalui, quòd viuũt ipſi ſibi rei, graues, ægra & tabida membra in publicum protulerunt. Hæ ſunt ciuitatis reliquiæ quas videtis. Sic tabuimus, vt miſeri nec viuos habeamus nec mortuos. Hic eſt populus, hæ vires, hæ ſpes, hæ opes. Niſi tandem ad vadimonium Legate veniſſes, non multorum dierum commeatum habebamus. Quo nũc tantum frumenti? quo claſſem cõmeatu grauem? Multum hercule negociatione tua actum eſt. Frumentum habeo, populum non habeo, nuſquã prodeſt, nuſquam opus eſt, iam licet vendas. Dum tu ſalutis publicæ nundinator proximum quemq; emptorem dimittis, dum aut funera noſtra vendis, aut ſcelera: dum populo tuo fame moriente alienæ ciuitati Legatus es factus, nos interim cibos ex malis inuenimus, & fames ſe ipſa pauit, & miſeriæ noſtræ crudeles factæ ſunt. Patiamur te defendi, ſi abſolui ſaltem nos poſſumus. Hæc nunc Iudices ego ſolus queror? ad me magis pertinent? aliquid proprie paſſus ſum? non cõmunem dolorem accuſator habeo cum iudicibus? Quiſquam in hac vindicta alteri cedit? non publica inopia, non totius populi mendicitas vna fuit? Niſi quia funeſtas epulas, & nefarios inuenimus cibos, non putamus famem fuiſſe. In omnes gentes, in omnia ventura ſecula proſcripti ſumus, omnes hæc prodigia narrabunt, omnes execrabuntur, niſi qui non credent. Famem ipſam infamauimus, & (quod miſeris vltimum eſt) miſerationem quoque perdidimus. Adhuc tamen vna defenſio fuit, quòd videbamur in hæc omnia iſtius opera impulſi. Si hic innocens eſt, noſtra culpa eſt. Etiámne publica mala narrabo, & miſerijs noſtris cõuicium faciam? Exibunt verba? ſubſequetur ſermo? nõ alligabitur lingua? Planè nihil non poſſumus. Explorамus ordinẽ cladis noſtræ, & ſimpliciter omnia indicantur. Decet iſta noſtro ore narrari. Sed nouimus, & nimium meminimus, iudex doceri non debet opinor, reo indicãda ſunt, qui à malis publicis abfuit, qui hoc certe maximum debet patriæ ſuæ beneficium, quòd à fame ſolus dimiſſus eſt. Audi itaq;, audi, frumentum iſtud quod lucrifeciſti, quanti nobis cõſtet. Aliquis fortaſſe Iudices miratur, etiam ſi huius feralis anni fructus ceſſauit, quòd tamen illa ſuperior longi temporis beata fœcunditas tabuerit, & ſecum iſte dubitat, quid ſit in cauſa cur ciuitas opulenta quondam, nihil frumenti niſi in ſpe habuerit. Sic fit, vbi vicinis ciuitatibus vendimus, & vndecunq; offulſit lucrum, ſine reſpectu ſalus publica addicitur, in vacuam poſſeſſionẽ fames venit. Etiamſi quid reſidui erat, vt carius quidam venderent, ad annonæ incendium ſuppreſſum eſt. Teſtor tamen cõſcientiã veſtram, non ſumus queſti quandiu duplo emebamus. Non enim vulgaris illa labes frumenti fuit, qualis nec alijs ab agricolis accuſari ſolet perfidia terrarum, & ingratæ meſſis irritus labor. Noua & inaudita, abominanda lues, quæ nihil homini rliquit præter hominem. Aut aſtricta citra conatum ſata ſub ipſis tabuere ſulcis, aut leui rore euocata radix in puluerem incurrit, aut peruſtis

torrido ſole herbis moribunda ſeges palluit. Nullus imber ſitientis ſoli pulueram terſit, nulla ſupra arentes campos ſaltem umbra nubium pependit. Calidi ſpirauere venti, maturitatem præcepit æſtus, etiam ſicubi forte viuæ herbæ ſolum vicerant, vanis tamen ariſtis ſpem feſellerunt, & inanes culmos triſtis agricola iactauit ventis nihil relicturis. Leuia queror, prata exaruerunt, perierunt frondes, germina non exierunt, nuda terra, & rudes glebæ, & aridi fontes erãt. Niſi hæc omnia inter ſcientes dicerem, poteram videri falſo queſtus de hoc anno, quo tantum frumenti vendidimus. Vtinam ſaltem nobis rudem victum ſyluæ miniſtraſſent, & carpere arbuſta, concutere quercum, legere fraga licuiſſet, & quæcunq; primi mortales ante traditos diuinitus mitiores cibos contra famem obiecerunt, peſtifer annus reliquiſſet. Non eram delicatus. Sed ô triſtis recordatio, funeſta neceſſitas, nihil habuimus quo viueremus, præter famem. Nec tamen in totum queri de numinibus poſſumus, maria certè ſecunda experti. Si voluiſſet ſeruare Legatus diem, quem illi felicitas temporis dederat, potuit nobis frumentum bis afferre. Vt primum tanti mali ſenſus in ciuitatem percrebuit, cum iam vrgẽte inopia quotidie malum arctius premeret, & præſente fortuna peior tamẽ eſſet futuri metus, apparuit nullum ex propinquo eſſe præſidium, cum finitimas quoq; ciuitates incendium noſtrum adußiſſet. Erat quidem aliquid in vicino adhuc frumenti, ſed iam nemo vẽdebat. Ergo vt vidimus ſalutem publicam trans mare petendam, ſe in curiam quiſq; cogunt. Vt arma bello, vt aqua incendio inclamari publice ſolent: ita vno quodam conſenſu non ætatibus expectatis, nõ honoribus, pariter retulimus, probauimus, decreuimus, pedibus, manibus iuimus in ſententiam neceßitatis, nec ordo nos officiorum moratus eſt. Legationem multi pollicebantur, nec innocentiæ iſte beneficio vel autoritatis meritorúmq; reſpectu electus eſt, vna cauſa nos monit, quòd ſe cito rediturũ pollicebatur. Pecuniam ſine numero infudimus, frumentum ſine modo mandauimus, quantũ potuiſſet afferret, feſtinaret modo. Hoc vna voce ſupplices acclamabamus, ac ne moraremur, ne hoc quidem diu rogauimus, vna tantùm vox fuit, quam iſte pro quodã præiudicio amplexus eſt. Nihil agis afferendo frumentum, ſi poſt illum diem veneris. Noſtris manibus Legatũ in nauem tulimus, ac ne quid moræ eſſet, pro ſua quiſq; portione etiam cõnicatum dedimus, retinacula incidimus, & littus ingreßi claſſem publicis manibus impulimus. Inde fugientia vela longo viſu proſecuti, facilem emptionem, ſecundos ventos, placidum mare, non ſecus ac ſi ipſi nauigaremus, precati ſumus. Quis credat hoc de tam miſeris? Omnia à dijs impetrauimus, ſcilicet vnũ ſupereſt, vt pro aliena ciuitate vota ſoluenda ſint. Cito emit, cito peruenit, cito redijt quò voluit. Quid prodeſt expectare? Alia ciuitas prior eſt, & ſanè religioſus Legatus diem expectat. Nos interim coacta primo ex agris pecora diripuimus, & ne venturo ſaltem anno proſpici poſſet, non reliquimus, qui ararent, boues. Iam ſeruis

fugas imperauimus, iam procumbentes ante limina principum pauperes in ipſis precibus expirant. Plorantibus liberis Legatum promittimus. Iam tantum ſibi quiſque cura eſt. Nihil tamen horum etiam nunc in inuidiam Legati queror, adhuc prior cur ſus eſt. Hactenus noſtra mala tulimus, in reliqua Legatus nos vicarios dedit. Si quicquam tibi humani ſanguinis ſupereſt (niſi nimia ſaturitate alienæ fortunæ cogitatio excidit) reſpice patriæ caſum, reſpice neceſſitatem grauiſſimam. Miſeri te miſimus, expectant pallidi exanguéſque ciues tui, & quicquid extremi ſpiritus adhuc ſu pereſt, ſpe tui trahitur. Figura tibi exeſos vultus, decreſcentem populum, iam præmortuas vires, nec quicquam horum potes ignorare, ſi quid tibi credimus, fame laborantem ciuitatem vidiſti. Feſtina dum ſuperſunt quibus legationem renuncies. Feſtina dum mori vltimum eſt, frumento digni ſumus. Quid in nos conuertis etiam alienæ ciuitatis famem? Quatenus nobis computandum eſt, propter te duplum mali tulimus, tu ſuper frumentum publicum ſtertis, & omnes maris circumuectus oras, littora portúſque cognoſcis. Tu inter duas ciuitates fatorum arbiter, alienæ conditor, tuæ euerſor, ſalutem noſtram peregrinis admetiris, & ſecūda tempeſtate in patriam ferentes habens, contrarios ventos exoptas. Nos per arentes effuſi campos morientium herbarum radices vellimus, eò quidem fortius, vt ſi fieri poſſit in venenum incidamus, ſubeuntes inſolitis cibis. Et ſicubi forte vberius paulò pabulum contigit, de paſcuis rixa eſt. Amaros fruticum cortices, & ramorum male arentium pallidas frondes decerpimus, morbida quicquid fames coegit, corpus admiſit. Iam paſſim moriūtur, peſtilentiúmque more pecudum ſubinde aliquis ex populo in ipſis paſcuis procumbit. Crebrior quotidie interitus, & latior ſtrages, & me miſerum, iam fames deſinit. Quos teſter deos? Superóſne, quos per tantum nefas fugauimus? An inferos, quos nobis permiſcuimus? An noſtram malam conſcientiam, omnia nos ante feciſſe, quæ nemo præter nos fecit? Pecora cecidimus, cāpos euulſimus, ſyluas deſtruximus, nouiſſime nihil relictum eſt præter eſurientes & mortuos. Si qua eſt fides, libenter hanc partem accuſationis ſubinde differo, adeo vbi tantum nefas narrandum eſt, etiam exigua temporum lucra ſectari libet, & neceſſe eſt reo indicare, qui à malis publicis abfuit, quàm multis non ad diem venerit. Ignoſcite dij hominéſque ſceleri quidem vltimo, ſed tamen quod feciſſe miſerrimum eſt. Non habitant vnà pudor & fames, & cum ſemel intrarit impotēs domina, feras etiam & ingētes beluas ſubigit. Terram morientes momorderunt. Memetipſum, ſi nihil fuiſſet aliud, comediſſem. Sed confitendum eſt, Legati beneficio non defuit. Poſtquam omnem patientiam vicerat ignea fames, poſtquam ſpes quoque (quæ miſeris vltima eſt) omnis abierat, & frumentū toties ſibi fruſtra promiſſum animus iam ne cupere quidē audebat, ſubijt furor, & alienatio mentis, & tota ſui arbitrij fames facta eſt. Animus malis diriguerat, os inſolitis cibis ſtupebat, feris inuidere cœpimus. Primo tamen furtim, &

intra ſuas quiſque latebras admiſit hoc monſtrum, & ſi paulò citius veniſſes, potuiſſet hoc negari. Si quis ex ſtrage corporum defuerat, ſepultum putabamus: nec tamen indicauit quiſquam, nec deprehendit aliquis. Nemo vt hoc faceret exemplo impulſus eſt, ſe quiſq; docuit, omnes ſcire cœpimus, poſtquã omnes fecimus. Quoties tamen antequam inciperem, in portum cucurri, quandiu in altum intentus, ſi quæ eſſent in conſpectu naues, oculos fatigaui? Tibi legate tempus differre facile eſt, qui tuam tantum partem non vendidiſti. Tu quem habeas diem videris, ego ſeptimum expectare non poſſum. Ergo rabidi ſuper cadauera incubuimus, & clauſis oculis, quaſi viſus conſcientia acerbior eſſet, tota corpora morſibus conſumpſimus. Subit interim horror ex facto, & tædium ac deteſtatio ſui, & plãctus. Sed cum ab infauſtis fugimus cibis, vrit iterum fames, & quod modo ex ore proiecimus, colligendum eſt: Nunc mihi illa fœda videntur, nunc abominanda, laceri artus, & nudata oſſa, & abrepta cute intus cauum pectus, Nunc occurrũt effuſa præcordia, & liuidæ carnes, & expreſſum dentibus tabum, & exhauſtæ oſſibus medullæ. Quantulum enim corporis fames relinquebat? Nunc illud horreo tempus, ſiquando aut manus incidit, aut facies, aut aliquid deniq; quod hominem propria nota ſignat. Nunc cibi ſuccurrunt quos imponere in menſam non auſus ſum. Confitendum eſt enim, deuorauimus homines, & quidem auide, qui diu nihil ederamus, & tamen cœpiſſe difficillimum fuit. Poſtquam ius factum eſt, poſtquam nemo erat in ciuitate quẽ confiteri puderet, tum verò iam in poſterum proſpicimus, & funera horreis condimus. Retro aguntur exequiæ, aut citra, aut ad rogos pugna eſt. Hæres cadauer cernit. Nouum & incredibile, niſi noſcemus, monſtrum habuimus, ſine rogis peſtilentiam. Mortui ratio non conſtitit. Periſſe ciues ſcio tantùm, quia inter viuentes non video. Aegri aſſidentes timebant, & labentem animam ſupremis domeſticorum oculis reducebant. Primo tamen nihil rogabant ſuos niſi totam ſepulturam. Vt maior vrgere neceſſitas cœpit, beneficium factum eſt expectare dum moritur. Nemo adeo affinis fuit, nemo tam coniunctus, quo pietas abſtineret, noſtros comedimus, noſtros. Nam ſi alienos vellemus, nemo audebat, nemo cedebat. Nihil eſt tamen quod indignari velitis, narraui vobis lucrum veſtrum. Frumentum duplo vendidimus, & callidiſſimus Legatus vicinæ ciuitati impoſuit. Plena nũc horrea, bonæ rationes, onuſtæ naues ſunt, & quo magis gaudeamus tanto bono, pauci ſumus. Nam quod ad tempus excuſationẽ pertinet, nihil eſt opinor quòd æſtuet, in deſertum non incidit populum, nec ſanè fuit cur feſtinaret, etiam nunc expectare poteramus. Sola eſt noſtra ciuitas quæ fame perire non poſſit. Diſſimulaturum me putatis iſtius patrocinia? Confiteor, venit ad vltimum diem, attulit frumentum, gratulemur quòd iam nulla ciuitas fame laborat. O ſi vires ſufficerent, latera durarent, aliquid ex aridis diu faucibus reſiduæ vocis exiret, quanta indignatione opus erat, vbi pro omnibus dolendum eſt! Quod

cum ita ſit, vniuerſi qui aſſumus proclamemus, hæc tota cõcio in vnam vocem conſentiat, non eſſet tamẽ futura par crimini inuidia: vt omnes accuſemus, quota pars queritur? Secum quiſq; reputet quæ tulerit, quid admiſerit. Planè immanis belua eſt, & non tantum neceſſitatis cauſa per nefas paſtus, qui quòd comederit hominem non iraſcitur. Succurrite dolor & feri vomitus, & vltrix pœnitentia. Ades longi ieiunij imperioſa neceſſitas, & vos intus implicitæ, ſi quid poteſtis, admonete animæ, & à ferali ventre prorumpite, dum commiſſum nefas deuoto capite expiamus, & quaſi luſtrata vrbe feralem victimam violatis manibus mittimus. Decent nos tales hoſtiæ, in iudicium perduxi publicum ſcelus, & infamatæ ciuitati quæro velamentũ. Nemo non commiſit aliquid, habetis tamen ſi vultis vnum, & pro omnibus nocentem. Reipub. læſæ accuſo. Mirari vos certum habeo hanc verbi ſegnitiem, cum ciuitas tota conſumpta ſit, cum populus in ſe tabuerit, quo perſtricta tantummodo patria, & leuiter (quod aiunt) manu offenſa intelligi poſſit. Sed ferenda eſt, vt in cæteris, hæc quoq; rerum naturæ iniuria, quòd nõ tam immanibus factis paria verba accommodauit, & fames noſtra, fames dicitur: & cibi noſtri, cibi vocantur, & reſpu. nunc læſa. Nec ſcilicet niſi peracto legitimo ordine reus punietur. Omnia rogo ſcrupuloſe agantur. Videte vt iure iraſcamur, qui contra ius viximus. Imò etiam ſi libet defenſionem audiamus, & iam nunc nos moretur. Neget læſam remp. quia pluſquam læſa eſt. Non enim diſcuſſos alicuius operis angulos, nec reciſas lucorum frondes, nec publicarũ ædium diſperſos parietes obijcimus. Ac ſi videbitur, adijciet forſitan non eſſe remp. quæ perijt. Id enim ſupereſt, vt iam hoc nomen extinctum audiamus. Procedet eouſque fortaſſe, vt eſuriſſe nos neget. Non inficior autem parum proprie hoc legis verbo nefas iſtius ſignari non poſſe. Maiores enim ne lædi quidem remp. impune voluerunt, ideoq; exiſtimo etiam hoc eſſe comprehenſum. Nemo autẽ verebatur, ne abſolui poſſet crimen lege maius. Quid quòd actionem reip. læſæ tentat in legem male geſtæ legationis deflectere? Eligit reus crimẽ, hoc eſt, noxius crucem optat. Non ſuſtineo Iudices in tanto animi motu argumenta cõquirere, nec impetus iræ meæ in digitos deſcendit: hoc tamen ſcio, non cadit in formulam publicus dolor. Nec ſi adeo iudicibus quid paſſi ſint exciderit, vt has ferant cauillationes non diluentes crimen, ſed differentes, populus quoq; impunitum nefas ſine lapidibus præteribit, non præſcribes. Te accuſare malè geſtæ legationis poſſum. Age porrò, ſi occiſos obiecero homines, non tu es cauſa mortium? Si violata ſepulchra, non propter te rogos fraudauimus? Sed legatus fuiſti, quod tamen ipſum quid eſt aliud quàm remp. tractare? Rem autem qui male agit, vt arbitror, lædit. An exiſtimas hanc legatis dari peccandi licentiam, vt quæcunq; ſcelera in eo officio commiſerunt, cũ his omnibus hac vna lege decidant? O nimium inuidendam huius legationis conditionẽ, ſi tibi & famem remiſit, & legem. Sed errauerim ſanè, & quia nullum in foro noſtro

iudicium fuit, deſuetudine ipſa iura exciderint, quomodo legem meam effugis? Nam niſi malis ſtupeo, duo ſunt omnino quæ in eiuſmodi crimine quæri ſoleant, An læſa ſit reſp. an ab eo qui arguitur læſa. In quibus ſi quid tibi fiduciæ fuiſſet, non à criminibus crimina appellares, nec ad alteram pœnam tranſfugeres, ſed te ab hac quæ intenditur, tuereris. Dico læſam eſſe rempu. Oratione hic opus eſt, aut reliquorũ more accuſatorum hoc nunc mihi quærendum, quomodo res verbis aggrauetur. Adeo infirmata eſt calamitatum memoria, quæ ſi poſſet excidere, non tamen narranda ſolum nobis, ſed oſtendenda erat ruina publica. Agedum, ſi videtur, extra portas proſpicite ſquallida arua, & ſpinis obſitas ſegetes, & ſemeſos arborum truncos. Viduis cultore agris, errant à fame noſtra innocentes feræ, inanes villæ ſunt, & deſerta horrea in ruinam procumbunt. Nullus inuerſis aratro glebis campus viret, nullum ſolum opere renouatur. Iam & in ſequentem annum famem timeo. Redite in domos veſtras, videbitis noxios focos, & ignes tabo cadauerum extinctos, & tecta mortibus grauia. Cum maxime inferimus in tumulos oſſa inſepulta, ducimus opertas exequias, & ad ſepulturam reſidua conferuntur, tandem cadauera igni permittimus. Vbi verò vniuerſas familias fames extinxit (quæ pars maxima eſt) inanes domus ſitum ducunt, iacent relictæ ſine hærede ſarcinæ. Inuenitur tamen interim cluſa domo conditus dominus, ſi cuius mors famem euaſit, quem rimantes non inuenere proximi, qui inter ſuos vltimus deceſſit. Quo vos mitto? ipſam intuemini concionem, vnius deficientis ſpeciem tota ciuitas habet, cauum maciе caput, & conditos penitus oculos, & laxam cutem, nudos labris trementibus dentes, rigentem vultum, & deſtitutas genas, & inanes faucium ſinus. Prona eſt ceruix, tergum oſſibus inæquale, infernis imaginibus ſimile, fœda etiam cadauera. Aut ſi quis talis non eſt, confiteatur ſe vſque ad ſaturitatem comediſſe. Sua quiſque conſulat miſera præcordia, ſuum ventrem conſcientia grauem. Dic nunc Legate, innocens ſum, quòd ad illum diem veni. At ego propter te nocens ſum, quòd ad illum diem vixi. Quæ comparata nobis mala non delicatas lachrymas habent? aliquem populum hoſtilis exercitus intra portas cogit, ſolet venire vltima obſeſſis inopia, ſed euerti certe licet. Victor captiuum aut occidet, aut paſcet. Tormenta quidam piratarum tulerunt, felices quibus contigit innocentia. Mors certe finis eſt, nec ſæuitia vltra fata procedit. Aut etiam ſi quis adeo hominem exuit, vt ibi pœnam quærat, vbi ſenſus doloris non inueniat, nempe tamen cadauera feris obijciet. Circundati ſunt quidam flammis, ipſa tamen pœna habuit ſepulturam. Nos incendij cinerem perdidimus, noſtra etiam ruina tabuit. Noſtra mala nunc latent, non ignis defunctos cremauit, nõ feræ lacerauerunt, non aues attigerunt, & tamen cadauera mortibus annumerare non poſſumus. Citra ſpem conualeſcendi afflicti ſumus, imò etiam citra votum. Grauior indies facti pœnitentia eſt, pudet vitæ, lucem ac ſidera intueri non audeo.

quotidie felices mortuos clamo, & malæ conſcientiæ facibus agitatus, nihil fortunatius in æterna ſede vtcunque compoſitis puto (adeo mors placet) iam etiam cibis noſtris inuideo, præterita differo, ipſa ex nimia cupiditate nocet abundantia, deſideratos diu cibos auidè haurimus, & laſſam famem ſaturitate ſtrangulamus. Morimur adhuc etiam frumento tuo. Atqui cæteræ reipublicæ partes, quæ ſunt ad vſum populi comparatæ, & leniore cum damni ſenſu pereunt, & facile remediū accipiunt, cum reparari poſſit amiſſum. Opera reſtituam, ærarium replebo, naues, arma reficiam: hic vulnus altiſſime penetrat, hic ipſa vitalia feriuntur, vbi populus ruit, vbi continuis funeribus omnis ſexus atque ætas ſemel ſternitur. Exhauſta eſt ciuitas, & deſolatæ domus, triſte florentis quondam fortunæ indicium, laxi muri. Quàm multi in ciuitate noſtra perierint, quæritis? Minima quidem portio ſupereſt, ſed etiā ex hoc intelligi poteſt, eſurienti populo ſatis fuerunt. Plurimum tamē intereſt quomodo perierint. Felix peſtilentia, felix præliorum ſtrages, denique omnis mors facilis, fames aſpera vitalia haurit, præcordia carpit, animi tormentum, corporis tabes, magiſtra peccandi, duriſſima neceſſitatum, deformiſſima malorum. Hæc ad humile opus nobiles manus mittit, hæc alienis pedibus mendicātes proſternit, hæc ſæpe ſociorum fidem fregit, hæc venena populis publicè dedit, hæc in parricidium pios egit. Adhuc tamen vnum videbatur remedium, non expectare mortis diem, & tabeſcentem quotidie ſpiritum ſuperuenientibus malis ſubducere. nam in fame nemo quidem mortis immunis eſt. At non tua culpa fames cœpit. Sed vulneratum iugulaſti, titubantem ſtrauiſti, fumantem incendiſti. Ne quid iniquè faciam, diuiſa ſunt mala. Primam famem fortunæ imputo, vltimam tibi. Moram tuam itineribus ſeparo. Denique ex eo inopiam tibi obijcio, ex quo propter te tuli. Itaq; caritas annonæ, rarum frumentum, cædes ac direptio pecorū, fuerint fortunæ, fuerint anni, fuerint temporum. Aliam conditionem habent ciuium mortes, & cadauerum dira laceratio, & peiores inopia cibi. Hæc fames iam tua eſt. Puta me in præſenti nihil adijcere niſi hoc vnum, tardius quàm potueras veniſti, nondum tibi obijcio duplicata tempora, nec remenſum toties mare, nec graues ancoras: nondum tantam moram, quāta legationi ſatis eſſet. Si innocentes eſſemus, populum ſeptem diebus perdidiſſes. Anguſtos humani ſpiritus terminos fames fecit, morimur, deficimus, feſtina miſericors, omnes excipe auras, etiā ſi tota ſecundis flatibus tetenderint vela venti, tamē remis adiuua, ſalutem publicā vehis, ſpiritum populi tui reportas, omnium noſtrum in iſta claſſe nauigāt animæ. Iuramus per tuum reditum, effuſi per gradus templorum vota ſuſcipimus, tendimus manus, nam quas feriamus hoſtias non habemus. Quid ſpem publicam ad ancoras alligas? non ſtat interim dies, & plenis velis mors venit. Feſtina, merita tua non conditores æquauerint, non ipſi dij plus præſtiterint. Tibi nos, tibi liberos noſtros, tibi quicquid homini iucundum eſt, tibi debemus quicquid

vicinæ ciuitati præſtitiſti. Non dico illa quæ poteram, puta cærulus imber in naues ruit, claſſis inter fluctus latet, nec inter canentes colliſarum aquarum ſpumas vela dinoſcimus, egerit ex fundo arenas mare, micant ignes, intonat cælum, ſciſſis rudentibus tempeſtas ſibilat, denicp ſydus hybernum conditur: tu tamen perſeuera, frumentum vehis, nihil horum neceſſe eſt feliciter nauiganti, feſtina. Quererer ſi naues commeatu tardaſſes, dum velocitatis ratio haberetur, mallem accipere dimidiū. Non delicati ſumus, non luxuriæ quæritur abundantia, ſed vnde ſpiritum ſuſtineamus, vnde mortem differamus in præſentia quantulumcunqꝫ. Si plus opus fuerit, redibis. Siccæ fauces ſunt, æger anhelitus oſtendit. Iam fruſtra in ſinu parentum liberi plorant. & nondum editi conceptus intra vterum famem ſentiunt. Iam nemo diues eſt, Auras captamus, & rore veſcimur, & iam ſperare tormentum eſt, quotidie vires deficiunt. Iam nō imus in littus, ſed redimus, in æditis ſcopulis populus ſedet, dum naues expectat, in paſcua non redit. Aquas ingredimur, & vnus ad te ſpectantium rictus eſt, & cum defecerunt omnia, expirant. Te, te expectantes intentis oculis morimur, in mare mortui cadunt. Quoties ſole percuſſa nubes refulſit, nauem putamus: quoties fractus vento fluctus incanuit, vela interpretamur. O mobiles miſerorum ſpes, ad vnaquæqꝫ ſolatia, ab vnoquoqꝫ quomodo nutant? Hæc certe nauis eſt, ecce vela panduntur, propius appellitur, & accedendo creſcit, noſtra eſt, ſuos in vtranqꝫ partem ventos habuit, noſtris votis gubernati flatus ſunt. Hæc dicimus, at illa interim tranſuolat. Fletus inde & deſperatio, & lucis odium. Nihil enim grauius quàm deſtitutæ ſpes torquent. Ne interrogare quidem licuit, aut quærere, nemo applicabat. Ergo incerti omnium rerum pependimus, nihil quiſquam cognouit. Saltē ſi ſcire licuiſſet vbi frumentum vendidiſſet, ipſi petiſſemus. Iam quomodo ad ſingula momenta temporum mutabātur animi, bene eſt, ſerenus ſol occidit, purus ſe dies tollit, ad nos venti ferunt, iam veniet. Pendet interim fames, & illud quod iamdiu cogitat, differt, ita tamen vt ſubinde computet, quot dies ad mortem ſuperſint, nam quid profecit? Meminiſtis, cum contrarij venti flare cœpiſſent, & in altum fluctus à terra volarent, quanta comploratio, quanti planctus fuerint, retinebitur, ſtabit, laborabit. At ſi dijs placet, legatus noſter tum maxime bene nauigabat. Nos in hac fortuna, in tā graui caſu, in eiuſmodi cogitationibus ſumus: Tu ſinus maris circuis, & per omneis curuatorum littorum ambitus terram legis. Sic fit vt te iuuet diu nauigare. Nullus amœnus prætermittitur portus, nulla celebris ciuitas inuiſitata trāſitur. Mentior, etiam ad eſurientes applicas. Dein ſiquam timoris iniuriam quereris, non feram te morantem. Quomodo ſatis accuſabo vendentem? Spiritus noſtros tranſcribis, ſalutem noſtram exponis. Quæ diu ineſtimabilis fuit, innocentiam publicam vendis. Frumentū non naufragio perdidimus, non latrocinio, lucro perimus. Tempeſtas quoqꝫ aliquā nauem in medium littus impingeret, & ex claſſe numeroſa

omnes fluctus exhauſiſſet. Perijt frumentum, quia claſſis venit in portum. Ita nos alienæ ciuitati Legatum miſimus, & vilia ac deuota capita vicinorum delicijs morimur. Nobis nihil iam reſidui ſpiritus ſupereſt, nos in conſpectu mortis ſtamus, nos Legatum frumentúmque noſtrum ore aperto expectamus, claſſis noſtra vecturam facit, & vicinarum ciuitatum copias introducit. Penè à conſpectu noſtro vela conuerſa ſunt, quantulo minus quàm congeſti frumenti puluerem vidimus, tãtum iam temporis tranſiuit ex quo pecuniam cõtulimus, Legatum creauimus. Iam dinumeratis tẽporibus quæ ſecundi venti breuiora fecerunt, quotidie ſpero, & ſanè prope eſt. At Legatus meus ad emendum modo proficiſcitur. Tibi ergo tot ciuium mortes imputo, tibi ſtragem populi, tibi liberorum parentúmque miſerrimas pœnas, tibi quicquid paſſi ſumus, tibi quod grauius eſt, quicquid fecimus. Et ſcilicet ſperas, vt tantam ſceleris inuidiã ab animis noſtris duplæ pecuniæ ſtrepitus auertat? Neſcis quàm multa vendideris. Duplo vendidi. Itáne infelicitas mea negocianti tibi lenocinata eſt? Quòd fame perire ciues meos patior, ꝙ vt veſtram ciuitatem ſeruem, meã euerto, quòd à tam vicinis littoribus claſſem torqueo, ꝙ ad diem redire non poſſum, ꝙ precium cõſtituitis, quòd occulto datis duplum, patrocinio meo quãtulum lucror? At nos inepti ac veſani de fame querebamur, grauis nobis inopia, intolerabilis, & miſera: accerſita mors videbatur. Nunc agimus gratias induſtriæ Legati? Reſp. noſtra locupletior perit. Sacroſanctus mercator opportunum, opinor, inuenit mercis exactum. Miror hercule, ſi tam bene negocium geſſeras, quomodo nobis pecuniã non retuleris. Duplo vendidi. Decepiſti vicinam ciuitatem, circumſcripſiſti, itaqꝫ queritur. Duplo vendidi. Hoc enim vnũ ſupererat, vt deuectum tantidem venderes. Habita eſt itineris ratio, habita vſurarum. Ego verò malo quod tam magno vendidiſti. Apparet enim te nihil coactum. Sed ſi ſemel ponis haſtam ſalutis, ſi redẽptores vitæ admittis, & nos admone, melius vẽdes. Nos quicquid in domibus habemus, quicquid in templis, quicquid ciuitas ſuum vocat, congerere parati ſumus. Frumentũ pecunia remetiamur, libertatem noſtram addicimus, fines publicos tradimus, omnia licet eadẽ vicina ciuitas polliceatur, plus non poteſt. Proſit mihi quod apud negociatores ſolet, in anteceſſus dedi. Triplum, quadruplum, quãtum popoſceris accipe. & illa pecunia frumẽtum licet vicinis afferas, ſi nobis nihil de cõmeatu noſtro partiris, nos vicinæ ciuitati vendemus. Liceat ſeruire vbi frumẽtum eſt. Non exigua res eſt, pro vita, pro ſepultura, pro innocẽtia licemur. Non poteſt hic cõmeatus tam care emi, ꝙ̃ expectari. Sed niſi vẽdidiſſem, inquit, fame laboranti ciuitati, timui ne raperet. Et ita vtiqꝫ occupare voluiſti, vt nobis iniuriam tu potiſſimum faceres. Multum mehercule vos fallit opinio Iudices, ſi vllam cauſam ita euidentem deferri poſſe in forum putatis, cui nulla ne mẽdacij quidem velamẽta contingant. Opinione ſua defenditur, & quæ res minime coargui poteſt, vtitur ſe teſte. Ne nos periremus nõ timuiſti, ne repetiti

commeatus poſt diem noſtræ mortis applicarentur, non timuiſti. Noſtris certe malis quanquam nihil poterat accidere inopinatum, tamen inter metus tẽpeſtatum, & ancipites incerti maris caſus, confiteor, ne frumẽtum ſalua claſſe perderemus, non timuimus. Non dico vt maxima vis parata ſit, vt more immanis latrocinij turba raptorum littus premat, vel repugna, vel fuge, vel roga. Incẽſurum naues depreſſurúmq; minitare potius, ꝙ totum frumentum vtiq; populo pereat. Partire vel gratis, dum nobis aliquid quo reſpiremus afferas. Illud quo certe nihil aſperius accideret, rapi patere. Faciat fortuna quod voluerit, Legatus à præcepto non recedat. Refer nobis ſaltem iniuriã noſtram, mitte nuncios, ita famẽ differemus, rapiemus furẽtes arma, & ſe in obſidionem ciuitatis inimicæ ſine delectu populus effundet: vaſtabo interim fines, hoc eſt, per aliena prata paſcar. Siqua in villis deprehendero pecora, diripiã, bellum me alet. Citius ad frumẽtum perueniemus, ꝙ tu cum frumẽto redibis. Adiuuabũt pugnantem iuſta ſacramenta. Si contigerit æquum fortunæ iudicium, nõ meos tãtum commeatus recipiam. Si minus, certe dabitur bene mori. liceat & manũ conſerere, in acie cõfligere, cõdant ſe poſtea licet muris, longius obſidio eat, interim certe hoſtiũ potius cadaueribus viuemus. Sed nulla vis fuit, nulla exterior iniuria, tuum certe cõmeatum nemo rapuit, iure miſeri ſumus, & ex ſtipulatu Legati noſtri perimus. Vendidit quãtum voluit, quãti voluit, & vt hoc ad noſtras accederet moras, fortaſſe diu concionatus eſt. Omnis cũ fide perſoluta pecunia eſt. Hoc qui colligo? Qui quãti vult vendit Iudices, poteſt nõ vendere. Nam per fidem, ſi rapere alienum frumentũ & poſſunt & volunt, quid ita duplam pecuniam ſoluunt? Nam quomodo in magna inopia quicquid emi poteſt, vile eſt: ita cũ poſſis habere gratuitũ, duplo carũ eſt. Sed mihi credite, color iſte patrocinij eſt, & diu in ſaturo ocio cogitata defenſio. Non poteſt ſimilis vſquam fames fuiſſe. Nos graue huius anni ſydus afflauit, noſtrũ hoc fatum fuit, quos non tãtum ſata, ſed etiam empta fallunt: qui noſtra pecunia, noſtra claſſe, noſtro Legato, noſtro vẽto, feliciſſimo curſu, cõmeatum tamen perdidimus. Nos à frumẽto longius ſumus, ad illam ciuitatẽ potuit frequẽter accedere negociator, ſæpius applicari onuſta claſſis: itaq; non miſere Legatos, nullus illis cõmeatus longius petendus fuit, quòd feliciſſima annona, affluẽtibus copijs, fortunatis opibus contigit, nihil emerunt niſi deuectum. Quare nulla cauſa iſtius quem fingis metus fuit, nulla vtique vis. Forum legiſti, & quia adhuc ſupererat tempus, obiter negociatus es. Rapturos putaui. Quid dicis ſcelerate? Et cum hoc timeres, applicabas? Onuſtus viator apud latrones hoſpitaris? Commeatum publicum annonæ in ſcopulos impingis, & plenæ frumento claſſis ancoras ad famẽ ducis? Non præcides medium mare, non velut inhoſpitales Syrtes, aut voracem Charybdim præterueheris? non tota in fugam vela torquebis? Nuſquam eſt periculoſius legationis tuæ naufragium. Tu vt cogi poſſes, tu vt auferri frumẽtum poſſet, effeciſti. Tantum ha

bituri ſumus, quantum reliquerit pudor eſurientium. Quid te duplo frumentum iactas vendidiſſe? Potuerunt nihil ſoluere, quod refers, alienum beneficium eſt. Alterum confingitur hoc loco mēdacium. Tempeſtate, inquit, appulſus ſum. Ita planè infelix nauigator es, & cuius votis auræ non reſpondeant. Neſcimus te duplo melius nauigaſſe, quàm ſperaueramus? Neſcimus ſingulis cōmeatibus bina itinera confecta? Neſcimus in vna legatione vētos quater ſecundos? Sat erat verbo negare, quod verbo ponitur. Remoue hanc ſpem eludendæ mendacio ciuitatis. Quo damno probas tēpeſtatem? Quid amiſiſti? Frumētum certe totum venit in portum. Nec laboraſti, tanquam nimiū onuſtas naues ſimulaueris, duplum afferre poterāt. Non vexata armamenta, turbatóſq; funes, aut ſciſſos velorū ſinus quereris: claſſis ſtatim exijt, & quod magnū integræ ſignum eſt, cito redijt. Porrò tēpeſtas in vnū agebat angulum, nihil potuerūt obliquata vela deflectere. Non potes vltra procedere, citra applica: Effuge raptores, effuge non dimiſſuros. Si aliud fieri non poteſt, cum tempeſtate decide naufragio, in deſertū littus impinge. Quid deuitata procella prodeſt? quid ſubducta nubibus inuijs claſſis? In portu naufragium fecimus, & frumentum ad ancoras perdidimus. Ego verò, inquit, attuli, & quidem duplum. O nos felices, rumpamus ſaturitate præcordia, paſcamur in præteritum, & famem cruditate penſemus. Frumētum attuliſti. Quid quòd medicina mortuorum ſera eſt? Quid quòd nemo aquas infundet in cinerem? Quid quòd extincto populo etiam nouendialis tardè venit? quid quòd iam ego frumētum non deſidero? Naufrago tabulam abſtuliſti, mortuo applicas nauem. Duplum eſt, infunde in ſepulchra, & admetire tumulis, ibi ſunt qui mandauerunt. Quid aliud effeciſti afferendo frumentum, quàm vt nos quod adhuc fecimus, pœniteret? Nunc me magis pudet, nunc cibos meos obiurgo, potui heri non comediſſe. O nefas, in quo me ſcelere commeatus deprehendit! Siccine paria fecimus? Adhuc nihil habuimus, ſed nunc licet reponamus. Quis autem vnquam penſabit neceſſaria ſuperuacuis? Duplum attuliſti, ſed illis qui perierunt, nihil. Sed non poſſumus iam non feciſſe quod fecimus: plerunq; ſera pro nullis ſunt: ſed & temporū iſta momentis aut precioſa fiunt, aut vilia. Vis ſcire quantum inter hoc tempus & illud interſit? Tenta igitur forum tuum, totum hoc non potes dimidio vendere. Supereſt adhuc vnum patrociniū, in quo ſpes omnis profligatæ cauſæ conſiſtat: Ad diem veni. State hic certe Iudices, nam ferri non poteſt, exundat altius dolor. Pudorem publicum quāuis proiectum, & iam olim ſepultum hucuſq; protrahis? Cur nō expectauimus? Cur famem non ad conſtitutum diſtulimus? Cur ad tātum nefas acceſſimus? in hac lance publica cauſa Iudices pendet: aut iſte tardè fecit, aut nos cito. Hoc videlicet expectaſti, & ne captioſum eſſet officio tuo maturius redijſſe, ex induſtria tēpus triuiſti. Non tempeſtas in cauſa fuit, non vis vlla vicinæ ciuitatis. Vna ratione moratus es, nondum erat tempus. Adeóne nobis miſeriæ publicæ exciderunt?

Adeò inſperato frumento obſtupuimus, vt hæc audienda ſint? Vltimum omnis memoriæ reum vna vox innocentem facit: Populatorem euerſorémque ciuitatis niſi ad ſupremum damnabo, abſoluatur. Publicus reus rediјt. Illum, reſpondet, diem dedimus. Tu tamen ſi interpellatus tēpeſtatibus ſerius veniſſes, excuſares mare & ambiguos flatus, & tibi bonam cauſam habere videreris, cum diceres, antè non potui. Et nos hoc cogitauimus, his caſibus ampliauimus tempus. Nos illum tibi diem dedimus, ſed quia illud citius emiſti quàm ſperauimus, ſupra votum noſtrum nauigaſti, ad proximum littus maturè claſſis applicata eſt: ego tibi poſſum ſatis iraſci? Felicitatem noſtram perdidiſti. Ergo quantum in te, tēpus conſumptum eſt, dies exceſſit, peius pati nihil poſſumus, ſed peſſima diu patimur. Imputa nobis propitios vētos, & ſecundum mare, & ciuitatis opulentæ liberalitatem, quæ tantum frumenti vēdidit, quātum duobus populis ſatis eſſet. Quantúlibet velocitate tua glorieris, computa ſi placet quando primum conterminos portus onuſta claſſe cōprehenderis, quàm tarde à vicina ciuitate veniſti. At etiam ſi dijs placet animo defenditur, & quam cauſam vexandæ ciuitatis habuerit, quærit. Iſtud ego interrogare debueram, non vbique Indices morandum eſt. Alioqui ſi quid requirere vellem, multa occurriſſent. Solent hi negociarores, præter hæc aperta precia, priuatū aliquid ac proprium ſtipulari, vtique cum alienam rem vendunt. Poteſt fieri vt primo lucrari voluerit precium, ſerius deinde ſubuenerit reddēdæ rationis, dicēdæque cauſæ cogitatio. Venijt fortaſſe frumētum lucro, redemptum eſt patrocinio. Poteſt fieri vt aliquam gratiam ſperauerit à ciuitate ſeruata, occulta quædam in ciuitate ſua odia, quæ plerunque ex inanibus cauſis oboriuntur, habuerit. Multa ſuccurrunt, ſed (ſiqua eſt Indices dicenti fides) ego nihil inuidioſius reputo, quàm quòd ciuitatem ſuam ſine cauſa perdidit. Quæcunque ratio, quodcunque propoſitum fuit, audi quæ paſſi ſumus poſtquam redire potuiſti. Tranſeo tormenta noſtræ inopiæ, maciem corporis, vulſos terra deſtrictóſque ramis cibos, quòd aris altaria non impoſuimus, quòd populus corporibus ſuis vias ſtrauit, quòd mendicus quem rogaret non habuit. Non obijciam tibi famem. O triſtis recordatio, ò tormentis omnibus conſcientia grauior, rumpe ferreum pectus, & ardentia ſcelera viuentéſque intus epulas excute. Luctantur intra viſcera animæ, & vterū funeribus grauidum mortes agunt. Credibiles fabulas fecimus, felices miſerias, ſcelera innocentia. Omnes quaſcunque clades fama vulgauit, ſolatia hinc petant, hinc audient occiſos ſine ſanguine, ſepultos ſine ignibus cibos. Si quis mentitus eſt Cyclopas, Læſtrigonas, Sphingas, aut inguinibus virginis latratum Siciliæ littus, & quæcunque miſer didici domi, comites quæro, hinc argumentum, hinc fidem accipiant. Quædam planè falſa ſunt. Sol in ortu ſuo non occidit, nec ad humanorum viſcerum epulas diem vertit. Vidit nos vulneribus paſtos, & ad euiſcerata corpora illuxit. Publicè monſtra commiſſa ſunt, & inexpiabile nefas vno ore ciuitas fecit.

Pœnis noſtris iam ne fames quidem ſatis eſt. Hoc non omnes feræ faciunt, & quãuis ſenſu careant muta animalia, pleraque tamen innocẽtibus cibis veſcũtur, vti quæque conſuerunt. Inter homines etiam, ſiqua alienis membris imprimunt dentem, mutuo tamen laniatu abſtinẽt: nec eſt vlla ſuper terras adeo rabioſa belua, cui non imago ſua ſancta ſit. Nos quibus diuina prouidentia mitiores cibos conceſſit, quibus ſociare populos, mutuo gaudere comitatu, ſydera oculis animiſque cernere datum eſt: viſa non ante nos fecimus, nigros fame dentes pallidis cadaueribus impreſſimus, & inter horrorem ac famem reſtrictis labris morſus abrupimus. Cadauera rogis deuoluta ſunt, & ad funera tanquã ad naues concurrimus. Deficit aliquis extremo iam ſpiritu pendens, tamen durat, quia prius moriturum alterum putat, inuicem expectant, & ſi ſpei figuratione tardius cadit, morſibus pugnat. Non in omnibus mortes expectantur, pater liberos eſurit, & oppreſſa decimo menſe mater ſibi parit, redit in vterum laceratus infans. Cludunt domos, ne quis funus eripiat. Solæ ſunt diuitiæ mortium, velut infauſtæ aues ſupra expirantes ſtamus. Secreta miſeri petunt, in ſolitudinem fugiunt, & vbi nulla ſpes vitæ ſupereſt, mortes ſuas abſcondunt, iam morituri ad feras confugiunt. Dehiſce terra, & hanc noxiam ciuitatem (ſi hoc ſaltem fas eſt) hauſtu aliquo ad inferos conde. Cæleſtes auras contaminato ſpiritu polluimus, & ſyderibus ac diei graues & inuidiam ſeculo facimus. Nullas iam ſpero fruges, propitios deos non mereor. Quomodo me à ſcelere meo diuellerem? in quas vltimas terras, quæ inhoſpitalia maria conderem? Meum ſanè conſcientia vrunt animum intus ſcelerum faces, & quoties facta reputaui, flagella mentis ſonant, vltrices video furias, & in quamcunque me partem conuerti, occurrunt vmbræ meorum. Habitant neſcio quæ in pectore meo pœnæ, & ne morte ſaltem hos metus effugiam, occupant grauia apud inferos ſupplicia, volucris rota, & fugacibus cibis eluſus ſenex. Adeóne apud inferos quidem vlla pœna eſt fame maior? & ille hæc patitur qui hominem appoſuit epulandum. Nobis imminet ſaxum, nobis ſtridunt ferreæ turres, noſtris cauſis vrna iam ſtetit, nobis viuax ipſum creſcit iecur, quia illic quoque viſcera tantum aues laniant. Excipiunt nos in proximo littore inhumatæ noſtrorum animæ. Miſerum me, veráne hæc ſunt, an mens aſpicit? Laceros video manes, & truncas partibus ſuis vmbras. Quid hoc eſt? Non de ſepulchris inſurgunt, non aliquo terrarum hiatu procedunt vmbræ noſtrorum, de populo exeunt. Illuc ite, illum tædis incendite, illum anguibus petite, & tam longæ moræ exigite rationem. Vobis dicat, duplum attuli. Vobis dicat, ad diem veni. Ego ſi huius pœnam videro, poſſum reddere rationem quòd vixi.

Damni per iniuriam dati ſit actio. Pauper & diues in agro vicini erant iunctis hortulis. Habebat diues in horto flores, pauper apes. Queſtus eſt diues flores ſuos decerpi ab apibus pauperis. Denũciauit vt transferret. Illo non transferente, flores ſuos veneno ſparſit. Apes pauperis omnes perierũt. Reus eſt diues dãni iniuria dati.

PRO PAVPERE CONTRA DIVITEM. XIII.

CRedo ego Iudices pleroſque mirari, quòd homo tenuis, etiam antequam quod habebam perdidi, pauper, auſus ſim iudicio laceſſere diuitem vtiq; vicinum, eũmq; notæ impotentiæ, expertæ crudelitatis, in tantis fortunæ viribus pernicioſum inimicum, etiam ſi venena nõ habeat. Neq; ipſe hoc periculum ignoro, expertus non leui documento, quanti ſteterit mihi quòd ſemel imperata non feci. Sed neque illud Iudices damnum tolerabile eſt pauperi, cum tam paruis etiam diuites moueantur: & mihi quanquam propè nihil iam relictum eſt quod perderem, ſi tamen iſta impune ſuſtinenda ſunt, ſolatium erit iram potius quàm contemptum pati. Nec ſanè vitæ cauſa iam ſupereſt, ſi ad cæteras humilitatis noſtræ contumelias hoc quoque accedat, vt ſi habemus aliquid, migrandum ſit: ſi perdidimus, tacendum. Vnum oro, ne cui minor dignitate veſtra videatur cauſa litis meæ. Ante omnia enim non debetis expectare vbi pauper magna perdiderim, ſed quantulum eſt quod abſtulerit mihi diues, minus eſt quod reliquit. Et tamen quis indignatur apes formula vindicari, cum venenis etiam floſculi vindicentur? Quod tamen Iudices (quanquam euerſus, & ab omni ſpe tuendæ paupertatis excluſus) æquiore animo tolerarem, ſi cuius culpæ etiam ſi iniuſtam pœnam, meritam tamen iram tuliſſem. Sed circunſpicienti omnia nihil mihi obijci poteſt à diuite, niſi quòd vicinus ſum. Eſt mihi paternus Iudices agellus, ſanè anguſtus & pauper, non vitibus conſitus, non frumentis ferax, non paſcuis lætus, ieiunæ modo glebæ atque humiles thymi, & non late pauperi caſæ circircuniecta poſſeſſio. Verùm mihi vel hoc fuit gratiſſima, quòd non fuit digna quam diues concupiſceret. In hoc ego vitæ meæ ſecreto remotus à tumultu ciuitatis ignobile æuum agere procul ab ambitu, & omni maioris fortunæ cupiditate conſtitui, & dum moleſta lege naturæ tranſiret ætas, vitam fallere. Hoc mihi paruulum terræ & humilis tugurij ruſticum culmen æquitas animi regna fecerat, ſatiſque diuitiarum erat, nihil amplius velle. Quid prodeſt? Sic quoque me latentem inuenit inuidia. Nec ab initio Iudices vicinus diuitis fui, pares circa me habitauere domini, & frequentibus villis concors vicinia paruos limites coluit. Quod ciues paſcebat, nunc diuitis vnus

hortus eſt. Poſtquam proximos quoſque reuellendo terminos ager locupletis latius inundauit, æquatæ ſolo villæ, & exciſa patria ſacra, & cum coniugibus paruiſque liberis reſpectantes patrium larem migrauerunt veteres coloni, & latæ ſolitudinis indiſcreta vnitas facta eſt, poſtquam ad apes meas diuitis fundus acceſſit. Nanque ego Iudices dum fortius opus permiſit ætas, terram manibus ſubegi, & difficultatem labore perdomui, & inuito ſolo nonnihil tamen fœcunditatis expreſſi: cito labitur dies, & procliuis in pronum fertur ætas: abiere vires, cenſus meus, defectáque labore ſenectus, magna pars mortis nihil mihi reliquit niſi diligentiam. Circunſpicienti quod conueniret opus inualidæ ſenectutis curæ, ſuccurrebat ſequi pecora, fœtúque placidi gregis paupertatem tueri: ſed ex omni parte circuniectus diuitis ager vix tenuem ad greſſus meos ſemitam dabat. Quid agimus? inquam. Vndique vallo diuitiarum cluſi ſumus. Hinc hortuli locupletis, hinc arua, inde vineta, hinc ſaltus, nullus terræ datur exitus. Quæramus animal quod volet. Nam quid apibus inuenit natura præſtantius? parcæ, fideles, laborioſæ. ô animal ſimile pauperibus. Et ſanè dabat occaſionem mihi opportunitas hortuli mei. Eſt nanque poſitus ad ortus ſolis hyberni, apricus, omnibus ventis medius. Fuſus ex proximo fonte riuus, crepitantibus inter radiantes calculos aquis, vtrinque ripa virente præterfluit. Satis conſiti flores, & viridis quamuis paucarum arborum coma naſcentibus populis prima ſedes, vnde ego frequenter conſertum nouæ iuuentutis agmen ramo graueſcente ſuſcepi. Nec me tanta capiebat voluptas quòd fluentia ceris mella conderem, quòd ad ſuſtinendas paupertatis impenſas deferrem in vrbem, quòd diuites emerent: quàm quòd aduerſus omnia laſſæ tędia ætatis habebam ſenex quod agerem. Iuuabat aut lenta vimina vernis fœtibus texere, & ne æſtiuus ardor aut hyberna vis grauidum penetraret alueum, hiantes rimas tenaci linire fimo, aut feſſis apibus vltro præbere mella, aut fugiens examen ære terrere, aut bella ſedare pulueris iactu: tum ne quid periculi ſaltem ſingulis eſſet, auidas longe fugare volucres, & arcere parua dictu animalia, recluſas interim ſcrutari apium domos, ne per vacuas aluos fœda peſtis inſidioſas texeret plagas. Dederam laboribus meis iuſtam ſenex miſſionem, habebam quæ pro me opus facerent. Quò non penetras liuor improbe? Quidve ſcabræ malignitati clauſum eſt? Inuidit pauperi diues. Cum euocaſſet me ſubito trepidum, totóque fortunæ ſuæ ſtrepitu circunſtetiſſet, quid tu, inquit, non potes imperare apibus tuis, intra priuatum volent, ne hortorum meorum floribus inſideant, ne in meo rorem legant? Remoue, transfer. Impotentiſſime tyranne quò? nunquid tam latum poſſideo agellum, vt illum apes tranſuolare nō poſſint? Neque tamen tantum inerat pectori meo robur, vt non perturbarer denunciatione notæ impotentiæ. Volui relinquere auitos lares, & conſcios natalium parietes, & ipſam nutriculam caſam: iámque pauperem focum, & fumoſa tecta, & conſti-

tas meis manibus arbuſculas tranſferre deſtinatus exul decreueram. Volui Indices decedere, volui, ſed nullum potui inuenire agellum, in quo non mihi vicinus diues eſſet. Nec tamen licuit diu quærere. Forte ſerenus pura luce fulſerat dies, & hilaris matutini ſolis tepor ad quotidiana opera lætius ſolito ſe agmē effuderat. Quin ipſe ſpectator operis(præcipua nanq; hæc mihi voluptas erat) proceſſeram,ſperans fore vt viderem quemadmodum aliæ libratæ pennis onera conferrent, aliæ depoſita ſarcina in nouas prorūperent prædas, & quanquam anguſto feſtinaretur aditu, turba tamen exeuntium non obſtaret intrantibus, aliæ militaribus caſtris pelleret vulgus ignauum,aliæ longum permenſæ iter fatigatæ anhelitū traherēt,hæc ad æſtiuum ſolem porrectas pāderet pennas. Miſerū me,ignoſcite modo gemitibus meis,nō floſculos perdidi,nec caduca folia proximo lapſura vento. Apes cū volarēt,ſuffugium tenuitatis meæ,ſolatiū ſenectutis amiſi. Nūquam me alias pauperem putaui,triſte me excepit,expectatq; ſilentium,& inanis aluei inchoata tantum opera,& rudes ceræ. Vos Indices exiſtimate quatenus recipiatis hunc affectum meū. Libenter bibiſſem ſi inueniſſem venenū. Hoc mihi damnum non brumæ glacialis penetrabilis rigor,non ſuppreſſi longa ſiti flores induxerunt. Ieiunam miſeris famem non auiditas iniuſta domini nihil mellis reſeruantis:non æqualis feſſas morbus inuaſit, non damnatis ſedibus ſuis auias fuga petiere ſyluas. Apes pauper miſer in opere perdidi Parauit homo nefarius ante omnia tantum veneni,quod poſſet & diuitis hortis ſatis eſſe,& liniuit flores maleficis ſuccis,& in venenum mella conuertit. Sparſit omnibus floribus mortem,& quāto plura interim corrupit,quàm quæ apes abſtuliſſent? Illæ ſtudio cotidiani operis excitatæ,vt primū aurora lucem vocauit, in aſſueta miſeræ paſcua volant,vt antequam noctis humorem radij ſolis ebiberent, matutinos legerent rores,& cæleſtes aquas ad horreum ferre poſſent,nec ſibi,ſed operi biberēt. Hic triſte ſpectaculum,& tantū non ipſi qui fecerat miſerandum. Illa ad primum feralis ſucci hauſtum inſolito conſternata guſtu fugit,ſed fugiſſe nihil prodeſt. Illa longiores expetitura paſtus in altum tollitur, vitámq; in aura relinquit. Hæc primo ſtatim floſculo immoritur. Illa rigeſcētibus morte pedibus exanimis,ſicut hæſerat,pēdet. Alia defecta niſu volandi adhuc per terram languide repit. Si quas tamen vſq; ad ſedem ſuā diſtulit mors lentior,ſicut ægræ ſolent,ſub ipſis pendere portis,in globum nexas & mutuo amplexas mors ſola diuiſit. Quis figurare poſſit,quis dicere,quàm multas mali formas,quàm varia leti genera fecerint tot mortes? Semel vt ipſe triſtem finiam expoſitionem,dicendum eſt,omnes perdidi. Celebre illud aluearium,& domino ſuo notius,ad nihilum recidit. Audete nunc laceſſere diuitē quibus vitæ cauſa ſupereſt,exerite libertatē fortibus verbis ſi quid offenderit,& quod difficillimū fuit,iam expertus eſt venenū. Quòd ſi mihi fortuna vel ingenij vires, vel ſuas dediſſet,crimē iſtud non priuatā actionē formulæ merebatur. Venenū leges habere,emere,noſſe

deniq; vetant, ineuitabilem peſtem occulta fraude graſſanté. Male hæret ibi innocentia, vbi in poteſtate eſt ſecretũ ſcelus, velut venenum, & quidé præſentaneum, inuentum, cõpoſitũ, datũ eſt. Quantulum intereſt quis biberit? Homo dedit, & homini dari poteſt. Non adeo deſunt odiorum cauſæ, vt iam rara ſimultas ſit, & vt videatur aliquis nihil magis ꝙ malos odiſſe, libebit aliquando longius manũ porrigere, & indulgere animis. Credite mihi Iudices difficilius eſt venenũ inuenire, ꝙ inimicũ. Sed me conſcia mediocritatis infirmitas intra meas tãtummodo continet querelas, nam damnũ id eſt Iudices grauiſſimũ. Pauper vulnus accepi, quod mihi diutius deflendum apud vos ꝙ probandum eſt. Nam coarguendis quidé criminibus quis labor eſt aduerſus confitenté? Habent diuites hoc quoque contra nos contumelioſum, ꝙ non tanti videmur vt negent. Porrò qui confeſſum defendit, non abſolutioné ſceleris petit, ſed licentiam. Longius iſta ꝙ timui quæſtio peruenit, non de præterito tantum litigamus: hoc agitur, vt etiã ſi quid forte reparauero, iterũ diuiti liceat occidere. In duas enim quantũ animaduertere potui quæſtiones diuidit cauſam, an damnum ſit, & an iniuria datũ. Negat eſſe damnũ, quòd animal liberũ, & volucre, & vagum, & extra imperia poſitũ perdiderit. Negat iniuria datũ, quòd in priuato ſuo, ꝙ eas quæ ſibi nocerent extinxerit, poſtremo ꝙ ſparſo tantum per flores veneno ipſæ apes vltro ad morté venerint. Vt nihil eſſet quod his poſſem reſpondere, æquum erat inter vicinos ſic agi? Sed excutiam ſingula, nec prius meis argumentis nitar, quàm diuerſa repulero. Quoniam quidé quæritur an damnũ ſit perdere, quod lucrum eſt habere. Liberum animal puto, non dico fœtus meis manibus exceptos, & in tutam conditos ſedem, & reſeruatis ad ſupplementa generis fauis examen vernaculum: quoniam quidé tyrannorũ iura defendis, natos in priuato meo, puta me vel inanis arboris trunco, vel cauis inuentos petris, domũ fauos retuliſſe, multa nihilominus quæ libera fuerant, tranſeunt in ius occupantium, ſicut venatio & aucupatio. Nam vt cætera animalia hominũ cauſa finxerit prouidentia, quod omnibus naſcitur, induſtriæ præmium eſt. Quid auté non liberũ natura genuit? Taceo de ſeruis, quos bellorum iniquitas in prædã victoribus dedit, iiſdem legibus, eadé fortuna, eadé neceſſitate natos. Ex eodé cœlo ſpiritũ trahunt, nec natura vllis, ſed fortuna dominum dedit. Cur infrenatis equis victor inſidet? Cur iniuſto quotidie iugo boum colla deterimus? Cur in vſum veſtium ſæpe pecori lanæ detrahũtur? (Taceo de ſanguine & epulis per morté paratis) Si omnia quæ libera generantur, naturæ demus, deſinitis diuites eſſe. Si verò hæc conditio eſt, vt quicquid ex his animalibus in vſum hominis ceſſit, proprium ſit habentis, profectò quicquid iure poſſidetur, iniuria aufertur, vt volucres mites, & aliæ quæ per ruſticas villas, quæque ditibus cellis ſaginantur, in quibus tamen domini ambigua poſſeſſio eſt, & vaccæ, & armenta & omne pecudũ genus. Sed illa impoſitus cohibet magiſter. Peiúſne domino in ijs ius eſt, quibus cu-

ſtode nõ opus eſt? Nam ſi hoc dicitis, nihil eſſe noſtrum quod perire poſſit, ex nullius animalis damno hæc edi formula poteſt. Nã & errare pecudes ſolent, & fugere quotidiana mancipia. Si hoc in cæteris non obſtat, vagari tu nolles, in opus exire, & ad quotidianum cenſum laboris aſſidui non detrectare militiam. An non ipſæ domũ ſua ſponte reuolant, finémq; laboris ſui ſole metiuntur, & omnis intra ſolitas domos turba conditur, noctémq; modeſto ſilentio trahunt? Age porrò, vt non ſit earum certa poſſeſſio dum volant, nempe quia cum remearunt, concludi, transferri, donari, venire poſſunt, in poteſtate ſunt. Quomodo autem poteſt ſine damno meo perire, quod quotidie meum eſt? At extra imperia poſitũ eſt. Mirum hercule: ſi negato cõmercio ſermonis humani, ſunt in cæterorũ animalium forma. Tamen quã dominus dedit incolunt ſedẽ, laſciuientem luxuria fugam tinnitu cõpeſcimus. Etiã ſi diuerſis regibus coorta ſeditio ad bellum inflãmauit iras, exiguo puluere, vel vnius pœna ducis reſedit omnis tumor. Illa verò admiranda ſedulitas, ꝙ operi totus inſumitur dies, in dominorũ redditus ablata ſupplẽtur. Age ſi obſequi poſſent, quid amplius imperares? Intelligo his vanis vltra neceſſitatẽ eſſe reſponſum. Si nõ ſunt apes meæ, ne id quidem quod his efficitur meum eſt. Atqui nulla vnquã inueniri potuit impudentia, quæ fructus mellis in dubium vocaret. Hoc ergo fieri poteſt, vt quod naſcitur meum ſit, quod generat alienũ? Age ſi mihi aluei furto abeſſent, vtrũ nulla daretur actio? An viminis modo viliſq; texti pretium formula taxaſſem, & perinde agerẽ quaſi inanes perdidiſſem? Niſi fallor eſſet æſtimatio & apum. An tandẽ quas ſurripere nõ liceret, liceat occidere? Non eſt dãnum quòd exutus ſum, quòd redditus perdidi, quòd annuos fructus præſidia paupertatis amiſi? Non eſt dãnum id perdidiſſe, quod (vt proximo vtar argumento) ſi habere voluero emendũ eſt? Quid ergo tibi opus eſt maleficis ſuccis, cũ liceret palàm trucidare, & plenos vel cremare igni, vel aquis immergere alueos? An eſt aliquod animal quod non liceat niſi venenis occidere? Vt dãnum ſit, inquit, iure tamen feci in priuato meo. Per fidẽ veſtram Iudices ſuccurrite exẽplo, non ſufficit his partibus vnus ruſticus pauper, obuiam publice eundũ eſt, & obijcienda aduerſus naſcentẽ licentiam conſenſu manus. Credite mihi, maior lite quæſtio eſt. Hoc vobis hodie iudicandũ eſt, vbi ſcelus facere non liceat. Nam cur non hoc idẽ de homicidio reſpondeat, cur non de latrocinio? Non enim iure iſta, ſed modo differunt. Aperitur ingens funeri via, & obluctantia diu legũ velut clauſtris ſcelera libera porta prorũpunt. Si in priuatũ iura nõ veniunt, & in manifeſtiſſima quaque noxa non de facto quæritur, ſed de loco, non æqua portione cum ſceleratis terras diuiſimus. Vbi enim non iam diuitũ priuatũ eſt? Parum eſt proximos æquare terminos, & poſſeſſiones ſuas velut quaſdam gentes fluminibus montibúſq; diſtinguere. Iam etiam deuios ſaltus, & ſyluas vaſta ſolitudine horridas occupant totas, atque intra paucorũ vmbrã latent, è finibus ſuis populus excluditur, nec vllus procedẽtis

finis eſt, niſi cum & in alterum diuitẽ inciderit. Adhuc tamen ſpolia tranſeuntium, & abacti pecorũ greges ſub hoc titulo defendebantur, iam priuati veneni tranſcriptio eſt. Iterum ac ſæpius Iudices admoneo, conſiderate, diſcite, aut nihil vſquã contra ius licet, aut in priuato omnia. At enim aduerſus inferentẽ damnum iuſta vltio fuit. Dicam nunc quàm iniqua ſit inuicẽ iniuriæ compenſatio, quámque non ſolum legi aduerſa, ſed etiam paci? Barbarorum mos eſt populorum, quos procul omnis iuris humani ſocietate ſummotos proxima belluis natura efferauit. Nos ideo magiſtratus legéſque à maioribus noſtris accepimus, ne ſui quiſque doloris iudex ſit, & aſſiduæ ſcelerum cauſæ ſe refellant, ſi vltio crimen imitabitur. Damnum accepiſti. Erat lex, forum, iudex, niſi ſi vos iure vindicari pudet. At mehercule iam ad arma mittimur, & inſtituitur pernicioſa nocẽdi contentio, & in vicem legis ira ſuccedit. Premetur quidem obnoxia infirmitas, & paucorũ dominio ſubiecta plebes triſte ſeruitium perferet. Eſt tamen & pauperibus interim dolor, & vt facilius nobis noceri poteſt, ita vobis latius. Poſtremo placeas licet tibi opum tuarũ fiducia diues, ſi mihi viuere expedit, pares ſumus. Quid ergo? Si quid tibi damni attuliſſent apes meæ, non mihi auferretur ratio, ſed forſitan aliqua daretur & tibi. Nũc vero quid quereris? Credo depopulatos agros, euerſóſque redditus. Non enim debet leue eſſe damnũ quod diues ferre non poſſit. Decerpebant, inquit, flores meos. Ecquid intelligitis Iudices quãto dolore dignũ ſit quod ego perdidi, ſi etiã hoc damnũ eſt, flores auferre? Ita planè. Alioqui tu illos in vetuſtatem reſeruabas, & durarent adhuc niſi ad hortũ tuum apes veniſſent. Cuius rei inueniri poteſt breuior ætas? Nanque dum immaturos exterior alligat cortex, nondum dixeris florem. Paulatim deinde viridiore ſucco tumeſcit vterus, & albentes accipit rimas, necdum tamen flos eſt. At cum ſe ruptis iam tunicis in patulum capita fuderunt, & velut fiſſa in orbem, iámque eorum videtur maturitas, & ignotus occaſus eſt, & iam ſine ventis quoque ſoluta natura, labitur gratia, nec quiſquam eſt flos niſi nouus. Quare ſi dicerem, abſtulere peritura, & quæ protinus humi iacuiſſent in vſus hominum conuerſa, inauditus tamen liuor videretur etiam apibus inuidere. Nunc verò differendum mihi eſt, quàm momentoſa ſit huius animalis rapina. Neſcimus qua pernicitate plerunque vix contactis floribus reuolet, diſcurrátque per ſingulos velox experimento, quàm etiam vbi immorabuntur, libratis pendeant alis. Quis vnquam quod ferentem apem viderat, vbi deeſſet, inuenit? Quantulum verò eſt, quod ex his manu conſitis floribus legant? Prata ſyluæque, vel maturæ fructibus vites, & fragrantes thymo colles (quantum coniectura ſuſpicari poteſt) pabulum miniſtrant. Non ex omnibus floribus carpunt vtilia operi ſuo, ſed in omnibus quærunt. Præſens & quidem protinus illa redditur merces, quòd omnibus quibus inſedere, odorẽ mellis inſpirant, & breui contactu vim ſui relinquunt. Hoc tu damnũ intelligis, hoc veneno vin-

dicas, quod mehercule inhumanè etiã fumo prohibuiſſes. An non te ſolus vicinus colui? Non frugum mearũ primitias omni vere miſi? Non ſi quis ceris nouis candidior incidit fauus, tuis reſeruatus eſt menſis? Cum paruis mediocritate munuſculis iſta ſemper adijceretur cõmendatio, hoc tibi mittunt apes meæ. Puto relata eſt mihi gratia. Admonui, inquit, & vt transferres denunciaui. Idcirco contumacẽ merito puniſti. Non enim video quid aliud patrocinio tuo cõferat hæc denunciatio, ſuperuacua, ſi non licuit tibi facere quod queror: iuſta, ſi licuit: iuſta autẽ vltio ſine iſta, aut ne cũ iſta quidẽ valeat. Pudoris verò quod velamentũ eſt, male audere, culpã defendi ſuperbia? An tandẽ tuas pecudes quãuis diffuſa ſtabula non capient, tibi omne armẽtis mugiet nemus, tu gregibus arua ſulcabis, & ad excolendos agros procedet ignota etiã villicis familia, tuis horreis populi annona pendebit? nec tamen inuidebimus, nec quiſquã tam graue putabit ſibi iſtud fortunæ tuæ pondus: Nos ſi paucas apes intra anguſtias pauperis horti cõpoſuimus, quæ tamen vobis mella faciunt, id prorſus indigne ferendũ eſt: & quod nunquã fando cognitũ eſt, vicinus diuitis pauper moleſtus eſt? Adeo parum eſt plurimũ poſſidere, vt cũ ſeruis quoque veſtris habere peculiũ liceat, inuidioſum nobis putetis, quicquid egeſtatis nomen exceſſerit? Tantóne his, in hac vt putamus æquiſſima libertate, legibus viuimus, vt nobis habere medelã non liceat, vobis liceat habere venena? Poſtremo quidẽ diuitis patrocinio non putaui Iudices reſpondendũ, niſi rideri veſtram maieſtatẽ contumelioſa defenſione non ferrem. Vltro enim, inquit, ad mortẽ venerunt apes tuæ. Ita plauè. Alioqui tu venenum floribus dederas. Impudentiæne Iudices eius aſſignẽ, ſi hoc mihi apud vos obtinuerit: an ſtultitiæ, ſi ſperauit? Si venenũ homini dediſſet, diceret ipſum labijs admouiſſe pocula. Si percuſſorẽ poſuiſſet in ſaltu, ipſum in inſidias vltro veniſſe clamaret. Si telũ abiectaſſet in tenebris, non illatũ ſua culpa contenderet. Ego Iudices quid dico? Duo eſſe ſola quæ omni in crimine ſpectanda ſint, animũ & euentũ. Quis animus diuitis fuit, cũ venenũ ſparſit? Vt apes perirent. Quis euentus? perierunt. In ſumma Iudices quis dubitet, quin damnũ ei ſit imputandũ, ſine quo non accidiſſet? Intelligo neque prudentiã veſtram deſiderare plura de cauſa, neque veſtram fidem ac religionẽ egere exhortatione vere iudicandi. Quid moror igitur? Tenet me dolor, & aſſuetæ voluptatis deſiderium. Sunt quædã in hac cauſa, quæ ſarcire pœna nõ poſſit. Maior forſitan materia videatur affectus. Si pauperes amare niſi paria non poſſumus, & neceſſario nobis precioſa quæ ſola ſunt, animũ meum extinctæ vnius horæ momento tot animæ mouent, quot perierunt de me bene meritæ. Quin ipſum leti genus addit indignationẽ, veneno perierunt. Quis hoc vlla ſatis proſequi poſſit inuidia? Apes veneno. Hæc illis gratia refertur, quòd fructibus noſtris inuigilant, quòd quotidiana ſtatione laboris aſſidui ne damno quidẽ ſummouentur? Nã & cætera animalia videtur mihi natura vſibus noſtris genuiſſe, hæc etiã delicijs, cũ eo ꝙ in illis

quæ vel ſcindendo ſolo vel maturando itineri comparamus, multus ante redditus
inſumitur labor, & cũ perdomanda, cũ alenda ſint, nihil tamen poſſunt ſine homine,
& tantũ coacta proſunt. Apes faciunt iniuſſæ fauos, ſine vllo rationis humanæ mi-
niſterio totus fructus vltro venit. Adijce quòd cætera animalia, aut ſatis incurrũt,
aut vitibus nocent, primáq; vt fama eſt, hoſtiæ cauſa pecudi fuit læſæ fruges. Harũ
ita innoxius per prata ſyluáſque diſcurrit labor, vt tantũ factum opus appareat.
Qua ſatis digna proſequar laude? Dicam animal quodammodo paruum hominis exẽ
plar? Hoc humana excogitare non potuit ſolertia. Etiam ratio noſtra, quæ ſub terris
lucrum inuenit, quæ maria inquiſitione ſua ſyderibus immiſcuit, hoc tamen efficere,
cõſequi, imitari non potuit. Venena potius inuenimus. Iam primum futuræ laudabi-
lis vitæ digna principia, non illas libido progenerat, domitrixq; omnium animaliũ
Venus, vtq; homines in excuſationem ſui fabulis tradiderunt, etiam deorũ poſte-
ritas has regnis ſuis excepit. Abeſt inimica virtutũ voluptas caſtis ſine labe corpo-
ribus. Solæ omniũ non edunt fœtus, ſed faciunt. Ipſæ paulatim ſicut ſtipatæ ſunt per
mella viuiſcunt, & (vt oportet animal laborioſum) ex opere naſcuntur. Inde vt
adoleuit iuuentus, & ad ſimiles labores ætas roborata conualuit, relinquitur liber pa
rentibus locus. Et ne coacta in anguſtum multitudo noua turba laboret, quaſi habita
verecundiæ ratione, cedit populus minor, ſuſpenſũmq; proximis ramis examen, hu-
manas manus expectat. Acceptas cũ fide colit ſedes. Et cũ ingenia noſtra, quæ nos
ſcilicet ambitioſi noſtri æſtimatores proxima diuinis credimus, ad percipiendas diſci-
plinas multo labore deſudent, nulla apis niſi artifex naſcitur. Quid credas aliud ꝙ
diuinæ partẽ mentis his animis ineſſe? Quid præcipuum referas? Non vt cætera ani
malia per paſtus vaga incertũ quieti capiunt cubile, noctis arbitrio ſemper habita-
tura, ſed tutas ſedes continent, vrbes tectis, turba populos imitantur. Non vt feræ
volucres, non vt præſentis modo cibi memores in diem viuunt, duraturus hyemi re-
ponitur victus, & repletis vere cellis tutus annus eſt. Etiã cum ad humanos vſus
opera ſubducta ſunt, reparare amiſſa contendunt, & labor damno incenditur, & nun
quam deficit animus antequã locus. Quid quòd inter animalia, quæ nõ verba cõiun-
gunt, nõ verba rationis inuicẽ negãt, tãtus operis cõſenſus eſt, tãta difficillimæ rei,
laboris cõcordia? Nõ humano vitio in proprios quæq; vſus lucrũ ducit, in publicũ vi
uitur, & cõmunes opes cõgeruntur in mediũ: nec fas eſt delibare guſtu, priuſꝙ plena
horrea ſecuros ſpõdeant mẽſes. Quis porrò tãtus ardor operis, quæve officiorũ par-
titio, vt aliæ cõgerãt onera, aliæ accipiãt, aliæ linãt? Quæ ſeueritas in caſtigãda iner-
tia? Multa dictu viſúq; mirãda, prævidere tẽpeſtates, nec dubioſe cœlo tradere, nec
vltra viciniã nubilo tẽdere. Iam ſi leues iniquior aura rapuit, ad dirigẽdos in deſti-
nata curſus modico lapilli põdere librare pẽnas. Illas maiorũ pectorũ totis pro rege
caſtris procurrere, & inire bella, mortẽmq; honeſtã pro duce oppetere. Adijce, ꝙ ſi

quas aut ætas longior, aut morbus oppreſſit, efferuntur prius corpora: poſterióq; operum ꝗ funerũ cura eſt. Quid illigare cruribus flores? quid ore ſuccos in publicũ ferre? Me tamen ipſius operis præcipua admiratio ſubit, nõ eſt temere, nec fortuitã figuram, & ſedes modo reponendis cibis quæſiſſe credas, rudis cæra cõponitur, accedit vſibus inenarrabilis decor. Nã primũ tenacibus vinculis fundamenta ſuſpendunt, tum ab exordio in omnẽ partẽ opus æqualiter creſcit, nec quicꝗ ex incboatis paruũ eſt, quod nõ ſua portione perfectũ ſit iam, nec alia parte opus eſſet. Gemina frons ceris imponitur, & cũ foraminibus tantũ ſpatium detur, quantũ ad generanda examina purã ſpem capiat (ipſi enim ſibi inuicem anguli hærent, & ita mutuo vinciuntur atq; alligãtur, vt quod voles id mediũ ſit) his textis ne vniuerſi mellis effluat pondus, inter ſepta onera cluduntur. Quis nõ ſtupeat hoc fieri poſſe ſine manibus? nulla interueniẽte doctrina hanc artẽ naſci? Quid nõ diuinũ habent, niſi ꝙ moriuntur? An verò autorẽ vini Liberũ colimus, primitiæ frugũ Cereri referuntur, inuentrix oleæ Minerua narratur: Mella genuiſſe minus eſt, & interponenda guſtus voluptate tantum effeciſſe, quantũ ne ipſa quidẽ rerum natura per ſe potuit? Ad plurimarum incurſus valetudinũ remedium eſt, & præſentiſſima medicina. Nã quod ad cibos quidẽ pertinet, diuites viderint. His animalibus aliquis inſidiari potuit, & inſidiari quare mella facerent. Hæc peſtiferis ſuccis exquiſita per fraudẽ morte cõfecit, & quod ſit indigniſſimũ, quo facilius deciperet, fortaſſe venenũ melle permiſcuit. Quæ tam inhumana crudelitas? Quis tã inauditus liuor? Nihil enim eſt quòd vtaris patrocinio tuo diues, paucorum damno florum doluiſſe te ſimulas. Dum meas apes occidere vis, flores tuos inutiles feciſti.

ODII POTIO I. ARGVM.

Meretrix amatori ſuo pauperi dedit odij potionem. Adoleſcens deſijt amare. Accuſat illam veneficij.

PRO IVVENE CONTRA MERETRICEM. XIIII.

SEntio Iudices hanc quoq; calamitatibus meis acceſſiſſe nouitatẽ, vt vobis nõdũ videar odiſſe. Nec me præterit plurimum perire de nocentiſſimæ potionis inuidia, dũ me putatis adhuc impatientia priore miſerũ. Quæſo tamen vel hinc totã delati ſceleris probationẽ grauitas veſtra perſpiciat, ꝙ dolori meo querelæq; nõ creditur: nec amo qui accuſare poſſum, nec odi qui amare mallem. Quid eſt aliud quod bibi ꝗ venenum? Licet igitur nocentiſſima fœminarũ rideat ꝙ accuſo, & in manife-

ſtiſſimi ſceleris cōfeſſione per ludibrium malorū euadere tētet meorū: nō hoc eſt quod hodie me torquet ac lacerat, quòd à deterrimæ mulieris charitate diſceſſi, ſed quòd remedij mei patior dolorē. Fidem iuſtitiæ, fidē ſeueritatis humanę, ne meretrici proſit, vel quod præuaricatione videor explicatus. Pro me forſitan fuerit, vt amare deſinerem: cōtra me inuentū eſt, vt inuitus odiſſem. Hoc primū itaq; Iudices à clemētia publica peto, ne quòd videtis triſtē habitu, dirúmq; conſpectu, verbis aſperū, cōtentione terribilem, mores putetis. Hæc eſt illa ſanitas mea, ſi omnium in hac corporis mentiſque dierum noctiúmque feritate ille modo lætus, ille (ſi creditis) nimium remiſſus amator excandui. Miſeremini Iudices, ne vobis venefica ſic imponat, tanquam hoc mei charitate cōmenta ſit. Suum animum, ſuum tantum ſecuta faſtidium eſt. Odij potionem contra ſe nemo dabit homini, niſi quem oderit. Quæſo itaq; obteſtórq; vos ſanctiſſimi viri, vt calamitatis meæ penitus velitis æſtimare mēſuram. Perdidi infelix quòd quandoq; potui amare deſinere: patior neceſſitatem rei, quam breuiter vtique noluiſſem: excogitatur contra animum futurámq; rationē, ne quòd relinqueretur meus eſſet affectus. Iterum cū meretrice cōpoſitus ſum, rurſus in ſe cogitationes meas, rurſus retorſit oculos, & hominem quem ab incommoda charitate vel ſatietas, vel ætas, vel fortunæ ſuæ fuit dimiſſura conditio, ad perpetuam impatientiam viribus nimiæ diuerſitatis implicuit. Hoc ſolum inſanabile genus mortis eſt, vt odiſſe cogaris. Feſtina ad comploratione m præſentis doloris animæ: feſtina, ſed te à prioribus malis recens abducit indignitas, altius gemitus, altius querela repetenda eſt. Cum meretricis ſit quòd amator odi, cuius putatis eſſe quòd pauper adamaui? Non quidem ego Iudices ex illis vnquam fui, quibus nobiles opes, affluentes indulſit fortuna diuitias, quorum felicitas capere poſſet in amore luxuriam. Habui tamē vnde ad vitæ neceſſitates, conceſſa gaudia, parca mediocritate ſufficerēt. Ideoque meretrice tantùm, & quæ certiſſima eſt in voluptate frugalitas, vna fui ſemper eadémq; contentus. At iſta ſeria, grauis, quæ nunc amari recuſat, ò quàm voluit amari, quibus artibus, qua calliditate miſeram ſimplicitatem meam ſolicitauit primum: deinde tenuit, donec quantulamcunque ſubſtantiam in huius ſinus credulus, iamiámque ſecurus amator egererem. Iam fruſtra captauit videri miſerari conditionem in quam nos ipſa detraxit. Breuiter totum nocentiſſimæ mulieris accipite facinus, pauperem me fecit, deinde ferre non potuit. Sine enim Iudices communium, quæ ad corrumpendas expugnandáſque mentes excogitant ingenia, meretricum placuit experimentum, & in me tentatum eſt, quantum quis amare, quantum quis poſſet odiſſe, ſeu mulier omnibus expoſita mortalibus vanitatem faſtidio mei deſpectúque captauit, ei fama inde quæſita eſt, vt à ſolis videretur amari debere diuitibus. Nō erat profecto quod pauloante patiebar, iam tunc noſter affectus, quòd ſcortorum foribus hærebā, ꝙ (ſi iſtis creditis) paupertatē

in lupanarium obſequia tranſtuleram, pallor & deformis macies inde veniebant, vnde nunc quòd excandeſco, quòd fremo. Nunquam hoc tantum meretrix ſcit, quemadmodum nõ ametur. Quod negari igitur Iudices nõ poteſt, virus homine firmius, mente cõſtantius, quod immodico ardoris æſtu, & exundante impatientia poſſit etiã recuſantis animi dolorem cõpeſcere, diris vtiqꝫ carminibus & feralium percantationum terrore permixtum, lenitate vultus, & blanda porrigentis diſſimulatione protectum iam peruſtis, iã laborãtibus viſceribus infudit, & hominẽ ſolatijs potius ac mollium remediorum ratione tractãdum exaſperauit ira, dolore concluſit, magnáqꝫ miſerũ cõmutatione renouauit. An fecerit Iudices vt amare deſinerẽ, vos exiſtimabitis, fecit vt amare mallem. Explicitum me putatis, & ab incõmodo hilariorem dimiſſum? Nunc, nunc me fateor debere ſanari. Habet aliquod ſolatium quiſquis in amore miſer eſt, ꝙ abſtulit fidẽ: lenior eſt calamitas cui blanditur aliquid de voluptate lætitia. Nunc infelix vror ac laceror, nunc me retinere, nunc regere nõ poſſum. Crudelius eſt odiſſe meretricẽ. Veneficij ago. Seposita paulisper Iudices noxiæ potionis inuidia, nónne vobis videtur implere ſceleris fidem, quòd abſtulit fidẽ cõditio perſonæ? Veneficium Iudices tota vita meretricis eſt. Parum ſe lenocinijs, parũ putant agere mendacijs. Et cũ omnis ad expugnãdas mentes cura collata ſit, nõ ſufficit tamen vt de ſui charitate corpori credant. In hoc noctium dierúmqꝫ ſolicitudo conſumitur, quẽadmodũ de libidinibus fiat affectus, qua ratione trãſcurrẽtia quotidie deſideria teneãtur: ne cui proſit offenſa, ne quẽ explicet pudor, ne quẽ ſatietas aliquando dimittat. En quã putetis ignorare quibus vincatur oculis, quæ per incommoda deſideria flagrantes mentes corrumpat primũ, deinde conſumat, cũ ſciat quibus oſcula, quibus arctiſſimi rumpantur amplexus, quæ pro lætitia dolorem, pro blanditijs gaudiiſque triſtitiam præcipiti velocitate ſubſtituunt. Infinitum eſt quantum ex hoc medicamento deprehendi poſſit notitia peiorum, nemo ſcit tantum remedium. Tentat Iudices mulier impudentiſſima ſceleris inuidiam nomine potionis effugere, & venenum negat eſſe tantum, niſi quod occidit. Facinus eſt Iudices euadere nocẽtes, quia iam facinus plura deuitat. Quid refert animo noceat aliquis an membris? Eodẽ ſcelere porrigitur omne quod nõ licet. Vnũquodqꝫ ex his quod datur, venenũ eſt. Excuſatio mehercule adhuc pro ſexu tuo, pro cõditione mulieris, ſed vt illa noſſes, gratia tui, deſideriúmqꝫ poſſes ingerere nolentibus, excogitaſti per quod maritos à coniugum charitate diducas, per quod iuuenũ mentes abiungas ab alijs fortaſſe meretricibus: odij medicamentũ nunquã ideo tantũ meretrix habuit, vt illius cõtra ſe vteretur. Me quidẽ Iudices, ſi quis interroget, in cõparatione veneficij de quo queror, minus odiſſe debeat, quod occidit. Et ſicut ex ipſis quoqꝫ mortiferis mitiora ſunt, quæ ſtatim tota velocitate graſſantur, & dolorem inter exitum vitámqꝫ nõ detinẽt: ita crudelius quod ſic ordinatur, vt corporis parcat inuidiæ, & ſit tantũ

animi venenũ. Quid ais? nõ eſt noxiũ virus niſi quod occidit? Quid ergo vocaremus illud quo lumina ſola raperẽtur? Quo pars aliqua mẽbrorum debilitate lãgueſceret? Tu te veneficã negas quæ potes potione facere tãtũ offenſæ, q̃tũ ira, quantũ dolor? Amabit cui permiſeris, execrabitur ille quẽ iuſſeris, accipiẽt à te deſideria noſtra ortũ, finẽ, modũ. Sanè & amor & odiũ naturalis videatur affectus, veneficiũ ſunt cũ iubẽtur. Quid ꝙ nõ poteſt nõ habere vim veneni, quod cõtra voluntatẽ homini datur? Video cur ſibi medicina permittat corporũ vitia mẽbrorũq; morbos ĩfuſis medicaminibus expellere, & ſine animæ ſpiritúſq; cõtagione, quæcũq; extrinſecus accidunt, potione vincũtur. Nõ poteſt vllus affectus ſedibus ſuis per virus expelli, niſi totorũ concuſſione vitaliũ: & cũ anima cõſtet ex ſẽſibus, quæcũq; auferre tẽtaueris, illa ſtati prima noſtri parte corporis retẽta, cõfectóq; quod petebatur, reliqua quoq; viribus vicinæ tabis expirãt. Quædã forte medicamina poſſunt aliud vocari q̃ venenũ, dare quod nõ licet, nõ eſt aliud quàm veneficiũ. Quãtũ nefanda de pœnis humanis excogitare potuiſti? Innocentius mehercule fuerat, vt amaret aliquis inuitus. Potionẽ excogitaſti qua bella cõmittere, qua ſe totũ humanũ genus poſſet odiſſe. Potes efficere, vt non ament liberos parentes: vt propinquitas, vt fraternitas, vt amicitia ſe collidat. Odij potionẽ nemo accipit, niſi contra hominem quem non debet odiſſe. Tentat hoc loco nocentiſſima fœminarũ de ſcelere ſuo facere beneficium. Meretricem, inquit, amaueras. Differo pauliſper Iudices affectus huius excuſationem. Dij deæq;, quantũ in hoc contumeliæ eſt, quòd ſibi meretrix videtur adamata! Tu tibi cuiuſquam affectus cenſoria grauitate præſtabis? Tu tibi æſtimare permittes q̃ frequenter aliquis lupanar intret? Tu cui non licet excludere debilitates, faſtidire ſordes, expoſita ebrietatibus, addicta petulantiæ, & quæ nouiſſima vilitas eſt, noctibus populóq; conceſſa, mores iuuentutis emendas? Æquiore animo feras, vt meretrix velit adamari. Eras, inquit, amator, & pauper. Volo Iudices ſic apud vos pauliſper agere, tanquã in hoc me affectu propinqui amiciq; caſtigent. Non ego alicuius matrimonij corruptor inuigilo, nec efferas cupiditates per illicitos duco complexus. Inuentas credo meretrices, vt eſſet aliquid quod liceret amare pauperibus. Nullam ego circa corpora iſta conſiſtere impatientiam puto. Diliguntur immodice ſola quæ non licent. Vt in furorem charitatis aliqua conualeſcat, opus eſt difficultatibus. Breuis de conceſſis, ſed ſtatim ſatietati vicinus affectus eſt. Non fouet, non nutrit ardorẽ concupiſcendi, vbi frui licet. Et quæcunq; in mentibus circa permiſſa coaleſcunt, non ſunt deſiderij, ſed voluntatis. Hoc ipſum tibi mulier obijcio, quòd nos in fabulas ſermonéſq; miſiſti. Solus debet amare meretricem, quẽ meretrix oderit. Pauperi dedit odij potionem. Quid illam putatis dediſſe diuitibus? Si mehercule repente nobis contingerent opes, iterum nos in ſui charitatẽ alia potione reuocaret, iſta nunc ſeria grauis, vellet impatiẽtia priore retinere. Meretrix pauperẽ amatorẽ

propter ſe tantũ nõ poteſt pati. Amanti, inquit, dedi. Hoc ſi remediũ eſt, detur ſciẽti. Prima pars ſanitatis eſt, vt libẽter accipiat. Quinimò cur nõ potius datur amaturo? Quanto melius, quãto prouidẽtius, & minore bibentis dolore cõſtabit vt adhuc labẽtem aggrediaris animũ, vt tũ adoleſcẽtis ardoris impetus in paruis extinguatur elementis. Eo tẽpore das potionẽ quo pariter duos patiar affectus. Aliã impatientiam paras, & accipio odiũ, quia iã amorẽ ferre nõ poſſum. Non deſino, ſed eſſe aliud incipio, nec emẽdor in amore, ſed transferor. Illa vera ſunt remedia, quę fugatis morbis cauſiſq; languoris poſtea nõ ſentiuntur, & ea tantũ innocenter dabũtur, quæ potẽtiæ ſuæ qualitate cõſumpta deſinunt cũ profuerunt: tu mihi dediſti quod ſemper exaſperaret. Perpetua res eſt odiſſe ſine cauſa. Ducã licet vxorẽ, te tamen odero, in peregrinas expeditiones patria dimittat, te tamen cogitationes ſermonéſque reſpicient. Quid intereſt quẽadmodum poſſederis animũ meũ, quẽadmodum mihi à te nõ liceat abire, diſcedere? Feciſti vt te vbiq; perſequar, vt meis fortaſſis manibus inuadam, velim dare venenũ. Qui meretricẽ odiſſe nõ deſinit, amator eſt. Sed infelix misereris mei. Quid ergo ſanitate tã rigida? Paulatim potius rationẽ cõpeſce, miſceantur cõſilia blãditijs veritas tẽperetur. Alioqui nõ eſt ꝙ abigas, ꝙ expellas. Exaſperant neceſſitates, & in amore cõtẽtio ſemper accendit. Adiuuabit te interim libertas ipſa qua fruar, tempus, ſatietas, & fortaſſe amator alius admonens cõditionis. Sed inter oſcula, inter amplexus, paupertatẽ nõ tanꝙ exploraris, ſed tãꝙ miſerearis allegas: ꝙꝙ quid opus fide? ſine curet vt deſinã, ſi quantũ affirmas inuitũ miſeraris ac diligis. Amatori vnũ remediũ eſt, amari. Si tamẽ neceſſariã putas emẽdationẽ, ꝙ multa ſunt amantiũ remedia citra venenũ? exclude, dimitte, faſtidiũ poſſet ꝙtũ nõ poſſet præſtare paupertas. Fac vt me potius ipſe caſtigẽ, vt erubeſcã, vt aliquãdo deſperẽ. Is tantũ in amore ſanatur, qui ꝙ deſinit ſibi debet. Homo igitur qui merito indignarer ſi hoc tãtũ feciſſet aliquis, vt diligi deſinerẽ, quãto iuſtius queror, factus cũ iam ſum alius infelix, alia patiens? Decipiunt nos rerũ fallũtq; noĩa, & ille qui odit, de amore miſer eſt. Nõ refert animi quid nimiũ velis, & inter ſanitatẽ lãguorẽmq; nihil intereſt, ſi vtrũq; ferre nõ poſſis. Fruſtra mihi quiſquã blãditur remedio, cuius patior tormẽta, cruciatus. Aliud eſt vt amare deſinas, aliud vt oderis. Receſſiſſe nunc me tãtũ putatis ab amore meretricis? Ablatus eſt mihi ille boĩs melior affectus, perdidi miſer, quicquid eſt, vnde gaudiũ, vnde venit vitę tota lętitia. Amor ille per quẽ rerum naturæ ſacra primordia totiúſq; mũdi elemẽta creuerunt, qui tenet nũc figitq; rixãtia, & de cõtrarijs depugnãtibúſq; ſeminibus molem perpetuæ ſocietatis animauit, fugatus eiectúſq;. Nõ habeo infelix affectũ, quo quãdoq; poſſim ducere vxorẽ, amare liberos, appetere amicitias, ſperare cõuictus. Quiſquis odij medicamẽtũ biberit, vnũ fortaſſis oderit, ſed amare neminẽ poteſt. Dij immortales, quid ego hauſi, quale viſceribus virus ingeſtũ eſt? Nõ fuit illud vnũ venenũ, bibi miſer execratio-

nis quicquid totius mortalitatis ira cõtulerat, quod erat omniũ animaliũ furor, oĩm ſerpentium cõgeſta rabies. Odij medicamentũ quid alius eſt, ꝙ aſſiduus animi labor, perpetua triſtitia, & homo ab oĩbus gaudijs in cõtuberniũ doloris abductus? Fieri nõ poteſt vt virus tã impotẽs ſemel in viſcera receptũ ſit, & in vnũ tantũmodo ſenſũ, mãdetúrq; quouſq; dominetur. Ecce iam mulier odi, quid tamẽ adhuc facere illud in vitalibus putas? Paulatim ſe neceſſe eſt per totũ diffundat animum, & quãuis primo ſtatim hauſtu illud expugnet in quod datur, breui tẽpore in nominis ſui potẽtiam omnes reliquos ſtringit affectus. Medicamẽti cui tantũ cõtra animum primũ licet, prima fortaſſis vis erit odiũ, exitus iſte vt venenũ ſit. Reſpõdere Iudices illis libet, qui me paulo antè dicũt in amore fuiſſe miſerabilẽ. Quãto crudeliora, quãto grauiora patior, qui dicor explicitus? Modeſtior cũ amarẽ, & quietior fuerat ſanè pallor in facie, ſed ipſa quoq; comis optãda triſtitia. Inueniebam colloquia, merebárq; ſermones, nũc me oẽs fugiunt, auerſantur, oderũt. Tũ frequẽter à lupanari deducebat pudor, abijciebat occurſus: nunc publica detinent, cõqueror, aſſiſto, cõuicior. Prò miſeranda conditio, rideor vbiq;, narror, oſtẽdor. Ego ſum tota ciuitate meretricis inimicus. Sic patior miſer illas lupanariũ inſultationes, illa corriualiũ maledicta, conuicia, nõ poſſum ſatis tormentorũ exprimere menſurã. Odi, nec vnquã viſus ſum magis amaſſe. Intelligitis puto Iudices hominẽ, qui tantũ ad vos detulit animi mentiſq; cruciatus, & pro vita queri. Sed potio infelix, quicquid eſt, per quã paulatim proficitur ad mortem: aſſidue mecum rixatur affectus, & breui neceſſe eſt cõſumat. Quotidie vincor. Quæ putatis eſſe tormenta, quẽ dolorẽ, cum mens vetatur oculos ſequi, cũ à luminibus ſuis animus abducitur? Quod non proficit, hoc, ſupereſt, vt occidat. Me infelicẽ, ſi venenũ iſtud non habet mortem, ſi mihi inter hos dolores longior vita ducẽda eſt. Cur ergo poſt hoc animi vices commentáq; reſpicio? Si meretricis impotentiæ omnia licent, hoc erit remedium, vt amare rurſus incipiam.

ODII POTIO II. ARGVM.

Ex ſuperiore argumento declamatio.

PRO MERETRICE CONTRA IVVENEM. XV.

ETſi Iudices ita à natura comparatum eſt, ne ſit vllus iniſtior dolor, quàm beneficij ſui perdidiſſe rationem, nihilq; grauius afficiat conſcientiam bonorũ, quàm quotieſcunque nulla merita ceciderunt: non efficiet tamen nefandũ præſentis reatus indignúmq; diſcrimen, vt miſera puella non gratuletur ſibi, ꝙ illam pauper accuſare iã poteſt. Timuerat infelix ne remedio ſuo ſic repugnaret pauper, vt magis amaret, ne iuuenis in omni genere animi contentioſus ac pertinax, potionẽ illam

dolore coactæ ſanitatis expelleret. Bene quòd & terribilis & minax eſt pauper, quòd pœnã noſtrã, quòd ſanguinẽ petit, non expectes vt ſtatim gratias agat qui ſanatur inuitus. Nobis tamen Iudices hodiernã pauperis mentẽ nõ prima fronte tractantibus miſerrimus iuuenis nondum videtur explicitus, & ſi bene prioris ardoris impatientiã noui, quod maxime facit, ira, non odiũ eſt. Alioqui ſi profeciſſet remedium, & à priſtino furore iam liber animo intellectũ ſanitatis admitteret, omnẽ adhuc puellę vitaret occurſum, non ſibi crederet vſtionẽ, & ipſum quoq; iudicij timeret adire cõplexum. Deprehẽſa eſt puto nouiſſime potionis ſuperuacua perſuaſio. Amat Iudices, amat qui queritur ꝙ non ametur. Quid agã Iudices hoc loco? ſub quo tẽperamẽto defenſionẽ periclitantis aggrediar? timeo ne ſi cœpero ſimpliciſſimę puellæ laudare mores, referre probitatẽ, amare rurſus pauper incipiat. Siue enim Iudices malignitas eſt perſuaſionis humanæ formã vacantẽ vocare meretricẽ, ſeu miſeræ nomen id impoſuit aliquis amator, cui cũ corporis bonis fortuna non dederat vnde ſeueri matrimonij caſtitati ſufficeret, laborauit neceſſitatum ſuarũ cuſtodire probitatẽ. Nullius vnquã per hanc matrimonij turbata concordia eſt. Nemo queſtus eſt pro filio pater. Nemo exhauſtas facultates in auidiſſimos ſinus pœnitẽtiæ dolore defleuit. Tẽtet licet ingratiſſimus iuuenis inuidiã miſeræ facere prioris affectus, non poterit obijcere meretrici, & ꝙ amarit, & quòd amare deſierit. Ne quẽ igitur accuſator hac prima fortunæ ſuæ cõploratione decipiat, tanꝙ meretricis charitate cõſumptus ſit, ſecuri eſtote pro innocentia noſtra, talis incidit, talis adamauit, nec habuit quod perderet in tã immodico ardore, niſi mentẽ. Vidiſtis enim notiſſimũ tota ciuitate miſerũ. Cũ lupanari noctibus diebúſq; deſeruiens, & ꝙuis indulgẽtiſſimę puellæ ſimplicitate frueretur, modo tamẽ maledictis opprobriiſq; vulgi, modo crebra riualium contẽtione pulſatus, abigi tamen cõpeſciq; non poſſet, mouit mitiſſimam puellam hic infelicis affectus. Laboranti primo ſui voluit facultate ſuccurrere, ſed quicquid indulſerat, fouebat ardorẽ, quæque in hac impatientia, prona perſuaſio eſt, quia nihil præſtanti meretrix tam ſæpe contingeret, amari ſibi videbatur. Poſtquã nihil miſeratio, nihil proficiebat humanitas, tentauit aſperitate diſcutere. Popoſcit, excluſit. Non defuerunt miſero preces, adhibita ſunt ex ipſa iuuenis conditione conſilia. Sed iſta vincebat, & vires amoris impedimenta perdebant, donec intelligeret hominem qui explicari ratione non poterat, neceſſitate ſeruandũ. Puto Iudices fruſtra male audit in immodico pauper ardore. Meretrix magis amauit hominẽ, à quo noluit amari. Conſumptis igitur optima fœminarũ cunctis indulgẽtiæ ſeueritatiſq; cõſilijs, dum apud omnes de pauperis ſui amore cõqueritur, incidit remediũ, quo iã dicebatur alius amator explicitus. Quæ prima igitur medicamenti pariter ac dãtis integritas eſt, nõ negatura porrexit, adiuuit deinde quod dederat, imperauit ſibi ne quas admitteret amplius preces, ne querelis aſſiſtentis, ne lachrymis moueretur, excluſit. Vultis ſcire

Iudices vbi ſit medicamenti quod obijcitur totus effectus? Quiſquis odium dedit, omnia poſt hoc facit, vt debeat amari. Quanto iuuenis hoc melius in forum aliquando veniſti? Incipis agere ſerium, grauem, iam leges, iam iura loqueris, conuiciaris, maledicisq; meretricibus. Hunc tu animum modo inter libidines ac ſcorta perdebas, macie notabilis, pallore deformis, ſoláque impatientiæ tuæ fabula notus. Perieras infelix niſi bibiſſes venenū. Veneficij agit. Credam mehercule Iudices ad ſubſcriptionem huius immanitatis expectaſſe publicæ ſeueritatis aures. Quódnam ſeculo nefas nunciaret hic gemitus, quæ proſiliret orbitas de nouercalibus quæſita cōmiſſis? Quæ peſtiferis hæredem medicaminibus enectum triſtis cōploraret affinitas? Non pudet ergo quòd vacatis lupanarium querelis, & ad vos deferuntur amantium rixæ? Videtis hunc accuſatoria frōte terribilem? oſcula poſcit, deſtitutos queritur amplexus. Vultis vos abire potius in veſtra ſecreta, ibiq; gaudia querelásq; mutata conuerſatione conſumere? Non agnoſcunt leges ac iura miſeros. Hic audiuntur feræ calamitates. Non eſt vltione dignus, de quo poteſt efficere meretrix vt queratur. Et quādo vnquā Iudices audiſtis de veneficio viuum querentē? facinus hoc ſemper ex mortibus cepit inuidiam. Si latrocinium probes, cruore, vulneribus: ſi ſacrilegium, ſpolijs numinum, prædáq; templorum. Ita veneficium ſi arguas, oportet oſtendas putre liuoribus cadauer, inter efferentium manus fluens tabe corpus. Vt iam iſtud obijcere poſſit & vita, debet aliquid eſſe paſſa, quod inuidiā mortis imitetur. Veneficium voca quod cæcitate graſſatur, quod in aliqua deprehenditur debilitate mēbrorum. Profer agedum corporis notas, in quas ſe noxiæ potionis vagus feruor effuderit, vbi depaſta ſenectus viſceribus ſæuitura conſederit. Aſpicio par laboribus corpus retinere ſua miniſteria, ſufficientem animum ſerijs actibus, accuſatoria firmitate robuſtum. Crede iuuenis omnibus qui te modo noueramus, nunc acrior erectiórq; recedit in ſenſus vigor, in mēbra ſanguis, viribus velus nouæ iuuentutis exultans. Bibiſſe te medicamentum probare non poſſes, niſi meretrix fateretur. Quòd ſi permittitis Iudices, vt quicquid extra conſuetudinem datur, ad huius vulgi referatur infamiam, beneficium male audiēdo vitietur ſanitatis, ſtatimq; merebitur ſceleris inuidiam, quicquid profuerit inuito. Illud tantum noxium virus vocauere leges, quod non admitterèt interpretationis incertum. Iniquiſſimū eſt venenum videri, quod in poteſtate bibentis eſt an ſit remedium. Sētit Iudices iuuenis crimen quod detulit, nec nomine, nec effectu ſcriptionem legis implere. itaq; ex vocabulo mulieris quærit inuidiam. Meretricem, inquit, accuſo. Neſcis, mihi crede, iuuenis ſceleris quod detuliſti qualem mihi debeas probationē. Rem expecto mehercule, vt ſit ante omnia minax vultus, feralis habitus horreant ſquallore crines, rigeat ſuper nefandas cogitationes efferata triſtitia. Facinus quod dicitur inquietare ſuperos, ſidera diris agitare carminibus, tumulos, buſta ſcrutari, & amputatis cadaueribus ipſas in ſcelus armare ma-

nus, fieri non poteſt vt autorem ſuum non ſtatim primo prodat aſpectu. Vides veneficæ non horridos vultus placidámque faciem. Si cogitationes, ſi conſilia pertractes, ſola cura de forma eſt, omnis in hoc collata meditatio, vt ſolicitet aſpectu, ſermone detineat. Audio ſubinde exactas mero noctes, tua mulier conuiuia, perditas amantium rixas. Meretricis vnum veneficium eſt, ne deſinat amari. Nunquid inique Iudices in tanti ſceleris ſubſcriptione depoſco, ne nominibus reos velitis æſtimare, ſed moribus? Venefica tua quid prius vnquam, quid ſimile cõmiſit? Cuius per hanc expugnatus animus? Quis queritur iuuenis, quis ſenex, quis diues, quis pauper alius? In te ergo ſolo venefica, in te tantum aliud iſta quàm meretrix. Vultis integritatem puellæ breuiter probem? Hanc quam nunc deteſtatur, accuſat, amare mallet. Omnia Iudices facinora (niſi fallor) cauſas vel de cupiditate, vel de ſimultatibus trahunt. Quod odium de amatore meretrici? Quæ præda de paupere? Odium, inquit, accepi. Ecquid Iudices? Satis me contra infamiam veneni vel ſolum medicamenti nomen abſolueret. Nec inuenio cur debeat idem videri, quod non poteſt idem vocari. Agedum iuuenis potionis imple huius immanitatem, dic odium accepi contra coniugem, contra liberos meos, vt à ſacris auocarer affectibus, vt pignora ſancta deſpicerem. Illud odium in meretrice facinus eſt, quo vtitur in ſui charitatem. Ita vel hoc ſolum ſufficit excuſationi, quòd illa contra ſe tantum dedit. Odium, inquit, accepi. Nunc te hic repoſco iuuenis inuidiam, quam fortunæ noſtræ pauloante faciebas. Dic meretrix dedit, proſtituta porrexit. O quàm timueram ne diceres, amatorium ſui. Conſurge agedum iuuenis, & totis corporis animiq́ viribus imple ſuſceptæ accuſationis horrorem. Eſt quod audiente tota ciuitate proclames, Miſeremini mei, adiuuate, ſuccurrite, bibi medicamentum crudele, ſæuum: deſij pauper amare meretricem. Iamiam non inquietis noctibus vagus viliſſimi cuiuſque perditos patior ictus, non excluſus ante lupanarium fores poſterum diem peruigil amator expecto. Poſſum nauigare, colere terras, ſufficio militiæ, redditus eſt mihi animus quo fierem maritus, quo ſenectuti liberiſq́ proſpicerem. Quantum dij deæq́ remedium conditioni bibentis valuit, fecerat te potio iſta felicem, ſi diuitem puella. Ita vel hoc non ſolum Iudices innocentiſſimæ puellæ pro defenſione ſufficeret, quòd nihil fecit ſua cauſa? Amatorem dimiſit, explicuit illa quæ captare dicitur vt ametur, quæ ſolicitat, quæ corrumpit affectus. Ingrate quanta de te potuerit gratia frui non quidem confers precia, non ſtipes, ſed aſſides, ſequeris, hæres, præſtas comitatum, fauorem, laudas, vbique miraris. Hinc ergo iam iratus meretricibus, quòd illas etiam pauperes ament, quòd facile contingant, quòd laboribus exorentur adeuntium facies, hinc amator vt diuites ament, in crimen maximum captas transferre beneficium. Vt aliquis amare deſinat, non niſi ab amante præſtatur. Quid ais iuuenis? Ita bibiſti potionem, quæ finem cupiditatibus daret, preme-

ret ardorem, deſideria reſtingueret? Abi, recede, dum puellæ publico generis humani nomine gratias agimus, quòd hoc fieri poſſe monſtrauit. Furor ille qui (ſi credimus) numina quoque detracta ſyderibus miſit in terras, qui de ſacris venerandiſque pignoribus monſtra commentus eſt, ardor qui miſcuit hominum ferarúmque concubitus, ferrum, ignes, clauſtra laxabat, per interiecta late maria fugiebat, vetatur, perit. Accipite quod magis debeatis ſtupere quàm mirari, remedium amoris mulier inuenit. Deſinite nunc inceſtum timere mortales, nulla pietas horreat nefandæ cupiditatis inſtinctum, quicquid non parentum miræ caſtigationes, nō ſerij propinqui, non paupertas, non neceſſitas poterat efficere, hauſtus breuis, facilis, vnus, extorquet. O ſi quis odium poſſet omnium bibere vitiorum! Felix profecto mortalitas, ſi reliquos lapſus incommodóſque mentis errores fas eſſet infuſa potione compeſcere. Facinus eſt, quòd maximū remedium gratiam, ſui autoris vocabulo perdit. Miraremur hominem, qui illud contra meretricem dediſſet. Tibi tamen vltra omnes immodica cupiditate flagranti, tibi præcipue ſuccurrēdum iuuenis. Cuius homo conditionis adamaueras? Diuitijs opus eſt, ne ſimus in amore miſeri: & impotentiſſimi mali difficultates illi fortaſſe non ſentiant, quos contra faſtidia ceteróſque contēptus explicat felicitas magna pereundi. Felix profecto qui non niſi facultates in lupanari effudit. Tu perdis animū, ille æs, tu bibis vxoria, tu lachrymis rogas, pallore blandiris, & quod ad peſſimū ſpectat euentū, miſerabilis ſis oportet, vt amator eſſe videaris. Finge te nullū huius affectus ſentire cruciatū, id amare te pau per ſaltem non pudet? Homo cui non vacaret agere longa languoris ocia, ægrúmq; non deceret totarū noctium quies, excuſare non poſſis ſi tantū perdideris dies, cuius cenſus ex manibus, ex laboribus ſubſtantia, quē quotidie poſcit vltra rationē indies demenſus, amentiam pateris, felicium oſcula tantū amplexúſq; meditaris, & vnde tibi calamitatis huius non poteſt nec venia contingere, de voluptate miſer es. Expectandum videlicet quādo te fames, inopia caſtiget. ſed inter iſta cœpiſti, quid iam facere poteſt ratio, conſilium? Odio ſanandus eſt, quē nō explicat quòd pauper adamauit. Non tamen intelligere poſſumus tecum ſolam fuiſſe paupertatem. Iterum, nō opes tantū tibi, non facultates defuerunt: nō erant, quantū video, propinqui, nō amici, alioqui illi te potius noſtra potione ſanaſſent: vel ſi ignoraſſent huius graminis vires, vinculis nexibúſq; tenuiſſent. Quid blandis affatibus impotētiſſimū eludis affectum? Datū eſt remediū dolori, qui ſæpe egit in laqueos, in præcipitia cōpulit, qui cruciatus laborātis animæ vulneribus emiſit. Quantū amori in hominē liceat, illi magis ſciunt, qui amant. Iunge nunc cū fortuna tua cōditionē mulieris adamatæ. Incideras quidē miſer in puellā minime ſuperbā, minimēq; difficilē. Quaſdā tamē nō poſſumus circūire meretrices. Quàm multa pro illis exigit ſexus, ætas poſcit, ſēper neceſſitas petit, corporū cultus poſcit, ſtatiōis triſtiſſimę ipatiētia. Totos īfelix dies lupanariū

ſoribus impendis, vt quando proſtituta pauperi vacet. Contẽtione munerãtium dilatus, excluſus, ocium meretricis expectas. Negatur tibi cõplexus, indignatione perſequeris. Contingit, verum felicitate corrumperis, ſpem gaudia pariunt, aduerſa contritionem. Ex vtraq; fortuna deſideria coaleſcunt. Nobis crede qui vidimus, quis tibi vni fuit corporis habitus, quis pallor, ꝙ̄ miſerabilis, ꝙ̄ pudẽda triſtitia? Quoties tu venenũ bibere voluiſti? Nõ eſt igitur iuuenis, quòd tibi queraris illam mitiſſimam partem humanæ mentis ablatã, non charitatem, ſed impatientiam: nõ voluptatem, ſed tormenta: non amorẽ, ſed quod amaueras perdidiſti. Amoris (ſi ſapientiæ ſequamur autores) antiquiſſimũ numen, & cui ſe naturæ debet æternitas. Sed ille mitis & ſerius honeſtis cupiditatibus & viribus ſacræ charitatis exultans, vt qui cuncta priſcæ noctis operta caligine diduxerit primũ, deinde miſcuerit. Hic verò quo perditis viſceribus adhæremus inquieti, laſciuientis adhuc ætatis inſtinctu tumultuoſus ac petulans, telis funereis facibúſq; armatus. Præſtat igitur ille mortalibus liberos hac vſitata cõiugij pietate: hic inceſta, libidines, adulteria, meretrices. Referã nunc fabuloſas immodici furoris prodigioſáſq; nouitates, cõtẽptũ neſcientibus oculis ignoti hominis aſpectũ, formã ſuis in ſe luminibus ardentẽ, virgines patrũ ſenectute flagrantes, mortaliũ ferarũmq; vultus vſq; in monſtroſæ fœcunditatis onera perlatos. Ex oĩbus tamẽ quæ nobis patiẽtibus extorquet affectus, hoc ſæuiſſimũ patimur, quòd nemo vult ĩ amore ſanari. Ego tamẽ, inquit, amare mallẽ. Hoc eſt ergo propter quod opus odio fuit. Nihil agebant caſtigationes, nec preces, cõſilia perdebãtur. Odio debet amator explicari, quem ſanat adamata. Interrogare hoc loco libet, nũquid accuſare poſſes, ſi quod fecit medicamento puella, feciſſet animo? Licuit te repoſcere quantum numerare non poteras, faſtidire, cõtẽnere. Iã indignaris ꝙ te maluit remedio, ꝙ̄ dolore ſanari? Mulier cui ad dimittẽdũ amorẽ ſufficiebat vt odiſſet, ipſa pro te cõmẽta eſt, vt illã tu potius odiſſes. Finge te tamẽ aliqua remedij tui ſentire tormẽta, arrogãtiſſime miſerorũ: tu autẽ ſperabas ardoris immodici felicẽ ſtatim ſanitatẽ? Quid ſi queratur æger abſtinẽtiæ dolore ſanatus? Excuſſa ſunt plerũq; lãguentiũ verberibus redẽptáq; debilitate vitia: ignibus, vulneribus interdũ profutura graſſata ſunt, & quæ fuiſſent mala ſanitatis, ingratiã remediorũ de maioris periculi cõparatione redierunt. Vix mehercule cõtingere poteſt, vt hilares ab hac impatientia lætiq; diſcedant, quos pudor, quos ſatietas, quos pœnitẽtiæ ratio dimittit. Nec ſine aliquo morſu reſilitur à malis, quæ voluptate tenuerunt. Iterũ materia amoris eſt, deſinere, nec queri. Opus fuit pari diuerſitate, viribus quãtis adamaſti, ne reſipiſceres, ne frequẽter in media ſanitate ſubſiſteres. Quale tibi remedium debuerit adhiberi, vel ex hodierno ſentis iuuenis affectu. Pro homine qui poſt odiũ queritur quòd non amet, parum fuit ſi amare deſineret. Audi igitur ingratiſſime, quatinus ad publicas aures ſecreta noſtra proferre voluiſti. Dedi, quid enim, inquit, facerem, quæ re-

media tua multa perdideram? Ferre miſera non poteram, quòd te iam cœperunt omnes ridere meretrices. Repete agedum illarum colloquia noctium, quibus te frequenter alterius, & fortaſſe diuitis amatoris iniuria receptum inter oſcula amplexúſque monui. Quid miſer cum fortuna, quid cum mea conditione rixaris? Parce neceſſitatibus meis, duo pauperes ſumus. Sed & tu quoties in ſinus meos lachrymis fletúque reſolutus exclamaſti? Sentio furorem, ſed imperare oculis, ſed animum regere non poſſum. quàm libenter te mulier odiſſem. Non eſt igitur ingratiſſime mortalium quòd beneficium noſtrũ nomine potionis infames. Remediũ bibiſti, ſed illud odium tuum eſt. Quid? quòd furis, cõuiciaris, exclamas, non eſt hauſtus illius affectus, ſed amor. Talis fuiſti. Aliud ſunt, aliud illi, quos in voluptates ſuperfluentiũ facultatũ mittit ſecura felicitas. Improbius pauperes amant. Sic tumultuabaris admiſſus, ſic moras, ſic impedimenta ferre nõ poteras. Maledicebas populo, cõuiciabaris intrãtibus. Cuius vnquã felicius commutata fortuna eſt, ſi tunc omnes oderas, nunc vnã pauper odiſti? Quin potius iuuenis admittis cõſilij ratione? Quid agis infelix? Cur redditam modo ſanitatem rigore nimiæ contentionis exaſperas? Prædico, teſtor, conſumis odium, nondũ totam mentem vis perfuſa poſſedit, adhuc circa te duo maximi rixantur affectus, adiuua potius, adiuua potionẽ. Cõtradic agedum quicquid eſt aliud quod tumultuatur, exæſtuat: totúmq; ſanitas componat hominem. Tunc te ſciemus amare deſiſſe, cum deſieris odiſſe. Et innocẽtiã quidem puellæ ſatis, vt ſpero, defendimus, magnitudo periculi vocet preces. Conſurge agedum miſerrima fœminarũ, reliquam defenſionis tuæ partem tuere lachrymis. Accuſator quid ſperas? quid expectas? ad genua tua nõ mittimus eam. Toto licet infelicem terrore cõuenias, non exoſculabitur manus. Mortem, ſuprema denũcies, te non rogabit. Fruſtra tibi aliquid de periculo noſtro metúq; promittis. Neſcis, puella nõ habet odij remedium. Sanè tamen viribus potionis effectum ſit, vt accuſaueris innocẽtem, ſufficit vltioni vidiſſe pallentem, ſatis eſt audiſſe gemitus, memineris hanc eſſe quã tu non iuuenis odiſti. Quid agis? etiam ne perferes illud pronunciationis anceps, illud humanæ ſalutis incertum? Numerabis ergo ſentẽtias, & ſi damnaueris, exultabis nefande? gaudebis? Puto non adamaſti. An & ſequeris dum carnifex trahit? Intereris dum hos oculos occiſura contingit manus, dum hæc amplexibus tuis nota ceruix ad ſupremos nudatur ictus? Non exilies, non pectus oppones, non fidem hominum deorúmque clamabis? Accipies percuſſam ſuper palpitantia membra conſiſtens? Potes hoc videre? potes hoc ferre? Sanatus es. Quòd ſi quid triſtius iudicij huius attulerit euentus, dij rapide pereuntium beneficiorum ſemper vltores, dij quos iſte crudelis in amplexibus puellæ frequenter mœrore, lachrymis, aut finem amoris rogauit, aut mortem, date nobis iuſtam de ingrato iuuene vindictam. Non imprecamur debilitates, naufragia, morbos. Pauper ſit, & amet quamcunq; meretricem, & amare non deſinat.

Duo amici, ex quibus vni mater erat, peregre profecti, ad tyrannum applicitì ſunt. Mater cognito quòd filius haberetur à tyráno, flendo oculos amiſit. Oblata eſt à iuuenibus tyranno conditio, vt dimitteret alterum ad viſendam matrem, ad diem præſtitutam reuerſurum, ita vt niſi occurriſſet ad diem, de eo qui reſtiterat, pœna ſumeretur. Et iureiurando aſtrictus eſt. Venit iuuenis in ciuitatem: Mater detinet ex lege, qua parentes in calamitate deſerere non licebat.

PRO IVVENE CONTRA MATREM. XVI.

ETſi ſanctiſſimi viri olim omnes videor humanorũ pectorum affectus in ſolam amicitiam contuliſſe, & patior inuidiam hominis, qui ſibi non reliquerit vt amaret & matrẽ: quoties tamen vniuerſam pietatis meæ conſcientiam intueor, in qua minimum eſt quòd videor bonus amicus: non poſſum non hanc primam electionis noſtræ complorare fortunam, quòd mihi neceſſe eſt, aut amicum relinquere, aut matrem. Facinus ſeueriſſimi viri, facinus fit impatientiſſimis affectibus meis, quòd ſuccurri non poteſt duobus. Excedit omnem querelæ meæ comploratìonem, quòd tam diuerſis meorum conatibus aduerſa conueniunt, vt videar eligere. Quid non darem miſer pro luce matris, qui vt illam viderem amicum dedi? Fidem veſtram Iudices, ne inter maximas neceſſitates pereat vſus hominis, qui paratus eſt duobus impendi. Iam hic eſt tota ratio clementiæ, ne ibi me detineatis, vbi non proſum. Nec diſſimulo ſanctiſſimi viri proferre me cum maximi, tum incredibilis exempli fidem, vt non immerito poſſim videri cum matre colludere. Ego videor excogitaſſe iſtum colorem, & hoc quòd detineor, amicitiæ vocatur infirmitas. Miſeremini Iudices, tentate me & dimittite. An voluerim reuerti, ſcire non poteſtis niſi reuertor. Illud ſanctiſſimi Iudices, illud affectus meos torquet ac lacerat, quòd ſim ingenti expectatione deceptus. Sperateram futurum vt hoc loco rem magnam faceret & mater. Parateram apud tyrannum hanc iactationem, vt me crederet remiſſum: & genus oſtentationis adamaueram, vt mirarentur hominis fidem etiam in orbitate. Quo vultis hoc animo feram, quòd etiam vt reuertar, amico meo mater impoſuit? Et quantum ad hanc pertinet, maximum iuuenem decepit, illum qui meos crediderit affectus. Non poſſum Iudices litis huius diſſimulare facinus, innocentius fuerat vt ego nollem reuerti. Viderint ſanctiſſimi viri, qui receptas nominum perſuaſiones velut aliquam ſeruitutem charitatis attendunt. Me ſi quis interroget, nullos affectus tantum naſci puto. Et ſi quis omnia vera ratione reſpiciat, quicquid liberos, fratres,

propinquos inuicem tenet, amicitia eſt. Homines igitur, quos cum maxime incredibilium rerum loquitur inuidia, ſumus ſine dubio eiuſdem pars animæ, non eiuſdem pondus vteri, & quanto minus in cauſis, tanto plus in affectu eſt. Admirabilior charitas in quam coimus viribus noſtris. Non pudet Iudices hanc fateri perſuaſionem, minus debetur homini, qui aliquem ideo tantum amat, quia neceſſe eſt. Ita eſt Iudices, ita eſt, à primis ſtatim ætatibus in eandem coire vitam, habet aliquem fraternitatis affectum. Sic effectum eſt, vt nos ſtatim fama committeret, & tali certamine coimus, vt ſi quid accidiſſet vni, deberet & alteri exemplum. Inde eſt quòd & pariter reuerti contempſimus, & quaſi facilius eſſet inter fidos, placuit ſub incerto pelagi cohærere. Nec tamen vanitate, nec diſcurſu putetis extractos, magnas & inexplicabiles nauigandi fuiſſe cauſas, vel hinc poteſtis exiſtimare, quòd nos non detinuit hic mater. Vtrúmne igitur Iudices ſumere de nobis etiam nunc voluit experimentum ipſa amicitia, & parum fortuna credidit hominibus adhuc tantum feliciter amantibus? An hæc eſt magnæ ſemper opinionis inuidia, nec vlli vnquam tam plena confeſſione laudantur, vt illos non ipſa quoq; amicitia tentare velit? Littoribus appulſi ſumus, homines quorum omnia caſus, fama cuſtodiebat, conſumimur terrore, qui parentibus ſtatim cæcitas eſt. Hinc illud euenit, quòd ſumus pariter alligati. Sic magis aduerſus ſolutum carcer inuentus eſt. Pudet Iudices fateri, iam in hoc victus, iam inferior receſſi, ex duobus magis amatur, quem tyrannus paratus eſt alligare. Quantum tibi amice debeo! Non potuit nos diuidere niſi mater. Tibi primum cæcitas nunciata eſt, tuus hic affectus fuit quòd hoc crediderit tyrannus. quid ille non fecit, vt rex deſiderauerit vicarium corpus? amplexus eſt catenas. Sponderi ſibi voluit hominem rediturum per maria, per matrem, repromiſit de incertis tanquam de animo ſuo. Quis hominum pro ſe tam multa feciſſet? Præſtitit inquam amicus, præſtitit rem quam videbatur ideo tyrannus indulſiſſe, ne fieret: & hominem qui in rebus humanis hunc eſſe nolebat affectum, decipimus dum tentamur. Ego non inuenio cur horreat mater carcerem, quid ſibi velit quaſi deſtinatas operire ceruices. Non odit me tyrannus, cuius non intereſt an alium occidat. Miſerere mater (ſi quis eſt magnorum meritorum pudor) querere quod vnum de cæcitate impatientius ex nobis amaris ſemper abſentem. Cui tu fortunas, quibus neceſſitatibus inijcis manus? Me ad amicum meum admitteret alterius catena, & tyrannus nunc mihi portas aperiret, ſubſidio nauigium pirata præſtaret. Si mehercule ante morerer, ire deberes mater ad diem. Miſera non intelligis quanto te magis & plus obligauerit amicus? plus debes homini, qui me tibi remiſit, ex quo pati non potes vt reuertar. Libet mehercule Iudices, libet misereri hominum, qui me laudant reuertentem. Amicus mihi credidit vt redirem. Ita nunc ego facio rem magnam, ego ſum ille bonus amicus, ille mirabilis, ille narrandus. Si qua dicentis fides eſt, fa-

cinus mihi videtur, quòd ſcio me non eſſe periturũ. Sentit Iudices & ipſa mater rem ſe facere turpiſſimam, ſi neceſſitate detineat. Itaq; mulier quæ adhuc de affectu cuncta fecerat, ad legem ſubito cõuertitur. Peſſima Iudices cauſa matris eſt in qua plurimum lex poteſt. Liberi parentes in calamitate ne deſerant. Facinus eſt Iudices hoc dici homini reuerſo. Ita nunc ego contemno matrem, ego deſpicio cæcitatis obſequia, homo, qui omnium calamitatum mearum ambitum in hoc conſumpſi vt redirem, qui inter ſupremas ſolicitudines non pro me rogaui? Mihi quiſquam contumacium ſupplicia liberorum, mihi neglectæ pietatis minatur inuidiam? Bone Iupiter, quãti mihi conſtitit ne malus filius viderer. Imputem tibi neceſſe eſt mater, quòd meum amicũ propter te reliqui, ad quem facinus eſt non reuerti. Nondum Iudices neceſſitates meas, nondum amici merita refero, interim contendo tunc eſſe tantum legis huius vſum, cum in calamitate ſoli ſunt parentes. Magnam partem mortalium fortuna dimiſit à legibus, nec vlla iura tam triſtia ſunt, vt ea in aduerſis patiãtur homines. Ego cum me neceſſitas rapit, ſic habeo queri quaſi relinquar. Excuſatæ ſunt parentibus liberorum calamitates, & ſi quem lex iſta deprehenderit, in alterius fatũ tranſeat neceſſe eſt tanquam orbitatem. Quid enim ſi me detinente matre alter è latere reuocaret, & ſi bella militem poſcerent, ſi Legatum patria dimitteret, veluti ad propriam deſcendam neceſſitatis meæ comploratio nem? Si me damnatum pœna cõſtringeret, videlicet effringeres carcerem mater, inijceres carnifici manum, & perituri filij iugulum autoritate iuris operires? Dij deæq;, quàm longe eſt lex quæ retinet hominem, qui pœnæ non venit. Neſcis quantum intelligo mater quantam inuidiam debeant facere liberis parentes, à quibus relinquũtur. Mater quæ ſe deſeri queritur, illud exclamet: Filium meum ciuitas peregrina ſolicitat, vt amœnos neſcio cuius receſſus orbis petat, debilitati meæ ſubtrahit humeros. Iuuenis meus abducitur amore meretricis, & ab officijs ciuitatis vitijs abſtrahitur oculorum. Eiuſmodi gemitu filium neceſſe eſt perſequaris, vt quòd detineor obiter & pœna ſit. Non facit iſta lex ad liberos qui miſericordia detinentur. Vt turpe ſit quòd recedo, in eo tantum eſt ad quem reuertor, & vt facinus ſit relicta mater, non faciunt niſi cauſæ relinquendi. Homo qui ad tyrannum reuertor, ſi malo animo relinquo matrẽ, dignus ſum qui detinear. Non eſt itaq; quòd ſubinde nominis veſtri beneficia mater opponas, non eſt quod vtilitati meæ fieri poteſt, ſi credimus eſſe in rebus humanis & alterũ affectum amicitiæ, quam mihi videtur natura excogitaſſe, vt coire inuicem poſſit totum hominum genus, quæ nondum circa ſe tenet omnes admirationes, quia tota nõ contingit, quæ tamen peruenerat ad incredibilium fidem, niſi illam vos impediretis. Amicitia plurimorum corporum, vnus animus, vicariæ manus, fortior quàm matris affectus. Rogo quid refert quid vocetur ille qui ſic amat? Quid intereſt ex quibus magna merita deſcendant? Vultis ſcire quid de hoc affectu ſentiat mater? Et amicũ meum

putat malle ne reuertar. Finge me poſitis pauliſper meritis, quibus obligatus ſum, hoc tantum dicere: Amicus alligatus eſt, ire volo mater vt redeat, vt conſoler, vt domi num rogem, vt ſi tyrannus exegerit, vicarium corpus opponam. Quid detines? quid moraris? Hoc eſt tempus propter quod coimus. Neſcias an diligat cuius nõ habet experimenta niſi ſola felicitas, & ſi vitæ præſtes omnia ſecũda, amicus ocioſa res eſt. Dicturum me putas, hoc expectat alligatus, expectat totũ imò genus hominum, & nos in hanc fidem perſuaſionis receperunt, vt ſi hoc faciam, nemo miretur. Vis ſcire mater quem affectum, quam reuerentiam in calamitatibus amico præſtare debeamus? Nullam legem timuit ne relinqueretur. Differo interim cauſam amicitiæ, agerẽ pauliſper omnium libet, & tyrannus mihi credidit, volo reuerti. Nulli vnquam mater plus commiſit fides, neminem magis obligauerunt expectationes. Credidit mihi homo, cui res fauorabilis cõtingit ſi decipitur, qui ſibi excogitaſſe cõtra omnes amicos videtur, vt illi imponeremus. Non eſt quòd mihi ſupplicia, quòd omnem mortis apparatum mater opponas. Facinus eſt, id tantum hominibus benè credere quod expedit: & actum eſt de rebus humanis, ſi ſola ſeruatur vtilitatum fides. Infinitum eſt quantum mihi crediderit tyrannus, ſi me occiderit reuerſum. Intelligit Iudices & ipſa mater, quantæ reuerentiæ locũ amicus obtineat, quæ incipit contendere affectu. Niſi fallor igitur, cum ego ſim materia litis, hoc primum exiſtimare debetis, vter in ea calamitate plus fecerit. Ante omnia permitte mihi de hoc affectus tui genere mater queri. Quid tibi tam rabido, tam præcipiti dolore voluiſti? Quid aduerſis tuis præſtare faciem, & in oculos tuos accipere nuncium? Non reliquiſti tibi vt redimeres, ſine dubio adieciſti ad matris affectus, oculos in media orbitate fudiſti, ſed illud non laxat catenas, non explicat corpus. Quid mihi prodeſt iſte qui ſe contra filium conſumpſit affectus? Plus feciſſet mater quæ iſſet ad tyrannum. Alligatus ſum, tu nunc ſic flebis tanquam ſoluar in lectulo, tanquam in tuis manibus expirẽ. In quibuſdam calamitatibus deſperatio non eſt ſummus affectus, & quiſquis orbitatem ſtatim credit, feſtinat ad impatientiæ ſecuritatem. Inſimules licet mater tantæ pro me impatientiæ, tam incredibilis affectus, amicus rem difficiliorem fecit quòd ſeruauit oculos ſuos, vt alligaretur. Dij deæque quantum ille præſtitit qui mihi inuidit pœnã meam, nec receſſit. Ille, ille terribilem carcerem facit, qui inde procedit. Iam nõ corpori nexus hærebat, nec aliud quàm reſederãt pondere catenæ, cõſumpti longo ſqual lore vultus, concretæ noctibus diebúſq; ſuper ora lachrymæ. Miſeremini Iudices, ne perdat autoritatem meritum quod vltra expectationem eſt. Ponite ſub oculis alligatos, quorum alterum amicus redemit, alterum mater. Rogo vter plus fecerit. Bone Iupiter quàm auidè, quàm fortiter vincula noſtra tractauit. Quibus ille precibus exegit, vt ſibi crederetur. Accipe, inquit, has manus, hæc membra, ſi fieri poteſt, vt amicum matri remittamus. In totum explebo, ſi videatur, vicaria pœna locum

recedentis. Vel ſi vis vtique tibi dimiſſa membra reſtitui, ſpondeo quemcunq; iuſſeris aperto iugulo diem. Fidem deorum hominúmque, quid non factum eſt, vt amicum meum pœniteret? Ingeſtum eſt miſero illud carceris tenebrarúmq; ſecretum, grauioribus vinculis opus eſſe carnifex dixit ad bonum amicum. Accedere ad illud cubile iuſſi ſunt homines nocẽtes, & ſubinde dictum eſt: Vide tamẽ amicus ſi tanti eſt. Vna vox, vnus miſeri gemitus, vrite, lacerate, diſtrahite, ille tamen reuertetur. Miſerere mater, magna res agitur, amicum meum reliqui contendentem cum tyranno. Excuſo me vobis humani generis affectus, & tibi ante omnia mater excuſo, quòd hoc fieri paſſus ſum. Vlla ergo in rebus humanis neceſſitas tanti fuit, vt illum amicum meum in carcerem ipſe deducerem, vt ſquallorem meum, meas catenas in membra feſtinantis exuerem, vt tam abrupti commeatus diem contra tot incerta promitterem? Teſtor te miſera conſcientia, & ſi quod nos in illa neceſſitate numen aſpexit, quãtum ſimus rixati circa catenas, quàm omnia fecerim, vt ille potius veniret ad matrem. Fateor Iudices, vnius cogitationis pudore victus ſum, quòd tanti beneficij difficultatem ab amico non accipere, affectus videbatur hominis, qui nõ credidiſſet. Miſerere mater, ne me ſolutum putes, amicum alligaui. Hæ ſunt catenæ quæ regunt membra, quæ per maria, quæ per infinita terrarum ſpatia reſtringunt. Sic non poteſt carcer effringi. Inuideo tyranno, ſcit alligare amicos, ſcit tenere dimiſſum. Iterum ac ſubinde proclamem neceſſe eſt, ego amicum meum alligaui, & vt te viderem, pœnã meam altero homine impleui. Scio quo hoc amicus præſtiterit animo, ſed ego rem feci hominis non reuerſuri. Interrogo hoc loco impatientiã tuam mater, interrogo quid faceres, ſi nos ad te videndam deduxiſſet alligatos aliquis ſatelles, ſi barbarus aliquis? Fruereris oſculis? frueréris amplexibus? Non eſt quòd te iſta tanquam leuior, tanquam expeditior conditio decipiat. Quid putas eſſe quòd me dimiſit ſolutum ire quò vellem? Crudelis artifex non reliquit nobis vt imponeremus. Superuacuò igitur hoc vos in matris cauſa mouet quòd cæca eſt, quòd nobis inuidiam facit vulneribus oculorum. Nolite detinendi putare cauſas, idem videns faceret. Nec plus eſt quod non poteſt cæcitas ferre, quàm mater: vt aliqua filio carere non poſſit, nõnunquam calamitas facit. Quòd ſi Iudices in perſona mea nec affectu, nec meritis inferior eſt amicus, quid aliud iuſtitia veſtra debet attendere, quàm vter plus patiatur? Iam ſatiauit dolorem mater, egeſſit æſtus, effudit impetum, iam non deſiderant oculi, cum cadunt. Adijce quòd hanc qualemcunque fortunam inter amicos tenet, inter propinquos, habet omnia miniſteria ſua debilitas, ſuas cooperationes. Vis ſcire quanto intolerabilius ſit quod patitur amicus? Excæcauit te quòd ego ſic tenebar, ille accipit cibos, quos carnifex, quos tortor apponit.

Filium ter abdicare voluit pater. Victus inuenit quodam tempore in ſecreta domus parte medicamentum terentem. Interrogauit quid eſſet, cui paraſſet. Ille dixit venenum, & ſe mori velle. Iuſſit pater bibere. Ille effudit medicamentum. Accuſatur à patre parricidij.

PRO FILIO CONTRA PATREM. XVII.

LAſſatus per diuerſos miſeræ mentis æſtus, & eundem dolorem, dum me ab vtroq; animi genere ſemper quod impulerit abducat, & in pertinaciam deſperationémq; neutram mihi liceat perferre patientiam, hoc primũ à notiſſima clementia veſtra peto, ne miremini quòd inter tam varia triſtiſſimáque fata conſilio diductus ſum, nec pro malis meis quicquam melius inuenire potui quàm vt morerer: nec pro innocentia, quàm vt viuerem. Nouo igitur Indices inauditóque genere diſcriminis vtriuſque animi reus, qua ſatis calamitates meas comploratione, quo deflebo gemitu? Filium mori volentem penè occidit, quòd interuenerat pater. Videtis adhuc illa ſecreti noſtri contentione rixantem. Quicquid citra ſuprema, citra exitium eſt, contumaciam vocat: quantum abſolutionem aſpicit, victus. Quis poſt hoc quærat ac dubitet, quo me affectu iuſſerit virus haurire, qui parricidium vocat quòd non biberim. Permiſſurus fuit, ſi bibere voluiſſem. Quæſo itaque Indices delationis hodiernæ penitus velitis perſpicere cauſas. Obijcere putatis parricidium patrem pro ſe? Necatur, vritur, ſine dubio torquetur vita. hoc enim non poteſt ferre, quòd mori filium iuſſit, nec coegit, & ſcit facinus fuiſſe in imperio, ſi innocentia eſt quòd recuſaui. Siue quid crudelitatis eſt, vel ab inuidia ſe criminibus meis defendit, excuſat, & (ne vocem illam tanquam peractum facinus oderitis) ſubſtituit pro malo patre miſerum. Hic eſt Indices deprehenſæ impietatis æſtus. Nemo vnquam volet innocentem filium videri, quem voluerit occidere. Illud quoque Indices à grauitate publica peto, ne quis me mori voluiſſe non credat contumaciter. Adhuc prioris conſtantiæ meæ more defendor: alia eſt mihi ratio cum vici, & fortior ſum reus quàm abſolutus. Sed tunc tantum par eſſe non poſſum calamitatibus meis, cum me conſtare cœpit nihil aliud eſſe quàm miſerum. Bene quòd rurſus vocauit in forum, iuſſit integritatis agere cauſam, fecit vt mihi videar perdidiſſe mortem. Si pœnitet patrem, quòd me bibere iuſſit venenum, ego ferre non poſſum quòd effudi. Licet igitur immitiſſimus ſenex confundere publicos conetur affectus, querelarum fronte mutata, non ſumus noui vobis accuſator & reus, nec nos modo pietatis euerſæ recens

aſſeruit immanitas. Parricidam me olim vocat. Ita eſt enim Iudices, ita eſt, iam pridem hominum nefandorum ſolis nominibus accuſatur. Sic mihi illa prima patris maledixit aſperitas. Hic eſt ille quem deſinere iam iuſſeratis, qui ſemper ad vos recurrit, & vincitur. Fallitur quiſquis illam de moribus ſenis laſſitudinem vel patiētiam ſperat. Patri qui abdicare non potuit, minus eſt filius nocẽs, quàm abſolutus. O pertinaciſſimum accuſatorum genus, victi parentes. Dum autoritatem nominis veſtri fortius imperioſis aſſeritis affectibus, & ne pudorem pœnitentiámq; fateamini, contumacia vindicatis errorem, calamitatibus meis acceſſit, vt ter abſoluerer. Namque vt erat in ſuperuacuo odio mei ſenex prima luce deprehenſus, ferre nõ potuit quòd reddebar inuito: & quia à iudicibus non impetrauerat vt abdicaret, apud ſe tenuit, ne deſineret hoc velle. Credidit tamen aliquid profecturum, querelarum errore repetito, & ſperauit iuxta contentionem ſuam vt laceſſeret aliquando pro me iuſta miſeratio. Quid facerem igitur? quò verterem iam fatigatam innocentiam? Nec exire me decebat ex domo, ne viderer, quicquid vos non credideratis agnoſcere: nec expectare poteram, cum mihi rurſus aliam ſeriem malorũ minaretur, quòd me iam cœperat pater contentione qua vobis iraſcebatur, odiſſe. Tandem infelix miſertus mei, miſertus patris cum de præteritis proſpicerem iurgia tam longa quàm vitam, captaui fateor omnem occurſum, quem mihi videbar exaſperare præſentia, exorare dum morior, & tanquam nouiſſimum ambitus genus excogitaui, vt me in honorẽ ſui reuerentiámq; pereuntem, ſic odiſſe deſineret quomodo parcere ſolet ira cedẽti. Non habet alium quàm mortis exitum filius, qui nec recõciliari poteſt, nec abdicari. Erat in domo noſtra locus, in quem ſecedebam ſemper reus, in quẽ reuertebar abſolutus, querelis meis lacbrymiſque iam conſcius, in quem ſe ferant. In hunc quærens nõ tanquam cuſtodiæ patris imponerem. Nam quid poſſit inueniri, quo nõ me captantis aliquid deprehendere cura ſequeretur? ſed ſicut ſolent qui immori volunt, pudore non ira ab omnibus quæ videbantur auocatura, ſeceſſi. Nam nec placuerat exitus genus querulum, tumultuoſum, aut quod faceret inuidiam. Sed quid mihi tecum eſt integritatis nimia ſimplicitas? Non putat ſe poſſe deprehendi quiſquis venenum parat ipſe poturus. Totus oculis animóq; conuerſus, hærebam miſer in opere moriendi (nec diſſimulo) cum quadam cunctatione, cum mora, ſicuti bonæ conſcientiæ lenta mors eſt, nec præcipiti per ſuprema trepidatione feſtinant, quos hoc ſolum quòd ſui miſerentur occidit. Abijt per tacitas conqueſtiones mens in obitus contemplatione poſita, & hauſturus potionem, qua renunciarem rebus humanis, totam apud ſe repetebat animus innocentiam ſuam, cum pater ſecretum quod per impatientiam pereuntis impleueram (quantum credo) lacbrymis meis gemitúque perductus, intrauit. Non poteſt videri Iudices ſuſpicatus aliquid de parricidio, quid tererem, cui pararem, neſciebat qui interrogauit. Nũcio vobis ſanctiſſimi viri, nihil à moriẽtibus fingi, nihil

vita laborante ſimplicius. Ad ſubitum interuentum patris non tanquam deprehenſus obſtupui, facinus me tacente non pallor, non eſt confeſſa trepidatio, nec ſicut accidere nocentibus ſolet, illa obuia ſemper errantium patrociniorum verba variaui, cum me repente interrogatione ſubita auocauit, abduxit, quæſiuit quid tererem, cui pararem. Sed ego ſine cunctatione, ſine tarditate reſpondi, & me mori velle eadem veritate, & confeſſus ſum venenum eſſe quod terebatur. Date Iudices patrem qui filium mori nolit & credit. Quis habeat Iudices dicenti fidem? Venenum filij quod inuenerat pater, non ille potius effudit, ſtetit quinimò intrepidus, arrogans iuxta orbitatem quam videbat, & mihi mortem quam promiſeram, quā minabar, ingeſſit. Bibe, inquit. Quis poſt hoc Iudices, expectat, vt continuo paream iubenti? Ita demum mihi non eſt aliud relictum, ſi patri parui. Audite nunc dij pariter atque homines, quid poſt tres abdicationes, & querelas toties iudicum grauitate percuſſas, velut attonitus, amens nunciet ſeculo pater parricida ſæuus, parricida crudelis. Non bibit venenum. Hoc eſt totum facinus meum, viuo, reſpondeo, non fugio iudicem, non cedo criminibus. Iam non miror quid ſit circa quod impatientia deceptæ crudelitatis exæſtuet, pluſquam orbitatis gaudium, quod modo perdidit ſenex, ſperarat vt occidere me poſſet meo veneno. Sed quatinus inueniſſe ſe putat quod crederetis, vt contentionibus ſubinde damnatis autoritatem de nouo dolore circundaret, inuſitata commentus eſt. Quæ ſola mihi ſupereſt ratio viuendi, facinus ea ſimplicitate, ea fide denego, qua confeſſus ſum de veneno. Parricidij agis. Abſtuliſti quidem mihi partem, vt exclamarem hoc loco, fieri non poteſt. Scio quantum defenſioni meæ difficultatis adiecerit, quòd iam pridem in domo noſtra humanorum pignorum ratio non conſtat, ſed pronunciatum liquet vtri ex nobis facilior ſit impietas, vter iuxta alterius languorem ſuprema non fecerit. Tu vnicum quotidie proturbare conaris è domo, velles inopiam meam, velles aſpicere ſqualorem. Ego oſculor illas expellentis manus, ego abijcientis genua teneo, & ad patrem qui me tam notabiliter odit, non habeo cur velim redire, ſi non amor. Præualeret nominis tui fortaſſis autoritas, ſi contentio noſtra cœpiſſet à veneno. Conſumpſiſti quicquid eſt quod parentes ab omnium ſcelerum ſuſpicione defendit. Non habet pater vnde parricidium de filio credat niſi quem poſſet occidere. Me quidem pater infelicis huius perſuaſionis ſimplicitatem, ſi quis interroget, nec à te parricidium fieri poſſe credo, niſi meo veneno. Facinus tamen in omnibus incredibile pignoribus, nullis difficilius quàm liberis puto. Vos adhuc in ſuprema noſtra præcipitat autoritas, qui filium occidere vocatis plerunque grauitatem, ſicut abdicationis emendationem, ſicut reliqua ſupplicia noſtra rationis fronte protegitis, cunctóſque prærigidæ mentis affectus vocabulo molliore lenitis. Nos nec felices facinus iſtud poſſumus concipere, nec miſeri. Non perueniunt ad nefas iſtud, nec neceſſitates. Omnis citra deſperationem dolor, ira langue-

ſcit. Et quanto dij deæq; difficilius ſi pararetur ſine conſcio, ſine miniſtro, totúmque facinus & animum filij poſcat manus. Memento cuius obijcias immanitatis horrorem, patrem occidere velle. Hinc tantum accipis vires, vt mori poſſis deprehenſus. Vt ſciatis, inquit, verum eſſe quod obijcio, & abdicare volui. Non poteſt pater efficere genus querendi pertinacia probationis. Tu cum dicis, filius me voluit occidere, videris tibi facere prioribus indicibus inuidiam, exclamare, vos faciles, vos miſericordes, hunc mihi redditis. Sed iniquiſſimum eſt vt abdicatio, quæ nec in ſui valuit effectum, fidem maiori crimini præſtet. Non ſum reus inexplorati pudoris, nec ante acta vitæ meæ ſub hodierna primum lite tractantur. Felicior innocẽtia eſt citra ſuſpiciones, certior poſt reatum. Et quantũ infamiæ præſtant obiecta dum nutant, tantundem autoritatis abſoluta reſtituunt. An ſcilicet ſuperatus eſt gratia pater, & apud ſenes, & apud parẽtes autoritate præualui? Viderint qui calamitatibus ſuis ſic blandiuntur, vt ſibi affuiſſe credant miſericordiam, fauorem: filius à patre delatus nunquam poterit ſuperior eſſe, niſi cauſa. Sanè tamen feramus vt prima abdicatione non egeſſeris totum dolorem: multa tibi de criminibus meis verecundia querendi, multa paternæ pietatis abſtulerit infirmitas, quid non implet repetita delatio? Reuerſus es in forũ iam ad iudices iratos. Quãto terrore cũcta pertulit pudor ille iam victi & redeuntis in damnatam colluctationem? Acrior ſemper ex verecundia dolor. Sed & iudicum cura quanto malignior circa rediturum reum? Quàm multis placet illa de ſimilitudine pronunciationis autoritas, & ſeuerior videtur diuerſa ſententia? Tertia verò abdicatio dij immortales, quem apparatum, quem mouit ambitum? Ego miror quòd mihi licuit audiri, quòd me non ſtatim primus querelarum tumultus oppreſſit. Quid poſt iſta noui pater obijci poteſt? Inter leges, inter iura conſenui, non habeo in moribus meis, quod non melius Iudices ſciant. Scilicet capit natura rerum vt futurus parricida non præmiſerit notas, nullis ante ſit maximi ſceleris immanitas tumultuata flagitijs, & quandoq; culeo, ſerpentibus expianda feritas, ſub placida mente primam pertulit ætatem. Aliud eſt miſerorũ genus, quod clemẽtia, quod ſuccurrendi fauore dimittitur. Abſoluerunt me qui ſciebant non profuturum mihi quòd non abdicarer. Proclames igitur licet, ſubinde detuli, ſæpe queſtus ſum, ter abdicare volui: hoc tamen res iſta debet efficere, vt tibi non oporteat credi, quicquid aliud obieceris. Non enim ſequitur pater, vt me tuis criminibus accuſes, quòd nocentem tuis moribus probes filium. Parricidam non facit ſeueritas veſtra, non ſæuitia, non terror: ad tam grande facinus non ira opus eſt, ſed moribus: non dolore, ſed mente. Omnes iniuriæ leuius exaſperant, leuius oderunt, innocentis filij vltio eſt, mori. Quòd ſi manifeſtum eſt, nihil tunc in moribus fuiſſe meis, quod poſſet eſſe ſuſpectum, exiſtimemus vndè poſtea traxerim parricidij cauſas. Vos libet interrogare hoc loco Iudices, quis magis debet innocentiam amare? Vici patrem,

omni nunc ſolicitudine, omni labore cuſtodiam illam gratiam, illum ambitum meum, quo remuneror aduocatos, quo perſoluo iudicibus illud propter quod audeo domum reuerti, propter quod non timeo caſus, non ſubita pro patre, non maligna fata. Fidem non capit, vt me tres abſolutiones & innocentem probauerint, & effecerint parricidam. Præterea pater quàm infirmum me, quàm trepidum reddit ipſa victoria? An ſcilicet ignoro quòd me reuerſum circunſiſtat totius domus maligna cura, ꝙ viuo inter homines quibus apud te gratiam parat, ſi de nobis aliqua mentiantur, fingant? Videlicet hoc nos in facinus præcipitat, impellit, ꝙ aliquid ſperamus de teſtamẽto tuo. Quid ego non ſentio quòd ſimili ſcelere miſſus in domum, à charitate tamẽ excluſus, abiectus ſum? Rogo qua fiducia facinus paro toties delatus, & paterna conqueſtione petitus? Quod vis patrociniũ ſperem pro parricidio meo? Defendi nõ poſſem, ſi bibiſſes tu venenum. Finge me parricidij voluntatẽ, finge habere cauſas, vnde occaſionem, vnde fiduciam? Ego nec mori poſſum, niſi vt deprehendar. Venenum paro, qui nõ miniſtrum, qui non inuenio cõſcium? Deſpicior à liberis, contẽnor à ſeruulis, euitant ſermonẽ meum, colloquia fugiũt, & charitatem tui ſimulant odio mei. An videlicet ſpero poſſe fieri vt ipſe porrigam? Eſt enim mihi ad cõuictus tuos facilis acceſſus. Venenũ mehercule putabis quicquid dederint hæ manus. Et virus præſentaneum paro, quod ſtatim, quod ſubitò corripiat? At quemadmodum mihi ſuperſit vlla defenſio? An lentum & quod tarda peſte conſumat, ſcilicet vt nõ ſtatim exclames, vt te meum virus bibiſſe non credas? Rogo, cui paraui venenum, quod dare nõ poſſum niſi mihi? Ita, inquit, parricidæ argumẽtum eſt, & hoc ipſum quod habuiſti venenum. Omnibus Iudices, quibus ad ſcelerum conatus adiuuatur deteriorũ quotidie fœcunda mortalitas, nõ hanc ſolam potẽtiam natura conceſſit, in quam malis mẽtibus & nocentium ducuntur ingenijs: ſed illis vſus ex animo eſt, totũmq; quod faciũt, de conſcientia poſſidentis accipiunt. Quid enim ſi latronem gladio tantum probes? Sic munimus & ſomnos. Excute peregrinantium ſinus, hærent tela ſolicitis. Non vetant iſta leges parare, proſpicere, nec inſtrumẽta prohibẽt, ſed exiſtimãt vſus. Finge me velut in media proſperitate vitæ proclamare: Venenũ paraui, ad quod incerti caſus ad quod languor, dolor, ad quod confugeret improuiſa debilitas. Miramini ꝙ hoc fecerim homo, qui circa me fortunam, qui diſcrimina humana laſſaui, cui neſcio quid adhuc paret toties victa delatio? Debuit habere in ſua poteſtate mortẽ, quẽ iam pater poterat occidere. Non eſt, inquit, credibile vt mori volueris abſolutus, qui reus noluiſti. Poterã quidem dicere pater, vixi dum ſpero fas eſſe vt incipias aliquãdo miſereri, vt te ſquallor meus frangat, mitigẽt lacrymæ, pallor exoret, ſed ignoſce innocẽtiæ, tũc me decuit pertinax & rigida defẽſio. Vixi ne me videretur expuliſſe de ſeculo profundorũ ſcelerum deprehẽſa trepidatio: ne ſuper cadauer meũ proclamare poſſes, certe merito timui, merito prędixi venenũ, qui viuẽdi nõ habebat audaciã. Ne

ſupremis meis conuiciareris, ne quid poſſes obijcere iam non negaturo. Verum tibi de impatientia mea fatendum eſt, eadem mente nolui mori cum abdicares, qua non bibi cum iuberes. Sed fruere iterum, fruere ſæpius confeſſione tam miſera, & quia oculos ſpectaculo non licuit implere, ſatientur aures, volui mori. Adijce ſi videtur, hanc malis noſtris contumeliam vt interroges, quare abdicare me ſubinde voluiſti. Quid ais rerum naturæ pietas? ita iuſtiores cauſas habet impatientia, quàm corporũ damna, quàm facultatum triſtis euerſio? In ſuprema præcipitat me pater. Ita non hæc vana vox cõplectitur omnes calamitates? Non videmini nunc vobis vniuerſos audire miſeros? Poſſumus fortaſſis aliorum accidentium ſperare finem, nõ habent proximorum odia regreſſum. Quæcunq; nexus accepere naturæ, & quæ ſanguine viſceribúſq; conſtricta ſunt, nõ laxantur diducta, ſed pereunt. Quæ de primo tenore naſcendi vix in contrarium victa deflectunt, diuq; prauitatis ſuæ rigore durata, mox in priſtinum curſum remiſſa non redeunt, ſed quo totum pondus omnéſq; vires inclinata traxerunt, vigore quo ſibi permiſſa creuiſſent, in ipſius vitij robur adoleſcũt. In hoc eſt tota difficultas, vt incipiat non amare filium pater, hoc cum fronte confeſſionis accipit, reliqua præcipiti furore decurrunt, & redituris charitatibus obſtat quicquid obſtiterat odijs. Semel ſibi parentes liberique mutantur, ſemel auferũtur. Felices qui habent in conſcientia ſua, quod debeant emendare, corrigere. Illa demum poteſt ira deſinere, quæ coaluit ex vitijs liberorum. Ego quid facio, cui non luxuria, non eſt mutãda petulantia, cuius abdicatio nõ de meis, ſed de patris moribus venit? Fruſtra mihi exhortationes, fruſtra blandientur vana ſolatia. Hominis quem pater odiſſe non deſinit, vnus exitus eſt, vt ſe oderit. Et quãtulum habet de toto dolore noſtro ille quo venitur ad iudicem dies? Ego cum dico, pater me odit, illud exclamo, omnes ſine me ſunt feſti dies, omnis lætitia ſine filio, non alloquitur mœſtum, nõ aſſidet ille languenti. Gratiſſimus quiſquis de nobis triſtius aliquid attulerit, quiſquis maledixerit, conuiciatus abſenti. Ego ſi hoc poſſum ferre, merui. Alia ſunt aduerſa, quæ de continuatione ſui patientiam parant, quæ durant aſſiduitate, firmántque mentem, quòd te pater oderit, quotidie nouum eſt. Minus fortaſſis vrant inuicem ſimultates, & mutuis deteſtationibus inuiſa reſpirent. Odium is tantum filius perferre poterit, qui & ipſe oderit patrem. Vos nunc Iudices, vniuerſos quinimò mortales infeliciſſimus iuuenis interrogo, quid me facere vultis? Explicuit nos ſine dubio de criminibus exitus, quòd abſolutus ſum, tamen non hoc effecit ne mori velim, ſed vt mihi liceat & viuere. Victus ſum enim mehercule, victus ſum Iudices abſolutionibus meis & (quæ certiſſima eſt animæ laborantis infirmitas) miſera felicitate defeci. Quem mihi vultum domũ reuerſo, quem ſuadetis animum? Non decet gaudium meum, exaſpero hilaritate: non decet mœror, offendo triſtitia: capto ſermonem, inuiſus ſum tãquam arroganter inſultẽ. Doloris cauſa dicor ſi propius aſpiciar,

videor ſi recedo contemnere. Quouſque vincemus? Neſciunt prorſus abdicationibus mederi, qui non ſtatim cedunt, qui conſcientiæ ſuæ rigore nituntur. Non vincitur pater, non ſum abſolutus, cum domum veni, nemo me diligit, nemo reueretur. Iam ad nos de penatibus illis non pertinent niſi ſecreta, niſi latebræ. Non exuo, non depono ſordes, & mihi quotidie ſenex tanquam accuſaturus occurrit. Attendo quid faciam, quid loquar, qualis aſpiciar, & (quod malignisſimum eſt ſolicitudinis genus) me ipſe cuſtodio. Satiaſti me vita, ſatiaſti, & cum felicibus quoque veniat ex nimia proſperitatis cōtinuatione faſtidium, quod tædium paras laſſitudine miſerorum? Conſumpta eſt in lachrymis, in precibus ætas, exacti ſordibus dies, anxietate noctes. Quid mihi contra tam indigna, tam grauia promittat integritas? Abdicari debet quem nocentem pater odit, mori quem innocentem. Sed vt credamus, inquit, voluiſſe te mori, cur potiſſimum veneno? Poſſis quidem pater hanc de omnium ſupremorum genere litem facere morientibus: & quia rerum natura varias fatorum vias indulſit animæ, in nullo non exitu ſimili ratione deprehendas quicquid electum eſt. Sic ſuper strictum nudatúmque mucronem proclamares, cur non veneno? Sed nihil eſt delicatius exitu, quem non ſupplicia, non metus, ſed collecta de calamitatibus commendat infirmitas. Mihi tamen præcipue cum hoc mortis inſtrumento propria concordia eſt, non ſpargit cruorem, non trucem cadaueris relinquit aſpectum, placida eſt, quieta eſt. Ingratiſſime ſenex, ego & hoc ſic moriendo proſpexeram, ne me occidiſſe alius videretur. Te nunc apprehendo, te interrogo pater, ita parricida ſum ego qui venenum affero in domum tuam imparatum, rude, terendum, cui tam multa reſtant antequam dari poſſit? Ita parricida ſum, qui iuxta te quæro ſecretum, qui de potione tibi incerta, quam nemo detulit, quàm ſimpliciter, tam facile reſpondi? Secedo in medios penates, nullos ab introitu præpono cuſtodes, non euito tranſitus, non excludo venturos. Rogo vtrum hæc omnia ſunt occidere volentis, an mori. Venenum quod tibi pararetur, inueniſſes abſconſum, reconditum, multum circa illud palloris attoniti, concisa verba, trepida ſuſpiria, & me negantem. Parricida deprehenſus effudiſſet venenum, ne fateretur. Cur ergo, inquit, ſi tibi paraueras, non bibiſti? Breuiter pater & ſecundum naturam conditionis humanæ reſpondeo, nihil aliud eſſe in poteſtate miſerorum, quàm vt mori velint. Ego cum dico mori volo, non hoc dico, moriturus ſum, de animo meo reſpondeo, non promitto de fato. Miraris quòd quamuis iam teneam venenum, multum tamen adhuc caſibus incertiſque ſupereſt accipere? perfoſſis plerunque viſceribus, vitam tamen ab ipſa deſperatione redeuntem? Strictos circa colla laqueos, aut nexus, aut ipſius corporis ruina decepit, rotatos per abrupta molis ictus explicuit. Tam conſentaneum eſt ne moriatur qui velit, quàm quòd morimur inuiti. Sed malo ſicut cœpi ſimplici tecum ratione conſiſtere. Nihil æque pater impetu conſtat, quàm mori velle, nec quicquam res humanæ impatientius habent per-

Malæ tractationis ſit actio. Specioſum filium infamem tanquam inceſtum cũ matre committeret, pater in ſecreta parte domus torſit: & occidit in tormentis. Interrogat illum mater, quid ex filio cõpererit. Nolentẽ dicere malæ tractationis accuſat.

PRO MVLIERE CONTRA MARITVM. XVIII.

Etſi Indices callidiſſimus parricida facinus ſuum ſic ordinauit, vt vobis matrem faceret inuiſam ſiue diſſimularet miſera mortem filij ſui, ſiue quereretur, tantãq; monſtrorũ nouitate circundatã eò perduxit, vt ſibi videatur infamaturus iterum vel patientiam noſtram vel dolorem: matri tamen in cuius calamitatibus ne minimum ſibi vindicat orbitas locum, ideo ad vos fugiendum fuit, vt ſciretis non illi præſtari quòd tacet maritus. Laudo Indices, laudo miſeram, quòd interrogare noluit domi, quòd nihil fecit & ipſa ſecreto. Hic coram ciuitate, coram liberis ac parentibus, & (licet diſſimulare parricida videatur) coram rumore mater inquirit, quid tormentis vnici quæſierit, quid morte cõpererit. Reſpondeat ſaltem reus, fateatur iratus, cur in peracta crudelitate modeſtiæ fronte ſubſtitit. Nec vxori poteſt videri parcere, de qua ſcire voluit, an eſſet inceſta: nec filio, quem tanquam ſciret, occidit. Ante omnia igitur Indices mulier infeliciſſimi pudoris hoc ab affectibus publicis petit, ne vobis accuſare videatur. Ream ſe inceſti, ream parricidij putat. Exhibet populo conſcientiã ſuam, & aduerſus quẽcunq; ſermonem, quodcunq; ſecretum, marito, famæ præſtat interrogandi poteſtatem. Vellet innocentiam ſuis probare viſceribus, vellet in equuleos, in ignes hanc miſeram præcipitare pietatẽ. Ignoſcite Indices impatientiæ, quæ cõtra callidiſſimam diſſimulationẽ libertate doloris exæſtuat. Inceſtum probaretur ſilentio patris, ſi taceret & mater. Equidem Indices tam contrarios affectus ſenis ſatis admirari, ſatis ſtupere non poſſum. In rumore tam ſuſpicax, poſt tormenta patiens, modo ad fabulas vulgaréſq; ſermones pronus ac facilis, in orbitate, in parricidio, reatus quoq; dolore, conticuit. Quo repẽte reuerſus eſt? in quã modeſtiã deſperationémq; defecit? torſit tãquam dicturum, tacet tanquã dixerit. Fidem igitur veſtram Indices ne cui præſtet magnæ ſeueritatis autoritatẽ nõ poſſe defendi, néve ideo ſuſpicari nefanda malitis, quia ſe ſilentio parricida miratur. Parcere nũc illum cuiquã tacẽdo creditis? loqui ſe tum maxime putat. Et ſi bene artes & profundæ mẽtis cõſilia perſpicio, reſpõdere ſibi videtur plus ꝙ mater interrogat. Fallitur quiſquis hũc eſſe credit inexplicabilis doloris æſtum, & inter ſilẽtij cõfeſſioniſq; cauſas miſerũ pudorẽ. Aliũ exitum nõ habet, ꝙ vt reſpondere nolle videatur quiſquis filiũ occidit,

& probare nō poteſt propter quod debuerit occidi. Cōiungat quātum volet nocētiſſimus ſenex cū rumore populi ſilentium ſuū, & relatura ordinē triſtiſſimæ ſortis collata malignitate claudat ora, cōpeſcat aditus, ſecuri tamē eſtote mortales, fas eſt innocētiſſimæ matri velut in tēplis, velut apud ipſos proclamare ſuperos, amaui filiū meum. Matrona Iudices cuius puellares annos, primā rudémq; coniugij mentē nulla libidinū reſperſit infamia, cui impudens rumor, ſuſpicax maritus nihil vnꝙ potuit obijcere niſi filiū, quæ pudicitię prima fiducia eſt, ædidit partū quē maritus agnoſceret, non timuit ne ſtupra furtiuóſq; cōcubitus paruuli vultus, aut creſcentis infantiæ ſimilitudo detegeret. Natū de ſe continuo (ſi quid ipſi creditis) impatientius complexa quàm reliquæ parētes, nō in nutrices nec in miniſteria ſepoſuit, ſuis aluit vberibus, ſuo fouit amplexu. Nūquid & hos annos parricida, nunquid & pueritiā miſeri iuuenis infamas? Actum eſt de ſacrorū nominū fide, ſi vt videatur innocens mater, ætas tantū filij facit. Accendebat hanc erga vnicum optimæ matris impatientiam rigidus pater, aſper maritus, & ſibi videbatur parū implere, quē pro duobus conferebat affectum. Rarus hic nanq; ad oſcula, difficilis amplexibus, & qui vnicum aſpiceret animo quo quandoq; poſſet occidere, fecit vt notabilior eſſet charitas matris. Omnis igitur miſeræ ſermo cū filio, omnis in publicū pariter egreſſus. Gaudebat etiā quòd laudandus occurſibus, quòd omni frequētia cœtúq; conſpicuus, populo iā ipſe fateretur, quòd plus amaretur à matre. Miſeremini Iudices, ne nefandas ſuſpiciones maritū ex vllius traxiſſe credatis indicijs, ſuum rigorē, ſuum tantū ſecutus eſt animum. Filium ſi nō ames, videatur tibi mater adamaſſe. Queſturum nunc me Iudices putatis de licentia ſermonis humani? Ego verò iuxta hunc patrē nō accuſo rumorē. Quæ materia fabulæ tā impudentis? quis fuerit autor, iſte probauit, qui credidit. Faciſſimum fuit vt loqueretur populus de inceſto, de quo mirabatur patrem ſuſpicari. Hæc ſunt Iudices quæ mater fecit ſecurè, ſimpliciter, palàm, corā marito, corā ciuitate. Referat nunc ſuum iſte ſecretū. Iuuenē (quæ integritatis prima ſimplicitas eſt) nihil timentē in partē domus, qua nulla proclamatio, nullus poterat gemitus audiri, rapuit, abduxit. Ibi verberibus, ignibus, omni crudelitatis arte conſumpſit. Quis vnquā Iudices peius de innocētia tēporum, de ſacris meruit affectibus? torſit filium vt probaretur inceſtum, occidit vt crederetur. Ponite nunc ante oculos Iudices duorū parentū confeſſionem. Mater exclamat, filium amaui: pater dicit, occidi. Nefas eſt, vtrumq; putetis innocentem. Iam quidē innocentiſſime ſenex grande deprehenſæ feritatis indicium eſt: quòd cū filium occideris, vt interrogeris expectas. Non erūpis ab illo ſecreto tuo terribilis in publicū, & homo filij cruore perfuſus non proclamas, nō deos hominéſq; teſtaris, nō occidis & matrem? Scilicet modeſtia te ſcelerū tuorum ꝙ maximè decet, & ideo tibi relinquis vnde ſis quietę patiētiæ. Miſer parcis vxori, coniugales deos & lectuli iura revereris? O ꝙ non habet nec quod mentiatur. Malæ

tractationis agimus. Placet ergo Iudices, vt illa voce qua matrimoniorũ conquerimur iniurias, gemitu quo corporum contumelias, dãna, cultus, & negatos in publicũ deflemus egreſſus, orbitates ac liberorum ſuprema plangantur? Quid tamen facere vultis miſerum dolorem, ſi nõ habet aliam ſexus hic legem, ſi intra iuris huius anguſtias omnis nuptiarum querela conſtricta eſt? Mater quæ de morte filij maritũ malę tractationis accuſat, nõ vindicat, ſed probare contenta eſt quòd nõ debuerit occidi. Omittamus pauliſper Iudices orbitatis triſtiſſimæ dolorẽ, & in parricidio malæ tractationis reddamus aliunde cauſas. Ita nõ iuſte quereretur vxor, ſi diceret, adulterium de me facile ſuſpicatus es, cito credidiſti? Matronalis pudor tutelam non ex ſua tantũ innocentia habet, infirmitas huius ſexus nõ poteſt totã improbitatis exiſtimationem debere tãtum moribus ſuis: omnis in fœminas venit maritorum prædicatione reuerentia, omnes ſermones originem de veſtris pectoribus accipiunt. Triſtior vultus, querela, faſtidium, fatum eſt coniugij. De pudore pronunciat, mittit in ora populi, mittit in fabulas, hoc proxima miniſteria narrãt, hoc exteri putant. Nemo peiore exemplo temere de vxore credit, quàm cui omnes credituri ſunt. Sanè faciat vos pronos ad ſuſpiciones nimia charitas, & ex impatientia diligendi plerũq; deſcendat vt credas facile quod timeas. Furtiua ſtupra, raptóſq; concubitus obijciat vel falſo maritus, fas eſt, fieri ſolet, parcius tamen ſi iam ſit & mater, ſi in fidem caſtitatis vxoria fœcunditate profecerit. Quid ſi ſit iam iuuene quoque filio ſeuera, iam nurum nepotéſq; proſpiciat? Miſeremini temporum ne alienæ innocẽtiæ interpretationem de ſuis quiſque moribus trahat. Inceſtum poſſe fieri pater hoc ſolo vult probare, quòd filium potuit occidere. Rumor, inquit, fuit. Eſt Hercules cui contra rerum naturam, contra parentes liberóſque credatur. Rumor fuit. Hoc ergo ſic audiemus, tanquam ſi diceres conſcius detulit ſeruus, nunciauit ancilla, improuiſus aſtiti, dum non timeor adueni. Rogo Iudices vtrum credibilius putatis inceſtum de matre, an de rumore mendacium? Rem impudentiſſimã populus loquendo fecerat, niſi pater crediſſet. Peſſimum Iudices humanarum mentium malum eſt, quòd ſemper auidius nefanda finguntur, nec vſquã ſe maius operęprecium putant maligni facere ſermones, quàm cũ incredibilia quaſi deprehenſa narrantur. Neceſſe eſt contentioſius loquaris quod probare nõ poſſis, & affirmationẽ ſumit ex homine, quicquid nõ habet ex veritate. Eſt tamen hoc iniquiſſimũ de loquacitate populi, quòd plerumque famã accendit contentio nõ credentium. Materiam miraris rumoris, de qua nemo nec ſibi credit, quã qui narrat aſſignat alij? Rumor res ſine teſte, ſine indice, res ex incertis improbiſſima, maligna, fallax, & ſimilis ſilentio tuo. Quid & ipſe de rumore ſenſeris, vis breuiter probem? Tormentis quærendum putaſti, an verum diceret. Sanè ſit aliqua publici ſermonis autoritas in illis, ad quæ nefas eſt populi peruenire notitiam. Video cur adulteria proferantur in fabulas, explicantur per miniſteria, per

conſcios habent inconſulta gaudia. Pars voluptatis videtur eſſe iactatio. Facinus verò, cui fas eſt vt illud humanæ mentis capiat audacia, circundatur vndique nox profunda, denſior caligo tenebrarum, quod nocentes ſuis quoque oculis vix fatetur, non ſeruo, nõ creditur ancillæ. Quid internuncijs, quid opus eſt miniſterijs? ſufficit animus duorũ, explicat omne filius materque ſecretum. Inceſtum tãto incredibilius eſt, quãto & de illo plures loquuntur. O miſera conditio ſexus, cuius ipſæ plerumque virtutes, fabulas parant. Cur iſta nullis in publicum gaudet egreſſibus? Vnde aduerſum omnes tã rigida conuerſatio, tam ſeuerus affectus? Nihil concupiſcit, nihil ergo deſiderat? Filius poſſidet cuncta tẽpora, vniuerſos occupauit affectus, filius matris tota iactatio eſt. Rogo nunquid adamauit? Mihi credite, non eſt nefandorum iſta ſimplicitas. da vt ſit hæc inter matrem & filium conſcientia, parcent oſculis palàm, abſtinebunt corã patre cõplexibus, omnis familiaritas ſubſtringetur in publico, ſermones, occurſus corã ſeruulis libertiſq; vitabunt, & maximi ſceleris ardor captabit affectare grauitatem. Elige parricida quod voles, inceſtum diligens ſuſpectũ nõ erit, negligens deprehenditur. Sed quid ego ſic ago, tanꝙ inauditum, incredibile ſcelus loquutus ſit populus? Teneo in hoc ſermone facinus vnius mali mariti. Non intereſt inceſtum de vxore fingat, an credat. Quid, iſte ergo nõ timuit tam nefandæ rei famam, nec ad aures patris peruenire rumor erubuit? Diſſimules licet, à te malignitas accepit ortum, te ſecutus eſt quiſquis hoc auſus eſt narrare, proferre. Da bonum patrem, bonum maritum, dicturum me putas, non credet? Neſciet eſſe rumorem. Ite nunc Iudices, & adhuc dubitate quis famæ fuerit autor, cuius pater agit cauſam. Specioſus, inquit, fuit. Non magis hoc facinus in matre eſt, quàm crimen in filio. Specioſus fuit. Vt hoc obijci poſſit, vt debeat, adijce & adulter & raptor, in illa matrona maritali dolore penè percuſſus, in illa virgine publica ſubclamatus inuidia: quanquam hæc quoque intra notos diſcurrunt iuuentutis excurſus. Quid ais? ab inceſto libidines cœperunt? hoc primum vnquam iuuenis admiſit? hoc ſolum argumentum ſumis ex forma? Dic potius, deprehendi iuuenem mihi venena miſcentem, in necem meam conſcientia ſceleris eſt armatus. Infinitum eſt quantum debeat ante feciſſe filius, vt de illo inceſtum pater ſibi credat. Specioſus fuit. Quis enim nõ eſt formoſus filius matri? Amant debilitates, amplectuntur illum morborum ſuppliciorúmq; pallorem, & in vires charitatis accreſcit ipſa miſeratio. Non impedit ægræ pietatis animũ deformitas, pulchritudo non auget. Amare liberos vnus affectus eſt. Liberi marite, liberi non amantur oculis: non complectitur mater ore, non vultu, ſed eſt in filio matri neſcio quid de homine formoſius. Poſſit forſitan nouitas ſolicitare viſus, expugnare mentes, in matris aſpectu coaleſcit infantia, pueritia cõſurgit, iuuenta ſurrepit, ſpecioſum ſuum quotidie videt, miratur, amplectitur. Quæ tãdiu amauit, quando incipiet amare deſinere? Nõ eſt opus nocẽtiſſime ſenex ad hoc

nefas charitate, ſed amentia, ſed furore. Vt in iuuene ſuo mater poſſit concupiſcere quòd formoſus eſt, oderit oportet quòd filius eſt: & adeo ſacris affectibus nõ adiuuatur in facinus, vt ad illud niſi per obliuionem ſui tranſire nõ poſſit. Quid quòd & incredibilius eſt, quod parem duorum poſcit inſaniã, & ad inceſtum opus eſt vt adamet & filius, nõ vt adametur ſolum? Ab vtro deinde vultis incipere preces, venire ſermonem? Audebit hoc rogare filius matrem? mater hoc impetraturã ſe ſperabit à filio? Hunc animũ tuum ſenex, quo cũ maxime taces (ſi nõ eſt callida, nõ maligna ſimulatio) de fide tanti ſceleris interrogo, an poteſt mater admittere quòd loqui non poteſt pater? Specioſus fuit. Libet interrogare hoc loco omnes humani generis affectus. Placet ergo vt ſi filio obtigerit indulgẽtior facies, vultus erectior, refugiat mater amplexus? Si virginẽ vſq; ad notabilẽ ſpeciẽ natura formauerit, timeat oſcula pater, horreátq; contactũ? Dij deæq; male perdant tã impudentes ſolicitudines, tam nefarios metus. Prope eſt ab inceſto, timere ne fiat. Malo ſimplicitatẽ, quæ nõ vereatur infamiam, malo nudos affectus, inconſultámq; pietatẽ. Nihil de ſe fingi, nihil credat poſſe narrari. Teneat inſatiabiliter, auide, tanti fama nõ eſt vt amet filiũ mater ſolicitudine pudicitiæ. Me quidẽ marite ſi quis interroget, omnes matres liberos tanquàm adamauerint, amant. videbis oculos nunquàm à facie vultúq; deflectere, comere caput, habitúmque cõponere, ſuſpirare cũ receſſerit, exultare cũ venerit, conſerere manus, pendere ceruicibus: nõ oſculis, nõ colloquijs, nõ præſentiæ voluptate ſatiari. Hoc eſt ergo in tã nefãda ſuſpicione ſæuiſſimũ, inceſtũ nõ poteſt fingi, niſi de optima matre. Execrarer mehercule Iudices, ſi crimẽ iſtud clarius obieciſſet filio pater, ſi vſque ad verborũ proceſſiſſet amentiã. Nemini minus fas eſſe debet credere inceſtũ, quàm qui propter illud paratus eſt filium occidere. Quid quòd non credis tantũ nefande, ſed quæris? Ita tu nõ times monſtri huius agitare ſecretũ? Populus loquitur inceſtum, ſed tu nega. Ciuitas infamat, tãto magis oſculare vnicũ, & coniugem tene, pariter duos circa tuum ſtringe cõplexum. Prò inaudita feritas, ita patri nõ ſufficit nõ credere inceſtũ, quod non poteſt probare? Ferrẽ tamen adhuc ſuſpiciones tuas nefandiſſime ſenex, ſi diſſimulanter indicia tanti ſceleris agitaſſes. Obſerua ſermones, ſecreta cuſtodi, omnium dierũ noctiúmque momẽtis ſagax ſcrutator inſiſte. Quid tibi cũ abruptis? quid cũ ſupremis? Inceſtum iã credas oportet vt torqueas. At tu, prò nefas, verberibus, ignibus, & tota crudelitatis arte ſcrutaris rem, de qua nõ deberes iterrogare ſeruos, de qua vernilium quoque corporũ patientiã petulãter excuteres. Laminas accendis, equuleos moues, & parricidio ſuſpicaris inceſtũ. Neſcis quod præceps, quod abruptũ tã nefandæ diligentiæ furore cõmoueas? Pater qui de inceſto filium torquet, nõ eſt neganti crediturus. Omniũ quidẽ Iudices inceſtorũ ſuſpiciones peſſime ſemper à corporibus incipiunt, nec bene de cuiuſquàm moribus illã partẽ hominis interroges, quæ nõ animo, ſed dolore reſpondet. Nondum dico quẽ torqueas, quis inter equuleos ignéſque

ponatur, cuius arguta prius indicia præcedant, nouiſſimũ debet eſſe, quicquid torquet & punit. Fidem hominũ deorúmq;, ne grauitaté putetis à nouiſſimis vltimiſque cœpiſſe. Nõ habet probationẽ facinus, de quo pater nõ poteſt aliũ torquere quàm filiũ. Video qua poſſis ratione defendi ſi omnia ante feciſti, vt inceſtum aliter erueres. Quid ais? Interrogaſti ſeruulos, nõ potuit conſcius inueniri? Exquiſiſti ancillas, non apparuit miniſtra flagitij? Nõ obſcœna literarũ cõmercia, nõ fatentis deprehendiſti nefãdæ blãditias? Nihil iuuenis maritus, dominus, pater? Nunc & dic ſciſſe rumorẽ, ſed vt torqueas, ducatur tamen quæſtio per coniugis miniſteria, per filij ſeruulos, in illa potius vilitate deſæuiat. Prius eſt vt repudietur vxor, vt diuortio fiat in domo grande ſecretũ. Excedit omnẽ immanitatem, filiũ ideo torquere, vt ſcias an innocens torqueatur. Vnicũ pater ignibus verberibúſque interrogas, rogo quid facturus ſi pernegauerit? Videlicet vt laudes, deinde dimittas: vt amplectaris perusta vitalia, & laceri pectoris vulnera pietati rurſus admoneas. Solus ſupereſt pudor homini, qui torſit vnicũ, vt torquere debuerit. Faciat te neceſſe eſt res iſta peſſimum patrẽ, & oderis oportet filiũ, cui ſatiſfacere nõ poſſis. Iamiam malo venena, ferrũ, ſubitos ictus, improuiſámq; mortẽ. Inceſtum qui nõ credit, torquere nõ debet: qui credit, ſtatim debet occidere. Quòd ſi tormenta etiã filij placent, ſi præſtanda eſt ſatiſfactio tam nefandi rumoris, exigo ne perdas quæſtionem, in media ciuitate, in ipſa conſtitue fama, aduoca illos malignos, illos loquaces, & ſeculi rem exquire audiẽte populo. Corã omnibus torqueri debet, de quo loquũtur omnes. Interroget quiſq; quod volet, ſuis auribus, ſuis credat oculis. Cur in abditã ſemotámq; partem iuuenis abducitur? Secretum quæſtionis nec inceſto filio debetur, nec innocenti. Dabo adhuc inter ſecretũ publicationémq; tẽperamentũ. Aduoca propinquos, adhibe amicos, circumpone iuueni ſerios ſenes, interſint magiſtratus, aſſiſtant quibus habere poſſit ciuitas fidem. Præſtare debes aut tibi vt probare poſſis, ſi confeſſus fuerit: aut filio, ſi pernegauerit. At tu nefande, crudelis, tollis quæſtionis alterã partem, efficis ne poſſit amplius innocens eſſe qui tortus eſt. Quid agunt contra populũ tormenta ſecreta? Prædico, teſtor, iterũ dãtur malignis alimenta ſermonibus, & à quæſtione ſepoſita in maius reditur inceſtum. Corã omnibus torquere debet filiũ pater, & qui vult abſoluere, & qui eſt paratus occidere. Nõ vultis Iudices ad facinus indigniſſimæ quæſtionis accedat, & quòd ipſe torſit filium pater? Adeóne nõ potuit libertis aut ſeruulis neceſſitas iſta mãdari, nõ carnifex potius adhiberi? Pater in tormentis filij nõ auerſos tenuit oculos, ipſe veſtes ſcidit, velamenta lacerauit, manibus flagella concuſſit, renouauit ignes, & mori filiũ contẽtione nõ ſiuit, diduxit os, quod iã ſuprema claudebãt, fouit animũ vt longis cruciatibus patiẽtia ſufficeret. O dignum patrẽ, cui dicat innocens filius, feci. Non mehercule improbe mihi proclamaturus hoc loco videor, hominem qui torquetur ob matrẽ, debere corã matre torqueri. Cur excluditur infelix à

ſua cauſa, à ſua quæſtione? Adhibe ſpecioſis cruciatibus hanc nimis amantem: huius gemitus excipe, huius ſuſpiria ocuióſq; cuſtodi: ſi quod facinus admiſſum eſt, torquebis quidẽ filium, ſed fatebitur mater. Irrumpere me tũ maxime puta in illud tuum parricida ſecretum, inijce properãti quęſtioni manũ, inhibe ictus, ſubtrahe paulíſper ignes, quicquid eſt quod eruiſti profer in medium, memẽto te feciſſe de filio, propter quod tibi nõ debeat credi. Quid ſpiritũ dolore præcipitas? Quid miſerę interualla patiẽtiæ pertinaci crudelitate cõtinuas, ſi fruſtra tibi ſufficere credis quod audieris nũ clare, proferre? Inceſtũ vt credatur ipſe debet audiri. mirabar & ego Iudices ſi tã nefanda quæſtio aliũ exitũ potuiſſet habere, ꝙ̃ mortẽ. Hic eſt parricidij pudor, ſic deſinunt quæ incipere nõ debẽt. Facinus quæſtionis, operis ſcelere maiore, exire tibi videris per orbitatẽ. Scimus vnde venerit iſta cõtentio, nihil extorſit ſæuitia miſero. Vincit torquentẽ qui occiditur. Iamiam nõ miror, ꝙ poſt iſta non habes vocẽ, verba nõ inuenis. Vnicũ ſine teſte laceraſti, vnicũ occidiſti, ſoli tibi deinde notũ vis videri celare facinus, & in parricidio quæris aliunde triſtitiam. Præpoſtera res eſt filiũ occidere, deinde erubeſcere. Fas nõ eſt nõ eſſe notũ, propter quod ſe parricida putat innocentẽ. Eligas vtrũ voles, aut tormẽta dãnes neceſſe eſt, aut ſilentiũ. Quod nõ debet indicari, quæri nõ debet. Poſſis videri fortaſſis crudeliſſime ſenex ſilentium filio præſtare, ſi viueret. Cõſumpta eſt paterni nõis religio, omnis pietatis ſublata reuerẽtia. Si hoc ille meruit, parũ in quæſtione, parũ vltionis in morte eſt. Vindicare vis in confeſſionẽ? induc cadauer, & ſuper illa vulnera oẽs pone cauſas. Nõ eſt eiuſdẽ fateri cur torſeris, & tacere cur occideris. Quid ais ſæuiſſime parricida? Filiũ cõſumpſiſti per flagella, per laminas. Potes agere, viſcera de tuis cõcepta vitalibus, ſanguinem qui de tua fluxit anima, nõ inſania, nõ furore, ſed (ꝙ̃tũ vis videri) cõſilio, grauitate laceraſti. Potes tacere, ſuper vulnera vnici, ſuper exutos artus metuendus aſſiſtis, & cauſas quęrẽte matre, quęrẽte populo, hoc ſolũ dicis, occidi, cõtẽta eſſe debet incerto. Interrogari nunc te marite credis à matre ſola? cauſas mortis illius repoſcit ſolicitudo generis humani. Stant circa liberos attoniti parẽtes, horret inuicẽ ſe charitas fraterna cõplecti, rupta eſt illa oſculorũ inter ſoceros generóſq; ſimplicitas. Quouſq; nos cũ ſilẽtij tui interpretatione cõmittis? Si nihil factũ eſt quod debeat erubeſcere tẽporũ pudor, quid ſibi volunt verba media, ſuſpenſa? Si nefas prodigioſis ſimile fabulis deprehẽdiſti, miſerere, ne ſis vna morte cõtẽtus. Inceſtã grauius odiſſe debes, ꝙ & venit in forũ, ꝙ audaciã innocẽtis imitatur, & tacẽti videtur iraſci. Cũ filiũ propter rumorẽ torſeris, propter tormẽta occideris, nõ eſt media res, vt neutrũ ſciamus. Mater quidẽ Iudices innocẽtiſſima hoc cõplorat, hoc ferre nõ poteſt, quòd nihil parricida reſpõdet. Sed nobis videtur iãiámq; eſſe dicturus. Non fallit nos nefande quid captes, hoc ꝙ ſupra ſilentiũ trahis alta ſuſpiria, ꝙ prorũpẽte videris exclamatione deficere, mẽdacio paratur autoritas, & in fidẽ erupturæ vocis affertur, vt fa-

teri videaris inuitus. Dic tamen, par eſt huic rei matris integritas vt mentiaris. O quãto nunc dolore torqueris, ꝙ inſtantẽ non potes aliqua truci proclamatione diſcutere. Nõ verba tibi cõtra miſerã, ſed argumenta deſunt: nõ voce, ſed probatione deficeris. Quod ſolũ datur, relinquis infamiæ, & nos cũ perpetua ſermonũ malignitate cõmittis. Qui interrogãtẽ nec dãnat, nec abſoluit, rumore cõtentus eſt. Modeſtiã mariti pariter & patris accipite. De muliere quæ cõuinci non poteſt, ſufficere ſibi putat vt inceſta credatur. Quis vnq̃ tam nefãdas artes, tã cruentũ deprehẽdit ingeniũ? quia nõ poteſt probare quod dixerit, captat vt credatur quod nõ dixit. Diſſimulas, taces ſæne, crudelis? inueniſti tormẽta patris. Audi quid miſera ſimpliciſſimo dolore proclamet. Nõ efficies, inquit, callidiſſime parricidarũ, vt nõ audeã cadauer ãplecti. Ego verò inceſta ſũ, ſi poſſũ moderari gemitus, cõprimere lacbrymas. Coite in funus oẽs liberi, oẽs parẽtes, cuſtodite plãctus meos: obſeruate ſuſpiria, ſiquid feci, ſiquid admiſi, fatebor. Ecce ſupra lectulũ effuſa feralẽ, laceros artus & peruſtum cõplexa corpus exclamo, teneo vnicũ meum, velit nolit inuidia meũ miſera formoſum. Hoc erat quod infeliciſſimã matrẽ vltra ſolitæ charitatis exagitabat affectus, amabam marite periturũ. Infames quantũlibet hãc impatientiã, ego mihi videor defuiſſe, ceſſaſſe multũ de lætitia, multũ perdidiſſe de gaudijs. Nemo vnq̃ filium nimis amauit. Excuſo tibi, inquit, iuuenis innocẽtiſſime ꝙ ſupremis tuis nondũ præſtiti miſera comitatũ. Viuere quidẽ te defuncto continuo nõ debui, ſed mori marito tacẽte nõ potui. Rumpã tædiũ lucis inuiſæ, ſed prius licuerit corã ciuitate manibus tuis iuſta perſoluere, cũ damnato ſupra callidiſſimũ ſilentium parricida, nihil te dixiſſe conſtiterit. Ignoſce quòd ad iudicium iſtud orbata duraui. Timui ne ſi ad exitũ impatiẽtia, ſi præcipiti pietate properaſſem, faceret alium parricida de mea morte rumorem.

INFAMIS IN MATREM. II.

Ex ſuperiore argumento declamatio.

PRO VIRO CONTRA VXOREM. XIX.

DEbebatur quidem triſtiſſimæ orbitatis miſero pudori, vt iã taceremus omnes, & poſt tã prodigioſas rerũ ſermonũmq; nouitates, oportuerat hoc eſſe nouiſſimũ de malis infeliciſſimæ domus, quòd occidi filiũ pater. Sed quoniã mulier immodici ſemper affectus, ſupra cuncta quæ vel paſſus ſum pauloante, vel feci, reatus quoq; me dolore concuſſit, veni petiturus à vobis ne me ſcientẽ ſilentium cõtentioni præſtare credatis. Non quia occidi filium taceo, ſed occiſus eſt vt taceam. Vtinã Iudices

ſupremis meis conuiciareris, ne quid poſſes obijcere iam non negaturo. Verum tibi de impatientia mea fatendum eſt, eadem mente nolui mori cum abdicares, qua non bibi cum iuberes. Sed fruere iterum, fruere ſæpius confeſſione tam miſera, & quia oculos ſpectaculo non licuit implere, ſatientur aures, volui mori. Adijce ſi videtur, hanc malis noſtris contumeliam vt interroges, quare abdicare me ſubinde voluiſti. Quid ais rerum naturæ pietas? ita iuſtiores cauſas habet impatientia, quàm corporũ damna, quàm facultatum triſtis euerſio? In ſuprema præcipitat me pater. Ita non hæc vana vox cõplectitur omnes calamitates? Non videmini nunc vobis vniuerſos audire miſeros? Poſſumus fortaſſis aliorum accidentium ſperare finem, nõ habent proximorum odia regreſſum. Quæcunq; nexus accepere naturæ, & quæ ſanguine viſceribúſq; conſtricta ſunt, nõ laxantur diducta, ſed pereunt. Quæ de primo tenore naſcendi vix in contrarium victa deflectunt, diuq; prauitatis ſuæ rigore durata, mox in priſtinum curſum remiſſa non redeunt, ſed quo totum pondus omnéſq; vires inclinata traxerunt, vigore quo ſibi permiſſa creuiſſent, in ipſius vitij robur adoleſcũt. In hoc eſt tota difficultas, vt incipiat non amare filium pater, hoc cum fronte confeſſionis accipit, reliqua præcipiti furore decurrunt, & redituris charitatibus obſtat quicquid obſtiterat odijs. Semel ſibi parentes liberique mutantur, ſemel auferũtur. Felices qui habent in conſcientia ſua, quod debeant emendare, corrigere. Illa demum poteſt ira deſinere, quæ coaluit ex vitijs liberorum. Ego quid facio, cui non luxuria, non eſt mutãda petulantia, cuius abdicatio nõ de meis, ſed de patris moribus venit? Fruſtra mihi exhortationes, fruſtra blandientur vana ſolatia. Hominis quem pater odiſſe non deſinit, vnus exitus eſt, vt ſe oderit. Et quãtulum habet de toto dolore noſtro ille quo venitur ad iudicem dies? Ego cum dico, pater me odit, illud exclamo, omnes ſine me ſunt feſti dies, omnis lætitia ſine filio, non alloquitur mœſtum, nõ aſſidet ille languenti. Gratiſſimus quiſquis de nobis triſtius aliquid attulerit, quiſquis maledixerit, conuiciatus abſenti. Ego ſi hoc poſſum ferre, merui. Alia ſunt aduerſa, quæ de continuatione ſui patientiam parant, quæ durant aſſiduitate, firmántque mentem, quòd te pater oderit, quotidie nouum eſt. Minus fortaſſis vrant inuicem ſimultates, & mutuis deteſtationibus inuiſa reſpirent. Odium is tantum filius perferre poterit, qui & ipſe oderit patrem. Vos nunc Iudices, vniuerſos quinimò mortales infeliciſſimus iuuenis interrogo, quid me facere vultis? Explicuit nos ſine dubio de criminibus exitus, quòd abſolutus ſum, tamen non hoc effecit ne mori velim, ſed vt mihi liceat & viuere. Victus ſum enim mehercule, victus ſum Iudices abſolutionibus meis & (quæ certiſſima eſt animæ laborantis infirmitas) miſera felicitate defeci. Quem mihi vultum domũ reuerſo, quem ſuadetis animum? Non decet gaudium meum, exaſpero hilaritate: non decet mœror, offendo triſtitia: capto ſermonem, inuiſus ſum tãquam arroganter inſultẽ. Doloris cauſa dicor ſi propius aſpiciar,

videor ſi recedo contemnere. Quouſque vincemus? Neſciunt prorſus abdicationibus mederi, qui non ſtatim cedunt, qui conſcientiæ ſuæ rigore nituntur. Non vincitur pater, non ſum abſolutus, cum domum veni, nemo me diligit, nemo reueretur. Iam ad nos de penatibus illis non pertinent niſi ſecreta, niſi latebræ. Non exuo, non depono ſordes, & mihi quotidie ſenex tanquam accuſaturus occurrit. Attendo quid faciam, quid loquar, qualis aſpiciar, & (quod maligniſſimum eſt ſolicitudinis genus) me ipſe cuſtodio. Satiaſti me vita, ſatiaſti, & cum felicibus quoque veniat ex nimia proſperitatis cōtinuatione faſtidium, quod tædium paras laſſitudine miſerorum? Conſumpta eſt in lachrymis, in precibus ætas, exacti ſordibus dies, anxietate noctes. Quid mihi contra tam indigna, tam grauia promittat integritas? Abdicari debet quem nocentem pater odit, mori quem innocentem. Sed vt credamus, inquit, voluiſſe te mori, cur potiſſimum veneno? Poſſis quidem pater hanc de omnium ſupremorum genere litem facere morientibus: & quia rerum natura varias fatorum vias indulſit animæ, in nullo non exitu ſimili ratione deprehendas quicquid electum eſt. Sic ſuper ſtrictum nudatúmque mucronem proclamares, cur non veneno? Sed nihil eſt delicatius exitu, quem non ſupplicia, non metus, ſed collecta de calamitatibus commendat infirmitas. Mihi tamen præcipue cum hoc mortis inſtrumento propria concordia eſt, non ſpargit cruorem, non trucem cadaueris relinquit aſpectum, placida eſt, quieta eſt. Ingratiſſime ſenex, ego & hoc ſic moriendo proſpexeram, ne me occidiſſe alius videretur. Te nunc apprehendo, te interrogo pater, ita parricida ſum ego qui venenum affero in domum tuam imparatum, rude, terendum, cui tam multa reſtant antequam dari poſſit? Ita parricida ſum, qui iuxta te quæro ſecretum, qui de potione tibi incerta, quam nemo detulit, quàm ſimpliciter, tam facile reſpondi? Secedo in medios penates, nullos ab introitu præpono cuſtodes, non euito tranſitus, non excludo venturos. Rogo vtrum hæc omnia ſunt occidere volentis, an mori. Venenum quod tibi pararetur, inueniſſes abſconſum, reconditum, multum circa illud palloris attoniti, conciſa verba, trepida ſuſpiria, & me negantem. Parricida deprehenſus effudiſſet venenum, ne fateretur. Cur ergo, inquit, ſi tibi paraueras, non bibiſti? Breuiter pater & ſecundum naturam conditionis humanæ reſpondeo, nihil aliud eſſe in poteſtate miſerorum, quàm vt mori velint. Ego cum dico mori volo, non hoc dico, moriturus ſum, de animo meo reſpondeo, non promitto de fato. Miraris quòd quamuis iam teneam venenum, multum tamen adhuc caſibus incertiſque ſupereſt accipere? perfoſſis plerunque viſceribus, vitam tamen ab ipſa deſperatione redeuntem? Strictos circa colla laqueos, aut nexus, aut ipſius corporis ruina decepit, rotatos per abrupta molis iactus explicuit. Tam conſentaneum eſt ne moriatur qui velit, quàm quòd morimur inuiti. Sed malo ſicut cœpi ſimplici tecum ratione conſiſtere. Nihil æque pater impetu conſtat, quàm mori velle, nec quicquam res humanæ impatientius habent per-

cuntis affectu. Hunc ſi retinere nolles, ſuffecit vt morereris, & rationem quoque homini mortis eripiet, ſi quis abſtulerit ardorem. Frangit animum quiſquis interuenit, abducit, auocat quiſquis alloquitur. Ambiũtur cuncta moriendi ſpatia pro vita. Ideo nos mehercule crediderim eiuſmodi exitum eligere ſecretum. Minimum eſt quod confundat hominem infirmitate morientem, & exiguis cauſis opus eſt, vt diſpliceat obitus quem miſero ſuaſit integritas. Quid ſi interueniat aliquis, qui gaudeat, qui vindicari ſe putet, ſi teſtes adhibeat oculos, quibus inuidendum ſit? Statim mehercule arrogans vita ſimulabitur, ſtatim contumax dolor cum deprehenſa morte diſſentiet. Neſcis quantum mihi hæſitationis paraueris, cum interrogas, dum reſpondere cogis. Sed quem & reddere, iterum litigare, defendi. Me verò tunc pariter omnes tenuiſtis affectus, indignatio, pietas, reuerentia, dolor. Ego propter patrem mori poſſum, coram patre non poſſum. Adijce nunc quod & dixiſti, bibe. Si mehercule ſaucium palpitantémque iuſſiſſes adigere ferrum, premerem cluſis vulneribus animam: ſi ſtringere aptatos ad colla nexus, conarer abrupto deſilire laqueo: ſi verò inijceres manum ad præcipitia properanti, flecterem in plana curſum. Merito prorſus anima ſecretum ſolitudinémque captaueras. Interuenit pater, actum eſt, perijt ille ſuſceptæ mortis ardor, & vtroque nos reſoluit affectu: mori non debeo ſi vetuerit, non potero ſi iuſſerit. Bibe, inquit. Nondum quidem potioni virus aptatum eſt, ſed me ideo deprehendiſti, quia adhuc terebatur. Multa tamen mihi pater ante facienda ſunt. Volo prius conuocare ſeruulos, contrahere libertos, complorare, conqueri, mandare, defendi. Bibe. Mihi verò tunc adieciſſe viſus es, teneris, hæres, eamus ad iudicem. Bibe. Sed hoc iubes tanquam negem venenum. Interrogare vos velut in illa ſecreti noſtri præſentia libet, quem mihi poſt hanc vocem, animum datis? Dicit hoc accuſator, dicit hoc victus, dicit ſecreto, dicit ſic vt poſſit negare ſi bibero. Bibe. Ego quidem volo, & hoc quàmmaxime paro, ſed totum hunc animum ſenex tua auiditate mutaſti. Bibe. Quid reſtat aliud quàm vt recuſantis ora diducas, & infundas per oppoſitas manus? Mihi verò tunc excidit quid velim, quid pararim. Vidi truces loquentis oculos, vultus parricidali ardore ſuffuſos, iuberi mihi videbar vt biberem tuum venenum. Neſciſti pater pertinaciam meam ſeruare, neſciſti. Filium propter te mori volentem deprehendiſti. Vis occidere? veta, inuade poculum ne hauriam, bibam. Exclama, temerarie quid facis? Iam deſino iraſci, iam reuertor in gratiam. Properabo vt hoc ſecum aures ferant, vt impatientia tua fruantur oculi. Tibi imputes quòd in me retorſiſti, quòd ablata ſunt ſacramenta pereundi. Innocenti facilius eſt mori, ſi rogetur vt viuat. Fidem deorum, in quam me contumaciam pater, in quem tunc impuliſti contentionis ardorem, cum diceres, bibe! Nec viuere mihi libuit, nec mori. Ereptus ſum miſer animo meo, & improuiſa voce percuſſus ſteti ſine affectu, ſine negatione attonitus, amens, & me penè aliter occidi. Nihil eſt profecto improuiſorum

dolore torpentius, & fractæ malorum contentione mentes ad inexpectata caligant. Non querelas poſt hoc inuenio, non verba, non lachrymas. Ad nullius rei conatum ſufficit mori alterius animo, & ſuo veneno. Licet igitur noua me reatus mole conuenias, non pœnitet tamen illum vixiſſe, illum non pœnitet ſpiritum rigorémque pereundi, tanquam parricida moriebar. Pater qui queritur quòd non bibi, iam nunc diceret deprehenſus erat, negare non poterat. Eſſem nunc ter abdicatus, & me contenderet ad Iudices meos redire non auſum. Bene quòd ſic effudi, tãquam rurſus vita placuiſſet. Venenum quod videretur deprehenſum, nemo ideo bibiſſe crederetur, quia ſibi parauerat. Dic nunc, non fui paſſurus ſi bibere voluiſſes. Deinde hoc ſic probas, vt me hodie quoque coneris occidere. Non eras paſſurus. Quando per fidem inijcis manus? potuit eadem, potuit peragi breuitate qua iuſſeras. Non eras paſſurus. Deinde non timuiſti, ne mihi animum pereundi vel hoc faceret, quòd putabam me iuberi? Facinus eſt ſi morior, vt poſtea quæratur an volueris occidere. Tu licet inuidiam vocis illius alterius mentis ſimulatione defendas, occiſuri tamen fuit ipſum experimentum. Non intereſt rigoris, quædam patiaris, an tentes. Nunquam mouebit patrem filius hoc quòd moritur, quem non mouit hoc, quòd paratus eſt mori. Quid nũc faciam Iudices pertinaciſſimo rigori? in quod me componam patientiæ genus? videtis hominem quem nullus animi mei ſtatus mutat, quem conſtantia noſtra, quem offendit infirmitas. Viuere volo, perturbat, expellit. Mori conor, interpellat, exagitat. Iam fortaſſis aliquid (ſi nobis hodie quoque clementia veſtra ſuccurrerit) parauit, inuenit. Quis finis, quis exitus incredibilium malorum? de filio abſoluto fecit vt mori mallet, de moriente vt viueret. Vos vero ſanctiſſimi viri, quo iam ambitu, quibus poſſem conuenire precibus? Ille veſter infelix, ille veſter abſolutus, flere vetitus eſt. Non habet gratiam ſuam toties genua complecti, & ad fatigatam miſericordiam noui diſcriminis pondus attulimus. O mors ſemper imparata miſeris, negata cupientibus, quando ſuccurres? Me infelicem, perdidi venenum. Sed quatinus aliquid pater expectationi tuæ repromiſi, nolo deſperes. Fruere quinimò ante ſuprema, ante exitum meum hac voce, viciſti. Neſcio quidem quod rurſus eligam obitus genus, an placeat reparare virus infelix. Sed prædico, teſtor, quæcunque ſederit traditio leti, miſerere, ne iubeas: miſerere, ne cogas. Facilius me occiderent gemitus tui, lachrymæ tuæ. Et ne mihi putes illam ſecreti noſtri excidiſſe vocem, venenum quidem te iubente bibere non potui, quandoque tamen hoc occidet quod bibere iuſſiſti.

Malæ tractationis ſit actio. Specioſum filium infamem tanquam inceſtum cū matre committeret, pater in ſecreta parte domus torſit: & occidit in tormentis. Interrogat illum mater, quid ex filio cōpererit. Nolentē dicere malæ tractationis accuſat.

PRO MVLIERE CONTRA MARITVM. XVIII.

Etſi Indices callidiſſimus parricida facinus ſuum ſic ordinauit, vt vobis matrem faceret inuiſam ſiue diſſimularet miſera mortem filij ſui, ſiue quereretur, tantáq; monſtrorū nouitate circundatā eò perduxit, vt ſibi videatur infamaturus iterum vel patientiam noſtram vel dolorem: matri tamen in cuius calamitatibus ne minimum ſibi vindicat orbitas locum, ideo ad vos fugiendum fuit, vt ſciretis non illi præſtari quòd tacet maritus. Laudo Indices, laudo miſeram, quòd interrogare noluit domi, quòd nihil fecit & ipſa ſecreto. Hic coram ciuitate, coram liberis ac parentibus, & (licet diſſimulare parricida videatur) coram rumore mater inquirit, quid tormentis vnici quæſierit, quid morte cōpererit. Reſpondeat ſaltem reus, fateatur iratus, cur in peracta crudelitate modeſtiæ fronte ſubſtitit. Nec vxori poteſt videri parcere, de qua ſcire voluit, an eſſet inceſta: nec filio, quem tanquam ſciret, occidit. Ante omnia igitur Indices mulier infeliciſſimi pudoris hoc ab affectibus publicis petit, ne vobis accuſare videatur. Ream ſe inceſti, ream parricidij putat. Exhibet populo conſcientiā ſuam, & aduerſus quēcunq; ſermonem, quodcunq; ſecretum, marito, famæ præſtat interrogandi poteſtatem. Vellet innocentiam ſuis probare viſceribus, vellet in equuleos, in ignes hanc miſeram præcipitare pietatē. Ignoſcite Indices impatientiæ, quæ cōtra callidiſſimam diſſimulationē libertate doloris exæſtuat. Inceſtum probaretur ſilentio patris, ſi taceret & mater. Equidem Indices tam contrarios affectus ſenis ſatis admirari, ſatis ſtupere non poſſum. In rumore tam ſuſpicax, poſt tormenta patiens, modo ad fabulas vulgaréſq; ſermones pronus ac facilis, in orbitate, in parricidio, reatus quoq; dolore, conticuit. Quo repēte reuerſus eſt? in quā modeſtiā deſperationémq; defecit? torſit tāquam dicturum, tacet tanquā dixerit. Fidem igitur veſtram Indices ne cui præſtet magnæ ſeueritatis autoritatē nō poſſe defendi, néve ideo ſuſpicari nefanda malitis, quia ſe ſilentio parricida miratur. Parcere nūc illum cuiquā tacēdo creditis? loqui ſe tum maxime putat. Et ſi bene artes & profundæ mētis cōſilia perſpicio, reſpōdere ſibi videtur plus ꝙ mater interrogat. Fallitur quiſquis hūc eſſe credit inexplicabilis doloris æſtum, & inter ſilētij cōfeſſioniſq; cauſas miſerū pudorē. Aliū exitum nō habet, ꝙ vt reſpondere nolle videatur quiſquis filiū occidit,

& probare nõ poteſt propter quod debuerit occidi. Cõiungat quãtum volet nocẽtiſſimus ſenex cũ rumore populi ſilentium ſuũ, & relatura ordinẽ triſtiſſimæ ſortis colſata malignitate claudat ora, cõpeſcat aditus, ſecuri tamẽ eſtote mortales, fas eſt innocẽtiſſimæ matri velut in tẽplis, velut apud ipſos proclamare ſuperos, amaui filiũ meum. Matrona Iudices cuius puellares annos, primã rudẽmq; coniugij mentẽ nulla libidinũ reſperſit infamia, cui impudens rumor, ſuſpicax maritus nihil vnq̃ potuit obijcere niſi filiũ, quæ pudicitię prima fiducia eſt, ædidit partũ quẽ maritus agnoſceret, non timuit ne ſtupra furtiuóſq; cõcubitus paruuli vultus, aut creſcentis infantiæ ſimilitudo detegeret. Natũ de ſe continuo (ſi quid ipſi creditis) impatientius complexa quàm reliquæ parẽtes, nõ in nutrices nec in miniſteria ſepoſuit, ſuis aluit vberibus, ſuo fouit amplexu. Nũquid & hos annos parricida, nunquid & pueritiã miſeri iuuenis infamas? Actum eſt de ſacrorũ nominũ fide, ſi vt videatur innocens mater, ætas tantũ filij facit. Accendebat hanc erga vnicum optimæ matris impatientiam rigidus pater, aſper maritus, & ſibi videbatur parũ implere, quẽ pro duobus conferebat affectum. Rarus hic nanq; ad oſcula, difficilis amplexibus, & qui vnicum aſpiceret animo quo quandoq; poſſet occidere, fecit vt notabilior eſſet charitas matris. Omnis igitur miſeræ ſermo cũ filio, omnis in publicũ pariter egreſſus. Gaudebat etiã quòd laudandus occurſibus, quòd omni frequẽtia cœtuq; conſpicuus, populo iã ipſe fateretur, quòd plus amaretur à matre. Miſeremini Iudices, ne nefandas ſuſpiciones maritũ ex vllius traxiſſe credatis indicijs, ſuum rigorẽ, ſuum tantũ ſecutus eſt animum. Filium ſi nõ ames, videatur tibi mater adamaſſe. Quęſturum nunc me Iudices putatis de licentia ſermonis humani? Ego verò iuxta hunc patrẽ nõ accuſo rumorẽ. Quæ materia fabulæ tã impudentis? quis fuerit autor, iſte probauit, qui credidit. Facillimum fuit vt loqueretur populus de inceſto, de quo mirabatur patrem ſuſpicari. Hęc ſunt Iudices quæ mater fecit ſecurè, ſimpliciter, palàm, corã marito, corã ciuitate. Referat nunc ſuum iſte ſecretũ. Iuuenẽ (quæ integritatis prima ſimplicitas eſt) nihil timentẽ in partẽ domus, qua nulla proclamatio, nullus poterat gemitus audiri, rapuit, abduxit. Ibi verberibus, ignibus, omni crudelitatis arte conſumpſit. Quis vnquã Iudices peius de innocẽtia tẽporum, de ſacris meruit affectibus? torſit filium vt probaretur inceſtum, occidit vt crederetur. Ponite nunc ante oculos Iudices duorũ parentũ confeſſionem. Mater exclamat, filium amaui: pater dicit, occidi. Nefas eſt, vtrumq; putetis innocentem. Iam quidẽ innocentiſſime ſenex grande deprehenſæ feritatis indicium eſt: quòd cũ filium occideris, vt interrogeris expectas. Non erũpis ab illo ſecreto tuo terribilis in publicũ, & homo filij cruore perfuſus non proclamas, nõ deos hominéſq; teſtaris, nõ occidis & matrem? Scilicet modeſtia te ſcelerũ tuorum q̃ maximè decet, & ideo tibi relinquis vnde ſis quietę patiẽtiæ. Miſer parcis vxori, coniugales deos & lectuli iura revereris? O q̃ non habet nec quod mentiatur. Malè

tractationis agimus. Placet ergo Iudices, vt illa voce qua matrimoniorũ conquerimur iniurias, gemitu quo corporum contumelias, dãna, cultus, & negatos in publicũ deflemus egreſſus, orbitates ac liberorum ſuprema plangantur? Quid tamen facere vultis miſerum dolorem, ſi nõ habet aliam ſexus hic legem, ſi intra iuris huius anguſtias omnis nuptiarum querela conſtricta eſt? Mater quæ de morte filij maritũ malę tractationis accuſat, nõ vindicat, ſed probare contenta eſt quòd nõ debuerit occidi. Omittamus pauliſper Iudices orbitatis triſtiſſimæ dolorẽ, & in parricidio malæ tractationis reddamus aliunde cauſas. Ita nõ iuſte quereretur vxor, ſi diceret, adulterium de me facile ſuſpicatus es, cito credidiſti? Matronalis pudor tutelam non ex ſua tantũ innocentia habet, infirmitas huius ſexus nõ poteſt totã improbitatis exiſtimationem debere tãtum moribus ſuis: omnis in fœminas venit maritorum prædicatione reuerentia, omnes ſermones originem de veſtris pectoribus accipiunt. Triſtior vultus, querela, faſtidium, fatum eſt coniugij. De pudore pronunciat, mittit in ora populi, mittit in fabulas, hoc proxima miniſteria narrãt, hoc exteri putant. Nemo peiore exemplo temere de vxore credit, quàm cui omnes credituri ſunt. Sanè faciat vos pronos ad ſuſpiciones nimia charitas, & ex impatientia diligendi plerũq; deſcendat vt credas facile quod timeas. Furtiua ſtupra, raptóſq; concubitus obijciat vel falſo maritus, fas eſt, fieri ſolet, parcius tamen ſi iam ſit & mater, ſi in fidem caſtitatis vxoria fœcunditate profecerit. Quid ſi ſit iam iuuene quoque filio ſenera, iam nurum nepotéſq; proſpiciat? Miſeremini temporum ne alienæ innocẽtiæ interpretationem de ſuis quiſque moribus trahat. Inceſtum poſſe fieri pater hoc ſolo vult probare, quòd filium potuit occidere. Rumor, inquit, fuit. Eſt Hercules cui contra rerum naturam, contra parentes liberóſque credatur. Rumor fuit. Hoc ergo ſic audiemus, tanquam ſi diceres conſcius detulit ſeruus, nunciauit ancilla, improuiſus aſtiti, dum non timeor adueni. Rogo Iudices vtrum credibilius putatis inceſtum de matre, an de rumore mendacium? Rem impudentiſſimã populus loquendo fecerat. niſi pater credidiſſet. Peſſimum Iudices humanarum mentium malum eſt, quòd ſemper auidius nefanda finguntur, nec vſquã ſe maius operępretium putant maligni facere ſermones, quàm cũ incredibilia quaſi deprehenſa narrantur. Neceſſe eſt contentioſius loquaris quod probare nõ poſſis, & affirmationẽ ſumit ex homine, quicquid nõ habet ex veritate. Eſt tamen hoc iniquiſſimũ de loquacitate populi, quòd plerumque famã accendit contentio nõ credentium. Materiam miraris rumoris, de qua nemo nec ſibi credit, quã qui narrat aſſignat alij? Rumor res ſine teſte, ſine indice, res ex incertis improbiſſima, maligna, fallax, & ſimilis ſilentio tuo. Quid & ipſe de rumore ſenſeris, vis breuiter probem? Tormentis quærendum putaſti, an verum diceret. Sanè ſit aliqua publici ſermonis autoritas in illis, ad quæ nefas eſt populi peruenire notitiam. Video cur adulteria proferantur in fabulas, explicantur per miniſteria, per

conſcios habent inconſulta gaudia. Pars voluptatis videtur eſſe iactatio. Facinus verò, cui fas eſt vt illud humanæ mentis capiat audacia, circundatur vndique nox profunda, denſior caligo tenebrarum, quod nocentes ſuis quoque oculis vix fatētur, non ſeruo, nō creditur ancillæ. Quid internuncijs, quid opus eſt miniſterijs? ſufficit animus duorū, explicat omne filius materque ſecretum. Inceſtum tāto incredibilius eſt, quāto & de illo plures loquuntur. O miſera conditio ſexus, cuius ipſæ plerumque virtutes, fabulas parant. Cur iſta nullis in publicum gaudet egreſſibus? Vnde aduerſum omnes tā rigida conuerſatio, tam ſeuerus affectus? Nihil concupiſcit, nihil ergo deſiderat? Filius poſſidet cuncta tēpora, vniuerſos occupauit affectus, filius matris tota iactatio eſt. Rogo nunquid adamauit? Mihi credite, non eſt nefandorum iſta ſimplicitas. da vt ſit hæc inter matrem & filium conſcientia, parcent oſculis palàm, abſtinebunt corā patre cōplexibus, omnis familiaritas ſubſtringetur in publico, ſermones, occurſus corā ſeruulis libertiſq; vitabunt, & maximi ſceleris ardor captabit affectare grauitatem. Elige parricida quod voles, inceſtum diligens ſuſpectū nō erit, negligens deprehenditur. Sed quid ego ſic ago, tanꝗ inauditum, incredibile ſcelus loquutus ſit populus? Teneo in hoc ſermone facinus vnius mali mariti. Non intereſt inceſtum de vxore fingat, an credat. Quid, iſte ergo nō timuit tam nefandæ rei famam, nec ad aures patris peruenire rumor erubuit? Diſſimules licet, à te malignitas accepit ortum, te ſecutus eſt quiſquis hoc auſus eſt narrare, proferre. Da bonum patrem, bonum maritum, dicturum me putas, non credet? Neſciet eſſe rumorem. Ite nunc Iudices, & adhuc dubitate quis famæ fuerit autor, cuius pater agit cauſam. Specioſus, inquit, fuit. Non magis hoc facinus in matre eſt, quàm crimen in filio. Specioſus fuit. Vt hoc obijci poſſit, vt debeat, adijce & adulter & raptor, in illa matrona maritali dolore penè percuſſus, in illa virgine publica ſubclamatus inuidia: quanquam hæc quoque intra notos diſcurrunt iuuentutis excurſus. Quid ais? ab inceſto libidines cœperunt? hoc primum vnquam iuuenis admiſit? hoc ſolum argumentum ſumis ex forma? Dic potius, deprehendi iuuenem mihi venena miſcentem, in necem meam conſcientia ſceleris eſt armatus. Infinitum eſt quantum debeat ante feciſſe filius, vt de illo inceſtum pater ſibi credat. Specioſus fuit. Quis enim nō eſt formoſus filius matri? Amant debilitates, ampleсtuntur illum morborum ſuppliciorúmq; pallorem, & in vires charitatis accreſcit ipſa miſeratio. Non impedit ægræ pietatis animū deformitas, pulchritudo non auget. Amare liberos vnus affectus eſt. Liberi marite, liberi non amantur oculis: non complectitur mater ore, non vultu, ſed eſt in filio matri neſcio quid de homine formoſius. Poſſit forſitan nouitas ſolicitare viſus, expugnare mentes, in matris aſpectu coaleſcit infantia, pueritia cōſurgit, iuuenta ſurrepit, ſpecioſum ſuum quotidie videt, miratur, amplectitur. Quæ tādiu amauit, quando incipiet amare deſinere? Nō eſt opus nocētiſſime ſenex ad hoc

nefas charitate,ſed amentia,ſed furore. Vt in iuuene ſuo mater poſſit concupiſcere quòd formoſus eſt,oderit oportet quòd filius eſt: & adeo ſacris affectibus nõ adiuuatur in facinus, vt ad illud niſi per obliuionem ſui tranſire nõ poſſit.Quid ꝙ & incredibilius eſt,quod parem duorum poſcit inſaniã,& ad inceſtum opus eſt vt adamet & filius,nõ vt adametur ſolum? Ab vtro deinde vultis incipere preces, venire ſermonem? Audebit hoc rogare filius matrem?mater hoc impetraturã ſe ſperabit à filio? Hunc animũ tuum ſenex,quo cũ maxime taces (ſi nõ eſt callida,nõ maligna ſimulatio) de fide tanti ſceleris interrogo, an poteſt mater admittere quòd loqui non poteſt pater?Specioſus fuit. Libet interrogare hoc loco omnes humani generis affectus.Placet ergo vt ſi filio obtigerit indulgẽtior facies, vultus erectior, refugiat mater amplexus?Si virginẽ vſq; ad notabilẽ ſpeciẽ natura formauerit,timeat oſcula pater, horreátq; contactũ? Dij deæq; male perdant tã impudentes ſolicitudines,tam nefarios metus.Prope eſt ab inceſto,timere ne fiat.Malo ſimplicitatẽ,quæ nõ vereatur infamiam,malo nudos affectus,inconſultámq; pietatẽ.Nihil de ſe fingi,nihil credat poſſe narrari. Teneat inſatiabiliter,auidè,tanti fama nõ eſt vt amet filiũ mater ſolicitudine pudicitiæ. Me quidẽ marite ſi quis interroget, omnes matres liberos tanꝙ adamauerint,amant. videbis oculos nũꝙ à facie vultúq; deflectere,comere caput, habitúmque cõponere,ſuſpirare cũ receſſerit,exultare cũ venerit,conſerere manus, pendere ceruicibus:nõ oſculis,nõ colloquijs,nõ præſentiæ voluptate ſatiari. Hoc eſt ergo in tã nefãda ſuſpicione ſæuiſſimũ, inceſtũ nõ poteſt fingi,niſi de optima matre. Execrarer mehercule Iudices,ſi crimẽ iſtud clarius obieciſſet filio pater,ſi vſque ad verborũ proceſſiſſet amentiã.Nemini minus fas eſſe debet credere inceſtũ,ꝙ qui propter illud paratus eſt filium occidere.Quid ꝙ non credis tantũ nefande,ſed quæris? Ita tu nõ times monſtri huius agitare ſecretũ?Populus loquitur inceſtum, ſed tu nega.Ciuitas infamat,tãto magis oſculare vnicũ,& coniugem tene,pariter duos circa tuum ſtringe cõplexum.Prò inaudita feritas,ita patri nõ ſufficit nõ credere inceſtũ, quod non poteſt probare?Ferrẽ tamen adhuc ſuſpiciones tuas nefandiſſime ſenex, ſi diſſimulanter indicia tanti ſceleris agitaſſes.Obſerua ſermones, ſecreta cuſtodi, omnium dierũ noctiúmque momẽtis ſagax ſcrutator inſiſte.Quid tibi cũ abruptis?quid cũ ſupremis?Inceſtum iã credas oportet vt torqueas. At tu,prò nefas, verberibus, ignibus,& tota crudelitatis arte ſcrutaris rem,de qua nõ deberes ĩterrogare ſeruos, de qua vernilium quoque corporũ patientiã petulãter excuteres.Laminas accendis, equuleos moues,& parricidio ſuſpicaris inceſtũ. Neſcis quod præceps,quod abruptũ tã nefandæ diligentiæ furore cõmoueas? Pater qui de inceſto filium torquet, nõ eſt neganti crediturus.Omniũ quidẽ Iudices inceſtorũ ſuſpiciones peſſime ſemper à corporibus incipiunt,nec bene de cuiuſꝙ moribus illã partẽ hominis interroges, quæ nõ animo,ſed dolore reſpondet.Nondum dico quẽ torqueas,quis inter equuleos ignéſque

ponatur, cuius arguta prius indicia præcedant, nouiſſimũ debet eſſe, quicquid torquet & punit. Fidem hominũ deorúmq;, ne grauitatẽ putetis à nouiſſimis vltimiſque cœpiſſe. Nõ habet probationẽ facinus, de quo pater nõ poteſt aliũ torquere quàm filiũ. Video qua poſſis ratione defendi ſi omnia ante feciſti, vt inceſtum aliter erueres. Quid ais? Interrogaſti ſeruulos, nõ potuit conſcius inueniri? Exquiſiſti ancillas, non apparuit miniſtra flagitij? Nõ obſcœna literarũ cõmercia, nõ fatentis deprehendiſti nefãdæ blãditias? Nihil iuuenis maritus, dominus, pater? Nunc & dic ſciſſe rumorẽ, ſed vt torqueas, ducatur tamen quæſtio per coniugis miniſteria, per filij ſeruulos, in illa potius vilitate deſæuiat. Prius eſt vt repudietur vxor, vt diuortio fiat in domo grande ſecretũ. Excedit omnẽ immanitatem, filiũ ideo torquere, vt ſcias an innocens torqueatur. Vnicũ pater ignibus verberibúſque interrogas, rogo quid facturus ſi pernegauerit? Videlicet vt laudes, deinde dimittas: vt amplectaris peruſta vitalia, & laceri pectoris vulnera pietati rurſus admoneas. Solus supereſt pudor homini, qui torſit vnicũ, vt torquere debuerit. Faciat te neceſſe eſt res iſta peſſimum patrẽ, & oderis oportet filiũ, cui ſatiſfacere nõ poſſis. Iamiam malo venena, ferrũ, ſubitos ictus, improuiſámq; mortẽ. Inceſtum qui nõ credit, torquere nõ debet: qui credit, ſtatim debet occidere. Quòd ſi tormenta etiã filij placent, ſi præſtanda eſt ſatiſfactio tam nefandi rumoris, exigo ne perdas quæſtionem, in media ciuitate, in ipſa conſtitue fama, aduoca illos malignos, illos loquaces, & ſeculi rem exquire audiẽte populo. Corã omnibus torqueri debet, de quo loquũtur omnes. Interroget quiſq; quod volet, ſuis auribus, ſuis credat oculis. Cur in abditã ſemotámq; partem iuuenis abducitur? Secretum quæſtionis nec inceſto filio debetur, nec innocenti. Dabo adhuc inter ſecretũ publicationémq; tẽperamentũ. Aduoca propinquos, adhibe amicos, circumpone iuueni ſerios ſenes, interſint magiſtratus, aſſiſtant quibus habere poſſit ciuitas fidem. Præſtare debes aut tibi vt probare poſſis, ſi confeſſus fuerit: aut filio, ſi pernegauerit. At tu nefande, crudelis, tollis quæſtionis alterã partem, efficis ne poſſit amplius innocens eſſe qui tortus eſt. Quid agunt contra populũ tormenta ſecreta? Prædico, teſtor, iterũ dãtur malignis alimenta ſermonibus, & à quæſtione ſepoſita in maius reditur inceſtum. Corã omnibus torquere debet filiũ pater, & qui vult abſoluere, & qui eſt paratus occidere. Nõ vultis Iudices ad facinus indigniſſimæ quæſtionis accedat, & quòd ipſe torſit filium pater? Adeóne nõ potuit libertis aut ſeruulis neceſſitas iſta mãdari, nõ carnifex potius adhiberi? Pater in tormentis filij nõ auerſos tenuit oculos, ipſe veſtes ſcidit, velamenta lacerauit, manibus flagella concuſſit, renouauit ignes, & mori filiũ contẽtione nõ ſiuit, diduxit os, quod iã ſuprema claudebãt, fouit animũ vt longis cruciatibus patiẽtia ſufficeret. O dignum patrẽ, cui dicat innocens filius, feci. Non mehercule improbe mihi proclamaturus hoc loco videor, hominem qui torquetur ob matrẽ, debere corã matre torqueri. Cur excluditur infelix à

ſua cauſa, à ſua queſtione ? Adhibe ſpecioſis cruciatibus hanc nimis amantem: huius gemitus excipe, huius ſuſpiria oculóſq; cuſtodi: ſi quod facinus admiſſum eſt, torquebis quidẽ filium, ſed fatebitur mater. Irrumpere me tũ maxime puta in illud tuum parricida ſecretum, inijce properãti queſtioni manũ, inhibe ictus, ſubtrahe paulíſper ignes, quicquid eſt quod eruiſti profer in medium, memẽto te feciſſe de filio, propter quod tibi nõ debeat credi. Quid ſpiritũ dolore præcipitas? Quid miſeræ interualla patiẽtiæ pertinaci crudelitate cõtinuas, ſi fruſtra tibi ſufficere credis quod audieris nũciare, proferre? Inceſtũ vt credatur ipſe debet audiri. mirabar & ego Iudices ſi tã nefanda quæſtio aliũ exitũ potuiſſet habere, q̃ mortẽ. Hic eſt parricidij pudor, ſic deſinunt quæ incipere nõ debẽt. Facinus quæſtionis, operis ſcelere maiore, exire tibi videris per orbitatẽ. Scimus vnde venerit iſta cõtentio, nihil extorſit ſæuitia miſero. Vincit torquentẽ qui occiditur. Iamiam nõ miror, q̃ poſt iſta non habes vocẽ, verba nõ inuenis. Vnicũ ſine teſte laceraſti, vnicũ occidiſti, ſoli tibi deinde notũ vis videri celare facinus, & in parricidio quæris aliunde triſtitiam. Præpoſtera res eſt filiũ occidere, deinde erubeſcere. Fas nõ eſt nõ eſſe notũ, propter quod ſe parricida putat innocentẽ. Eligas vtrũ voles, aut tormẽta dãnes neceſſe eſt, aut ſilentiũ. Quod nõ debet indicari, quæri nõ debet. Poſſis videri fortaſſis crudeliſſime ſenex ſilentium filio præſtare, ſi viueret. Cõſumpta eſt paterni nois religio, omnis pietatis ſublata reuerẽtia. Si hoc ille meruit, parũ in quæſtione, parũ vltionis in morte eſt. Vindicare vis in confeſſionẽ? induc cadauer, & ſuper illa vulnera oẽs pone cauſas. Nõ eſt eiuſdẽ fateri cur torſeris, & tacere cur occideris. Quid ais ſæuiſſime parricida? Filiũ cõſumpſiſti per flagella, per laminas. Potes agere, viſcera de tuis cõcepta vitalibus, ſanguinem qui de tua fluxit anima, nõ inſania, nõ furore, ſed (q̃tũ vis videri) cõſilio, grauitate laceraſti. Potes tacere, ſuper vulnera vnici, ſuper exutos artus metuendus aſſiſtis, & cauſas quærẽte matre, quærẽte populo, hoc ſolũ dicis, occidi, cõtẽta eſſe debet icerto. Interrogari nunc te marite credis à matre ſola? cauſas mortis illius repoſcit ſolicitudo generis humani. Stant circa liberos attoniti parẽtes, horret inuicẽ ſe charitas fraterna cõplecti, rupta eſt illa oſculorũ inter ſoceros generóſq; ſimplicitas. Quouſq; nos cũ ſilẽtij tui interpretatione cõmittis? Si nihil factũ eſt quod debeat erubeſcere tẽporũ pudor, quid ſibi volunt verba media, ſuſpenſa? Si nefas prodigioſis ſimile fabulis deprehẽdiſti, miſerere, ne ſis vna morte cõtẽtus. Inceſtã grauius odiſſe debes, q̃ & venit in forũ, q̃ audaciã innocẽtis imitatur, & tacẽti videtur iraſci. Cũ filiũ propter rumorẽ torſeris, propter tormẽta occideris, nõ eſt media res, vt neutrũ ſciamus. Mater quidẽ Iudices innocẽtiſſima hoc cõplorat, hoc ferre nõ poteſt, quòd nihil parricida reſpõdet. Sed nobis videtur iãiámq; eſſe dicturus. Non fallit nos nefande quid captes, hoc q̃ ſupra ſilentiũ trahis alta ſuſpiria, q̃ prorũpẽte videris exclamatione deficere, mẽdacio paratur autoritas, & in fidẽ erupturæ vocis affertur, vt fa-

teri videaris inuitus. Dic tamen, par eſt huic rei matris integritas vt mentiaris. O quãto nunc dolore torqueris, ꝙ inſtantẽ non potes aliqua truci proclamatione diſcutere. Nõ verba tibi cõtra miſerã, ſed argumenta deſunt: nõ voce, ſed probatione deficeris. Quod ſolũ datur, relinquis infamiæ, & nos cũ perpetua ſermonũ malignitate cõmittis. Qui interrogãtẽ nec dãnat, nec abſoluit, rumore cõtentus eſt. Modeſtiã mariti pariter & patris accipite. De muliere quæ cõuinci non poteſt, ſufficere ſibi putat vt inceſta credatur. Quis vnꝙ tam nefãdas artes, tã cruentũ deprehẽdit ingeniũ? quia nõ poteſt probare quod dixerit, captat vt credatur quod nõ dixit. Diſſimulasq; taces ſene, crudelis? inueniſti tormẽta patris. Audi quid miſera ſimpliciſſimo dolore proclamet. Nõ efficies, inquit, callidiſſime parricidarũ, vt nõ audeã cadauer ãplecti. Ego verò inceſta ſũ, ſi poſſũ moderari gemitus, cõprimere lachrymas. Coite in funus oẽs liberi, oẽs parẽtes, cuſtodite plãctus meos: obſeruate ſuſpiria, ſiquid feci, ſiquid admiſi, fatebor. Ecce ſupra lectulũ effuſa feralẽ, laceros artus & peruſtum cõplexa corpus exclamo, teneo vnicũ meum, velit nolit inuidia meũ miſera formoſum. Hoc erat quod infeliciſſimã matrẽ vltra ſolitæ charitatis exagitabat affectus, amabam marite periturũ. Infames quantũlibet hãc impatientiã, ego mihi videor defuiſſe, ceſſaſſe multũ de lætitia, multũ perdidiſſe de gaudijs. Nemo vnꝙ filium nimis amauit: Excuſo tibi, inquit, iuuenis innocẽtiſſime ꝙ ſupremis tuis nondũ præſtiti miſera comitatũ. Viuere quidẽ te defuncto continuo nõ debui, ſed mori marito tacẽte nõ potui. Rumpã tædiũ lucis inuiſæ, ſed prius licuerit corã ciuitate manibus tuis iuſta perſoluere, cũ damnato ſupra callidiſſimũ ſilentium parricida, nihil te dixiſſe conſtiterit. Ignoſce quòd ad iudicium iſtud orbata duraui. Timui ne ſi ad exitũ impatiẽtia, ſi præcipiti pietate properaſſem, faceret alium parricida de mea morte rumorem.

INFAMIS IN MATREM. II.

Ex ſuperiore argumento declamatio.

PRO VIRO CONTRA VXOREM. XIX.

DEbebatur quidem triſtiſſimæ orbitatis miſero pudori, vt iã taceremus omnes, & poſt tã prodigioſas rerũ ſermonũmq; nouitates, oportuerat hoc eſſe nouiſſimũ de malis infeliciſſimæ domus, quòd occidi filiũ pater. Sed quoniã mulier immodici ſemper affectus, ſupra cuncta quæ vel paſſus ſum pauloante, vel feci, reatus quoq; me dolore concuſſit, veni petiturus à vobis ne me ſcientẽ ſilentium cõtentioni præſtare credatis. Non quia occidi filium taceo, ſed occiſus eſt vt taceam. Vtinã Iudices

negare poſſem ꝙ occidi, vtinã totum miſeræ neceſſitatis ordinẽ fas eſſet intrare, & oris huius premere ſecretum. Miratur hãc aliquis patiẽtiam meã? Ardor ille qui me modo impegit in filium, ipſa ſui immanitate cõſumptus eſt. Quicquid erũpere poſſet in proclamationẽ, parricidio peractum eſt, in orbitate conticuit. Non habeo affectũ, niſi quo cuncta tantũ patiar, audiam, ferã. Vtrũq; de filio fieri nõ poteſt, vt & occiderim, & fatear cur meruerit occidi. Quapropter Iudices ſatis admirari, ſatis ſtupere nõ poſſum, ꝙ mulier cuius præter optimã ſanè conſcientiam, ſexus quoque maiorem malis noſtris pudorem præſtare debebat, tacere nõ poteſt ſilentium meum. Nouo quinimò fabuloſóq; ſecum impatientiæ genere diſſentit. Queritur de populo quòd loquatur, de patre quòd taceat. Nec cõtenta confeſſione mariti, nihil ſe diſſimulare, nihil ſcire reatus autoritate teſtantis, mauult de ſilentio meo facere ſecretũ orbitatis. Iſtud amẽtia ſit an innocẽtia, perditus dolor viderit. Ipſius animus poteſt ſcire quid filius meus dixerit, quæ me putat habere quod dicam. Fidẽ igitur veſtram Iudices, ne vos orbitatis miſeratione cõfundat ſola mater, nẽve maximæ calamitatis ibi tãtum putetis reſediſſe ſenſum, vnde vos lachrymæ gemitúſq; conueniunt. Mei magis debetis in vxoris cõparatione miſereri, qui filium & perdidi, & occidi. Ego ſum infelicior ex parẽtibus duobus, qui quicquid Iudices iſta cõplorat, & patior, & feci. Felicem ignorantiæ conſcientiam matris, qua ſufficit interrogare. Maior me impatientia, maior vrit affectus, cur filium occiderim indicare nõ poſſum, nec pœnitet quòd occidi. Infelix ſenectus, miſera patientia, ſic quoque ꝙ multa dicenda ſunt? Fuimus quondã Iudices, fuimus feliciſſimi parentes, cũ adhuc rudis vnici nobis blandiretur infantia, durauitq; domus tota proſperitas, quãdiu pariter fruebamur, pariter dileximus, quandiu ciuitas de nobis hoc ſolum poterat loqui, filiũ nos habere formoſum. Vt verò in eã adoleuit ætatẽ, in qua corporalibus bonis iuuentus inſolenter exultat, ſuperbus atq; arrogans, in nullum vitæ genus, nõ in priuatos, non in publicos actus florentẽ duxit ætatẽ. Dij immortales quãtus qualiſq; circa iuuenẽ rumor ingemuit? oĩm maledictis ſucclamatus, omnium denũciatione dãnatus eſt, donec & ipſe conſenſum circa ſe publici doloris agnoſceret. Inde rarus in publico, & tanꝙ patris occurſus, tanquã ciuitatis ora vitaret. Non eſt leue concipere verbis, in quantã ciuitatis execrationẽ, in quantã culpam iuuenis inciderit. Dictus eſt occidere poſſe patrem, dictus eſt dignus, quẽ poſſet etiã pater occidere. Quid facerem Iudices infeliciſſimus ſenex? iamiam non euitabat fama nec patrem, iã meis auribus nemo parcebat. Interrogare nõ audebã, diſſimulare nõ poterã. Fallitur quiſquis me putat quicꝙ feciſſe conſilio: impetus, ac tẽporis ipſius neſcio quis ardor explicuit. Præparari filio tormenta nõ poſſunt. Eſt in miſeris penatibus pars remota, ſepoſita, profunda tenebris, triſtis acceſſu, omnibus apta flagitijs, & in qua audeat facere facinus & pater. Illò fateor dum me variæ cogitationes per totius domus ſpatia circumagunt, quantũ

intelligere ſicuit improuiſus adueni. Et ille quidē ad conſpectum meum tanquā deprehenſus obſtupuit, refugitq; trepidus, puto ne quærerem cauſam. Irrumpo feſtināter, auidè, ſine liberto, ſine ſeruulo, ſicut me deprehenderat temporis illius fatum, manibus, ictibus, & quæcunq; ex obuijs dolor in telorū tranſtulerat vſus, vltra vires ſenectutis aggreſſus, ignes ex proximo raptos, verbera quæ caſus obtulerat, non diuiſo dolore, non per partes, non per interualla ſuſpenſo, ſed ſemel, ſed pariter inuado. Pars ſecreti fuit, vt ipſe torquerem. Dij immortales, quæ contumacia, quæ fuit illa patientia, cum domi torqueretur à patre, non inuocare matrem? Non repugnauit iuuenis, non oppoſuit manus, nullum implorauit auxilium. Merſis tantum deiectiſq; luminibus, tanquā vnquā flagella ſuſtinuiſſet, tanquam meis torqueretur oculis, omnes ictus excepit in faciem, verberibus, ignibus laudatos vultus velut illis iraſceretur, oppoſuit. Reddo teſtimonium nouiſſimū pudori, cum iam mori vellet, occiſus eſt. Laudo Indices patientiam matris, cū & ipſa ſemper plurimum eſſet domi, & ab illo ſecreto fortaſſe non longe, interuenire noluit, interpellare non auſa eſt. Sed & manibus meis gratulor, quòd non propinquus aliquis, non amicus irrupit, occidiſſem quiſquis me tunc auſus fuiſſet interrogare pro filio. Sepeliui tamen lacera mēbra, funus indulſi, oſſa collegi. Non iniecit vxor lectulo manum, non inter exequias planctibus eliſiſq; vberibus mihi fecit inuidiam. Vnde in hanc impatientiam prorupit, exiluit? domi me nihil interrogauit. Poſſum iam mater infelix coram liberis ac parentibus, poſſum audientibus dijs hominibúſq; clamare, & ego amaui filium meum, non oſculis, non infirmitate, non lacbrymis, ſed viribus, dolore, patientia. Vnicum quē ſi acie clauſiſſet hoſtis, vicaria morte ſeruaſſem, ſi ſubitum cinxiſſet incendium, extuliſſem relicta meorum parte membrorū, eripui malignitati, abſtuli famæ. Habeo quod imputē tibi naturæ pietas. Rem difficillimā feci, quòd nō me potius occidi. Malæ tractationis accuſat. Adeóne vxor tibi parum videor dediſſe pœnarū, poſt periculum & labores ne lucrifaciat pater, quòd occidit filium ſuū? Non pudet ergo ſi iraſceris parricidæ? Quid tibi cū lege quam vos propter minores accepiſtis affectus? Querelas habet iſta nō gemitus, & matre ſepoſita ſolā cōplorat vxorem. Ruſus ad populū vocas miſerum pudorē? materiā noui rumoris accendis? Perdidi ergo rationē ſecreti mei. Sic omnia fecerā, ne quid aut queri poſſet, aut dici. Iam verò quid impudentius, quid indignius quàm cum ſibi de liberis credunt licere tantundē, & æquum ius patris ac matris eſſe contendunt, quaſi neſciant nobis arbitrium vitæ neciſq; cōmiſſum? Non eſt priuilegium, filium occidere cū fieri poteſt, nec quiſquā tantū ideo fecit, quia liceret. Viſcera vnici lacerare ſuffeci. Ignoſce, ſi nō potes mihi credere, nemo filium ſuum occidit odio, non erit tanti iuuenis inuiſus. Illud eſt in patribus vſq; ad parricidium terribile, quòd amant, quòd ſuccurrunt, quòd ſibi videntur aliter non poſſe miſereri. Nō eſt quòd vos ab exiſtimatione malorum meo-

rum mollior ſexus abducat. Maioris affectus eſt filium occidere, quàm vindicare. Deſine igitur me mulier fatigare interrogationibus tuis. Ita tibi nō videtur omnia reſpondere pro filio, qui dicit, occidi? Et licet cōprimantur exclamationes, ora clauduntur, nihil negat, qui hoc fatetur. Atqui ſummorū facinorū ipſa immanitas innocentia eſt. Filium pater nō demens, non inſanus occidi. Hominem extra ſenſus affectúſque poſitum quiſquis nunc miſeratur, occidit. Vides ſenem ſanguine ſuo fluentem, laceratis exuſtiſq; illis ſanctioribus charioribúſque viſceribus ſuper exanimis vnici corpus cruentis manibus iacētē? Horreo cadauer, & velut corpora quæ cæleſtis exanimauit ignis, adire propius timeo. Ad quædā facinora ſufficit claudere oculos, vultus auertere, tacere, mirari, & icredibiles calamitates relinquere ſuis cauſis. Miſerere, ne quid amplius quæras, ne quid interroges. Dicturum me putas, parce ſeculo, parce marito, parce patri? Tu verò parce illi qui occiſus eſt. Nouum Iudices vxoris in maritum crimen audite. Silentium eſt de quo queritur. Solebat indignatio veſtra conuicia noſtra ferre non poſſe, & matronalis indignatio dicere videbatur, non parcis erga me marite verbis, nullam habet noſtri tuus ſermo reuerentiam, facile prorumpis in opprobria, facile quod libet obijcis, exclamas, & dum nimium libertati vocis indulges, poteſt populus aliquem de me facere rumorem. Tu mulier obijcis mihi rem quæ nulli vnq̄ crimini fuit, ſola in noſtris moribus innocentiam voce reprehenſam tuetur taciturnitas. Vide cur manus, cur verba peccare videantur. Illis infamamus, his torquemus, occidimus. Vis ſcire quàm nō poſſis queri de ſilentio meo? Feliciſſima fueras ſi idem feciſſemus omnes. Finge me pauliſper ſepoſitis ſilentij cauſis, hoc tantū reſpōdere, non prodo ſecretum. Ex omnibus Iudices, quibus humana pectora ſerijs grauibúſq; cōplectuntur affectibus, nullam difficiliorem quàm ſilentij credo virtutem, adeóq; promptiſſimo ſermone facile delinquimus, vt cōſtantiam tacendi, neq; in alijs ferre poſſimus. Crimen hoc in me mulier vocat, quod in priſcis illis morum mentiúmq; rectoribus fuit prima ſapientia, quòd quoſdam totius vitæ pertuliſſe patientiam magis illa miſera miratur antiquitas, quàm q̄ temporum vices, ſiderum curſus, & profunda naturæ velut conſcia ratione ſanxerunt. Quæ per fidem impotentia eſt effringere rigens ſacra diſſimulatione pectus, euoluere animū, quem ſuper ſua ſecreta cōpoſitum non lætitia, non dolor, non neceſſitas, non fortuna laxauerint? Quiſquis de tacente queritur, multo minus ferre poterit loquentem. Nec adeo coniugali ſocietate cuncta miſcentur, vt nihil ſibi aduerſus hanc concordiam, proprium relinquat animus. Eſt aliquis etiam à ſanguine ſuo ſecretus affectus, geníſq; reuerentiæ, vt tacenda minime velis ſcire chariſſimos: quædam non poſſis verberibus, equuleis eruere, & pleroſque videas fortiter ſuper ſua ſecreta morientes. Agedum (ſi videtur) vtrumq; ſexum, omnem conditionē, omnem ſcrutemur ætatem, nullum ſine conſcientia pectus, nulla vita ſine cauſis tacendi. Si te interroga-

ret omnia maritus, haberes aliquid & tu quod non fatereris. Et quanto ſilentium grauius eſt in ſene, verecundius in marito, ſanctius in patre? pudeat nos mulier infirmitatis. Vicit nos modo iuuenis ille conſtantia, mori voluit vt taceremus. Vides mulier quibus interpretationibus præſtes tuum dolorem? Diceris ideo me interrogare, quia ſcis omnia me potius pati malle, quàm loqui. Quis enim in hac ciuitate non nouit taciturnitatis meæ rigorem? Quis ignorat qua cuncta ſoleam ferre patientia? Ne occiſurus quidem ſuſpiria gemitúſque premiſi. Nihil feci vnde erupturum quandoque in orbitatem patris animum, aut tu præſcio timore ſentires, aut ipſe periturus. Hanc nunc me iactare conſcientiam putas, quòd nihil in publico, nihil in vllo mihi permiſi proclamare conuentu? Ego verò non ſum queſtus de iuuene nec tibi, nec captaui vt illum mecum & mater odiſſet. Fruſtra te putas extorquere accuſatione poſſe, quod mihi non ipſæ calamitates, non dolor, non meditatio orbitatis expreſſit. Vras licet, durabo, perferam, paſſus ſum iam quod erat difficilius, occidi. Torſit, inquit, filium meum. Breuiter Iudices ratio reddatur, infamem. Quid refert an innocentem, ſi illud omnibus liquet? Iuuenem cunctis pignoribus inuiſum, omnibus affectibus grauem, maligni fecere ſermones. Quid agimus anime? quemadmodum effugimus, euadimus? In tanta infamia nihil facere, credentis eſt. Vis me circumire ſingulos, reclamare populo, cum rumore rixari? Tuæ fortaſſis infirmitati conueniat negare, me tantum fortior aſſertio vnici decet. Eripiendus eſt non contentione verborum, ſed vt ciuitas ſtupeat, vt erubeſcat. Torquere me filium putas? Inuidiam facio populo. Videor mihi illis verberibus lacerare famam, illis ignibus increpare rumorem. Quæſtio de infami filio vnam rationem habet, vt probes innocentem. Dij mala prohibeant, vt noueris illum dolorem, quo poteſt torquere filium pater. Nihil eſt infelicius homine, cui de vnico ſuo mors ſola non ſufficit. Iuuenem in cuius animo perdiderant nomina noſtra reſpectum, quem quotidie neceſſe habebamus excuſare rumori, qui inter nos formoſum malebat agere quàm filium, verberibus ignibúſque conſumpſi. Vis, vis ſcire quanta tormentorum ratio fuerit? Debuit etiam tortus occidi. Si tamen vtique mater vis ſcire cauſas, leniter audi. Proſpiciebam miſer in grande quandoq; facinus prorupturum, quòd ocio vitã, quòd deſidem domi perdebat ætatẽ. Non peregrinationibus excolere mentem, non experiri militiam, non tentare maria, non rura colere, non adminiſtrare rempub. non ducere volebat vxorem. Præterea traxerat ex frequentibus caſtigationibus tædium patris, & in execrationem mei conſcientia, qua non emendabatur, exarſerat. Timebat occurſus, non audebat adire: colloquia, oſcula, conuictúſq; fugiebat. Breuiter perditiſſimæ mentis diffiniẽda menſura eſt. Oderat me filius & timebat. Filium igitur totius ciuitatis exiſtimatione damnatum, quem adhuc viuere mirabantur homines, torſiſſe me putas?

Ego verò occidi tarde, diu. Quæſtionem illud vocas? Pœna, ſupplicium, & malorum meorum exitus fuit. Nulla ratio eſt interrogandi hominē, cui nō eſt fas niſi negare. Quanta tamen mihi fuit & in quæſtione moderatio? Non enim præcipiti raptus impulſu exiluirepentè, ſubitò, nec captus dolore cæco impatientiæ meæ velox vulnus induxi. Nō poteſt non ratione occidi filius cū ante torquetur. Dedi moras, ſpatium, tempus indulſi. Vides quantā hic malignitatibus potuerim præſtare materiā? ſi in illo ſecreto, gladio tantū, ſi vulneribus egiſſem, exitum fecerat iuuenis deprehenſi. Non eſt igitur mulier quòd mihi facias duplicatæ quæſtionis inuidiam, id eſt quòd torſi, & occidi. Sola eſt huius neceſſitatis ratio de morte. Illud eſt prrricidium, filiū torquere victurū. Putas iuuenē viuere potuiſſe, cui iam nō poterat niſi morte ſuccurri? Quē contra malignos ſermones aſſerere cœperā, non reddidi rurſus infamiæ, neq; in oculos & ora vulgi de ſecreto patris emiſi, prouidentia mea tibi quoq; mater, ne in hunc interrogetur eripui. Ille verò non fuit poſt tormenta laturus vitæ pudorē, vt interrogaretur à ſingulis, vt negaret. Verum mulier affectibus tuis renunciandū eſt, ad totius domus noſtræ pertinere innocentiā credidi, ne ſe ipſe potius occideret. Sentit Iudices mulier ad ius querelæ ſuæ nec quòd torſerim, nec quòd occiderim, pertinere. Ita quærit quid mihi dixerit ille, de quo neſcit an dixerit. Quid ais mater impatiēs? ita in morte filij tui nihil aliud ad te pertinet ꝙ̄ quid locutus ſit? Ita ſi reſpōdero, remittis parricidium, tormenta non obijcis? O inconſultā muliebrem ſemper amentiā! quid iuuenis in tormentis dixerit, tanꝙ̄ ignoret interrogat: nihil me cōperiſſe nō credit, tanquam ſciat quid dixerit. Fidem cōmunis ſanguinis, fidem cōmunium malorū, neque parricidij me velis agitare ſecretum, ne calamitatibus noſtris grauem facias innocentiam tuam. Viderit quid meruerit iuuenis ille, ego iam poſſum ſuprema reuereri, & poſt exitum vnici reuertor in patrem. Maior defunctis liberis præſtanda reuerentia eſt, nec quicquam minus conuenit affectibus patris, quàm ſi inſultare videatur occiſo. In gratiam me cum filio reduxit orbitas, iram noſtram mors ſeuera compoſuit. Quinimò recogitanti mihi totum ſecreti illius ordinem, ſubit tacita miſeratio, quantam ego debeam reuerentiam filio, quem potui torquere ſolus, quem potui ſolus occidere. Perſeueras, cogis, inſtas? Inuicem te mulier interrogo, cur ſi tantopere volebas ſcire quid interrogarem, quid ille loqueretur, non irruperis in quæſtionem, quam nullis miniſtris, nullis cuſtodibus vallauerat pater? Quanto melius mater ipſum adiſſes, quanto fortius interrogaſſes vnà, quanto tibi plura dixiſſet? Quis te mulier affectus abegit, tenuit, excluſit? Agnoſco verecundiam tuam, timuiſti credo, ne ſi in illo ſecreto fuiſſemus omnes, occidiſſe filium diceretur & mater. Inſtas tamē, & miſeri ſenis ora diducis. Puta me hoc ſolum dicere, ex maximi facinoris cunctatione veniens quid audierim nondū ſcio, totus adhuc ſū in parricidio meo, & poſt mortē vnici omnia quibus laceratus, occiſus eſt, in ani-

mum meum tormenta redierunt. Eſt quidem difficile vt aliquem pati pudorem parricida videatur, verùtamen ſtupore, amentia, & ſilentio in orbitate defeci. Ablata eſt mihi omnium verborum fides, omnis ſermonis autoritas, nec habet cauſam loquendi cui non poteſt credi. Deſine mulier interrogare. Filium quem occidit pater, nec abſoluere, nec accuſare iam debet. Quid, inquit, dixit cum occideres? Miſeram parricidij innocentiam, quòd hoc me non poteſtas, non magiſtratus, non propinquus aliquis, nõ amicus, non ille ſemper loquax populus ac malignus interrogat. Quieſcitis, tacetis. Me infelicem, nunquid ſcitis omnes? Puta me mulier, hoc tibi reſpondere, non habẽt incredibilia vocem. Quædam maiora ſunt, quàm vt illa capiat modus ſermonis humani. Tu vero crede nihil aliud fuiſſe quàm furorem, inſaniſſe me puta, videbam quæ non fiebant: audiebam, quæ nemo dicebat. Hoc ſolum nõ inſanientis habui, quòd tacebam. Finge me reſpondere. nihil dixit, nihil locutus eſt, non credis? Atqui multo minus creditura quid dixerit. Accipe mulier breuem verámq; rationem, cur in quæſtione iuuenis occiſus eſt. Torquebam, nec interrogabam, ſi qua ad aures tuas ab illa quãuis remota domus parte perlata vox eſt, meus gemitus fuit, meorum viſcerum dolor. Quæris cur nihil dixerit? quia non habuit quod ſcire vellem, quod audire deberem. Nihil aliud quæſtio illa captauit quàm ſilentium, quod præſtare vita non poterat. Quiſquis in tormentis occiditur, ideo tortus eſt vt occideretur. An tu quæſtionem illam fuiſſe credis, qualis vernilibus corporibus adhibetur? ideo enim equuleos mouebam artifex ſenex, tenebam fidiculas ratione ſæuitiæ, vt leuiter ſedibus ſuis remota compago per ſingulos artus membra laxaret. Conſumptus eſt ſpiritus ſilentio ſui, & verbera ignéſque animum pariter vocémque cluſerunt. Videbatur mihi premere gemitus, tenere ſuſpiria: & ſic nihil dixit, tanquam torqueretur ab homine qui ſciret. Miraris hanc in filio contumaciam, in iuuene patientiam? patri torquenti non poteſt aliter reſponderi, quàm vt mori malit quàm confiteri. Quod ſufficit igitur interrogantibus reſpondeo, mulier occidi. Fallitur quiſquis expectat vt obijciamus illa communia: ego verò proclamo, non luxurioſum, non amore meretricis infamem, nihil ille delinquebat quomodo liberi ſolent, monſtrum erat inenarrabile, quod nollem deprehendere, quòd ferre non poſſem. Miratur aliquis quòd nõ abdicauerim, nec notiſſima vltione patrum fuerim tantum expuliſſe contentus? Tuus mulier nefarius, tuus inconſultus non permiſit affectus. Filium cui contra ſeueritatem meam ignoſcebas, quem mecum odiſſe non poteras, ſecuta fuiſſes abdicatum. Finge iuuenem dixiſſe neſcio quid, ego audire nihil potui, non enim poteſtatis alicuius more conſederam, nec torquentibus alijs agebam iudicem patrem. Ego tunc cuncta & paſſus ſum pariter, & feci. Non vacabat aures præſtare verbis, excipere gemitus, exiſtimare ſingultus: auocauit me contentio, dolor, orbitas, parricidium: omnia facta ſunt feſtinatione præcipiti. Idem patris affectus eſt torquere vt ſcias, occidere vt neſcias. In

meam, inquit, infamiam taces. Ita nunc primũ laboras miſera de fama, & poſt vnici mortem pertinere ad te cœpit quid loquãtur homines? Scilicet filius impenſus eſt vt erubeſceres, vt male audires? Adeóne hoc captanti nõ erat ſatis rem totam commiſiſſe rumori? Ego verò me famæ tuæ mulier oppoſui, & inter matrem filiúmq; medius parricidium feci, vnicum occidi, ne quid aliud loquerentur homines. Alioqui ſi hoc capto quod putas, quouſq; taceo? in quod tempus differo illam quã me putas premere vocem? Ecce reatus iudicium pronuncio, ego tamen ſcire me nego. Egregiam rationem malignitatis, locuturus aduerſus vxorem, feci ne mihi crederetur. Fateor igitur, nihil ad certum indubitatúmq; perduxi, hoc eſt quinimò propter quod ad mortem vſque contendi. Non explicant tormenta quæſtionem, quæ occidunt. Quid, inquit, dixit? Felicem te miſera, ſi neſcis quid dixit. Ita non es contenta conſcientia tua, non ſufficit quòd nõ habuit ille quod negaret, quod fateretur? Poſcis verba quæſtionis, cogis, extorques. Teſtor, tu facis ne poſſis negare quod dixero. Quid dixit? paraſſe ſe parentibus venenũ? negas. Proditionis agitaſſe ſermones? negas. Tyrannidis iniſſe conſilium? negas. Et quicquid dixero, negabis. O bonę conſcientiæ incauta ſimplicitas. Ita non times ne coactus loqui multa fingam, multa componam? Si potes ſcire mulier an mentiar, ſcis quid dixerit. Quid dixit? nihil. quid dixit? omnia. Maledixit ſeculo, fecit temporibus inuidiam, deteſtatus eſt patrem, conuiciatus eſt matri. Quid dixit? Plus quàm interrogabam. Viciſti mulier obſtinationẽ meam. Audi breue ſuccinctúmq; reſponſum quid dixerit: quod quæris, quod putas. O ſi quis in illam vos ſecreti noſtri potuiſſet adhibere præſentiã, vidiſſetis nouum genus quæſtionis, ſtabam ſenex furijs monſtroſæ feritatis accinctus, manibus exertis, hinc ignibus, hinc verberibus armatus: ſuper ora, ſuper oculos iacentis aſſiſtens clamabam, furioſe, demens tace. Et ille velut exuſtis amputatiſque per quæ dolor exit in verba, fuit attonitus, amens. Quoties admotis ignibus ad aliquam corporis partem, totum pectus impoſuit? quoties hiatu oris auidè flammas aduerſus exeuntia verba collegit? Cum verò iam totus calor verberibus expulſus ignibus nouiſſimi doloris erumperet, pertractis ab imo pectoris parte ſuſpirijs breuiſſimè collecti ſpiritus, ille quo redditur anima ſingultus, fuit ſimilis exclamaturo neſcio quid, quod & tu fortaſſis audires. Occupaui fateor, & aduocatis quas iam conſumpſeram viribus, manibus, telis, totóque corpore pariter adnixus antequam mentiretur, occidi. Miſera temporis illius recordatio, deficientem in manibus meis filium vidi, aſpexi ora pallentia, frigidos anhelitus, interrupta ſuſpiria, & animam magno ſilentio exeuntẽ, non tamen tormenta laxaui, non ſubtraxi, reſtinxique flammas. Miſerere mulier, ne quæras amplius vocem huius affectus, filium qui moriebatur occidi. Non perdidi tamen, non perdidi vnici mortem, fortunam non perdidi, iam me nõ interrogat niſi ſola mater. Conſiſte agedum mulier loco meo, & in habitum paterni furoris accincta admoue

equuleos, flagella, laminas, prædico, teſtor, aliter non poſſum loqui, aliter mihi non poteſt credi. Quãquam miſerrime iuuenis (fas eſt enim iam tuos alloqui manes) exprimere mihi vocem nullus poterit dolor, quãtum volet laceret, vel occidat, vincere me tormenta docuiſti. Si tamen fas eſt cogitationis memoria tractare verba miſeræ quæſtionis, cur me coram populo magis interrogas? Eamus vxor in illam deſolatam domum, in illud iam patris filiique ſecretum, ibi me interroga, vbi torſi, vbi occidi, vbi adhuc forſitan filij tui vaga per mœſtos penates anima diſcurrit. Porrigat aliquis imaginem iuuenis occiſi, ponat in ſinu matris illas veſtes, quibus ipſa iuuenem miſera comebat. Eamus ad tumulum, miſceamus ſupra buſta lachrymas. Ibi aut tacebimus pariter, aut inuicem confitebimur. Iamiam miſer mori poſſum, explicuit te ſollicitudo, pietas. Non ſcribo tabulas teſtamento ſupremo, verba nõ credo, & ego moriar in tormentis meis. Illud tantum nouiſſimis precibus à te ciuitas, per liberos, per cõiuges, per natos, à te vxor, per occiſi iuuenis vmbram peto, à te mater, ne quid amplius quæras, tu infamiam ne dicas.

FINIS.

Excudebat Simon Colinæus, Pariſijs Idibus Februarij, Anno redemptionis humani generis,

1542